กฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์กับกฎหมายตราสามดวง

นางสาวบุณฑริกา บุญโญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย
The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

INHERITANCE IN DHARMAŚĀSTRA AND THREE SEALS LAW

Miss Boondarika Boonyo

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Pali and Sanskrit
Department of Eastern Languages
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2015
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์กับกฎหมายตราสามดวง
โดย	นางสาวบุณฑริกา บุญโญ
สาขาวิชา	ภาษาบาลีและสันสกฤต
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชานป์วิชช์ ทัดแก้ว

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

…….. คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

……. ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัศววิรุฬหการ)

…….. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชานป์วิชช์ ทัดแก้ว)

……. กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประเทือง ทินรัตน์)

บุณฑริกา บุญโญ : กฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์กับกฎหมายตราสามดวง. (INHERITANCE IN DHARMAŚĀSTRA AND THREE SEALS LAW) อ . ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ. ดร.ชานป์วิชช์ ทัดแก้ว, 172 หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มุ่งศึกษาเรื่องกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ 4 ฉบับ ได้แก่ เคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ ยาชญวัลกยสมฤติ และนารทสมฤติ และเปรียบเทียบกับพระอัยการลักษณะมรดกในกฎหมายตราสามดวงเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก ทรัพย์สินที่ตกทอดได้ ผู้มีสิทธิ์รับมรดก ผู้หมดสิทธิ์รับมรดก และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดก

ผลการศึกษาพบว่า กฎหมายมรดกทั้งในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงมีประเด็นหลักคล้ายคลึงกันแต่มีรายละเอียดแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด แนวคิดเรื่องความเป็นเจ้าของเหนือทรัพย์มรดกส่งผลให้การแบ่งมรดกตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์สามารถกระทำได้ในขณะที่เจ้ามรดกยังมีชีวิตอยู่เนื่องจากถือว่าเป็นสิทธิ์โดยชอบธรรมของทายาท ในขณะที่ตามกฎหมายตราสามดวงสิทธิ์เหนือกองมรดกเป็นของเจ้ามรดก การแบ่งมรดกจึงต้องทำเมื่อเจ้าของทรัพย์มรดกเสียชีวิตไปแล้ว

ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อส่วนแบ่งมรดกนั้น คัมภีร์ธรรมศาสตร์จะเน้นไปที่ เพศและวรรณะของทายาท ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถานภาพในสังคมโดยตรง ส่วนกฎหมายตราสามดวงเน้นความกตัญญูเป็นสำคัญ ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อส่วนแบ่งมรดกตามกฎหมายตราสามดวงจึงเป็นเรื่องของการรักษาพยาบาลและช่วยปลงศพผู้ตาย ส่วนปัจจัยอื่น ๆ เช่น สถานะในครอบครัวขยายหรือการทำงานเป็นปัจจัยรองลงมา ความแตกต่างอย่างยิ่งในรายละเอียดของกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์กับกฎหมายตราสามดวงจึงทำให้ไม่อาจสรุปได้ว่ากฎหมายตราสามดวงได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดีย

ภาควิชา ภาษาตะวันออก ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา ภาษาบาลีและสันสกฤต ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2558

5580147622 : MAJOR PALI AND SANSKRIT
KEYWORDS : INHERITANCE / DHARMAŚĀSTRA / THREE SEALS CODE

BOONDARIKA BOONYO: INHERITANCE IN DHARMAŚĀSTRA AND THREE SEALS LAW. ADVISOR: CHANWIT TUDKEAO, Ph.D., 172 pp.

This thesis aims to study the Law of Inheritance in the four Dharmaśāstra texts: the Dharmasūtra of Gautama, the Manusmṛti, the Yājñavalkyasmṛti and the Nāradasmṛti, and analyse their relationship to the Law of Inheritance in Three Seals Code. The study is divided into five main topics; inheritance period, inheritable assets, inheritors, disinheritors and inheritance factors.

The study shows that Law of Inheritance in both the Dharmaśāstra and the Three Seals Code are similar in the main aspects with some differences in their details. The concept of assets ownership affects the inheritance period; in Dharmaśāstra, the inheritable assets are allowed to be assigned to inheritors while the legator is still alive since they have statutory rights over the assets, whereas in the Three Seals Code the assets belong to the legator, and can only be inherited after their death.

With regards to the factors to inherit, Dharmaśāstra texts focus on gender and caste of the heirs which directly relate to their social status, while the Three Seals Code mainly focus on gratitudes. Therefore, the main factors affecting the Three Seals Code are healthcares and attending to their funeral. Other smaller factors are: status of the extended family, working status, etc.. Thus, it is not clearly traceable that the Law of Inheritance in Three Seals Code was influenced by the Law of Inheritance in Dharmaśāstra due to the considerably difference in their details.

Department : Eastern Languages	Student's Signature .....
Field of Study : Pali and Sanskrit	Advisor's Signature .....
Academic Year : 2015	Co-advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดีด้วยความเมตตาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชานป์วิชช์ ทัดแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางด้านภาษาบาลีและสันสกฤต ช่วยแนะนำแนวทางการเขียนเสนอโครงร่างการทำวิจัย ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ ให้ยืมหนังสือประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ และยังได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษา อ่าน ตรวจทาน แก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัศววิรุฬหการ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ประเทือง ทินรัตน์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อสังเกตอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทัศนีย์ สินสกุล อาจารย์สอนภาษาสันสกฤตท่านแรกที่ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยและช่วยแนะนำหัวข้อวิทยานิพนธ์

ในการศึกษาระดับมหาบัณฑิต ผู้วิจัยได้รับทุนการศึกษาจากโครงการพัฒนากำลังคนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ทุนเรียนดีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย) ประจำปีการศึกษา 2556 และทุนมูลนิธิคีตาอาศรมแห่งประเทศไทยประจำปี 2555 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ ร.อ. อาคม บุญโญ คุณปิยะลักษณ์ บุญโญ บิดาและมารดาของผู้วิจัยที่เป็นกำลังใจและมอบความรักอันหาที่สิ้นสุดมิได้แก่ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณ คุณปฐมาภรณ์ เหลืองประเสริฐ ที่ช่วยค้นคว้าข้อมูลสาขานิติศาสตร์อันเป็นประโยชน์แก่การทำวิจัย คุณพีระ พนารัตน์ ที่ช่วยเหลือจัดหาหนังสืออันเป็นประโยชน์แก่การทำวิจัย คุณสรารัตน์ นะวะโต คุณปรารถนา แหลมวิไล คุณอนุตรา วรรณไกรโรจน์ ที่ช่วยตรวจแก้บทคัดย่อภาษาอังกฤษทั้งในวิทยานิพนธ์และบทความเผยแพร่วิทยานิพนธ์ พระมหานิรันดร์ เชื้อชิด พระมหาถาวร งามจันทร์ คุณเจียระไน วิทิตกูล คุณณัฐธัญ มณีรัตน์ คุณภัสรา บุญญฤทธิ์ และอาจารย์พิชญาดา เมฆหิรัญศิริ กัลยาณมิตรผู้ช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมาจนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... จ

กิตติกรรมประกาศ..... ฉ

สารบัญ..... ช

สารบัญตาราง..... ญ

คำอธิบายสัญลักษณ์และอักษรย่อ..... ฎ

บทที่ 1 บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 5

1.3 สมมติฐานของการวิจัย..... 5

1.4 ขอบเขตของการวิจัย..... 5

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย..... 6

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น..... 6

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย..... 7

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 7

บทที่ 2 ประวัติและพัฒนาการของกฎหมายมรดกในวรรณคดีสันสกฤต..... 8

2.1 ความหมายของคำว่ามรดก..... 8

2.2 ประวัติและพัฒนาการของกฎหมายมรดกในอินเดียโบราณ..... 9

2.3 คัมภีร์ธรรมศาสตร์..... 12

บทที่ 3 กฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์..... 21

3.1 ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก..... 21

3.2 ทรัพย์สินที่ตกทอดได้..... 24

3.2.1 สิ่งมีชีวิต..... 25

3.2.2 อสังหาริมทรัพย์และเครื่องมือเครื่องใช้..... 25

3.2.3 ทรัพย์สิน..... 26

3.2.3.1 สตรีธนะ..... 26

3.2.3.2 ทรัพย์สินส่วนตัว..... 31

หน้า

3.2.3.3 ทรัพย์สินเบ็ดเตล็ด..... 33
3.3 ผู้มีสิทธิ์รับมรดก..... 37
3.3.1 ลูกชาย..... 38
3.3.2 ลูกสาว..... 48
3.3.2.1 กรณีเป็นปุตริกา..... 48
3.3.2.2 กรณีไม่ได้เป็นปุตริกา..... 49
3.3.3 คู่สมรส..... 50
3.3.4 บิดามารดา..... 53
3.3.5 ญาติลำดับห่างออกไป..... 54
3.3.6 ผู้มีสิทธิ์รับมรดกลำดับอื่น ๆ..... 54
3.4 ผู้หมดสิทธิ์รับมรดก..... 57
3.4.1 ผู้สละสิทธิ์การรับมรดก..... 57
3.4.2 ผู้ถูกตัดสิทธิ์ในมรดก..... 57
3.5 ปัจจัยที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดก..... 60
3.5.1 เพศ..... 61
3.5.2 วรรณะ..... 62
3.5.3 อายุ..... 67
3.5.4 สถานภาพในครอบครัวขยาย..... 73
3.5.4.1 ญาติที่กลับมาอยู่รวมกัน..... 73
3.5.4.2 พี่น้องร่วมอุทร..... 74
3.5.5 การศึกษา..... 76
บทที่ 4 การเปรียบเทียบกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์กับกฎหมายตราสามดวง.. 80
4.1 ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก..... 84
4.2 ทรัพย์สินที่นับเป็นมรดก..... 85
4.2.1 ทรัพย์สินตามเกณฑ์การมีชีวิต..... 87
4.2.2 ทรัพย์สินตามเกณฑ์การเป็นเจ้าของระหว่างคู่สมรส..... 90
4.3 ผู้มีสิทธิ์รับมรดก..... 93
4.3.1 บิดามารดา..... 94

หน้า

4.3.2 คู่สมรส..... 95
4.3.3 ลูก..... 99
4.3.4 ญาติลำดับอื่น ๆ..... 102
4.4 ผู้หมดสิทธิ์รับมรดก..... 105
4.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดก..... 108
4.5.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้ามรดก..... 108
4.5.1.1 การทำงาน..... 108
4.5.1.2 ศักดินา..... 111
4.5.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทายาท..... 112
4.5.2.1 การดูแลผู้ตาย..... 112
4.5.2.2 สถานภาพส่วนตัว..... 115
4.5.2.3 การทำงาน..... 116
4.5.2.4 สถานภาพในครอบครัวขยาย..... 117
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 121
รายการอ้างอิง..... 123
ภาคผนวก..... 128
ภาคผนวก ก..... 129
ภาคผนวก ข..... 134
ภาคผนวก ค..... 154
ภาคผนวก ง..... 162
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... 172

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางเปรียบเทียบรูปแบบการกล่าวถึงทรัพย์สินที่เป็นสตรีธนะในมนุสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติ.....	29
2	ตารางเปรียบเทียบสตรีธนะในมนุสมฤติ นารทสมฤติ และยาชญวัลกยสมฤติ.	30
3	ตารางแสดงสิ่งที่ทายาทไม่พึงแบ่งที่ปรากฏในเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติ.	36
4	ตารางแสดงลูกชาย 12 ประเภทเรียงตามลำดับที่ปรากฏจริงในแต่ละคัมภีร์...	44
5	ตารางแสดงรายการผู้ถูกตัดสิทธิ์การรับมรดกเพราะความบกพร่องทางร่างกายหรือสติปัญญาที่ปรากฏในเคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ ยาชญวัลกย-สมฤติ และนารทสมฤติ.....	58
6	ตารางแสดงส่วนแบ่งที่ลูกแต่ละประเภทจะได้รับ ตามกฎหมายตราสามดวง..	99

คำอธิบายสัญลักษณ์และอักษรย่อ

<u>คำอธิบายอักษรย่อ</u>

ขุ.จูฬ.	ขุทฺทกนิกาย จูฬนิทฺเทส
RV.	Ṛg Veda
TS.	Taittirīya Saṃhitā
Ait.Br.	Aitareya Brāhmaṇa
Gaut.	Gautama Dharmasūtra
Mn.	Manusmṛti
Yāj.	Yājñavalkyasmṛti
Nār.	Nāradasmṛti

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงชีวิตของบุคคลหนึ่ง ๆ ย่อมต้องมีการสะสมทรัพย์สินสิ่งของและมีการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม ทำให้มีการทำนิติกรรมหรือสัญญาต่าง ๆ เช่นการกู้หนี้ยืมสิน เมื่อบุคคลผู้นั้นสิ้นชีวิตไป ทรัพย์สินของเขาและสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ จะต้องมีคนสืบทอด ดังนั้นจึงต้องกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นเพื่อควบคุมการแบ่งมรดกไม่ให้เกิดปัญหาและให้เป็นที่ยุติธรรมแก่ทายาททุกคน การกำหนดกฎเกณฑ์ในการแบ่งมรดกนี้มีอยู่ในทุกวัฒนธรรม และต่อมาเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปก็มีการบัญญัติกฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นกฎหมายเพื่อบังคับใช้ในสังคม

กฎหมายมรดกของอินเดียโบราณเป็นกฎหมายหนึ่งใน 18 หมวดที่ระบุอยู่ในมนุสมฤติ และกฎหมายกับศาสนาเป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ เนื่องจากกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมะ ซึ่งเป็นหนึ่งในปุรุษารถะ* ดังนั้นจะเห็นว่ากฎหมายของอินเดียโบราณจึงบรรจุอยู่ในส่วนที่เรียกว่า วยวหาระ (vyavahāra) ของวรรณคดีประเภทธรรมศาสตร์อันเป็นวรรณคดีประเภทตำรา (ศาสตร์–śāstra)

ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิทธิพลจากอินเดียโดยการค้าขายและการเผยแพร่ศาสนา ร.แลงกาต์ กล่าวถึงอิทธิพลของกฎหมายฮินดูต่อกฎหมายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า

> ...กฎหมายฮินดูนี้ใช้อยู่ในประเทศอินเดียตลอดมาจนทุกวันนี้ และได้แผ่ออกใช้แต่เนิ่นในโบราณกาลในอินโดจีนและในอินโดนีเซีย (Indonesia) ศิลาจารึกในประเทศจัมปาครั้งศตวรรษที่ 17 แห่งพุทธศักราชแสดงยืนยันว่าคัมภีร์มนูธรรมศาสตร์ได้ใช้อยู่ในประเทศจัมปาในสมัยนั้น ประมวลกฎหมายประเทศชะวา

---

* ปุรุษารถะ (puruṣārtha) หมายถึงจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิต เป็นแนวคิดที่กำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของคนอินเดียโบราณ ประกอบด้วย กามะ (kāma) คือการเติมเต็มความปรารถนา, อรรถะ (artha) คือการได้รับทรัพย์สิน, ธรรมะ (dharma) คือการประพฤติตามหน้าที่ที่กำหนด และโมกษะ (mokṣa) คือการได้หลุดพ้นเป็นอิสระ (Monier-Williams, 2011: 637)

ฉบับเก่าที่สุดที่เราได้มาก็อาศัยบัญญัติขึ้นตามหลักเกณฑ์ในกฎหมายฮินดู เช่นเดียวกับบรรดาประมวลกฎหมายเก่าของมอญและพะม่า...[1]

ประภัสสร เธียรปัญญา ได้กล่าวถึงการรับอิทธิพลจากอินเดียของมอญว่า

> อารยธรรมอินเดียเริ่มปรากฏขึ้นในเอเชียอาคเนย์ในพุทธศตวรรษที่ 7-8 จากการติดต่อค้าขายและการเผยแพร่ศาสนา จารึกภาษาสันสกฤตที่พบอยู่มากมายแสดงว่าวรรณกรรมของอินเดียแพร่หลายในบริเวณนี้ วรรณกรรมอินเดียโบราณที่มอญได้รับมีนิทานพื้นบ้านต่าง ๆ รามายณะ กามศาสตร์ ธรรมศาสตร์...[2]

วรรณกรรมกฎหมายเล่มสำคัญของไทยคือกฎหมายตราสามดวงเองก็ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าได้รับมาจากมอญ ดังปรากฏข้อความในพระธรรมศาสตร์ว่า

> ...ยญ์ จ สตฺถ์ อันว่าคำภีรอันใด โลกหิตำ เปนปรโยชนแก่สัตวโลกย ปากฏ์ ปรากฏิ ธมฺมสตฺถ์ อิติ ชื่อว่าคำภีรพระธรรมสาตร มนุสาเรน อันพระมโนสาร ฤๅษี ภาสิตำ กล่าว อาทิโต ในต้น มูลภาสาย ด้วยมคธภาษา ปรมฺปราภตำ อันปรัมปราจารยนำสืบกันมา ปติฏ์ฐิตำ ตั้งอยู่ รามญ์เญสุ ในรามัญปรเทษ ภาสาย ด้วยภาษา รามญ์ญสฺส จ แห่งรามัญก็ดี อิทานิ ในกาลบัดนี้ ปุริเสน อันบุรุษผู้เปนวินิจฉัยอำมาตย ทุคฺคาฬ์หำ จะยังรู้เปนอันมาก อิห สามเทเส ในสยามปรเทษนี้ ตสฺมา เหตุดั่งนั้น อหำ อันว่าข้า รจิสฺสำ จัดตกแต่ง ตำ ธมฺมำ สตฺถ์ ซึ่งคัมภีร์พระธรรมสาตรนั้น สามภาสาย ด้วยสยามภาษา...[3]

จากข้อความดังกล่าว ทำให้สันนิษฐานได้ว่าพระธรรมศาสตร์ของไทยนั้นได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียผ่านทางมอญ ดังที่นักวิชาการหลายคนได้อธิบายไว้ เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ว่า

---

[1] ร. แลงกาต์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 9.

[2] ประภัสสร เธียรปัญญา, "การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์พระมนูธรรมศาสตร์ฉบับภาษาสันสกฤตกับภาษามอญ," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539), หน้า 18.

[3] สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, กฎหมายตราสามดวง: พระธรรมสาตรและหลักอินทภาษ ฉบับราชบัณฑิตยสภา, (กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558), หน้า 23.

ไทยได้นำกฎหมายมนูธรรมศาสตร์ฉบับภาษารามัญมาแปลเป็นภาษาไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา กฎหมายมนูธรรมศาสตร์นี้ ฉบับเดิมเป็นของอินเดีย จารึกด้วยภาษาสันสกฤต มีสาระสัมพันธ์กับวัฒนธรรมพราหมณ์ ภิกษุชาวรามัญในเมืองหงสาวดีได้นำกฎหมายมนูธรรมศาสตร์ฉบับภาษาสันสกฤตนั้นมาแปลเป็นภาษารามัญ แล้วดัดแปลงเนื้อหาให้สัมพันธ์กับวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา เมื่อเปรียบเทียบมนูธรรมศาสตร์ของอินเดีย มนูธรรมศาสตร์ของรามัญ และพระธรรมศาสตร์ของไทยแล้ว ปรากฏว่า มีบางส่วนเหมือนกัน บางส่วนแตกต่างกัน คงเป็นเพราะมีการดัดแปลงแนวความคิดในเวลาที่รับต่อกันมา[4]

ธานินทร์ กรัยวิเชียร กล่าวถึงที่มาของกฎหมายไทยว่า

> ...กฎหมายไทยมีรากเหง้ามาจากแหล่งต่าง ๆ รวม 3 แหล่งด้วยกัน แหล่งแรกได้แก่ ระบบกฎหมายไทยดั้งเดิม ซึ่งมีที่มาจากพระคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดียส่วนหนึ่งและมาจากวิวัฒนาการของกฎหมายไทยเราเองในการสังคายนาประมวลกฎหมายของแผ่นดินในสมัยต่าง ๆ จนกระทั่งถึงกฎหมายตราสามดวงอีกส่วนหนึ่ง...[5]

โตกิชิ มาซาโอะ ได้สรุปเอาไว้ว่า "**กฎหมายเก่าของสยามนั้นมีกำเนิดในวัฒนธรรมฮินดูและในแง่ของนิติศาสตร์เปรียบเทียบแล้วกฎหมายของไทยก็สังกัดอยู่ในกลุ่มของกฎหมายที่เรียกว่าระบบกฎหมายฮินดู**"[6] โยเนโอะ อิชิอิ กล่าวว่ากฎหมายตราสามดวงไม่ได้มาจากฮินดูโดยตรง แต่หยิบยืมมาจากวัฒนธรรมพุทธศาสนาเถรวาทด้วยกัน จากมอญหรือพม่า และในการแต่งธัมมสัตถัม นักกฎหมายมอญได้ตัดเอาส่วนที่เป็นความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ออกไป

---

[4] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานกฎหมายเมืองไทย และประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์, (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเขษม, 2493), หน้า 13-14. อ้างถึงใน ทองสุข จารุเมธีชน, "การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทาสในคัมภีร์พระไตรปิฎกเถรวาท คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 1.

[5] อ้างถึงใน กำธร กำประเสริฐ และ สุเมธ จานประดับ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 88.

[6] Masao T., "Researches into the indigenous law of siam as a study of comparative jurisprudence," **Journal of the Siam Society** 2 (1): 14-18. อ้างถึงใน โยเนโอะ อิชิอิ, "พระธรรมสาตรไทย," แปลโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ ใน กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย ([กรุงเทพฯ]: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535), หน้า 16.

จนหมด เหลือไว้เพียงส่วนที่เป็นวยวหารของมานวธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นคู่มือทางเทคนิคเฉพาะสำหรับจัดหมวดหมู่คดี[7] ชาญณรงค์ บุญหนุน ระบุว่า "**เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า พระธรรมศาสตร์ที่เกิดขึ้นในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นี้ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มนูธรรมศาสตร์ของอินเดีย**"[8] อาจกล่าวได้ว่า นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่างให้ความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่าพระธรรมศาสตร์อันเป็นแม่บทกฎหมายไทยนั้นได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียผ่านมาทางมอญหรือพม่า ดังจะเห็นได้จากคำอธิบายของวินัย พงศ์ศรีเพียรว่า

> วัฒนธรรมกฎหมายไทยได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ของอินเดีย ซึ่งมาเรียกอย่างย่อ ๆ ว่า พระธรรมศาสตร์ ผู้ชำระกฎหมายตราสามดวงเขียนไว้ในส่วนต้นของพระธรรมศาสตร์ว่า คัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นคำสอนของพระมโนสารฤาษี ซึ่งเดิมเขียนไว้ด้วยมูลภาษา (ภาษาดั้งเดิมของมนุษย์) ซึ่ง "ปรัมปราจารยนำสืบกันมา ตั้งอยู่ในรามญประเทศ" โดยนัยนี้ ไทยรับแนวคิดเรื่องพระธรรมศาสตร์ผ่านมาทางเมืองมอญ แต่เมื่อสืบสวนในทางวิชาการแล้วพบว่าพระธรรมศาสตร์ของไทยน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพม่า เพราะใช้คำว่า "มโนสาร"[9]

ทองสุข จารุเมธีชน ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทาสในพระไตรปิฎกเถรวาท มานวธรรมศาสตร์ และกฎหมายตราสามดวง และสรุปว่า

> "กฎหมายลักษณะทาสและกฎหมายลักษณะอื่น ๆ ที่กล่าวถึงทาสในกฎหมายตราสามดวงของไทยได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกพอสมควร โดยเฉพาะข้อกำหนดที่ว่าด้วยการคุ้มครองทาส และความเมตตากรุณาที่นายควรมีต่อทาส และยังได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์อีกไม่น้อย..."[10]

---

[7] โยเนโอะ อิชิอิ, "พระธรรมสาตรไทย," หน้า 36-37.

[8] ชาญณรงค์ บุญหนุน, "พระธรรมสาตร," ใน นีติปรัชญาไทย**:** ประกาศพระราชปรารภ หลักอินทภาษ พระธรรมสาตร และ **On the Laws of Mu'ung Thai or Siam**, วินัย พงศ์ศรีเพียร และ วีรวัลย์ งามสันติกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549), หน้า 71.

[9] วินัย พงศ์ศรีเพียร, "ความสำคัญของ "กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย," ใน กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ผลงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ลำดับที่ 1 สถานภาพการศึกษากฎหมายตราสามดวง, วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, 2547), หน้า 14.

[10] ทองสุข จารุเมธีชน, "การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทาสในคัมภีร์พระไตรปิฎกเถรวาท คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง," หน้า 84.

จากความเห็นของนักวิชาการที่กล่าวถึงอิทธิพลของคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ต่อพระธรรมศาสตร์ของไทย จะเห็นว่าในประเด็นการรับคัมภีร์ธรรมศาสตร์มาใช้ในสังคมไทยนั้น ไม่มีนักวิชาการคนใดสันนิษฐานว่าเป็นการรับคัมภีร์ธรรมศาสตร์มาใช้โดยตรง แต่ส่วนใหญ่มีความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่าพระธรรมศาสตร์ของไทยนั้นรับมาจากอินเดียผ่านทางมอญหรือพม่า และรับมาดัดแปลงแก้ไขปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทสังคมวัฒนธรรมไทย ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดียกับกฎหมายตราสามดวงของไทยในประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งมรดก เนื่องจากการศึกษาเรื่องคัมภีร์ธรรมศาสตร์กับกฎหมายตราสามดวงที่ผ่านมาเป็นไปอย่างผิวเผิน มิได้ลงลึกในรายละเอียดของกฎหมาย อีกทั้งการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบที่ผ่านมายังมีเพียงกฎหมายลักษณะทาสหมวดเดียว จึงน่าจะได้เปรียบเทียบกฎหมายหมวดอื่น ๆ บ้าง การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้เลือกนำกฎหมายมรดกมาศึกษาเปรียบเทียบเนื่องจากเป็นกฎหมายที่สำคัญ มีความเกี่ยวข้องกับสถานภาพและความมั่นคงในครอบครัวอันเป็นรากฐานสำคัญของสังคม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง
2. เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์กับกฎหมายตราสามดวง

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

กฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์มีอิทธิพลต่อกฎหมายมรดกในกฎหมายตราสามดวง จึงทำให้มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่มีรายละเอียดบางประการต่างกันซึ่งเกิดจากการที่กฎหมายของไทยได้รับอิทธิพลจากมอญและพม่า หรือเกิดจากบริบททางศาสนา สังคม และวัฒนธรรมของไทยเอง การตรากฎหมายตราสามดวงบางส่วนจึงมีลักษณะเฉพาะ ไม่เหมือนกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์หรือกฎหมายของมอญและพม่า

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจำกัดขอบเขตการศึกษากฎหมายมรดกเฉพาะในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ 4 ฉบับ ได้แก่ เคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ ยาชญวัลกยสมฤติ และนารทสมฤติเท่านั้น เนื่องจากเป็นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัว กล่าวคือเคาตมธรรมสูตรเป็นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีอยู่ มนุสมฤติเป็นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ฉบับที่มีความสำคัญและเป็นที่รู้จักมากที่สุด

ยาชญวัลกยสมฤติเป็นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่ Lingat ให้ความเห็นว่าเรียบเรียงดีที่สุด[11] และนารทสมฤติเป็นตัวอย่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่มีเฉพาะวยวหาระ คือส่วนที่เป็นกฎหมายเท่านั้น ไม่มีอาจาระและปรายัศจิตตะซึ่งเป็นเรื่องทางศาสนาปรากฏอยู่ ส่วนกฎหมายตราสามดวงนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะพระอัยการลักษณะมรดก โดยใช้ฉบับที่ตีพิมพ์โดยราชบัณฑิตยสถานเป็นหลัก และศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายมรดกระหว่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงเท่านั้น โดยจะไม่นำคัมภีร์พระธรรมสัตถัมของมอญและพม่ามาเป็นประเด็นหลักในการศึกษาเปรียบเทียบด้วย

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

มรดก หมายถึง ทรัพย์สินและหนี้สินที่ตกทอดไปสู่ผู้สืบสันดาน

การแบ่งมรดก หมายถึงการแบ่งทรัพย์สินทั้งในเวลาที่เจ้ามรดกเสียชีวิตไปแล้วและในขณะที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ เนื่องจากกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์มีขอบเขตกว้างกว่ากฎหมายไทย การแบ่งทรัพย์สินในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ก็จัดอยู่ในกฎหมายมรดกด้วย ฉะนั้นผู้วิจัยจึงจะใช้คำว่าการแบ่งมรดกในความหมายกว้างกว่าการแบ่งทรัพย์สินของผู้ตาย แต่หากจะระบุอย่างเฉพาะเจาะจงถึงการแบ่งในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตจะใช้คำว่า การแบ่งทรัพย์สมบัติ

คัมภีร์ธรรมศาสตร์ หมายถึง คัมภีร์ธรรมศาสตร์ 4 ฉบับ ได้แก่ เคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ ยาชญวัลกยสมฤติ และนารทสมฤติ

พระธรรมศาสตร์ หมายถึง พระธรรมศาสตร์ในกฎหมายตราสามดวงของไทย

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อความภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี และภาษาไทยที่ยกมา จะรักษาการสะกดการันต์ตามต้นฉบับทุกประการ

2. การถอดคำศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะถอดตามรูปคำศัพท์ในภาษาบาลีและสันสกฤตและจะประวิสรรชนีย์พยางค์สุดท้ายเอาไว้และใส่อักษรโรมันกำกับไว้

---

[11] Robert Lingat, **The Ancient Law of India** trans. J. Duncan M. Derrett (New Delhi: Munshiram Manoharlal, 1993), p. 98.

เมื่อกล่าวถึงเป็นครั้งแรก ยกเว้นคำศัพท์ที่คนไทยรู้จักคุ้นเคยอยู่แล้วจะถอดตามความคุ้นเคยของคนไทย

3. ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำว่า คัมภีร์ธรรมศาสตร์ ในความหมายกว้างที่หมายรวมทั้งคัมภีร์ธรรมสูตรและธรรมศาสตร์

4. การใช้คำเรียกบุคคลในครอบครัว จะใช้คำว่า ลูกชาย แทนคำว่า บุตร และ ลูกสาว แทนคำว่า ธิดา หรือ บุตรี เพื่อมิให้เกิดความสับสนเมื่อกล่าวถึงทายาทประเภท ปุตริกา ซึ่งหมายถึงลูกสาวที่มีสถานะเท่าเทียมกับลูกชาย

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ภาษาสันสกฤตและแปลเป็นภาษาไทย
2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง
3. วิเคราะห์และเรียบเรียงผลการวิจัย
4. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับความรู้เรื่องกฎหมายมรดกในสังคมอินเดียและสังคมไทย
2. เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง
3. เป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายอื่น ๆ ของอินเดียโบราณและไทย

บทที่ 2

ประวัติและพัฒนาการของกฎหมายมรดกในวรรณคดีสันสกฤต

กฎหมายมรดกมีความจำเป็นในแง่ของการควบคุมการแบ่งปันทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ของผู้ตายให้เป็นไปอย่างยุติธรรม ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความหมายของคำว่ามรดก ประวัติและพัฒนาการของกฎหมายมรดกในวรรณคดีสันสกฤตก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษากฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ในบทต่อไป

2.1 ความหมายของคำว่ามรดก

มรดก (ป.มตก, ส.มฤตก) เป็นคำยืมภาษาสันสกฤต พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ระบุความหมายของคำว่า มรดก ไว้ว่า

> สิ่งที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษหรือที่สืบทอดมาแต่บรรพกาล; (กฎ) ทรัพย์สินทุกชนิดตลอดทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดต่าง ๆของผู้ตาย เว้นแต่ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้ว เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตาย เรียกรวม ๆ ว่า กองมรดก.[1]

ในภาษาสันสกฤต คำว่า มฤตก เป็นคำนามปุลลิงค์และนปุงสกลิงค์ สร้างมาจากธาตุ มฤ (√mṛ) หมายถึง **ตาย**, **สลายไป**, **เสียชีวิต**, **สิ้นอายุขัย**[2] เมื่อใช้เป็นคำนามปุลลิงค์จะหมายถึง **คนตาย**, **ศพ**[3] และเมื่อเป็นคำนามนปุงสกลิงค์จะหมายถึง **ความตาย**, **การเสียชีวิต**, **ความไม่บริสุทธิ์ที่ได้รับผ่านความตายของญาติ**[4] จะเห็นว่าความหมายของคำว่า มรดก ในภาษาไทยนั้นไม่ตรงกับความหมายดั้งเดิมตามรูปศัพท์ในภาษาสันสกฤตแต่อย่างใด คำในภาษาสันสกฤตที่มีความหมายว่ามรดก หรือสิ่งที่ตกทอดมาและเป็นของผู้ตาย คือคำว่า ริกถะ (riktha) ซึ่งมีความหมายว่า **ทรัพย์สินที่เหลือไว้เมื่อตาย**, **มรดก**[5] สร้างมาจากธาตุ ริจฺ (ric) หมายถึง **เหลือไว้ให้**[6]

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2546), หน้า 834.

[2] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary** (Delhi: Motilal Banarsidass, 2011), p.827; V. S. Apte, **The Practical Sanskrit-English Dictionary** (Delhi: Motilal Banarsidass, 2000), p.769.

[3] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary**, p.827; V. S. Apte, **The Practical Sanskrit-English Dictionary**, p.771.

[4] Ibid.

[5] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary**, p.880.

[6] Ibid.

ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึงกฎหมายว่าด้วยเรื่องมรดก คัมภีร์ธรรมศาสตร์มักจะไม่ใช้คำว่า ริกถะ แต่มักจะใช้คำว่า ทายะ (dāya) แทน ดังที่ยาชญวัลกยสมฤติเรียกกฎหมายมรดกว่า ทายวิภาคะ (dāyavibhāga) หรือที่นารทสมฤติเรียกว่า ทายภาคะ (dāyabhāga) คำว่า ทายะ นั้น สร้างมาจากธาตุ ทา (dā) ที่แปลว่า **ตัด**[7] เมื่อใช้เป็นคำนามปุลลิงค์จะหมายถึง **ส่วน**, **ส่วนแบ่ง**, **มรดก**[8] ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่าคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดกมี 2 คำ คือคำว่า ริกถะ ใช้หมายถึงมรดกหรือทรัพย์สินที่ผู้ตายทิ้งไว้หลังจากเสียชีวิต กับคำว่า ทายะ ใช้หมายถึงส่วนแบ่งทรัพย์สินหรือมรดก และยังใช้เมื่อจะกล่าวถึงกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งมรดกด้วย

นอกจากคำว่าริกถะและทายะแล้ว ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์เมื่อกล่าวถึงการแบ่งมรดกยังใช้คำอื่นที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับส่วนแบ่ง, การแบ่ง และทรัพย์สิน (ของผู้ตาย) ที่จะแบ่งด้วย ได้แก่คำว่า อังศะ (aṃśa) ภาคะ (bhāga) ธนะ (dhana) และทรัพย์ (dravya) ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะสำคัญของกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์คือจะเน้นกล่าวถึงเรื่องส่วนแบ่งในทรัพย์สินและกองมรดกของบรรดาผู้รับมรดกระดับต่าง ๆ ทั้งระดับพี่น้อง ระดับลูกชาย และระดับญาติอย่างละเอียด

2.2 ประวัติและพัฒนาการของกฎหมายมรดกในอินเดียโบราณ

อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก ในแง่ที่กฎหมายนั้นเป็นเสมือนเครื่องมือในการควบคุมสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย การศึกษากฎหมายจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้เข้าใจสังคมได้อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาด้านภารตวิทยาของนักวิชาการชาวตะวันตกในยุคแรกเริ่มที่มีการแปลวรรณคดีสันสกฤตเป็นภาษาอังกฤษ มานวธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นคัมภีร์กฎหมายอินเดียโบราณก็เป็นวรรณคดีสันสกฤตเล่มแรก ๆ ที่ Sir William Jones แปลเป็นภาษาอังกฤษในปี ค.ศ.1794

กฎหมายในสมัยพระเวทยังไม่มีการรวบรวมเป็นหมวดหมู่หรือกำหนดกฎเกณฑ์อย่างชัดเจน แต่ในเรื่องของการแบ่งมรดกนั้นก็ปรากฏร่องรอยลักษณะของการแบ่งทรัพย์สินและมีการกล่าวถึงลูกชายบางประเภทแล้ว คัมภีร์ฤคเวท มณฑลที่ 3 สูกตะที่ 31 มันตระที่ 2 กล่าวถึงการให้ทรัพย์สินของบรรพบุรุษระหว่างพี่ชายและน้องสาว ส่วนฤคเวทมณฑลที่ 1 สูกตะที่ 70 มันตระที่ 5 กล่าวถึงการแบ่งมรดกของบิดาผู้มีอายุโดยเหล่าลูกชาย แสดงให้เห็นว่ามีการแบ่งมรดกและน่าจะมีกฎเกณฑ์รองรับอยู่ด้วย แต่มิได้มีการกำหนดเอาไว้เป็นข้อกฎหมายหรือเป็นหมวดหมู่ อาจมี

[7] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary,** p.474.
[8] Ibid.

ลักษณะเป็นกฎจารีตประเพณีซึ่งเป็นลักษณะเด่นของกฎหมายในยุคแรกสุด* มีลักษณะเป็นข้อประพฤติปฏิบัติของคนในชุมชน มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งทางการบอกเล่า[9] โดยยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือรวบรวมเป็นหมวดหมู่

ไตตติรียสังหิตาระบุถึงการตั้งลูกชายผู้เลิศสุดด้วยทรัพย์สิน[10] แสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินมีส่วนที่จะทำให้ฐานะของลูกชายแตกต่างกัน และคัมภีร์เล่มเดียวกันนี้ยังกล่าวถึงการแบ่งมรดกไว้ในเรื่องของนาภาเนทิษฐะ (Nābhānediṣṭha)** โดยระบุว่า มนุแบ่งทรัพย์สินของเขาให้แก่เหล่าลูกชาย ยกเว้นแต่นาภาเนทิษฐะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการแบ่งมรดกนั้นไม่จำเป็นจะต้องกระทำเมื่อบิดาตายไป แต่สามารถแบ่งมรดกในเวลาที่บิดายังมีชีวิตอยู่ได้ อีกทั้งการแบ่งมรดกนั้นยังไม่จำเป็นต้องให้ส่วนแบ่งแก่ลูกชายทุกคนอย่างเท่าเทียมกันด้วย

---

* ตามทฤษฎีกฎหมายสามชั้น วิวัฒนาการกฎหมายสามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ

1. ยุคกฎหมายชาวบ้าน เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่ปรากฏออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมายกับศีลธรรมยังมิได้แยกจากกันอย่างสิ้นเชิง

2. ยุคหลักกฎหมาย หรือยุคกฎหมายของนักกฎหมาย เกิดหลักกฎหมายจากการชี้ขาดข้อพิพาทคดี เกิดอาชีพนักกฎหมายขึ้น มีการเริ่มก่อตัวของวิชานิติศาสตร์

3. ยุคกฎหมายเทคนิค เกิดจากการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งเฉพาะหน้าเนื่องจากกฎหมายที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอ

ดูเพิ่มเติมใน ปรีดี เกษมทรัพย์, เอกสารประกอบการศึกษาวิชาสังคมกับกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531 หน้า 12-20.

[9] กำธร กำประเสริฐ และ สุเมธ จานประดับ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 2.

[10] TS.II.5.2.7 ภาษาสันสฤตใช้คำว่า jyeṣṭha นอกจากจะหมายถึงลูกชายที่มีอายุมากที่สุดหรือลูกชายคนโตในความหมายที่เราเข้าใจกันในภาษาไทยแล้ว คำนี้ยังหมายถึงผู้ที่ประเสริฐสุด, ผู้ที่เป็นเลิศที่สุด ในที่นี้ใช้เกณฑ์เรื่อง (สิทธิ์ในการได้รับ) ทรัพย์สินมาพิจารณาว่าลูกคนใดจะเป็นลูกคนสำคัญที่สุด

** ในไตตติรียสังหิตา (TS.III.1.9.4-5) เรื่องนาภาเนทิษฐะ กล่าวถึงการแบ่งมรดกโดยมนุให้แก่เหล่าลูกชาย แต่ยกเว้นไม่ได้ให้ทรัพย์สินใด ๆ แก่นาภาเนทิษฐะ เขาจึงไปถามบิดาตน มนุจึงให้นาภาเนทิษฐะไปช่วยเหล่าอังคีรัส (Angīras) และเขาจะได้รับวัวเป็นการตอบแทน แต่เรื่องนาภาเทิษฐะในไอตเรยะพราหมณะ (Ait.Br.V.14) แตกต่างออกไปเล็กน้อย คือนาภาเนทิษฐะถูกพี่น้องของตนที่แบ่งทรัพย์สินของมนุผู้เป็นบิดากีดกันไม่ให้ได้รับส่วนแบ่ง เขาจึงไปถามบิดาตน และมนุจึงได้ให้นาภาเนทิษฐะไปช่วยเหลือเหล่าอังคีรัสเพื่อจะได้รับวัวเป็นค่าตอบแทน

การแบ่งมรดกในสมัยพระเวทมิได้มีกฎเกณฑ์ชัดเจนนัก อย่างไรก็ดี หลักฐานที่ปรากฏทั้งในฤคเวทและไตตติรียสังหิตาแสดงให้เห็นว่ามีการแบ่งมรดกตามกฎจารีตประเพณีแล้ว อาจกล่าวได้ว่าจากหลักฐานแสดงให้เห็นหลักในการแบ่งมรดกในสมัยพระเวทให้ลูกชายมีสิทธิ์ได้รับมรดกของบิดา แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดมากไปกว่านี้ การกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องการแบ่งมรดกอย่างละเอียดปรากฏชัดเจนในคัมภีร์ประเภทธรรมศาสตร์ ซึ่งมีเนื้อหาส่วนหนึ่งเป็นเรื่องกฎระเบียบทางสังคมหรือกฎหมาย และผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าระบบกฎหมายของอินเดียโบราณนั้นมีลักษณะเป็นกฎหมายจารีต คือไม่มีการแยกกฎศีลธรรมทางศาสนากับกฎหมายที่เป็นระเบียบข้อบังคับทางสังคมออกจากกันอย่างเด็ดขาด ในสมัยพระเวทอาจไม่เห็นลักษณะเช่นนี้ชัดเจน เนื่องจากยังไม่มีการรวบรวมกฎศีลธรรมและกฎระเบียบทางสังคมให้เป็นรูปเป็นร่างเป็นหมวดหมู่ แต่เมื่อถึงยุคที่มีการรวบรวมเป็นวรรณกรรมกฎหมายคือคัมภีร์ประเภทธรรมศาสตร์แล้วจะเห็นลักษณะเช่นนี้ได้อย่างชัดเจน นอกจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์แล้วยังมีงานที่อธิบายความในคัมภีร์ธรรมศาสตร์อีก ได้แก่งานประเภทอรรถกถาซึ่งอธิบายขยายความเนื้อหาในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และงานประเภทนิพันธะ (nibandha) ซึ่งเป็นลักษณะการเขียนอธิบายหรือตีความกฎหมายเฉพาะหมวดจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์และอรรถกถา งานประเภทอรรถกถาและนิพันธะเหล่านี้บางฉบับก็มีอิทธิพลต่อกฎหมายอินเดียปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากการแบ่งสำนักกฎหมายฮินดูออกเป็น 2 สำนักใหญ่ คือ มิตากษรา (Mitākṣarā) และ ทายภาคะ (Dāyabhāga)* มิตากษรามีรากฐานมาจากอรรถกถาของยาชญวัลกยสมฤติ ซึ่งเขียนโดยวิชญาเนศวร (Vijñāneśvara) ในคริสต์ศตวรรษที่ 11[11] ส่วนทายภาคะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของงานประเภทนิพันธะที่ชื่อว่า ธรรมรัตนะ (Dharmaratna) เขียนโดยชีมูตวาหน (Jīmūtavāhana) มีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายมรดกโดยตรงและเป็นที่แพร่หลายในเบงกอล แต่ไม่ปรากฏเวลาแต่งแน่ชัด Jolly และ Rājkumār Sarvādhikārī สันนิษฐานว่าชีมูตวาหนมีชีวิตอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 Kāṇe สันนิษฐานว่าชีมูตวาหนมีชีวิตอยู่ในช่วงคริสต-ศักราช 1090-1130[12] Maurya กล่าวว่าอยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 12 หรือ 13[13] และ Basham กล่าวว่าอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 12[14] อาจกล่าวได้ว่ามิตากษราและทายภาคะนั้นมีอิทธิพลต่อ

---

* ดูเพิ่มเติมใน R. R. Maurya, **Hindu Law** (Allahabad: Central Law Agency, 1978), p. 18-22.

[11] "Dharmaśāstra," in **The Cultural Heritage of India Vol.V** (Kolkata: The Ramakrishna Mission Institute of Culture, 2006), p. 84.

[12] R. Lingat, **The Classical Law of India**, p. 118-119.

[13] R. R. Maurya, **Hindu Law**, p. 19.

[14] A. L. Basham, **The Wonder That Was India** (India: Picador, 2004), p. 113-114.

กฎหมายอินเดียปัจจุบัน ดังที่ Basham ระบุไว้ว่า นักกฎหมายในยุคกลางจำนวนมากได้เขียนอรรถกถาขนาดยาวเพื่ออธิบายคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ในจำนวนนี้คนที่สำคัญที่สุดคือ วิชญาเนศวร ผู้อยู่ในสภาของพระเจ้าวิกรมาทิตย์ที่ 6 (คริสตศักราชที่ 1075-1127) งานเขียนของเขาคือมิตากษรา ซึ่งเป็นอรรถกถาของยาชญวัลกย-สมฤตินั้น มีส่วนสำคัญในการก่อร่างของกฎหมายแพ่งในอินเดียปัจจุบัน นักกฎหมายที่สำคัญคนอื่นในยุคกลางได้แก่ เหมาทริ (Hemādri, c. 1300) และชีมูตวาหน ก็มีอิทธิพลต่อกฎหมายอินเดียในยุคหลัง ๆ เช่นกัน[15]

2.3 คัมภีร์ธรรมศาสตร์

ธรรมศาสตร์ เป็นประเภทย่อย (Genre) ประเภทหนึ่งของวรรณคดีสันสกฤตประเภทตำรา (Scientific Literature) หรือศาสตร์ (śāstra) คำว่า ศาสตร์ ในภาษาสันสกฤตหมายถึง **คำสั่ง**, **กฎระเบียบ**, **คำสอน**, **คำแนะนำ**, **คู่มือการสอน**, **หนังสือหรือตำราทั่ว ๆไป**[16] มักใช้เป็นส่วนท้ายของสมาสหลังชื่อหนังสือหรือความรู้สาขาใดสาขาหนึ่ง ส่วนคำว่า ธรรม (dharma) เป็นคำที่มีความหมายกว้างครอบคลุมทั้งกฎทางสังคมและศาสนา สร้างมาจากธาตุ ธฤ (dhṛ) ที่หมายถึง **ทรงไว้**, **ถือไว้**, **รักษา**[17] เมื่อใช้เป็นคำนามจะหมายถึง **กฎ**, **ขนบประเพณี**, **หน้าที่**, **ความยุติธรรม**, **คุณธรรม**[18] ธรรมศาสตร์ จึงหมายถึงความรู้หรือตำราว่าด้วยเรื่องธรรมะ (ทั้งทางสังคมและทางศาสนา) ของคนในวรรณะต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า เนื้อหาหลักของคัมภีร์ธรรมศาสตร์เกี่ยวข้องกับธรรมะ ซึ่งเป็นข้อผูกพันคนในสังคมอินเดียโบราณร่วมกันเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในสังคม ดังที่กรุณาและเรืองอุไร กุศลาสัย ได้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของธรรมะไว้ว่า

> มโนคติอันเป็นศูนย์กลางแห่งอารยธรรมโบราณของอินเดียหรือแห่งวัฒนธรรมอารยัน-อินเดียนั้นคือ “ธรรม” ซึ่งมีความหมายมากกว่าศาสนาหรือลัทธิใด ๆ เพราะธรรมหมายถึงข้อผูกพัน ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น ธรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของ “ฤต” อันเป็นกฎศีลธรรมขั้นมูลฐานที่ปกครองความเป็นไปของเอกภพและทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในเอกภพ หากกฎเช่นนี้มีจริง มนุษย์ก็สมควรจะทำตัวเองให้เข้ากันได้กับกฎนี้ และควรจะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่จะอำนวยให้เขามีชีวิตอยู่ได้อย่างกลมกลืนไม่ขัดกับกฎ ถ้ามนุษย์ได้ปฏิบัติหน้าที่

[15] Ibid.
[16] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary,** p.1069.
[17] Ibid., p.519.
[18] Ibid., p.510.

ของตนอย่างดี และมีศีลธรรมในกิจการที่ตนกระทำ ผลอันชอบธรรมก็ย่อมจะเกิดขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย[19]

คำว่าธรรมศาสตร์นั้นใช้หมายถึงประเภทวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะของวรรณะทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ตาม โดยอาจแบ่งตามลักษณะคำประพันธ์ได้เป็น 2 ลักษณะคือเป็นร้อยแก้วในลักษณะสูตรสั้น ๆ เพื่อการท่องจำ อาจมีร้อยกรองแทรกบ้างเล็กน้อย เรียกว่าธรรมสูตร (dharmasūtra) กับเป็นร้อยกรองในลักษณะโศลกล้วนไม่มีร้อยแก้วแทรก เรียกว่าธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีคำใช้เรียกคัมภีร์ธรรมศาสตร์อีกคำหนึ่งคือ สมฤติ (smṛti) เป็นการเรียกชื่อจากลักษณะของการสืบทอด กล่าวคือ สมฤตินั้นหมายถึงความทรงจำหรือแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมาโดยมีอาจารย์เป็นผู้ถ่ายทอดแก่ศิษย์ ตรงข้ามกับ ศรุติ (śruti) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ได้ยินมาจากพระเป็นเจ้าโดยมีฤษีเป็นผู้ที่ได้ฟังและจดจำถ่ายทอดกันในหมู่พราหมณ์ คัมภีร์ศรุติได้แก่คัมภีร์พระเวท พราหมณะ และอุปนิษัท

คัมภีร์ธรรมศาสตร์มีรากฐานมาจากกัลปสูตร (kalpasūtra) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งในการศึกษาพระเวทที่เรียกว่าเวทางค์ (vedāṅga) กัลปสูตรแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ เศราตสูตร (śrautasūtra) คฤหยสูตร (gṛhyasūtra) และ ธรรมสูตร (dharmasūtra) ในส่วนของธรรมสูตรนั้นมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับธรรมะ คือเป็นการควบคุมความประพฤติของบุคคลในแต่ละสถานะและขั้นตอนการดำเนินชีวิต[20] ต่อมาเมื่อธรรมะกลายเป็นหัวข้อวิชาที่มีการศึกษาเฉพาะทางในสำนักต่าง ๆ โดยมิได้ผูกกับสำนักที่ศึกษาพระเวทอีก ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมะจึงเกิดขึ้น กฎการประพฤติปฏิบัติตนตามธรรมะได้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบมากกว่าในธรรมสูตร ตำราของศาสตร์นี้เรียกว่าธรรมศาสตร์[21]

แม้ธรรมศาสตร์และธรรมสูตรจะเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับธรรมะของแต่ละวรรณะเหมือนกันทว่าก็ยังมีข้อแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ในด้านลักษณะคำประพันธ์ ธรรมสูตรแต่งด้วยร้อยแก้วในลักษณะสูตร อาจมีร้อยกรองแทรกนิดหน่อย ในขณะที่ธรรมศาสตร์แต่งด้วยโศลกล้วน ในด้านเนื้อหา ธรรมศาสตร์มีส่วนที่กล่าวถึงกฎหมายกว้างกว่าและมากกว่าธรรมสูตร ส่วนธรรมสูตรเน้นเกี่ยวกับความประพฤติหรือแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตมากกว่า และธรรมศาสตร์ยังมีลักษณะเป็นวรรณคดีตำราหรือศาสตร์สาขาหนึ่งอย่างเอกเทศ มีเนื้อหาที่

---

[19] กรุณา กุศลาสัย และ เรืองอุไร กุศลาสัย, ภารตวิทยา (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2554), หน้า 108.

[20] "Dharmaśāstra," in **The Cultural Heritage of India Vol.V**, p. 76.

[21] R. Lingat, **The Classical Law of India**, p. 12.

เกี่ยวข้องกับธรรมะโดยเฉพาะ ต่างกับธรรมสูตรที่ยังคงมีความใกล้ชิดกับคฤหยสูตรมากกว่า ดังที่ Lingat[22] ได้ให้ข้อสังเกตถึงความแตกต่างระหว่างธรรมสูตรและธรรมศาสตร์ไว้ 3 ประการ ได้แก่

(1) ธรรมสูตรแต่งด้วยสูตรสั้นๆ ในลักษณะข้อความร้อยแก้วล้วนหรือมีร้อยกรองผสม แต่ธรรมศาสตร์แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโศลกทั้งหมด

(2) แม้จะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับธรรมะเหมือนกัน แต่ธรรมศาสตร์มีการกล่าวถึงกฎหมายมากกว่าธรรมสูตรอย่างเห็นได้ชัด กฎหมายในธรรมสูตรมีไม่มากนักและเกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตหรืออาจาระ (ācāra) มากกว่าจะเป็นกฎหมายหรือวยวหาระ (vyavahāra)

(3) ธรรมสูตรมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับคฤหยสูตรและเป็นส่วนหนึ่งของกัลปสูตร แต่ธรรมศาสตร์มีลักษณะแยกออกมาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งอย่างเอกเทศ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสำนักศึกษาพระเวทโดยตรง

สำหรับที่มา (mūla) ของธรรมะนั้น เคาตมธรรมสูตรระบุว่าประกอบด้วยพระเวท (veda) กับประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติ (smṛtiśīla)[23] มนุสมฤติระบุว่าที่มาของธรรมะประกอบด้วยพระเวท, ประเพณี (smṛti), ความประพฤติของคนดี (sadācāra) และความพอใจของตน (priyamātmana)[24] ส่วนยาชญวัลกยสมฤติระบุว่าที่มาของธรรมะประกอบด้วยพระเวท (śruti), ประเพณี, ความประพฤติของคนดี, ความพอใจของตน และความปรารถนาที่เกิดจากความต้องการอย่างเหมาะสม (samyaksaṃkalpaja kāma)[25] จะสังเกตได้ว่าที่มาของธรรมะที่ระบุไว้ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะมาจากความรู้หรือความเชื่อทางศาสนาคือพระเวท ประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็นแบบแผน และความประพฤติที่ถูกที่ควร ฉะนั้นธรรมะจึงเป็นเรื่องของการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศาสนาซึ่งเกี่ยวข้องกับสังคมด้วย

อาจกล่าวได้ว่า สำหรับกฎหมายในคัมภีร์ธรรมศาสตร์มีลักษณะเด่นตรงที่ไม่มีการแยกกฎศีลธรรมกับกฎหมายอย่างเด็ดขาด และไม่มีการแบ่งประเภทและหมวดของกฎหมายอย่างชัดเจน ฉะนั้นเนื้อหากฎหมายในคัมภีร์ธรรมศาสตร์จึงครอบคลุมกฎทั้งทางโลกและทางศีลธรรม อาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) อาจาระ คือการประพฤติปฏิบัติตน มีลักษณะเป็นแนวปฏิบัติและ

[22] Ibid., p. 73-74.
[23] Gaut.1.1-2
[24] Mn.2.12
[25] Yāj.1.7

ความเชื่อที่สืบต่อกันมาเป็นประเพณี (2) วยวหาระ หมายถึง**การกระทำ**หรือ**ความประพฤติ**[26] มีลักษณะเป็นกฎหมายหรือกฎระเบียบทางสังคม เพื่อควบคุมสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย (3) ปรายัศจิตตะ (prāyaścitta) คือการสำนึกในความผิดหรือบาปที่ได้กระทำไป มีลักษณะเป็นการชดใช้ความผิดหรือบาปที่ได้ก่อไว้*

กฎหมายมรดกบรรจุอยู่ในเนื้อหาส่วนที่เป็นวยวหาระ แต่มิใช่ว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทุกฉบับจะมีเนื้อหาครบทั้งสามส่วน คัมภีร์ธรรมศาสตร์บางฉบับละเนื้อหาบางส่วนไว้ เช่น นารทสมฤติมีแต่วยวหาระอย่างเดียว โดยไม่กล่าวถึงเนื้อหาส่วนที่เป็นอาจาระหรือปรายัศจิตตะแต่อย่างใด ในขณะที่ปราศรสมฤติ (Parāśarasmṛti) มีแต่อาจาระและปรายัศจิตตะ และไม่กล่าวถึงเนื้อหาส่วนวยวหาระเอาไว้ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเก็บข้อมูลจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ 4 ฉบับคือ เคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ ยาชญวัลกยสมฤติ และนารทสมฤติ

เคาตมธรรมสูตร (Gautama-dharmasūtra) เป็นธรรมสูตรฉบับที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีการค้นพบ มีความเกี่ยวข้องกับสำนักราณายนียะ (Rāṇāyanīya) ซึ่งเป็นสำนักสาขาหนึ่งของสามเวท[27] แต่งด้วยร้อยแก้วข้อความสั้นๆ ในลักษณะสูตร Kāṇe สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดขึ้นในช่วง 600-400 ปีก่อนคริสตกาล[28] ส่วน Olivelle สันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ในช่วงกลางศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล[29] ข้อความส่วนที่เป็นกฎหมายมรดกอยู่ในอัธยายะที่ 28 ซึ่งเป็นอัธยายะสุดท้ายและมิได้มีชื่อเรียกเฉพาะ โดยมีเนื้อหาดังนี้

สูตรที่	
1-2	ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก
3	การยกให้พี่ชายคนโตเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินทั้งหมดและสมาชิกในครอบครัว
4-17	ส่วนแบ่งทรัพย์สินตามความอาวุโส

---

[26] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary,** p. 1034.

[*] ดูเพิ่มเติมใน วิสุทธ์ บุษยกุล, "ประเภทวรรณคดีสันสกฤตจากสังหิตาถึงธรรมศาสตร์," ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ศรีชไมยาจารย์, (กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, 2546), หน้า 30-31.

[27] R. Lingat, **The Classical Law of India**, p. 19; P. V. Kane, **History of Dharmaśāstra**, Vol.1 (Poona: Bhandarkar Oriental Researh Institute, 1968), p. 22; A. A. Macdonell, **A History of Sanskrit Literature** (Delhi: Motilal Banarsidass, 1971), p. 219.

[28] P. V. Kane, **History of Dharmaśāstra**, Vol.1, p. 36.

[29] P. Olivelle, **Dharmasūtras: The Law Codes of Ancient India** (Oxford: Oxford University Press, 1999), p. xxxiii.

18-20	การแต่งตั้งปุตริกา
21	ผู้มีสิทธิ์จะได้รับมรดกของชายผู้ไม่มีบุตร
22-23	การนิโยคะ
24	ผู้มีสิทธิ์ครอบครองสตรีธนะ
25-26	ผู้มีสิทธิ์ครอบครองสินสอด
27-29	การแบ่งมรดกของญาติที่กลับมาอยู่รวมกัน
30-31	การแบ่งทรัพย์สินที่หามาได้ระหว่างพี่น้องผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนกับผู้ที่ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน
32-34	ลูกชาย 12 ประเภท
35-40	การแบ่งมรดกระหว่างลูกชายที่มีวรรณะต่างกัน
41-42	การแบ่งมรดกตามวรรณะของผู้ตายผู้ไม่มีญาติมารับมรดก
43-44	ผู้ถูกตัดสิทธิ์การรับมรดก
45	ส่วนแบ่งมรดกของลูกชายที่เกิดจากมารดาที่มีวรรณะแบบประติโลม
46-47	ทรัพย์สินที่แบ่งไม่ได้

มนุสมฤติ (Manusmṛti) หรือมานวธรรมศาสตร์ (Mānava-dharmaśāstra) เป็นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและมีความสำคัญที่สุด คัมภีร์ธรรมศาสตร์หลายฉบับ เช่น นารทสมฤติ หรือกาตยายนสมฤติ (Kātyāyanasmṛti) ที่เกิดขึ้นหลังจากมนุสมฤติต่างก็ได้รับอิทธิพลจากมนุสมฤติไม่ว่าจะเป็นการอ้างถึง การสรุปใจความ หรือการอธิบายขยายความ[30] มนุสมฤติมีเนื้อหากว้างขวางและเป็นสารานุกรมที่รวบรวมความรู้เรื่องศาสนา, ศีลธรรม, การปกครองและกฎหมาย[31] Kāṇe สันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ในช่วง 200 ปีก่อนคริสตกาลถึงคริสต์ศตวรรษที่ 2[32] เช่นเดียวกับ Winternitz[33] และ Bühler[34] ส่วน Olivelle สันนิษฐานว่าอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 1 ก่อนคริสตกาลถึงคริสต์ศตวรรษที่ 2[35] มนุสมฤติมี 12 อัธยายะ กฎหมาย

[30] P. Olivelle, **The Law Code of Manu** (New York: Oxford University Press, 2009), p. xvi.
[31] R. N. Sharma, **Ancient India According to Manu** (Delhi: Nag Publishers, 1980), p. 21.
[32] P. V. Kane, **History of Dharmaśāstra**, Vol.1, p. 344.
[33] M. Winternitz, **History of Indian Literature,** Vol.3, Translated by Subhadra Jha, (Delhi: Motilal Banarsidass, 1985), p. 586.
[34] G. Bühler, **The Law of Manu**, The Sacred Book of the East, Vol.25 (Delhi: Motilal Banarsidass, 2006), p. cxvii.
[35] P. Olivelle, **The Law Code of Manu**, p. xxiii.

มรดกหรือที่ในคัมภีร์เรียกว่า วิภาคธรรม (vibhāgadharma)[36] บรรจุอยู่ในอัธยายะที่ 9 โศลกที่ 104-220 โดยมีเนื้อหาดังนี้

โศลกที่	
104	ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก
105	การยกให้พี่ชายคนโตเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินทั้งหมดและสมาชิกในครอบครัว
106-110	ความสำคัญของพี่ชายคนโต
111-119	ส่วนแบ่งมรดกตามความอาวุโส
120-121	ส่วนแบ่งมรดกของลูกชายที่เกิดจากการนิโยคะ
122-125	ส่วนแบ่งตามความอาวุโสของลูกชายที่เกิดจากต่างภรรยา
126	ความอาวุโสระหว่างคู่แฝด
127-130	การแต่งตั้งปุตริกา
131	ส่วนแบ่งในทรัพย์สินส่วนตัวของมารดา
132-136	ลูกชายของปุตริกา
137-138	ความสำคัญของลูกชายและหลานชาย
139-140	ลูกชายของปุตริกา (ต่อ)
141-142	บุตรบุญธรรม
143-147	ลูกชายที่เกิดจากการนิโยคะ
148-157	การแบ่งมรดกระหว่างลูกชายที่มีวรรณะต่างกัน
158-184	ลูกชาย 12 ประเภท
185-190	ทายาทลำดับอื่น ๆ
191	สิทธิ์การได้รับทรัพย์สินระหว่างลูกชายสองคนที่เกิดจากต่างบิดา
192-200	สตรีธนะและผู้มีสิทธิ์ครอบครองสตรีธนะ
201-203	ผู้ถูกตัดสิทธิ์การรับมรดก
204-209	การแบ่งทรัพย์สินที่หามาได้จากการทำงานหรือการศึกษา
210-218	กฎเบ็ดเตล็ด
219	ทรัพย์สินที่แบ่งไม่ได้

[36] Mn.1.115

ยาชญวัลกยสมฤติ (Yājñavalkyasmṛti) เป็นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่มีชื่อเสียงรองลงมาจากมนุสมฤติ มีการเรียบเรียงอย่างดีและเป็นระบบมากกว่ามนุสมฤติ[37] Kāṇe ระบุอายุของยาชญวัลกยสมฤติว่าอยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1-3[38] Winternitz ระบุว่ายาชญวัลกยสมฤติไม่น่าจะเขียนขึ้นก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 3-4[39] Jolly ระบุว่าไม่น่าจะเขียนขึ้นก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 1[40] เนื้อหาของยาชญวัลกยสมฤติแบ่งออกเป็น 3 อัธยายะ คือ อาจาราธยายะ วยวหาราธยายะ และปรายัศจิตตาธยายะ และแต่ละอัธยายะจะแบ่งเป็นบทย่อย ๆ เรียกว่าปกรณ์ (pakaraṇa) กฎหมายมรดกมีชื่อเรียกว่า ทายวิภาค (dāyavibhāga) บรรจุอยู่ในอัธยายะที่ 2 เรื่องวยวหาระ ปกรณ์ที่ 8 โศลกที่ 114-149 โดยมีเนื้อหาดังนี้

โศลกที่	
114-116	การแบ่งทรัพย์สินของบิดาโดยบิดาเป็นผู้แบ่ง
115-123	การแบ่งมรดกของบิดาและมารดา
124	การจัดพิธีสังสการแก่พี่น้องที่ยังไม่ผ่านพิธีสังสการ
125	ส่วนแบ่งมรดกของลูกชายต่างวรรณะ
126	การแบ่งทรัพย์สินที่พบหลังจากแบ่งมรดกแล้ว
127	ลูกที่เกิดจากการนิโยคะ
128-132	ลูกชาย 12 ประเภท
133-134	ส่วนแบ่งมรดกของลูกชายที่เกิดจากมารดาวรรณะศูทร
135-137	ทายาทลำดับอื่น ๆ
138-139	การแบ่งมรดกของญาติพี่น้องที่กลับมาอยู่รวมกัน
140-142	ผู้ถูกตัดสิทธิ์การรับมรดก
143-148	สตรีธนะและผู้มีสิทธิ์ครอบครองสตรีธนะ
149	การแก้ข้อสงสัยในการแบ่งมรดก

นารทสมฤติ (Nāradasmṛti) เป็นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างเดียวโดยมิได้มุ่งเน้นเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวกับอาจาระและปรายัศจิตตะเลย ถือได้ว่าเป็นคัมภีร์แรก ๆ

---

[37] P. V. Kane, **History of Dharmaśāstra**, Vol.1, p. 430; R. Lingat, **The Classical Law of India**, p. 98.
[38] P. V. Kāṇe, **History of Dharmaśāstra**, Vol.3 (Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1946), p. xvii.
[39] M. Winternitz, **History of Indian Literature**, Vol.3, p. 599.
[40] J. Jolly, **Outlines of an History of the Hindu Law of Partition, Inheritance and Adoption** (Calcutta: Thacker, 1885), p. 49.

ที่แยกกฎหมายออกจากกฎศีลธรรม[41] Kāṇe สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ 1-4[42] ส่วน Jolly ระบุว่านารทสมฤติไม่น่าจะแต่งขึ้นก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 4-5[43] เนื้อหาของนารทสมฤติแบ่งออกเป็น 18 บท (pada) กฎหมายมรดกมีชื่อเรียกว่า ทายภาค (dāyabhāga) อยู่ในบทที่ 13 โศลกที่ 1-52

โศลกที่	
1	คำจำกัดความของกฎหมายมรดก
2-4	ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก
5	การตั้งให้พี่น้องคนใดคนหนึ่งดูแลทรัพย์สินทั้งหมดและสมาชิกในครอบครัว
6	ทรัพย์สินที่ไม่ควรแบ่ง
7	สิทธิ์ในการมอบทรัพย์สินส่วนตัวของมารดาแก่ลูก
8-9	สตรีธนะและผู้มีสิทธิ์ครอบครองสตรีธนะ
10-11	การแบ่งทรัพย์สินที่หามาได้จากการศึกษา
12	สิทธิ์ของมารดาในการได้ส่วนแบ่งมรดก
13-14	ส่วนแบ่งมรดกตามความอาวุโสและวรรณะของลูกชาย
15-16	อำนาจของบิดาในการแบ่งมรดก
17-20	บิดาตามกฎหมายของบุตรบุญธรรมบางประเภท
21-22	ผู้ถูกตัดสิทธิ์การรับมรดก
23	ส่วนแบ่งมรดกสำหรับลูกชายที่มีบิดาสองคน
24-27	การแบ่งมรดกของญาติพี่น้องที่กลับมาอยู่รวมกัน
28-31	ผู้ทำหน้าที่ดูแลหญิงหม้ายที่ไม่มีลูก
32	หนี้ของบิดา
33-35	การจัดพิธีสังสการแก่พี่น้องที่ยังไม่ผ่านพิธีสังสการ
36	การแก้ข้อสงสัยในการแบ่งมรดก
37-44	สิทธิ์ของพี่น้องที่แบ่งมรดกแล้ว
45-49	ลูกชาย 12 ประเภท

[41] R. R. Maurya, **Hindu Law**, p. 13.
[42] P. V. Kāṇe, **History of Dharmaśāstra**, Vol.3, p. xvii.
[43] J. Jolly, **The Minor Law-Books Part 1 Nārada Bṛhaspati**, The Sacred Book of the East, Vol.33 (Delhi: Motilal Banarsidass, 2005), p. xvi.

50-52 ทายาทลำดับอื่น ๆ

ทั้งนี้ จากคำจำกัดความของกฎหมายมรดกที่นารทสมฤติระบุว่า

> การแบ่งทรัพย์สินฝั่งบิดาโดยเหล่าบุตร (อันเขา) ย่อมกำหนดไว้ ณ ที่ใด หัวข้อคดีนั้นอันเหล่านักปราชญ์เรียกว่า ทายภาค[44]

จะเห็นว่ากฎหมายมรดกตามคัมภีร์นารทสมฤติมีใจความสำคัญคือการแบ่งทรัพย์สินของบิดา โดยมิได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าจะต้องแบ่งมรดกหลังจากบิดาซึ่งเป็นเจ้ามรดกเสียชีวิตไปแล้ว สอดคล้องกับช่วงเวลาในการแบ่งมรดกตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่อนุญาตให้มีการแบ่งมรดกในได้ขณะที่เจ้ามรดกยังมีชีวิตอยู่ ทั้งนี้แนวคิดและประเด็นเรื่องการแบ่งมรดกในกฎหมายมรดกจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์แต่ละฉบับนั้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวอย่างละเอียดในบทต่อไป

[44] Nār.13.1

บทที่ 3

กฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์

คัมภีร์ธรรมศาสตร์มีความสำคัญกับสังคมอินเดียในหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากเนื้อหาของคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นจะครอบคลุมเกี่ยวกับ “ธรรม” หรือหน้าที่ของบุคคลหนึ่งตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิต และครอบคลุมไปถึงหน้าที่ในสังคมด้วย ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษากฎหมายมรดกตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมะในระดับสังคม โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก ทรัพย์สินที่ตกทอดได้ ผู้มีสิทธิ์รับมรดก ผู้หมดสิทธิ์รับมรดก และปัจจัยที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดก เพื่อให้เข้าใจลักษณะของกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์อันจะนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายลักษณะมรดกในกฎหมายตราสามดวงได้อย่างชัดเจน

3.1 ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก

โดยปรกติแล้วการแบ่งมรดกจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลถึงแก่ความตาย หากบุคคลยังไม่ตายก็ไม่มีสิ่งใดเป็นมรดก[1] การที่จะแบ่งมรดก ซึ่งหมายรวมทั้งทรัพย์สิน หนี้สิน รวมทั้งสิทธิหน้าที่และความรับผิดต่าง ๆ ของผู้ตายจึงจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เป็นเจ้าของมรดกได้ตายไป และมรดกนั้นจะตกไปเป็นของทายาทตามลำดับ แต่ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้น การแบ่งมรดกไม่ได้เกิดขึ้นหลังจากเจ้าของมรดกตายลงเท่านั้น แต่ยังสามารถแบ่งมรดกได้ในขณะที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ด้วย ฉะนั้นหากบิดาเป็นผู้แบ่งทรัพย์สินของตนให้แก่ลูก ตามกฎหมายไทยจะไม่ถือว่าเป็นการแบ่งมรดก แต่ถือว่าเป็นการแบ่งทรัพย์สมบัติ ในขณะที่ตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะนับการแบ่งเช่นนี้อยู่ในกฎหมายมรดกด้วย กฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์จึงมีขอบเขตกว้างกว่า คือครอบคลุมทั้งการแบ่งทรัพย์สมบัติและการแบ่งทรัพย์มรดกด้วย

เคาตมธรรมสูตรระบุว่าการแบ่งมรดกในหมู่ลูกชายนอกจากจะทำเมื่อบิดาสิ้นไปแล้ว ยังสามารถกระทำการแบ่งได้ใน 3 กรณีคือ

1. เมื่อมารดาเข้าสู่วัยหมดระดู
2. เมื่อบิดายังมีชีวิตอยู่
3. เมื่อผู้มีสิทธิ์รับมรดกต้องการให้มีการแบ่ง[2]

---

[1] พินัย ณ นคร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555), หน้า 29.

[2] Gaut.28.1-2

มนุสมฤติระบุไว้ในบทแรกของส่วนที่ว่าด้วยกฎหมายมรดกว่าพี่น้องจะพึงกลับมารวมตัวกันและแบ่งมรดกของบิดาได้ก็ต่อเมื่อบิดามารดาสิ้นไปแล้ว[3] และไม่ได้กล่าวถึงเงื่อนไขเพิ่มเติมว่าเหล่าลูกชายจะสามารถแบ่งทรัพย์สินของบิดาในตอนที่บิดายังมีชีวิตอยู่ได้ดังที่เคามธรรมสูตรกล่าวไว้ แต่ในตอนท้ายของส่วนที่ว่าด้วยกฎหมายมรดกนั้น มีการกล่าวถึงการแบ่งทรัพย์สินของพี่น้องที่ยังไม่ได้แบ่งมรดก โดยบิดาจะเป็นผู้แบ่งให้อย่างเท่าเทียม[4] แสดงให้เห็นว่าการแบ่งทรัพย์สินของบิดานั้นสามารถกระทำในเวลาที่บิดายังมีชีวิตอยู่ได้แม้จะไม่มีการระบุเงื่อนไขเอาไว้อย่างชัดเจนเหมือนในเคาตมธรรมสูตรก็ตาม

ยาชญวัลกยสมฤติเองก็มีการกล่าวถึงช่วงเวลาการแบ่งมรดกคล้ายกับมนุสมฤติคือไม่ได้กล่าวเงื่อนไขเรื่องช่วงเวลาในการแบ่งมรดกโดยตรง ว่าสามารถแบ่งทรัพย์สินได้ในขณะที่บิดายังมีชีวิต แต่กล่าวถึงการแบ่งทรัพย์สินแก่ลูกชายโดยบิดาเป็นผู้แบ่ง[5] ซึ่งทำให้สามารถตีความได้ว่าการแบ่งสามารถกระทำในตอนที่บิดายังมีชีวิตได้ ส่วนนารทสมฤตินั้นระบุเงื่อนไขไว้อย่างชัดเจนว่านอกจากการแบ่งมรดกในหมู่ลูกชายจะกระทำภายหลังบิดามารดาสิ้นไปแล้ว[6] ยังสามารถแบ่งทรัพย์สินได้ในกรณีต่อไปนี้

1. เมื่อมารดาเข้าสู่วัยหมดระดู
2. เมื่อพี่น้องสาวแต่งงานออกเรือนไป
3. เมื่อการร่วมอภิรมย์ (ของบิดามารดา) จืดจางไป
4. เมื่อบิดาเป็นผู้ไม่มีความต้องการทางโลก
5. เมื่อบิดาถึงวัยที่จะแบ่งทรัพย์สินให้ลูกได้[7]

จะเห็นว่านารทสมฤติจัดเงื่อนไขที่สามารถแบ่งทรัพย์สินได้ออกเป็น 5 กรณีด้วยกัน ซึ่งมีเพิ่มเติมขึ้นมาจากเงื่อนไขที่เห็นในเคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติ คือ นารทสมฤติอนุญาตให้การแบ่งเกิดขึ้นได้เมื่อมีการแต่งงานออกจากเรือนของพี่สาวหรือน้องสาว เมื่อการร่วมอภิรมย์ของบิดามารดาจืดจางไป หรือเมื่อบิดาปราศจากความต้องการทางโลก ซึ่งหมายถึงว่าบิดาไม่มีความต้องการใช้จ่ายทรัพย์แล้ว และเมื่อบิดาอายุมากถึงวัยที่จะแบ่งทรัพย์สินให้ลูกหลานได้แล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่าเงื่อนไข 5 ประการเหล่านี้มีลักษณะเป็นการสิ้นสุด

---

[3] Mn.9.104
[4] Mn.9.215
[5] Yāj.2.114
[6] Nār.13.2
[7] Nār.13.3-4

บทบาทหรือภาระของบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน กล่าวคือ ในกรณีที่มารดาเข้าสู่วัยหมดระดู กรณีที่การร่วมอภิรมย์จืดจางไป และกรณีที่บิดาไม่มีความต้องการทางโลก บ่งชี้ถึงการสิ้นสุดช่วงชีวิตของคฤหัสถ์และกำลังจะเข้าสู่ช่วงชีวิตวานปรัสถ์ ซึ่งเป็นวัยที่ละความสุขทางโลก ส่วนกรณีที่พี่สาวหรือน้องสาวแต่งงานออกเรือนไปนั้นเป็นการสิ้นสุดภาระของบิดาที่จะต้องดูแลและจัดพิธีสังสการให้แก่ลูกสาว ส่วนกรณีที่บิดาถึงวัยที่จะแบ่งทรัพย์สินให้ลูกได้ก็บ่งชี้การสิ้นสุดภาระการเป็นผู้ปกครองและผู้ครองเรือนเช่นกัน

อาจกล่าวได้ว่าการแบ่งทรัพย์สินในคัมภีร์ธรรมศาสตร์สามารถทำได้ 2 ช่วงเวลา ได้แก่ (1) ในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังไม่เสียชีวิตไป เจ้าของทรัพย์สินจะเป็นผู้แบ่งทรัพย์สินของตนให้ทายาทด้วยตนเอง และ (2) ในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินสิ้นชีวิตไปแล้ว ทายาทผู้มีสิทธิ์จะเป็นผู้แบ่งทรัพย์มรดก ซึ่งทั้งสองกรณีนี้ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุไว้ในกฎหมายมรดก แสดงให้เห็นขอบเขตของกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่จะครอบคลุมไปถึงการแบ่งทรัพย์สมบัติโดยเจ้าของทรัพย์สินเองด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่าการที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์อนุญาตให้การแบ่งสามารถกระทำในขณะที่เจ้าของทรัพย์สินมีชีวิตอยู่นั้นเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทได้ทางหนึ่ง กล่าวคือหากแบ่งมรดกเมื่อบิดาตาย อาจเกิดการไม่พอใจในส่วนแบ่งของกันและกันและมีปัญหากันได้ แต่เมื่อคัมภีร์ธรรมศาสตร์เปิดช่องให้สามารถแบ่งทรัพย์สินกันก่อนที่บิดาเสียชีวิตก็เป็นการตัดปัญหาความไม่พอใจกันในหมู่พี่น้องไปได้ เนื่องจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าบิดามีสิทธิ์ขาดในการแบ่งทรัพย์สิน และส่วนแบ่งที่บิดาแบ่งให้ย่อมเป็นส่วนแบ่งที่ชอบธรรมแม้ลูกชายแต่ละคนจะได้ส่วนแบ่งเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ตาม[8] นอกจากนี้มนุสมฤติยังย้ำเพิ่มเติมด้วยว่าบิดามีสิทธิ์แบ่งทรัพย์สินเนื่องจากเป็นผู้ให้กำเนิดและเขาควรแบ่งอย่างชอบธรรม[9] เช่นเดียวกับนารทสมฤติที่แม้จะระบุว่าบิดาสามารถแบ่งทรัพย์สินให้ลูกชายแต่ละคนมากกว่า น้อยกว่า หรือเท่ากันก็ย่อมได้ เพราะเป็นผู้มีอำนาจเหนือลูกชายทั้งปวง แต่ก็มีเงื่อนไขเพิ่มเติมว่าบิดาที่ขาดคุณสมบัติย่อมไม่มีอำนาจที่จะแบ่งทรัพย์สิน[10] การระบุเงื่อนไขเพิ่มเติมเช่นนี้ ทำให้กฎที่ระบุให้บิดามีสิทธิ์ขาดในการแบ่งทรัพย์สินเต็มที่ไม่ว่าจะแบ่งให้ลูกชายเท่าหรือไม่เท่าเทียมกันนั้นดูจะเป็นธรรมขึ้น เนื่องจากบิดาที่จะเป็นผู้แบ่งทรัพย์สินให้ลูกชายนั้นจะต้องไม่มีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการตัดสินใจอย่างอยุติธรรม เช่น ป่วยไข้ โกรธ หรือหลงติดอยู่กับความสุขทางโลก เป็นต้น

---

[8] Yāj.2.116; Nār.13.15
[9] Mn.9.121
[10] Nār.13.16

3.2 ทรัพย์สินที่ตกทอดได้

ในกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้น การแบ่งทรัพย์สินสามารถกระทำได้ 2 กรณี คือแบ่งในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิต และแบ่งในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินเสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งกรณีหลังนั้นภาษาสันสกฤตจะใช้คำว่า riktha ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เหลือเอาไว้หรือมรดก แต่ในกรณีแรกภาษาสันสกฤตจะใช้คำว่า dravya ซึ่งเทียบได้กับคำว่าทรัพย์ในภาษาไทย แต่ในภาษาไทยนั้นคำว่าทรัพย์มีความหมายแคบกว่าทรัพย์สิน ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 บัญญัติว่า "**ทรัพย์ หมายความว่า วัตถุมีรูปร่าง**" และมาตรา 138 บัญญัติว่า "**ทรัพย์สิน หมายความรวมทั้งทรัพย์และวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้**" ในแง่นี้ทรัพย์สินจึงมีความหมายกว้างกว่าทรัพย์ และหมายรวมเอาทรัพย์ไว้ด้วย กนก อินทรัมพรรย์ ได้อธิบายไว้ว่า

> ...อาจกล่าวได้ว่าทรัพย์คือ วัตถุที่มีรูปร่างนั้นเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สิน แต่มาตรา 138 บัญญัติต่อไปว่าทรัพย์สินนั้นอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ ก็จำเป็นที่จะต้องเอาคำว่าอาจมีราคาและอาจถือเอาได้นั้นมาขยายคำว่าวัตถุมีรูปร่างด้วยเช่นกัน ถือว่าข้อความว่าอาจมีราคาและอาจถือเอาได้นั้นก็ต้องขยายทั้งคำว่าทรัพย์และคำว่าวัตถุไม่มีรูปร่าง ฉะนั้นทรัพย์หรือทรัพย์สินนั้นจะต้องอาจมีราคาและอาจถือเอาได้...[11]

ในที่นี้ผู้วิจัยจึงจะใช้คำว่า ทรัพย์สิน เพื่อแปลคำภาษาสันสกฤตว่า dravya เนื่องด้วยมีความหมายกว้างกว่าและครอบคลุมกว่าคำว่าทรัพย์ นอกจากนี้ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ยังใช้คำว่า dhana เมื่อกล่าวถึงการแบ่งทรัพย์สินด้วย โดยคำว่า dhana นั้นมีความหมายว่า **รางวัล**, **สิ่งมีค่า**, **ทรัพย์สิน**, **ทรัพย์สมบัติ**[12] ซึ่งอยู่ในขอบเขตคำจำกัดความของคำว่าทรัพย์สินในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นกัน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงจะใช้คำว่า ทรัพย์สิน เพื่อแปลคำว่า dhana ด้วย และเนื่องจากขอบเขตของกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์มิได้จำกัดเฉพาะการแบ่งมรดกหลังจากเจ้ามรดกสิ้นชีวิตไป ในที่นี้เมื่อกล่าวถึง "การแบ่งมรดก" ผู้วิจัยจึงจะใช้หมายรวมถึงการแบ่งทรัพย์สินในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ด้วย แต่เมื่อจะระบุการแบ่งทรัพย์สินในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ผู้วิจัยจะใช้คำว่า "การแบ่งทรัพย์สมบัติ"

---

[11] กนก อินทรัมพรรย์, "ทรัพย์-ที่ดิน," การบรรยายครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2, ใน รวมคำบรรยาย ภาคหนึ่ง สมัยที่ 67 ปีการศึกษา 2557 เล่มที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2557), หน้า 265.

[12] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary,** p. 508.

เมื่อกล่าวถึงทรัพย์สินที่ตกทอดได้ตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้น ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะระบุลงไปเลยโดยที่มิได้แบ่งเป็นประเภทแต่อย่างใด เพียงแต่ระบุว่าทรัพย์สินใดแบ่งได้หรือแบ่งมิได้เท่านั้น ในที่นี้ผู้วิจัยจึงรวบรวมรายละเอียดจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้ง 4 ฉบับมาจัดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ สิ่งมีชีวิต อสังหาริมทรัพย์และเครื่องมือเครื่องใช้ และทรัพย์สิน* ดังนี้

3.2.1 สิ่งมีชีวิต

เคาตมธรรมสูตรกล่าวถึงสัตว์สี่เท้าและสองเท้าที่พี่น้องจะแบ่งกันไปตามสัดส่วน ว่ามีโคผู้, แกะ, แม่โค, ปศุสัตว์, สัตว์กีบเดี่ยว และทาส[13] นอกจากนี้ยังระบุเพิ่มเติมด้วยว่าสัตว์พิการก็จะนำมาแบ่งด้วย ดังจะเห็นได้จากการระบุให้สัตว์ตาบอดข้างเดียว, ขาพิการ, ไม่มีเขา และไม่มีหาง ย่อมตกเป็นส่วนแบ่งของลูกชายคนกลางถ้ามีสัตว์มากกว่า 1 ตัว[14] ส่วนมนุสมฤติกล่าวถึงส่วนแบ่งในปศุสัตว์, แพะ, แกะ และโค[15] ของพี่น้องที่จะต้องนำมาแบ่งกันตามกฎ

ทั้งนี้เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติมีการระบุไว้ว่ามีปศุสัตว์ 10 ชนิด แต่มิได้ให้รายละเอียดเอาไว้ และมีเพียงสองคัมภีร์นี้เท่านั้นที่ให้รายละเอียดการแบ่งมรดกเป็นสิ่งมีชีวิตเอาไว้ ส่วนยาชญวัลกยสมฤติไม่ได้ระบุถึง และนารทสมฤติกล่าวผ่าน ๆ เพียงว่าปศุสัตว์เป็นหนึ่งในสิ่งที่ทายาทควรแบ่งโดยแยกกัน[16]

3.2.2 อสังหาริมทรัพย์และเครื่องมือเครื่องใช้

เช่นเดียวกับทรัพย์สินที่เป็นสิ่งมีชีวิต เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติกล่าวถึงทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์และสิ่งของไว้หลายสิ่ง ส่วนยาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤติกล่าวถึงเล็กน้อยเท่านั้น โดยเคาตมธรรมสูตรกล่าวถึงส่วนแบ่งที่มีบ้าน, รถที่เทียมด้วยสัตว์มีฟันกรามทั้งสองข้าง, ธัญพืชและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเหล็ก และเกวียนที่เทียมด้วยวัว[17] ส่วนมนุสมฤติ

---

* หากเทียบกับกฎหมายไทยปัจจุบันจะเห็นว่ามรดกนั้นหมายรวมถึงทรัพย์สิน หนี้สิน สิทธิหน้าที่และความรับผิดของผู้ตาย ซึ่งก็คือทุก ๆ สิ่งที่ผู้ตายเหลือทิ้งเอาไว้ แต่ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ไม่ได้ระบุว่าสิทธิ หน้าที่และความรับผิดของผู้ตายจะตกทอดได้หรือไม่ มีเพียงหนี้สินและทรัพย์สินเท่านั้นที่ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนว่าตกทอดได้

[13] Gaut.28.5-7; Gaut.28.12-15
[14] Gaut.28.6
[15] Mn.9.119; Mn.9.123-124
[16] Nār.13.38
[17] Gaut.28.5-7

ระบุถึงยานพาหนะและที่อยู่อาศัย[18] ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึงที่ดินและผลิตผลที่อยู่ในที่ดินนั้น[19] และนารทสมฤติกล่าวถึงบ้านและที่นา[20]

การที่ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึงที่ดินและผลิตผลที่อยู่ในที่ดินยังสะท้อนให้เห็นลักษณะการมองว่าผลิตผลที่ติดอยู่กับที่ดินเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่อาจแยกจากกันได้ จึงทำให้กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินของทายาทจะมีร่วมกัน เนื่องจากไม่อาจแบ่งเป็นส่วน ๆ ได้ ดังที่ยาชญวัลกยสมฤติระบุว่า ที่ดินที่ปู่หามาได้, ผลิตผล หรือทรัพย์สินก็ดี ในกรณีนี้ ความเป็นเจ้าของพึงมีเช่นเดียวกันแก่บิดาและของลูกชาย[21]

3.2.3 ทรัพย์สิน

นอกจากสิ่งมีชีวิตและอสังหาริมทรัพย์แล้ว คัมภีร์ธรรมศาสตร์มักจะใช้คำว่า “ทรัพย์สิน” (dravya, dhana) ในการกล่าวถึงการแบ่งทรัพย์สิน ซึ่งเป็นการกล่าวถึงทรัพย์สินที่ตกทอดได้ในภาพรวม และไม่อาจระบุได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวหมายถึงเงินทองหรือไม่ เนื่องจากความหมายของคำว่า dhana นั้นไม่มีความชัดเจนว่าจะหมายถึงเงินทองโดยตรงหรือไม่ อาจเป็นเงินหรืออาจเป็นสิ่งที่สามารถตีค่าเป็นเงินก็ย่อมได้ ฉะนั้น ทรัพย์สินประเภทนี้ผู้วิจัยจึงจะรวมเรียกเป็น “ทรัพย์สิน” เนื่องจากเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมทั้งวัตถุมีและไม่มีรูปร่าง อาจมีราคาและอาจถือเอาได้* คัมภีร์ธรรมศาสตร์มีการแบ่งทรัพย์สินออกเป็นทรัพย์สินฝั่งบิดา (pitṛdravya, paitṛka riktha) และทรัพย์สินฝั่งมารดา (mātṛka riktha) ซึ่งจะมีผลต่อส่วนแบ่งที่ทายาทจะได้รับด้วย กล่าวคือ ลูกสาวจะมีสิทธิ์ในส่วนแบ่งทรัพย์สินฝั่งมารดา ในขณะที่ลูกชายจะมีสิทธิ์ในส่วนแบ่งทรัพย์สินฝั่งบิดามากกว่า ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อต่อไป

เมื่อจัดประเภทแล้วอาจแบ่งทรัพย์สินออกได้เป็นประเภทย่อยดังนี้

3.2.3.1 สตรีธนะ

สตรีธนะ (strīdhana) เป็นคำสมาสระหว่าง strī (สตรี) และ dhana (ทรัพย์สิน) แปลตามรูปศัพท์ว่าทรัพย์สินของสตรี จัดเป็นทรัพย์มรดกที่ตกทอดกันในหมู่สตรีเท่านั้น คือจาก

[18] Mn.9.150
[19] Yāj.2.121
[20] Nār.13.38
[21] Yāj.2.121
* ดูความหมายของคำว่าทรัพย์และทรัพย์สินได้ที่ หน้า 24-25

ยาย สู่มารดา สู่ลูกสาว ทายาทฝ่ายชายไม่มีสิทธิ์ยุ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินส่วนนี้ ยกเว้นแต่ว่าหญิงเจ้าของสตรีธนะจะตายไปโดยไม่มีทายาท สามีจึงจะมีสิทธิ์ได้รับสตรีธนะไป สตรีธนะนั้นประกอบด้วยทรัพย์ 6 ชนิด ดังที่พจนานุกรมของ Sir Monier-Williams ให้รายละเอียดไว้ว่าได้แก่

- adhyagni - ทรัพย์สินที่มอบให้แก่เจ้าสาวต่อหน้ากองไฟในพิธีแต่งงาน
- adhyāvāhanika - ทรัพย์สินที่ได้รับเมื่อออกจากบ้านบิดามาอยู่บ้านสามี
- ādhivedanika - ทรัพย์สินที่สามีมอบให้แก่ภรรยาคนแรกเมื่อจะแต่งงานกับภรรยาคนที่สอง
- prītidatta - ทรัพย์สินที่ให้แก่สตรีโดยความเสน่หา
- śulka - สินสอด
- anvādheya - ทรัพย์สินที่ครอบครัวสามีมอบให้แก่ภรรยาหลังจากการแต่งงาน[22]

เคาตมธรรมสูตรไม่ได้ระบุไว้ว่าสตรีธนะประกอบด้วยทรัพย์อะไรบ้าง มนุสมฤติกล่าวว่าสตรีธนะประกอบด้วยทรัพย์สินที่มอบแก่เจ้าสาวต่อหน้ากองไฟในพิธีแต่งงาน (adhyagni) ทรัพย์สินที่ได้รับเมื่อออกจากบ้านบิดามาอยู่บ้านของสามี (adhyāvāhanika) ทรัพย์สินที่ให้แก่สตรีโดยความเสน่หา (prītidatta) ทรัพย์สินที่ได้รับจากพี่น้องชาย (bhrātṛprāpta) ทรัพย์สินที่ได้รับจากมารดา (mātṛprāpta) และทรัพย์สินที่ได้รับจากบิดา (pitṛprāpta) ทั้งยังกล่าวถึงทรัพย์สินที่ครอบครัวสามีมอบให้แก่ภรรยาหลังจากการแต่งงาน (anvādheya) และทรัพย์สินที่สามีมอบให้ด้วยความเสน่หา (prītidatta*) ด้วย ดังนี้

> ทรัพย์สินที่มอบแก่เจ้าสาวต่อหน้ากองไฟในพิธีแต่งงานและทรัพย์สินที่ได้รับเมื่อออกจากบ้านบิดามาอยู่บ้านสามี ทรัพย์สินที่ให้แก่สตรีโดยความเสน่หา ทรัพย์สินที่ได้รับจากพี่น้องชาย มารดา และบิดา ทั้ง 6 สิ่งอันเขากำหนดว่าเป็นสตรีธนะ

---

[22] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary,** p.1261.

* ในตัวบทใช้คำว่า dattaṃ patyā prītena

> ทรัพย์สินใดที่ครอบครัวสามีมอบให้แก่ภรรยาหลังจากการแต่งงาน และทรัพย์สินใดอันสามีให้โดยความเสน่หานั่นเทียว ทรัพย์สินนั้นพึงเป็นของลูกหลานของสตรีที่ตายในขณะที่สามียังมีชีวิต[23]

แต่หากจะนับรวมทรัพย์สองประเภทหลังคือ anvādheya และทรัพย์สินที่สามีให้โดยความเสน่หาเป็นสตรีธนะด้วยก็จะทำให้ประเภทของทรัพย์สินของสตรีมีเกินกว่า 6 ประเภท ซึ่งจะทำให้เนื้อความขัดแย้งกับโศลกบทก่อนหน้าที่กล่าวว่า "...**ทั้ง 6 สิ่งอันเขากล่าวว่าเป็นสตรีธนะ**" ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าทรัพย์สินที่ครอบครัวสามีมอบให้เจ้าสาว หรือ anvādheya นั้น น่าจะหมายถึง adhyagni และ adhyāvāhanika มากกว่า กล่าวคือ มนุสมฤติกล่าวถึงทรัพย์สินที่เป็นของสตรี คือ anvādheya และทรัพย์สินที่สามีมอบให้ด้วยความเสน่หาเพิ่มเติมมาทั้งที่กล่าวถึงสตรีธนะ 6 ประเภทไปแล้วเพื่ออธิบายขยายความโศลกบทก่อนหน้าให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าว่า adhyagni และ adhyāvāhanika นั้นนับรวมกันได้เป็น anvādheya คือเป็นทรัพย์สินที่มอบให้แก่เจ้าสาว ส่วนทรัพย์สินที่ให้แก่สตรีโดยความเสน่หานั้นก็หมายถึงทรัพย์สินที่สามีเป็นผู้มอบให้ภรรยานั่นเอง

นารทสมฤตินั้นแบ่งประเภทของสตรีธนะเช่นเดียวกันกับมนุสมฤติ คือ ประกอบด้วย ทรัพย์สินที่มอบแก่เจ้าสาวต่อหน้ากองไฟในพิธีแต่งงาน (adhyagni) ทรัพย์สินที่ได้รับเมื่อออกจากบ้านบิดามาอยู่บ้านของสามี (adhyāvāhanika) ทรัพย์สินที่ได้รับจากสามี (bhartṛdāya) ทรัพย์สินที่ได้รับจากพี่น้องชาย (bhrātṛprāpta) ทรัพย์สินที่ได้รับจากมารดา (mātṛprāpta) และทรัพย์สินที่ได้รับจากบิดา (pitṛprāpta)[24] ซึ่งจะเห็นว่าตรงกันกับมนุสมฤติเกือบทั้งหมด มีเพียงทรัพย์สินที่ได้รับจากสามีเท่านั้นที่มีชื่อไม่ตรงกัน กล่าวคือมนุสมฤติระบุว่าเป็น prītidatta หรือทรัพย์สินที่ให้แก่สตรีโดยความเสน่หา แต่นารทสมฤติระบุว่าเป็น bhartṛdāya คือทรัพย์สินที่ได้รับจากสามี ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งมนุสมฤติและนารทสมฤติหมายถึงทรัพย์สินชนิดเดียวกัน เนื่องจากในมนุสมฤติมีการอธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า prītidatta นั้นคือทรัพย์สินที่สามีมอบให้แก่ภรรยาโดยความเสน่หา ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้

ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวว่าสตรีธนะประกอบด้วย ทรัพย์สินที่ได้รับจากบิดา (pitṛdatta) ทรัพย์สินที่ได้รับจากมารดา (mātṛdatta) ทรัพย์สินที่ได้รับจากสามี (patidatta) ทรัพย์สินที่ได้รับจากพี่น้องชาย (bhrātṛdatta) ทรัพย์สินที่มอบแก่เจ้าสาวต่อหน้ากองไฟในพิธี

---

[23] Mn.9.194-195
[24] Nār.13.8

แต่งงาน (adhyagni) และทรัพย์สินที่สามีมอบให้แก่ภรรยาคนแรกเมื่อจะแต่งงานกับภรรยาคนที่สอง* (ādhivedanika) นอกจากนี้ยังระบุเพิ่มเติมถึงทรัพย์สินที่ได้รับจากญาติ (bandhudatta) สินสอด (śulka) และทรัพย์สินที่ครอบครัวสามีมอบให้แก่ภรรยาหลังแต่งงาน (anvādheya)[25] ซึ่งจะเห็นว่ามีจำนวนเกิน 6 ประเภท แต่แม้ยาชญวัลกยสมฤติเองไม่ได้ระบุว่าสตรีธนะมี 6 ประเภท ผู้วิจัยก็ยังเห็นว่าควรนับสตรีธนะที่ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึงเป็นจำนวน 6 ประเภทด้วยเช่นกัน เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับสตรีธนะที่มนุสมฤติและนารทสมฤติกล่าวไว้จะเห็นว่าตรงกันเกือบจะทั้งหมด มีเพียง ādhivedanika ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่สามีมอบให้แก่ภรรยาคนแรกเมื่อจะแต่งงานกับภรรยาคนที่สองเท่านั้นที่ยาชญวัลกยสมฤติระบุถึงแต่มนุสมฤติและนารทสมฤติไม่ได้ระบุไว้ ดังนั้นการนับประเภทของสตรีธนะจึงน่าจะมีกรอบของจำนวน 6 ประเภทไม่ต่างกัน ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเปรียบเทียบรูปแบบการกล่าวถึงทรัพย์สินที่เป็นสตรีธนะระหว่างมนุสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติจะเห็นว่ามีรูปแบบไม่ต่างกัน กล่าวคือคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้งสองฉบับจะกล่าวถึงทรัพย์ 6 ประเภทในโศลกแรก และกล่าวถึงทรัพย์สินประเภทอื่น ๆ ในโศลกต่อมาดังนี้

	มนุสมฤติ	ยาชญวัลกยสมฤติ
โศลกบทแรกกล่าวถึงสตรีธนะ 6 ประเภท	ทรัพย์สินที่มอบแก่เจ้าสาวต่อหน้ากองไฟในพิธีแต่งงานและทรัพย์สินที่ได้รับเมื่อออกจากบ้านบิดามาอยู่บ้านสามี ทรัพย์สินที่ให้แก่สตรีโดยความเสน่หา ทรัพย์สินที่ได้รับจากพี่น้องชาย มารดา และบิดา ทั้ง 6 สิ่งอันเขากำหนดว่าเป็นสตรีธนะ[26]	ทรัพย์สินที่ได้รับจากบิดามารดา สามี พี่น้องชาย ทรัพย์สินที่สตรีได้รับในพิธีแต่งงาน และทรัพย์สินที่สามีมอบให้แก่ภรรยาคนแรกเมื่อแต่งงานกับภรรยารองเป็นต้น อันเขาประกาศว่าเป็นสตรีธนะ[27]

* ยาชญวัลกยสมฤติอธิบายว่า ādhivedanika นั้น ถ้าหากสามียังไม่ได้ให้สตรีธนะแก่หญิงที่ถูกทิ้ง เขาจะต้องให้ ādhivedanika เต็มจำนวน แต่หากให้สตรีธนะแก่นางแล้ว เขาจะสามารถให้ ādhvadanika ได้ครึ่งหนึ่ง (Yāj.2.148) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า สตรีธนะ ที่ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึงในที่นี้ น่าจะหมายความถึงทรัพย์สินที่ได้รับจากสามี (patidatta) อันเป็นสตรีธนะชนิดหนึ่งที่ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึง เนื่องจากสตรีธนะในความหมายกว้างนั้น ในยาชญวัลกยสมฤติหมายรวมถึง ādhivadanika ด้วย หากจะตีความว่าสตรีธนะในที่นี้เป็นสตรีธนะในความหมายกว้างจึงดูไม่สมเหตุสมผลนัก

[25] Yāj.2.143-144
[26] Mn.9.194
[27] Yāj.2.143

	มนุสมฤติ	ยาชญวัลกยสมฤติ
โศลกบทที่สอง กล่าวถึงสตรีธนะเพิ่มเติมจากบทก่อนหน้า	ทรัพย์สินใดที่ครอบครัวสามีมอบให้เจ้าสาว และทรัพย์สินใดอันสามีให้โดยความเสน่หานั่นเทียว ทรัพย์สินนั้นพึงเป็นของลูกหลานของสตรีที่ตายในขณะที่สามียังมีชีวิต[28]	ทรัพย์สินที่ได้รับจากญาติ สินสอด และทรัพย์สินที่ครอบครัวสามีมอบให้แก่ภรรยาหลังแต่งงาน (เป็นสตรีธนะ) ครั้นเมื่อหญิงผู้ไม่มีบุตรชายตายไป บรรดาญาติฝ่ายหญิงพึงได้รับทรัพย์สินนั้น[29]

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบรูปแบบการกล่าวถึงทรัพย์สินที่เป็นสตรีธนะในมนุสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติ

จากตารางจะเห็นว่ายาชญวัลกยสมฤติใช้รูปแบบการอธิบายเช่นเดียวกับมนุสมฤติ กล่าวคือให้ชื่อของทรัพย์สินที่เป็นสตรีธนะในโศลกแรก และโศลกหลังมีการเพิ่มเติมและอธิบายสตรีธนะเพิ่ม ได้แก่ bandhudatta หรือทรัพย์สินที่ได้รับมาจากญาติ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะหมายถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากบิดามารดาสามี และพี่น้องชาย และ anvādheyaka (หรือในมนุสมฤติเรียกว่า anvādheya) ซึ่งหมายถึง adhyagni นั่นเอง ส่วนสินสอด (śulka) นั้น น่าจะเป็นการเพิ่มเติมจากรายการสตรีธนะทั้ง 6 ประเภทที่อยู่ในโศลกแรก ดังนั้น หากจะเปรียบเทียบสตรีธนะทั้งหมดที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ 3 ฉบับ ได้แก่ มนุสมฤติ ยาชญวัลกยสมฤติ และนารทสมฤติ จะได้ดังตารางต่อไปนี้

	มนุสมฤติ	นารทสมฤติ	ยาชญวัลกยสมฤติ
สตรีธนะ 6 ประเภท	adhyagni	adhyagni	adhyagni
	adhyāvāhanika	adhyāvāhanika	
	(prīti) datta	bhartṛdāya	patidatta
	bhrātṛprāpta	bhrātṛprāpta	bhrātṛdatta
	mātṛprāpta	mātṛprāpta	mātṛdatta
	pitṛprāpta	pitṛprāpta	pitṛdatta
			ādhivedanika

[28] Mn.9.195
[29] Yāj.2.144

	มนุสมฤติ	นารทสมฤติ	ยาชญวัลกยสมฤติ
สตรีธนะ (เพิ่ม)	anvādheya		anvādheyaka
			bandhudatta
			śulka

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบสตรีธนะในมนุสมฤติ นารทสมฤติ และยาชญวัลกยสมฤติ*

จะเห็นว่าสตรีธนะ 6 ประเภทของนารทสมฤติตรงกันกับมนุสมฤติทั้งหมด แต่ไม่มีรายการทรัพย์สินเพิ่มเติม ในขณะที่ยาชญวัลกยสมฤตินั้นไม่มี adhyāvāhanika แต่มี ādhivedanika เพิ่มเข้ามาแทน ส่วนที่มีการอธิบายเพิ่มเติมนั้น มนุสมฤติกล่าวถึง anvādheya และทรัพย์สินที่สามีมอบให้โดยความเสน่หา ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึง anvādheya เช่นเดียวกับมนุสมฤติ และรวบทรัพย์สินที่ได้จากบิดามารดา สามี และพี่น้องชายเอาไว้เป็น bandhudatta แต่จุดที่น่าสังเกตคือยาชญวัลกยสมฤติมีการกล่าวถึง śulka (สินสอด) เอาไว้ว่าเป็นสตรีธนะ ในขณะที่มนุสมฤติและนารทสมฤติไม่มีการพูดถึง śulka เลยแม้แต่ครั้งเดียว ส่วนเคาตมสมฤติระบุว่าค่าสินสอดของพี่หรือน้องสาวที่บิดามารดาได้รับมาจะตกเป็นของพี่หรือน้องชายร่วมอุทรภายหลังมารดาสิ้นไปแล้ว[30] แสดงให้เห็นว่ายาชญวัลกยสมฤติมีแนวคิดเรื่องสินสอดแตกต่างออกไปจากในเคาตมธรรมสูตร กล่าวคือเคาตมธรรมสูตรถือว่าสินสอดจะตกเป็นของทายาทฝ่ายชาย ในขณะที่ยาชญวัลกยสมฤติถือว่าสินสอดเป็นของทายาทฝ่ายหญิง

3.2.3.2 ทรัพย์สินส่วนตัว

ทรัพย์สินส่วนตัว ในภาษาสันสกฤตเรียกว่า เยาตกะ (yautaka) หรือ สวธนะ (svadhana) เป็นทรัพย์สินส่วนตัวของเจ้าของทรัพย์สิน ที่ผู้ครอบครองมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะทำอย่างไรกับทรัพย์สินนั้นก็ได้ จะให้หรือไม่ให้ใครก็ย่อมได้ ถ้าหากผู้ครอบครองทรัพย์สินส่วนนี้ยังมีชีวิตอยู่และไม่ต้องการแบ่งให้แก่ญาติพี่น้องหรือสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้องหรือสมาชิกในครอบครัวก็ไม่สามารถนำทรัพย์สินส่วนตัวนี้มาแบ่งกันได้ แต่เมื่อบุคคลผู้หนึ่งสิ้นชีวิตไป ทรัพย์สินทั้งหมดของเขาไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินส่วนตัวที่หามาได้หรือทรัพย์สินที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษก็จะถูกรวมกันเพื่อส่งต่อให้แก่ทายาทผู้มีสิทธิ์รับมรดกตามกฎที่ระบุไว้ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ว่าถ้าหากบิดาหรือมารดาเสียชีวิตไป ลูกชาย (หรือลูกสาว) ก็มีสิทธิ์แบ่งมรดกของบิดา

* เคาตมธรรมสูตรไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของทรัพย์สินประเภทนี้ไว้ ดังนั้นจึงไม่ปรากฏในตาราง

[30] Gaut.28.25

หรือมารดา และมนุสมฤติกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าทรัพย์สินส่วนตัวของมารดาจะตกเป็นของลูกสาวที่ยังมิได้ออกเรือน[31]

ทรัพย์สินส่วนตัวนั้น คัมภีร์ธรรมศาสตร์มักระบุว่าเป็นทรัพย์สินที่เจ้าของไม่จำเป็นต้องแบ่งให้แก่พี่น้อง มนุสมฤติกล่าวถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียนหรือวิทยาธนะ (vidyādhana), ทรัพย์สินที่ได้รับจากเพื่อน, ได้รับในพิธีแต่งงาน และได้รับในพิธีมธุปรรกะ* เป็นทรัพย์สินส่วนตัว[32] ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวในทำนองเดียวกันกับมนุสมฤติว่าทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยตนเอง, ทรัพย์สินที่ได้รับจากเพื่อนและได้รับในพิธีแต่งงานเป็นทรัพย์สินส่วนตัว[33]

เป็นที่น่าสังเกตว่าทรัพย์สินที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนหรือวิทยาธนะนั้น มนุสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติระบุว่าเป็นทรัพย์สินส่วนตัว แต่นารทสมฤติกลับระบุให้วิทยาธนะและทรัพย์สินที่ได้มาจากความกล้าหาญและได้มาจากภรรยา (śaurya-bhāryādhana) เป็นทรัพย์สินที่ไม่ควรถูกแบ่ง[34] ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าข้อความในนารทสมฤตินั้นน่าจะหมายความว่าทรัพย์สินทั้งสามเป็นทรัพย์สินส่วนตัว จึงไม่ต้องนำมาแบ่ง

ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าทรัพย์สินส่วนตัว ประกอบด้วย

1. วิทยาธนะ - ทรัพย์สินที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียน
2. ไมตระ (maitra) - ทรัพย์สินที่ได้รับจากเพื่อน
3. เอาทวาหิกะ (audvāhika) - ทรัพย์สินที่ได้รับในพิธีแต่งงาน
4. มาธุปรรกิกะ (mādhuparkika) - ทรัพย์สินที่ได้รับในพิธีมธุปรรกะ
5. เศารยธนะ (śauryadhana) - ทรัพย์สินที่ได้มาจากความกล้าหาญ
6. ภารยาธนะ (bhāryādhana) - ทรัพย์สินที่ได้มาจากภรรยา

---

[31] Mn.9.131

* พิธีมธุปรรกะ (madhuparka) เป็นพิธีมอบน้ำผึ้งและนมเพื่อแสดงความเคารพแก่แขกหรือเจ้าบ่าวเมื่อมาถึงประตู โดยผู้ทำหน้าที่นี้คือบิดาของเจ้าสาว (ดูเพิ่มเติมใน Pandey, 1987: 211-213)

[32] Mn.9.206

[33] Yāj.2.118

[34] Nār.13.6

โดยสรุปแล้ว ในการแบ่งทรัพย์สินส่วนตัวนั้น เมื่อเจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ เขาไม่จำเป็นจะต้องแบ่งทรัพย์สินส่วนตัวให้พี่น้อง แต่ทรัพย์สินส่วนนี้จะตกทอดแก่ลูกหรือทายาทลำดับอื่นก็ต่อเมื่อเจ้าของทรัพย์สินเสียชีวิตเท่านั้น

3.2.3.3 ทรัพย์สินเบ็ดเตล็ด

นอกเหนือจากสตรีธนะ ซึ่งคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทุกฉบับเอ่ยถึงอย่างชัดเจนว่าเป็นทรัพย์สินที่จะตกทอดเป็นมรดกสู่ทายาทฝ่ายหญิงแล้ว ยังมีทรัพย์สินอื่น ๆ ที่สามารถตกทอดได้ด้วย แต่เนื่องจากหลายครั้งคัมภีร์ธรรมศาสตร์ไม่ได้ระบุเจาะจงนักว่า “ทรัพย์สิน” นั้นได้แก่สิ่งใดบ้าง และหลายครั้งก็เอ่ยถึงทรัพย์สินบางประการเพียงผ่าน ๆ เท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะจัดทรัพย์สินเหล่านี้รวมอยู่ในกลุ่มทรัพย์สินเบ็ดเตล็ดที่นอกเหนือจากสตรีธนะและทรัพย์สินส่วนตัว

เคาตมธรรมสูตรระบุถึงวฤตติมูละ (vṛttimūla) หรือทุนทรัพย์ยังชีพ ว่าเป็นทรัพย์สินที่ลูกชายที่เกิดจากมารดาวรรณะศูทรและเป็นผู้อยู่ในโอวาทเชื่อฟังจะพึงได้รับหากบิดาไม่มีลูกชายที่เกิดจากมารดาวรรณะอื่น[35] เนื่องจากปรกติแล้วลูกชายวรรณะศูทรนั้นมักจะถูกจำกัดสิทธิ์ในการครอบครองทรัพย์สินที่เป็นมรดกจากบิดา ดังเช่นที่มนุสมฤติระบุว่าลูกชายที่เกิดจากภรรยาวรรณะศูทรจะไม่สามารถเป็นผู้มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกของบิดาที่อยู่ในวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และไวศยะ เขาจะได้รับทรัพย์สินที่บิดามอบให้เท่านั้น[36] การที่ลูกชายที่เกิดจากมารดาวรรณะศูทรจะได้รับวฤตติมูละจากบิดาจึงต้องเป็นไปด้วยวิธีเสมือนเป็นศิษย์ในสำนักของอาจารย์[37]

มนุสมฤติเองก็กล่าวถึงทุนทรัพย์ยังชีพเอาไว้เช่นเดียวกันกับเคาตมธรรมสูตร แต่ต่างกันตรงที่ทุนทรัพย์ยังชีพในมนุสมฤตินั้นเป็นทรัพย์สินที่เรียกว่าประชีวนะ (prajīvana) ที่เอารสะหรือลูกชายที่เกิดจากบิดามารดาที่แต่งงานกันอย่างถูกต้องจะให้แก่ลูกชายคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นเอารสะเหมือนกันกับตน[38] กล่าวคือเมื่อเอารสะได้รับมรดกจากบิดา เขาจะมอบประชีวนะให้แก่พี่น้องคนอื่นที่ไม่ได้มีสถานะเป็นเอารสะ ต่างจากวฤตติมูละที่บิดาจะมอบให้แก่ลูกชายวรรณะศูทร ในแง่นี้ วฤตติมูละและประชีวนะแม้จะเป็นทุนทรัพย์ยังชีพเหมือนกันจึงมีเงื่อนไข

[35] Gaut.28.39
[36] Mn.9.155
[37] Gaut.28.39
[38] Mn.9.163

ต่างกัน วฤตติมูลละมีเงื่อนไขเกี่ยวข้องกับวรรณะ ส่วนประชีวนะมีเงื่อนไขเรื่องสถานะความเป็นลูกชาย

นอกจากวฤตติมูลละและประชีวนะแล้ว ทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ตกทอดได้ที่มิใช่สตรีธนะและทรัพย์สินส่วนตัวนั้นไม่มีการระบุเฉพาะเจาะจงเอาไว้ว่ามีอะไรบ้าง เพียงแต่มีการกล่าวถึงอย่างรวม ๆ ว่าเป็นส่วนแบ่งกี่ส่วน หรือเป็นทรัพย์สินส่วนที่ดีที่สุด, พิเศษที่สุด ดังเช่นที่มนุสมฤติระบุถึงส่วนแบ่งของลูกชายคนโตว่า

> ส่วนแบ่ง 20 ส่วน จากทรัพย์สินทั้งปวง และส่วนแบ่งใดที่เป็นเลิศ (ส่วนแบ่งนั้น) ย่อมเป็นของลูกชายคนโต จากนั้น ครึ่งหนึ่งพึงเป็นของลูกชายคนกลาง อนึ่ง (ส่วนแบ่ง) ส่วนที่ 4 พึงเป็นของลูกชายคนเล็ก[39]

> บุตรคนแรกสุด พึงถือครองสิ่งที่ยอดที่สุดในบรรดาทรัพย์สินทั้งหมดทั้งปวง และพึงได้รับสิ่งใดก็ตามที่ดีที่สุดและ (ปศุสัตว์) ที่เป็นเลิศจาก (ปศุสัตว์แต่ละชนิด) 10 ตัว[40]

จะเห็นว่า คัมภีร์ธรรมศาสตร์กล่าวถึงทรัพย์สินในภาพรวมโดยไม่ได้ระบุชัดเจน แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือ มักจะมีการประเมินค่าของทรัพย์สินด้วยการใช้คำขยายที่แสดงให้เห็นคุณสมบัติของทรัพย์สินนั้น ไม่ว่าจะเป็นคำว่า ดีที่สุด, พิเศษที่สุด, เลิศสุด ดังจะเห็นได้จากการใช้คำคุณศัพท์ภาษาสันสกฤตว่า vara, agra, śreṣṭha และ sātiśaya การใช้คำขยายที่แสดงคุณสมบัติของทรัพย์สินยังปรากฏเมื่อกล่าวถึงปศุสัตว์ด้วย เช่น (ปศุสัตว์) ที่เป็นเลิศ (vara)[41] วัวที่ไม่ได้ดีนัก (ajyeṣṭha-vṛṣa)[42] สัตว์ตาบอดข้างเดียว (kāṇa) ขาพิการ (khora) ไม่มีเขา (kūṭa) และไม่มีหาง (vaṇṭa)[43] แสดงให้เห็นการประเมินคุณค่าของสิ่งที่แบ่งทั้งทรัพย์สินและปศุสัตว์ การประเมินค่าทรัพย์สินนั้นมักจะประเมินในทางบวก คือเป็นทรัพย์สินที่ดีที่สุด เลิศที่สุด ส่วนการประเมินค่าปศุสัตว์นั้นมักพบแต่คำขยายในทางลบมากกว่า คือเป็นปศุสัตว์ที่ไม่สมบูรณ์ พิกลพิการหรือไม่ได้ดีเลิศ มีเพียงมนุสมฤติแห่งเดียวเท่านั้นที่กล่าวถึงปศุสัตว์ที่ดีที่สุดดังที่ได้ยกตัวอย่างไว้ข้างต้น

---

[39] Mn.9.112
[40] Mn.9.114
[41] Ibid.
[42] Mn.9.123
[43] Gaut.28.6

นอกจากปศุสัตว์ อสังหาริมทรัพย์และเครื่องมือเครื่องใช้ และทรัพย์สินแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ตกทอดได้เช่นกันคือหนี้สิน ซึ่งมีระบุไว้อย่างชัดเจนในมนุสมฤติ ยาชญวัลกยสมฤติ และนารทสมฤติว่ามีการนำหนี้สินของผู้ตายมาคิดรวมในการแบ่งมรดกด้วย แสดงให้เห็นว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์ไม่ได้มองว่าหนี้สูญเมื่อลูกหนี้ตายไป แต่เป็นภาระสืบทอดให้ทายาทต้องชดใช้หนี้ ดังที่มนุสมฤติกล่าวว่า

> ครั้นเมื่อหนี้สินและทรัพย์สินทั้งปวงถูกแบ่งตามกฎแล้ว (ทรัพย์สิน) ใด ๆ ถูกพบภายหลัง เขาพึงนำไปซึ่งทรัพย์สินนั้นอย่างเท่าเทียม[44]

ยาชญวัลกยสมฤติระบุว่า

> ภายหลัง (ความตาย) ของบิดาและมารดา เหล่าบุตรชายพึงแบ่งหนี้สินและมรดกอย่างเท่าเทียมกัน เหล่าธิดา (พึงแบ่ง) ส่วนที่เหลือ (จากหนี้สิน) ของมารดา การสืบมรดก (ย่อมมี) โดยเว้นพวกนางจากหนี้สิน[45]

> ในบรรดาทรัพย์สินที่ถูกแบ่ง บุตรชายผู้เกิดจากสตรีวรรณะเดียวกันย่อมเป็นผู้มีสิทธิ์ในส่วนแบ่ง การแบ่งนั้นพึงมีจากสิ่งที่เห็นได้หรือจากการหักล้างหนี้สินและรายรับ[46]

และนารทสมฤติระบุว่า

> โดยประการใด ๆ บิดาไม่พึงเป็นผู้มีหนี้สิน หลังจากจ่ายแล้วซึ่งหนี้สินใดของบิดา สิ่งใดเป็นสิ่งที่เหลืออยู่จากมรดกของบิดา สิ่งนั้นอันเหล่าพี่น้องพึงแบ่ง"[47]

จะเห็นได้ว่าไม่เพียงแต่ทรัพย์สินเท่านั้นที่เป็นมรดกตกทอดได้ แม้แต่หนี้สินของบิดามารดาก็จะต้องตกทอดไปสู่ทายาทด้วย โดยทายาทจะมีหน้าที่ต้องชำระหนี้แทน นารทสมฤติระบุไว้อย่างชัดเจนว่าการแบ่งมรดกนั้นจะต้องหักหนี้สินออกจากทรัพย์สินก่อน หลังจากนั้นจึงมีการแบ่งส่วนที่เหลือกันในหมู่ทายาท ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์ได้สะท้อนให้เห็นว่ามรดกนั้นไม่ได้นับเฉพาะทรัพย์สินของผู้ตายเพียงอย่างเดียว แต่นับรวมหนี้สินและภาระในการชดใช้หนี้สินด้วย

---

[44] Mn.9.218
[45] Yāj.2.117
[46] Yāj.2.122
[47] Nār.13.32

นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่เป็นของผู้ตายอีกส่วนหนึ่งที่อาจจัดเป็นมรดกได้แต่คัมภีร์ธรรมศาสตร์ไม่ให้มีการแบ่งกันในหมู่ทายาท เช่น แหล่งน้ำ ทรัพย์ที่กำหนดไว้เพื่อใช้ทางศาสนาและยัชญพิธี อาหารที่ปรุงสุกแล้ว ฯลฯ ดังในตารางที่ 3 ซึ่งแสดงสิ่งที่ทายาทไม่พึงแบ่งที่ปรากฏในเคาตม-ธรรมสูตรและมนุสมฤติ

	เคาตมธรรมสูตร	มนุสมฤติ
แหล่งน้ำ (udaka)	✔	
ทรัพย์ที่กำหนดไว้เพื่อใช้ทางศาสนาและยัชญพิธี (yogakṣema)	✔	
อาหารที่ปรุงสุกแล้ว (kṛtānna)	✔	✔
นางทาสี (strī)	✔	✔
เสื้อผ้า (vastra)		✔
ยานพาหนะ (pattra)		✔
เครื่องประดับ (alaṃkaraṇa)		✔
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ (pracāra)		✔

ตารางที่ 3 ตารางแสดงสิ่งที่ทายาทไม่พึงแบ่งที่ปรากฏในเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติ*

ทั้งนี้จะเห็นว่ามีเพียงเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติเท่านั้นที่ระบุรายละเอียดถึงสิ่งที่ไม่ควรแบ่งไว้ ทั้งยังระบุด้วยว่าผู้แบ่งทรัพย์สินที่ห้ามไม่ให้แบ่งจะต้องกลายเป็นผู้ตกจากวรรณะ ดังเช่นในมนุสมฤติระบุว่า

> สิ่งใดเป็นเครื่องประดับอันเหล่าสตรีสวมใส่ขณะที่สามียังมีชีวิต เหล่าทายาทไม่พึงแบ่งเครื่องประดับนั้น เขาผู้แบ่ง (เครื่องประดับ) ย่อมตก (จากวรรณะ)[48]

ส่วนยาชญวัลกยสมฤติไม่ได้กล่าวถึงสิ่งที่แบ่งไม่ได้เอาไว้เลย และนารทสมฤติให้รายละเอียดไว้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทายาทต้องแบ่งโดยแยกกันต่างหากไม่มีการใช้ร่วมกัน ได้แก่ การให้ (dāna) การรับ (grahaṇa) ปศุสัตว์ (paśu) อาหาร (anna) บ้าน (gṛha) ที่นา (kṣetra) การหุงต้ม (pāka) หน้าที่ทางศาสนา (dharma) รายได้ (āgama) และรายจ่าย (vyaya)[49] จะเห็นว่ารายการที่นารทสมฤติระบุมานั้น อาจแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ (1) สิ่งที่แบ่งแยกออกไปได้อย่างเด็ดขาด

* ผู้วิจัยใช้เครื่องหมาย ✔ เพื่อแสดงว่ามีกล่าวถึงในตัวบท

[48] Mn.9.200

[49] Nār.13.38

ได้แก่ ปศุสัตว์ อาหาร บ้าน และที่นา และ (2) การกระทำที่ทายาทจะทำอย่างเป็นเอกเทศไม่ยุ่งเกี่ยวกันและกัน ได้แก่ การให้ การรับ การหุงต้ม หน้าที่ทางศาสนา รายได้และรายจ่าย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับรายละเอียดของสิ่งที่ทายาทไม่พึงแบ่งที่เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติระบุไว้ จะเห็นได้ว่ามีบางสิ่งตรงกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแม้จะเป็นสิ่งเดียวกันแต่อาจมีการมองต่างมุมกันได้ กล่าวคือเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติมองว่าเป็นสิ่งที่ใช้ร่วมกันได้จึงไม่ควรแบ่ง ในขณะที่นารทสมฤติมองว่าสามารถกระทำแยกกันได้จึงกำหนดให้แบ่งแยกกันไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าทรัพย์สินที่ตกทอดได้นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ สิ่งมีชีวิต อสังหาริมทรัพย์และเครื่องมือเครื่องใช้ และทรัพย์สิน ทรัพย์สินยังสามารถแบ่งออกได้อีกเป็น 3 ประเภทย่อย คือ สตรีธนะ ทรัพย์สินส่วนตัว และทรัพย์สินเบ็ดเตล็ด นอกจากนี้ยังมีการจัดหนี้สินเป็นสิ่งที่ตกทอดไปสู่ทายาทด้วย แต่มีทรัพย์สินบางประเภทที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์กำหนดชัดเจนว่าเป็นทรัพย์สินที่แบ่งกันในหมู่ทายาทมิได้ อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์แต่ละฉบับต่างมีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันบางส่วนและคล้ายกันบางส่วน กล่าวคือ เคาตมธรรมสูตรมักไม่ค่อยกล่าวรายละเอียดของทรัพย์สินเท่าใดนัก ทำให้ไม่อาจตีความได้ว่าทรัพย์สินที่ตกทอดได้มีสิ่งใดบ้าง แต่ให้รายละเอียดปลีกย่อยเช่นการแบ่งสิ่งมีชีวิตหรืออสังหาริมทรัพย์และเครื่องมือเครื่องใช้เอาไว้ ส่วนมนุสมฤตินั้นมีการให้รายละเอียดปลีกย่อยด้วยและกล่าวถึงทรัพย์สินหลายประเภท เช่น สตรีธนะ ทรัพย์สินส่วนตัว หรือทรัพย์สินเบ็ดเตล็ด ในขณะที่นารทสมฤติและยาชญวัลกยสมฤตินั้นมักไม่ค่อยให้รายละเอียดเท่าใดนัก แต่กลับกล่าวถึงทรัพย์สินในภาพรวมมากกว่า และเมื่อพิจารณาการกล่าวถึงทรัพย์สินบางประเภท เช่นสตรีธนะ จะเห็นว่านารทสมฤตินั้นกล่าวตรงกันกับมนุสมฤติทั้งหมด และยาชญวัลกยสมฤติเองก็กล่าวถึงทรัพย์สินส่วนตัวตรงกันกับมนุสมฤติเกือบจะทั้งหมดเช่นกัน

3.3 ผู้มีสิทธิ์รับมรดก

ผู้มีสิทธิ์รับมรดก หรือทายาท โดยปรกติแล้วจะเป็นลูกชายของเจ้าของทรัพย์สิน แต่ในกรณีที่เจ้าของทรัพย์สินปราศจากลูกชาย คัมภีร์ธรรมศาสตร์ก็ได้ระบุผู้มีสิทธิ์ได้รับมรดกของเขาเอาไว้ด้วย ซึ่งอาจแบ่งผู้มีสิทธิ์รับมรดกออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ ลูกชาย, ลูกสาว, คู่สมรส, บิดามารดา, ญาติลำดับห่างออกไป และทายาทลำดับอื่น ๆ ดังนี้

3.3.1 ลูกชาย

ลูกชายเป็นทายาทลำดับแรกสุดเสมอที่จะมีสิทธิ์รับมรดกของบิดา เมื่อบุคคลหนึ่งเสียชีวิต มรดกของเขาจะตกทอดไปสู่ลูกชายก่อนเสมอและไม่สามารถยกทายาทลำดับอื่นมารับมรดกของเขาได้หากลูกชายยังอยู่ ดังที่มนุสมฤติระบุว่า

> เหล่าบุตรเป็นผู้รับมรดกของบิดา ไม่ใช่พี่น้องทั้งหลาย* ไม่ใช่บิดาและพี่น้องทั้งหลาย** (แต่) บิดาหรือพี่น้องนั่นเทียวพึงได้รับมรดกของชายผู้ไม่มีบุตร[50]

ในวัฒนธรรมฮินดู ลูกชายชายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบิดาและต่อตระกูล การมีลูกชายถือได้ว่าเป็นการปลดหนี้ของบรรพบุรุษ[51]ตามแนวคิดที่ว่าพราหมณ์แต่ละคนเกิดมาพร้อมกับหนี้ 3 ประการ คือ

1. หนี้ต่อฤษี - ปลดเปลื้องด้วยการศึกษาเล่าเรียน
2. หนี้ต่อเทวดา - ปลดเปลื้องด้วยการทำพิธีบูชาบวงสรวง
3. หนี้ต่อบรรพบุรุษ - ปลดเปลื้องด้วยการมีลูกชาย[52]

การมีลูกชายจะทำให้มีทายาทสืบทอดวงศ์ตระกูลและมีผู้ทำพิธีศราทธให้เมื่อเสียชีวิตไป มนุสมฤติให้ความหมายของคำว่า ลูกชาย หรือ บุตร (putra) เอาไว้ว่า หมายถึง **ผู้ช่วยเหลือ** (*trā*) **บิดาจากนรกชื่อ ปุตฺ** (*put*) **เพราะเหตุนั้นจึงได้ชื่อว่า บุตร**[53] ทั้งยังย้ำความสำคัญของการมีลูกชายด้วยว่าเขาจะเป็นผู้ชนะโลกด้วยการมีลูกชาย ได้รับความเป็นนิรันดร์ด้วยการมีหลานชาย และไปถึงโลกของพระอาทิตย์ด้วยการที่ลูกชายมีหลานชาย[54] การให้ความหมายของศัพท์และการย้ำความสำคัญของการมีทายาทชายสืบทอดวงศ์ตระกูลลงไปถึงสามรุ่นเช่นนี้แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญกับการมีลูกชายอย่างมาก เนื่องจากเป็นการตอกย้ำความคิดความเชื่อที่ว่าผู้ไม่มีลูกชายสืบทอดตระกูลจะต้องตกนรกขุมที่ชื่อ ปุต ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าการมีลูกหลานเป็นผู้ชายนั้นจะทำให้เขาได้สมหวังประหนึ่งชนะโลกหรือได้รับความเป็นนิรันดร์ อาจเรียกได้ว่าการมีลูกชายนั้นคือ

---

* หมายถึงลุงหรืออา

** หมายถึงปู่และพี่น้องของปู่

[50] Mn.9.185
[51] Mn.9.106
[52] TS.VI.3.10.5
[53] Mn.9.138
[54] Mn.9.137

ที่สุดแห่งความปรารถนาของผู้เป็นบิดา การให้ความสำคัญกับลูกชายอย่างยิ่งทำให้ผู้ที่ไม่มีลูกชายจำต้องหาทายาทมาอยู่ในสถานะลูกชายแทนด้วยการแต่งตั้งลูกชายบุญธรรม หรือการแต่งตั้งลูกสาวขึ้นเป็นลูกชายแทน

คัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุไว้ตรงกันว่าลูกชายมี 12 ประเภท ดังนี้*

1. เอารสะ (aurasa)

หมายถึงลูกชายที่เกิดจากบิดามารดาที่ผ่านพิธีสังสการ คือสมรสกันอย่างถูกต้องชอบธรรม คัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้ง 4 ฉบับนับเป็นลำดับแรกจากลูกชายทั้ง 12 ประเภท[55] มนุสมฤติกำหนดชัดเจนว่าเอารสะผู้เดียวเท่านั้นที่มีอำนาจในทรัพย์สินของบิดา[56]

2. เกษตรชะ (kṣetraja)

เกษตรชะ แปลตามรูปศัพท์หมายถึง **เกิดในนา**[57] คำว่า นา (kṣetra) นั้นนอกจากจะหมายถึงที่ดินหรือที่นาแล้ว ยังมีความหมายว่า **ดินที่อุดมสมบูรณ์** หรือ **ครรภ์ที่อุดมสมบูรณ์**[58] ได้ด้วย การใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการมีทายาทเพื่อสืบเผ่าพันธุ์แสดงให้เห็นรากฐานของแนวคิดที่พัฒนามาจากสังคมเกษตรกรรมในยุคแรกเริ่มก่อนจะเป็นสังคมเมือง

เกษตรชะหมายถึงลูกชายที่เกิดจากภรรยาของชายผู้สิ้นไปแล้วหรือไร้สมรรถภาพ หรือเป็นโรค[59]กับชายที่ไม่ใช่สามีของตน ซึ่งยาชญวัลกยสมฤติระบุว่าเป็นชายที่ร่วมโคตรกันหรือชายอื่นก็ได้[60] ในแง่นี้เกษตรชะจึงถือเป็นลูกชายที่เกิดจากการนิโยคะ คือการที่หญิงหม้ายที่ไม่มีทายาทได้รับแต่งตั้งให้เป็นนิยุกตา (niyuktā) เพื่อร่วมอภิรมย์กับชายที่เป็นญาติสปิณฑะหรือชายอื่น เพื่อให้มีทายาทสืบทอดตระกูล แต่ทั้งนี้ ใช่ว่าหญิงหม้ายทุกคนจะสามารถกระทำนิโยคะได้ เนื่องจากถ้านางไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนิยุกตาหรือมีลูกชายอยู่แล้ว ลูกชายที่เกิดมาจากการนิโยคะจะไม่มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกของบิดาเพราะถือว่าเกิดมาจากหญิงผู้ตกจาก

*ในที่นี้ผู้วิจัยเรียงลำดับตามเคาตมธรรมสูตร

[55] Mn.9.166; Yāj.2.128
[56] Mn.9.163
[57] M. Monier-Williams, **A Sanskrit-English Dictionary**, p 322.
[58] Ibid.
[59] Mn.9.167
[60] Yāj.2.128

ศีลธรรม[61] เช่นเดียวกับที่นารทสมฤติระบุว่าลูกชายที่เกิดจากหญิงที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนิยุกตาจะเป็นผู้ไม่มีส่วนแบ่งในกองมรดก (ของบิดาบุญธรรม) และจะถือว่าเป็นลูกชายของบิดาบังเกิดเกล้า[62] เคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ และนารทสมฤติจัดเกษตรชะเป็นลูกชายลำดับที่ 2 แต่ยาชญวัลกยสมฤติจัดเกษตรชะอยู่ในลำดับที่ 3

3. ทัตตะ (datta)

ทัตตะ หรือที่มนุสมฤติเรียกว่า ทัตตริมะ (dattrima) และยาชญวัลกย-สมฤติเรียกว่าทัตตกะ (dattaka) คือลูกชายที่ผู้ให้กำเนิดโดยแท้จริงเป็นผู้ยกให้เป็นบุตรบุญธรรมของผู้อื่น เมื่อยกให้แล้วจะถือว่าขาดจากตระกูล ไม่สามารถกลับไปรับส่วนแบ่งมรดกของบิดาบังเกิดเกล้าได้อีก บุตรบุญธรรมผู้นั้นจะมีสิทธิ์ในมรดกของบิดามารดาบุญธรรม มนุสมฤติระบุว่ามารดาหรือบิดาบังเกิดเกล้าเป็นผู้เต็มใจยกให้ด้วยการหลั่งน้ำและต้องมีวรรณะเสมอกัน[63] ส่วนยาชญวัลกยสมฤติกล่าวแค่ว่าบิดาหรือมารดาเป็นผู้ยกลูกชายให้[64] จัดอยู่ในลูกชายลำดับที่ 3 ตามเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติ ส่วนยาชญวัลกยสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 7

น่าสังเกตว่านารทสมฤติกลับไม่มีลูกชายประเภททัตตะ หรือทัตตริมะเลย ปรากฏแต่ลูกชายประเภทที่เรียกว่าลัพธะ (labdha) หมายถึงลูกชายที่ได้รับมาจากบิดามารดา ซึ่งน่าจะหมายถึงลูกชายประเภททัตตะนั่นเอง

4. กฤตริมะ (kṛtrima)

ลูกชายประเภทกฤตริมะหรือที่นารทสมฤติเรียกว่ากฤตะ (kṛta) คือลูกชายที่ผู้เป็นพ่อบุญธรรมเป็นคนรับอุปถัมภ์และตั้งให้เป็นบุตรบุญธรรม ไม่ได้ผ่านการยกให้จากบิดามารดาบังเกิดเกล้าของตัวบุตรบุญธรรม แตกต่างกับลูกชายประเภททัตตะตรงที่ลูกชายประเภทกฤตริมะนั้น บิดาจะเป็นผู้ตั้งลูกชายบุญธรรมเอง ในขณะที่ทัตตะนั้นบิดามารดาแท้ ๆ เป็นผู้ยกลูกชายตนให้เป็นลูกชายบุญธรรมของผู้อื่น เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติจัดกฤตริมะไว้ในลำดับที่ 4 ยาชญวัลกยสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 9 และนารทสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 11

---

[61] Mn.9.143-144,147
[62] Nār.13.19
[63] Mn.9.168
[64] Yāj.2.130

5. คูโฒตปันนะ (gūḍhotpanna)

ยาชญวัลกยสมฤติเรียกลูกชายประเภทนี้ด้วยชื่อ คูฒชะ (gūḍhaja) หมายถึงลูกชายที่เกิดอย่างลับ ๆ ในบ้าน[65]โดยไม่รู้ว่าบิดาเป็นใคร[66] มนุสมฤติและนารทสมฤติระบุว่าเขาเกิดมาจากภรรยาของผู้ใดก็ให้นับว่าเป็นลูกชายของผู้นั้น[67] เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 5 ยาชญวัลกยสมฤติจัดไว้ในลำดับที่ 4 และนารทสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 6

6. อปวิทธะ (apaviddha)

ลูกชายประเภทอปวิทธะหมายถึงลูกชายบุญธรรมที่บิดารับมาอุปการะเนื่องจากเป็นผู้ถูกบิดามารดาทอดทิ้ง[68] มนุสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 6 เช่นเดียวกับเคาตมธรรมสูตร ยาชญวัลกยสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 12 คือลำดับสุดท้าย และนารทสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 8

7. กานีนะ (kānīna)

มนุสมฤติระบุว่ากานีนะคือลูกชายของหญิงสาวที่เกิดอย่างลับ ๆ ในบ้านของบิดา และจะนับเป็นลูกชายของสามีของหญิงสาวผู้นั้น[69] นารทสมฤติกำหนดว่าบิดาของลูกชายประเภทกานีนะคือสามีของมารดา แต่ถ้ามารดาของกานีนะเป็นหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานและไม่รู้ว่าบิดาเป็นใคร กานีนะผู้นั้นจะเป็นผู้สังเวยก้อนข้าวแก่ตาของเขาและได้รับมรดกไป[70] ส่วนยาชญวัลกยสมฤติระบุว่ากานีนะหมายถึงลูกชายของหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน และจะถือว่าบิดาของกานีนะคือตาของเขา[71] จากที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้ง 3 ฉบับกล่าวรายละเอียดไว้ อาจสรุปได้ว่า ลูกชายประเภทกานีนะนั้นหมายถึงลูกชายที่เกิดจากหญิงสาวในบ้านของบิดา หากหญิงสาวผู้นั้นยังไม่ได้แต่งงานจะถือว่าบิดาของกานีนะคือตา แต่หากหญิงสาวผู้นั้นแต่งงานมีสามี บิดาของกานีนะย่อมเป็นสามีของมารดานั่นเอง เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติจัดกานีนะอยู่ในลูกชายลำดับที่ 7 ยาชญวัลกยสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 5 และนารทสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 4

---

[65] Yāj.2.129
[66] Mn.9.170
[67] Ibid.; Nār.13.17
[68] Mn.9.171; Yāj.2.132
[69] Mn.9.172
[70] Nār.13.17-18
[71] Yāj.2.129

8. สโหฒะ (sahoḍha)

สโหฒะ หรือยาชญวัลกยสมฤติเรียกว่าสโหฒชะ (sahoḍhaja) หมายถึงลูกชายติดมาในครรภ์ของหญิงสาวเมื่อนางแต่งงาน[72] มนุสมฤติระบุเพิ่มเติมว่าลูกติดมาในครรภ์ของหญิงที่แม้จะรู้ตัวว่าตั้งครรภ์หรือไม่รู้ตัวก็ตามก็จัดเป็นสโหฒชะ[73] ลูกชายที่เกิดมานั้นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุว่านับเป็นลูกชายของสามีใหม่ของมารดา เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 8 ยาชญวัลกยสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 11 และนารทสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 5

9. เปานรรภวะ (paunarbhava)

มนุสมฤติกล่าวว่าเปานรรภวะหมายถึงลูกชายของหญิงหม้ายหรือหญิงที่ถูกสามีทิ้งและแต่งงานใหม่ ลูกชายที่เกิดกับสามีใหม่จะเรียกว่าเปานรรภวะ[74] ส่วนยาชญวัลกย-สมฤติอธิบายว่าเปานรรภวะหมายถึงลูกชายที่เกิดจากหญิงที่แต่งงานเป็นครั้งที่สอง จะเป็นหญิงบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ก็ได้[75] ในที่นี้ ลูกชายที่จะถือว่าเป็นเปานรรภวะคือต้องเป็นลูกชายของหญิงที่แต่งงานเป็นครั้งที่สองและเกิดกับสามีคนใหม่ ไม่ใช่สามีเก่า เนื่องจากหากเป็นลูกชายที่เกิดกับสามีคนเก่า ลูกชายนั้นจะถือว่าเป็นกานีนะมิใช่เปานรรภวะ มนุสมฤติจัดเปานรรภวะเป็นลูกชายลำดับที่ 10 ยาชญวัลกยสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 6 และนารทสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 7

10. ปุตริกาปุตระ (putrikāputra)

ปุตริกาปุตระ หมายถึงลูกชายของปุตริกา* มนุสมฤติไม่ได้กล่าวถึงปุตริกาปุตระเอาไว้ ซึ่งแสดงว่าในมนุสมฤตินั้นไม่ได้นับลูกชายของปุตริกาเป็นลูกชายบุญธรรมประเภทหนึ่ง แต่อาจมองว่าเป็นหลาน จึงไม่ได้รวมอยู่ในลูกชายทั้ง 12 ประเภท ยาชญวัลกยสมฤติจัดปุตริกาปุตระอยู่ในลำดับที่ 2 และเรียกว่า ปุตริกาสุตะ (putrikāsuta) ทั้งยังระบุว่าลูกชายของปุตริกาเท่าเทียมกับเอารสะด้วย[76] ส่วนนารทสมฤติจัดปุตริกาปุตระอยู่ในลำดับที่ 3

---

[72] Yāj.2.131; Mn.9.173
[73] Mn.9.173
[74] Mn.9.175
[75] Yāj.2.130
* ปุตริกา หมายถึง ธิดาที่ได้รับแต่งตั้งให้มีสถานะเป็นบุตร ดูรายละเอียดหน้า 48
[76] Yāj.2.128

11. สวยัมทัตตะ (svayaṃdatta)

หมายถึงผู้ที่เสนอตนเองให้เป็นลูกชายบุญธรรมของผู้อื่น[77] มนุสมฤติอธิบายว่าผู้ที่ไม่มีบิดามารดา หรือถูกทอดทิ้งอย่างไม่มีสาเหตุ เสนอตนเองเป็นลูกชายบุญธรรม (ของผู้อื่น) จะเรียกว่าเป็นลูกชายประเภทสวยัมทัตตะ[78] ซึ่งจะมีความแตกต่างกับทัตตะหรือกฤตริมะตรงที่ทัตตะนั้นบิดามารดาหรือคนใดคนหนึ่งต้องเป็นผู้ยกลูกชายให้ ส่วนกฤตริมะนั้นบิดาเป็นผู้ตั้งลูกชายบุญธรรมด้วยตัวเอง ในขณะที่สวยัมทัตตะนั้นผู้ที่เป็นลูกชายบุญธรรมเป็นผู้เสนอตนเป็นลูกชายบุญธรรมเอง เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 11 ยาชญวัลกยสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 10 และนารทสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 12 ซึ่งเป็นลำดับสุดท้าย

12. กรีตะ (krīta)

กรีตะ หรือในมนุสมฤติเรียกว่า กรีตกะ (krītaka) หมายถึงลูกชายที่ซื้อมาเพื่อให้เป็นลูกชายบุญธรรม มนุสมฤติอธิบายว่าเป็นลูกชายที่ซื้อมาจากบิดามารดาแท้ ๆ เพื่อให้เป็นทายาท โดยไม่จำเป็นต้องมีวรรณะที่เหมาะสมกัน[79] ส่วนยาชญวัลกยสมฤติกล่าวว่ากรีตะคือลูกชายที่บิดามารดาขายให้[80] อาจกล่าวได้ว่าลูกชายประเภทนี้มีความเกี่ยวข้องกับการซื้อ-ขายลูกชายระหว่างบิดามารดาที่แท้จริงกับผู้ที่จะรับไปเป็นลูกชายบุญธรรม การมีลูกชายประเภทกรีตะย่อมสะท้อนให้เห็นความสำคัญและความต้องการมีลูกชายจนกระทั่งยอมให้มีการซื้อขายลูกชายได้เป็นอย่างดี มนุสมฤติจัดกรีตกะไว้เป็นลูกชายประเภทที่ 9 ยาชญวัลกยสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 8 และนารทสมฤติจัดอยู่ในลำดับที่ 10

ในขัคควิสาณสุตตนิเทส[81]กล่าวถึงลูกชายไว้ 4 ประเภท คือ ลูกชายที่เกิดจากตน (อตฺตช), ลูกชายที่เกิดในนา (เขตฺตช), ลูกชายที่เขายกให้ (ทินฺนก) และลูกชายที่อยู่ในสำนัก (อนฺเตวาสิก) เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับลูกชายทั้ง 12 ประเภทที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุถึงจะพบว่ามีตรงกัน 2 ประเภท คือ เขตฺตช หรือลูกชายเกิดในนา ตรงกับลูกชายประเภทเกษตรชะ และ ทินฺนก หรือลูกชายที่เขายกให้ ตรงกับลูกชายประเภททัตตะ ส่วนลูกชายประเภท อตฺตช นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะ

---

[77] Yāj.2.131
[78] Mn.9.177
[79] Mn.9.174
[80] Yāj.2.131
[81] ขุ.จู.30/666/318

ปุตฺตาติ จตฺตาโร ปุตฺตา อตฺตโช ปุตฺโต เขตฺตโช ปุตฺโต ทินฺนโก ปุตฺโต อนฺเตวาสิโก ปุตฺโตฯ

บุตร 4 ประเภท คือ บุตรที่เกิดจากตน บุตรที่เกิดจากนา บุตรที่เขายกให้ บุตรที่อยู่ในสำนัก ชื่อว่า บุตร

ตรงกันกับลูกชายประเภทเอารสะในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ เนื่องจาก อตฺตช นั้นหมายถึงลูกชายที่เกิดจากตนเอง ซึ่งคล้ายคลึงกับเอารสะที่หมายถึงลูกชายแท้ ๆ ที่เกิดจากบิดามารดาที่สมรสกันอย่างถูกต้อง ส่วน อนฺเตวาสิก ไม่สามารถระบุได้ว่าตรงกันกับลูกชายประเภทใดในคัมภีร์ธรรมศาสตร์

นอกจากลูกชายทั้ง 12 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีลูกชายอีกประเภทหนึ่งคือ ปารศวะ (pāraśava) หรือ เศาทระ (śaudra) ซึ่งหมายถึงลูกชายที่เกิดมาจากหญิงวรรณะศูทรกับชายวรรณะพราหมณ์ มนุสมฤติอธิบายว่าเหตุที่ชื่อว่าปารศวะเนื่องจากลูกชายนั้นถือกำเนิดมาเพราะความใคร่ เขาเป็นเหมือนศพที่มีชีวิต[82] น่าสนใจว่ามีเพียงมนุสมฤติเท่านั้นที่กำหนดให้ปารศวะเป็นลูกชายประเภทหนึ่งใน 12 ประเภท ทั้งที่ปารศวะนั้นเป็นชื่อของวรรณะย่อยที่ใช้เรียกลูกชายที่เกิดจากบิดาวรรณะพราหมณ์และมารดาวรรณะศูทร[83]เท่านั้น ทั้งการอธิบายเช่นนี้ยังแสดงทรรศนะเหยียดหยามต่อลูกชายที่เป็นปารศวะด้วย แต่การที่ระบุว่าปารศวะเป็นลูกชายลำดับสุดท้ายด้วยก็ย่อมแสดงสิทธิ์ของลูกชายประเภทปารศวะว่าแม้จะถูกหยามเหยียด แต่ก็ยังมีสิทธิ์ตามลำดับของลูกชายทั้ง 12 ประเภทอยู่ ซึ่งเมื่อจัดลำดับของลูกชายทั้ง 12 ประเภทเปรียบเทียบกันแล้ว จะได้ดังตารางที่ 4 ดังนี้

	เคาตมธรรมสูตร	มนุสมฤติ	ยาชญวัลกยสมฤติ	นารทสมฤติ
1.	aurasa	aurasa	aurasa	aurasa
2.	kṣetraja	kṣetraja	putrikāsuta	kṣetraja
3.	datta	dattrima	kṣetraja	putrikāputra
4.	kṛtrima	kṛtrima	gūḍhaja	kānīna
5.	gūḍhotpanna	gūḍhotpanna	kānīna	sahoḍha
6.	apaviddha	apaviddha	paunarbhava	gūḍhotpanna
7.	kānīna	kānīna	dattaka	paunarbhava
8.	sahoḍha	sahoḍha	krīta	apaviddha
9.	paunarbhava	krītaka	kṛtrima	labdha
10.	putrikāputra	paunarbhava	svayaṃdatta	krīta

[82] Mn.9.178
[83] Mn.10.8

	เคาตมธรรมสูตร	มนุสมฤติ	ยาชญวัลกยสมฤติ	นารทสมฤติ
11.	svayandatta	svayaṃdatta	sahoḍhaja	kṛta
12.	krīta	pāraśava/śaudra	apaviddha	svayaṃdatta

ตารางที่ 4 แสดงลูกชาย 12 ประเภทเรียงตามลำดับที่ปรากฏจริงในแต่ละคัมภีร์

จะเห็นว่ามีเพียงเอารสะเท่านั้นที่อยู่ในลำดับแรกตรงกันทุกฉบับ นอกเหนือจากนั้นคัมภีร์ธรรมศาสตร์แต่ละฉบับให้ลำดับที่ตรงบ้างแตกต่างกันบ้าง แต่มีข้อน่าสังเกตว่ามนุสมฤติให้ลำดับลูกชาย 7 ประเภทแรกไว้เหมือนกันกับเคาตมธรรมสูตร ลำดับของลูกชายประเภทต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญมากเนื่องจากมีผลต่อการจะได้รับมรดกด้วย กล่าวคือ หากปราศจากลูกชายลำดับก่อน ๆ ลูกชายลำดับถัดมาจะเป็นผู้มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดก[84] เคาตมธรรมสูตรระบุว่าลูกชาย 6 ประเภทแรก ได้แก่เอารสะ เกษตรชะ ทัตตะ กฤตริมะ คูโฒตปันนะ และอปวิทธะเป็นผู้มีส่วนแบ่งในกองมรดก (rikthabhāj) ส่วนลูกชายอีก 6 ประเภทที่เหลือ ได้แก่ กานีนะ สโหฒะ เปานรรภวะ ปุตริกาปุตระ สวยัมทัตตะ และกรีตะ เป็นผู้ร่วมตระกูล (gotrabhāj)[85] มนุสมฤติระบุว่าลูกชาย 6 ประเภทแรก ได้แก่ เอารสะ เกษตรชะ ทัตตริมะ กฤตริมะ คูโฒตปันนะ และอปวิทธะ เป็นเชื้อสายที่มีสิทธิ์รับมรดก (bandhudāyāda) ส่วนลูกชาย 6 ประเภทหลัง ได้แก่ กานีนะ สโหฒะ กรีตะ เปานรรภวะ สวยัมทัตตะ และเศาทระ เป็นเชื้อสายที่ไม่มีสิทธิ์รับมรดก (adāyādabāndhava)[86] นารทสมฤติเองก็ระบุเช่นเดียวกับมนุสมฤติว่าลูกชายทั้ง 12 ประเภทนั้นสามารถแบ่งได้เป็นเชื้อสายที่มีสิทธิ์รับมรดก (bandhudāyāda) 6 ประเภทและเชื้อสายที่ไม่มีสิทธิ์รับมรดก (adāyādabāndhava) 6 ประเภท

การจัดลำดับลูกชายทั้ง 12 ประเภทตามสิทธิ์ที่จะได้รับมรดก โดยแบ่งเป็น 6 ประเภทแรกมีสิทธิ์ได้ส่วนแบ่งมรดก แต่ลูกชาย 6 ประเภทหลังมีสิทธิ์เพียงเป็นผู้ร่วมตระกูล จะมีโอกาสได้ส่วนแบ่งมรดกก็ต่อเมื่อไม่มีลูกชาย 6 ประเภทแรกแล้วเท่านั้น ทำให้ส่งผลไปถึงส่วนแบ่งมรดกของลูกชายแต่ละประเภท เนื่องจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์แต่ละฉบับจัดลำดับของลูกชายไว้ไม่ตรงกันนัก เช่น หากเป็นลูกชายประเภทอปวิทธะ ถ้ายึดตามมนุสมฤติซึ่งจัดอปวิทธะไว้ลำดับที่ 6 ลูกชายผู้นั้นจะยังมีสิทธิ์ที่จะได้รับส่วนแบ่งมรดกอยู่ แต่หากยึดตามยาชญวัลกยสมฤติซึ่งจัดไว้ในลำดับสุดท้าย เขาจะไม่สามารถได้รับส่วนแบ่งมรดกของบิดาได้ถ้ายังมีลูกชายคนอื่นที่มีลำดับเหนือเขาอยู่ แต่ในบางกรณี การมีลำดับต่างกันก็ไม่มีผลต่อการได้รับส่วนแบ่งมรดก เช่น หากเป็นลูกชายประเภท

[84] Mn.9.184; Yāj.2.132; Nār.13.49
[85] Gaut.28.31-32
[86] Mn.9.158-160

กรีตะ ไม่ว่าจะยึดตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ฉบับใดเขาก็จะเป็นลูกชายที่อยู่ในลำดับ 6 ประเภทหลังที่ไม่มีสิทธิ์ได้ส่วนแบ่งมรดกอยู่นั่นเอง ฉะนั้น เมื่อนำลำดับที่ปรากฏจริงในแต่ละคัมภีร์มาเปรียบเทียบกันแล้ว จะพบว่าสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ลูกชายที่มีสิทธิ์ได้รับมรดกอย่างแน่นอน คืออยู่ในลำดับ 6 ประเภทแรกในทุกคัมภีร์ ได้แก่ เอารสะ เกษตรชะ และคูโฒตปันนะหรือคูฒชะ

2. ลูกชายที่ไม่มีสิทธิ์ได้มรดกอย่างแน่นอน คืออยู่ในลำดับ 6 ประเภทหลังในทุกคัมภีร์ ได้แก่ กรีตะ และสวยัมทัตตะ

3. ลูกชายที่มีลำดับคาบเกี่ยวระหว่างการมีสิทธิ์หรือไม่มีสิทธิ์รับมรดก ขึ้นอยู่กับลำดับในแต่ละคัมภีร์ว่าจะอยู่ใน 6 ลำดับแรกหรือ 6 ลำดับหลัง ได้แก่ ทัตตะหรือทัตตริมะ กฤตริมะหรือกฤตะ อปวิทธะ กานีนะ สโหฒะหรือสโหฒชะ เปานรรภวะ และปุตริกาปุตระ

มนุสมฤติยืนยันสิทธิ์ของเกษตรชะหรือลูกชายที่เกิดจากการนิโยคะว่ามีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกของบิดาบุญธรรมเนื่องจากทายาทย่อมเป็นของสามีของมารดา ดังที่ระบุไว้ว่า

> บุตรชายผู้เกิดจากหญิงนิยุกตาพึงนำไป (ซึ่งมรดก) ณ ที่นั้น เหมือนกันกับบุตรชายประเภทเอารสะ อนึ่ง ตามธรรมศาสตร์ เมล็ดพันธุ์ของคนนั้นและลูกหลานนั้นย่อมเป็นของเจ้าของนา[87]

นอกจากนี้ มนุสมฤติยังระบุว่าถ้ามีลูกชายประเภทเอารสะและเกษตรชะเป็นทายาทร่วมกัน แต่ละคนจะได้รับมรดกของบิดาตนเอง ไม่ใช่คนอื่น[88] และหากลูกชาย 2 คนที่เกิดจากบิดา 2 คนเกิดขัดแย้งกันในทรัพย์สินที่สตรีดูแลอยู่ ลูกชายทั้งสองคนจะได้รับทรัพย์สินจากบิดาของตน[89] ทั้งนี้ เอารสะผู้เดียวเท่านั้นที่มีอำนาจในทรัพย์สินของบิดา แต่ด้วยเหตุผลเพื่อความกรุณา เอารสะควรจะให้ทรัพย์สินยังชีพแก่ลูกชายคนที่เหลือด้วย[90] และเอารสะผู้กำลังแบ่งมรดกอยู่ควรให้ทรัพย์สิน 1 ใน 5 หรือ 1 ใน 6 แก่เกษตรชะด้วย[91] หมายความว่าถ้าหากผู้ตายมีลูกชายทั้งเอารสะและเกษตรชะ ลูกชายเอารสะจะได้รับมรดกของผู้ตาย ส่วนลูกชายเกษตรชะจะได้รับมรดกจากบิดาแท้ ๆ ของตน และเอารสะเท่านั้นที่จะมีสิทธิ์เหนือกองมรดกจากบิดาของตน และเขาควรให้ส่วนแบ่งจากมรดกของเขาแก่เกษตรชะด้วย

---

[87] Mn.9.145
[88] Mn.9.162
[89] Mn.9.191
[90] Mn.9.163
[91] Mn.9.164

ตัวอย่างเช่น นาย A แต่งงานกับนาง B มีลูกชายคือนาย C เป็นเอารสะ และนาง B นิโยคะกับนาย F มีลูกชายคือนาย D เป็นเกษตรชะ ในกรณีนี้ ผู้มีสิทธิ์ได้มรดกของนาย A คือนาย C ส่วนนาย D จะมีสิทธิ์ได้มรดกของนาย F และนาย C ควรจะให้ส่วนแบ่งมรดก 1 ใน 5 หรือ 1 ใน 6 แก่นาย D ด้วย เคาตมธรรมสูตรกล่าวว่าลูกชายที่เกิดจากการนิโยคะของหญิงผู้ที่พี่หรือน้องของสามีของนางยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้ไม่มีส่วนแบ่งมรดก[92] แต่ยาชญวัลกยสมฤติให้ความเห็นว่าลูกชายที่เกิดจากการนิโยคะโดยชายที่ไม่มีลูกชายจะได้รับมรดกของบิดาทั้งสอง[93] ฉะนั้น หากยึดตามยาชญวัลกยสมฤติแล้ว ในกรณีนี้นาย D จะได้รับมรดกของนาย A และนาย F ถ้าหากนาย F เป็นผู้ไม่มีลูกชาย และหากถือตามเคาตมธรรมสูตร นาย D จะไม่มีสิทธิ์ได้รับมรดกของนาย A ถ้าหากนาย A มีพี่หรือน้องยังมีชีวิตอยู่

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตัวอย่างในกรณีที่มีเอารสะเพียงแค่คนเดียว แต่ถ้าหากบิดามีเอารสะมากกว่า 1 คน การจะแบ่งมรดกในบรรดาเอารสะจะต้องมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องวรรณะหรืออายุ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงปัจจัยเหล่านี้อย่างละเอียดอีกครั้งในหัวข้อที่ 3.5 เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดก

ในกรณีของลูกชายประเภททัตตริมะหรือทัตตะนั้น มนุสมฤติกำหนดว่าถ้าหากเขามีคุณสมบัติเหมาะสม ก็สามารถรับมรดกของบิดาบุญธรรมไปได้ แม้จะมาจากโคตรอื่นก็ตาม[94] แต่ลูกชายทัตตริมะจะไม่มีสิทธิ์ใช้ชื่อโคตรหรือได้รับมรดกของบิดาบังเกิดเกล้าได้อีก[95] เนื่องจากถือว่าเขาเป็นทายาทของบิดาบุญธรรมไปแล้ว แต่ทั้งนี้หากลูกชายประเภททัตตริมะจะรับมรดกของบิดาบุญธรรมได้ จะต้องไม่มีลูกชายประเภทเอารสะหรือเกษตรชะแล้วเท่านั้น เนื่องจากมนุสมฤติกำหนดไว้ชัดเจนว่าเอารสะและเกษตรชะเป็นผู้มีส่วนแบ่งของมรดกของบิดา แต่ลูกชายลำดับอื่นอีก 10 ประเภทเป็นผู้มีส่วนในชื่อโคตรและส่วนแบ่งมรดกตามลำดับ[96] กล่าวคือผู้ที่มีสิทธิ์จะได้ส่วนแบ่งมรดกของบิดาจะมีเพียงเอารสะและเกษตรชะ ส่วนลูกชายลำดับอื่นซึ่งมีสิทธิ์ใช้ชื่อโคตรเดียวกันจะเป็นผู้มีส่วนแบ่งมรดกก็ต่อเมื่อไม่มีเอารสะหรือเกษตรชะและจะได้เป็นผู้มีส่วนแบ่งมรดกไปตามลำดับ คือหากไม่มีเอารสะหรือเกษตรชะ ลูกชายลำดับที่ 3 จะมีส่วนแบ่งมรดก หากไม่มีลูกชายลำดับที่ 3 ลูกชายลำดับที่ 4 จะเป็นผู้มีส่วนแบ่งมรดก ตามลำดับไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะไม่มีลูกชายบุญธรรมมารับมรดกแล้ว สิทธิ์การรับมรดกจึงจะตกแก่ทายาทลำดับชั้นถัดไป

---

[92] Gaut.28.23
[93] Yāj.2.127
[94] Mn.9.141
[95] Ibid.9.142
[96] Mn.9.165

3.3.2 ลูกสาว

หากเป็นการแบ่งมรดกของมารดา ผู้ที่มีสิทธิ์จะได้รับมรดกของมารดาได้แก่ลูกสาว ดังที่ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวว่า

> ภายหลัง (ความตาย) ของบิดาและมารดา เหล่าบุตรชายพึงแบ่งหนี้สินและมรดกอย่างเท่าเทียมกัน เหล่าธิดา (พึงแบ่ง) ส่วนที่เหลือ (จากหนี้สิน) ของมารดา การสืบมรดก (ย่อมมี) โดยเว้นพวกนางจากหนี้สิน[97]

เช่นเดียวกับที่นารทสมฤติกล่าวว่า

> ครั้นเมื่อบิดาสิ้นไปแล้ว เหล่าบุตรชายพึงแบ่งทรัพย์สินของบิดา เหล่าธิดา (พึงแบ่งทรัพย์สิน) ของมารดา (และ) เมื่อ (ธิดา) สิ้นไปแล้ว ผู้สืบเชื้อสายของนาง (พึงแบ่งทรัพย์สิน) ของเหล่าธิดา[98]

จะเห็นว่า หากเป็นมรดกของมารดา ผู้ที่จะมีสิทธิ์รับมรดกก็คือลูกสาวเป็นลำดับแรก แต่ถ้าเป็นมรดกของบิดา สิทธิ์ลำดับแรกในการรับมรดกจะตกเป็นของลูกชาย แต่ถ้าหากบิดาผู้เป็นเจ้าของมรดกไม่มีลูกชาย คัมภีร์ธรรมศาตร์ก็อนุญาตให้ลูกสาวมีสิทธิ์รับมรดกแทนได้ โดยอาจแบ่งเป็นสองกรณีคือ กรณีเป็นปุตริกา และกรณีไม่ได้เป็นปุตริกา

3.3.2.1 กรณีเป็นปุตริกา

ปุตริกา (putrikā) หมายถึงลูกสาวที่ได้รับการเลื่อนสถานะเป็นลูกชาย ปรกติแล้วภาษาสันสกฤตจะใช้ศัพท์ว่า putra หมายถึงลูกชาย และ duhitṛ หมายถึงลูกสาว แต่เมื่อลูกสาวได้รับการเลื่อนสถานะให้เท่าเทียมกับลูกชาย จึงมีศัพท์เฉพาะเรียกลูกสาวในสถานะนี้ว่า putrikā

เคาตมธรรมสูตรกล่าวว่าบิดาผู้ไม่มีลูกชาย จะแต่งตั้งลูกสาวขึ้นเป็นปุตริกาได้ด้วยการบวงสรวงพระอัคนีและพระประชาบดี และประกาศว่า “**ทายาท (ของเธอ พึงมาเป็น) เพื่อฉัน**” แต่บางคนก็สามารถแต่งตั้งปุตริกาเพียงแค่ความตั้งใจได้[99] เมื่อแต่งตั้งปุตริกาแล้วและปุตริกามีลูกชาย ลูกชายผู้นั้นจะเป็นผู้ให้ก้อนข้าวในพิธีศราทธและได้รับมรดกของตาไป มนุสมฤติเองก็ระบุถึงกระบวนการแต่งตั้งปุตริกาว่าบิดาจะแต่งตั้งลูกสาวให้เป็นปุตริกาด้วยการประกาศว่า “**ทายาท**

---

[97] Yāj.2.117
[98] Nār.13.2
[99] Gaut.28.18-19

ใดพึงมีในหญิงนี้ ผู้นั้นพึงเป็นผู้ทำการบูชาบวงสรวงบรรพบุรุษของฉัน"[100] ซึ่งเป็นกระบวนการเดียวกันกับที่ระบุไว้ในเคาตมธรรมสูตร อีกทั้งมนุสมฤติยังกล่าวด้วยว่าด้วยกระบวนการนี้พระทักษะประชาบดีก็ได้ตั้งลูกสาวเป็นปุตริกาเพื่อการขยายวงศ์ตระกูลของตน[101] การกล่าวถึงเทพปกรณัมเช่นนี้เป็นการทำให้กระบวนการแต่งตั้งปุตริกาดูน่าเชื่อถือขึ้นหากจะมองในแง่ความเชื่อทางศาสนา แต่ในแง่มุมทางกฎหมายเองนั้น มนุสมฤติก็ให้เหตุผลสนับสนุนในการจะตั้งลูกสาวขึ้นมาให้มีสถานะเท่ากับลูกชายว่า

> บุตรชาย (เป็น) เหมือนตัวเองนั่นเทียว ธิดาย่อมเสมอด้วยลูกชาย เมื่อเธอผู้เป็นเหมือนตนเองยังอยู่ ผู้อื่นจะพึงนำทรัพย์สินไปได้อย่างไร[102]

เหตุผลข้างต้น แสดงให้เห็นทรรศนะว่าลูกชายนั้นย่อมเป็นเหมือนกับตัวของบิดาเอง และลูกสาวมีสถานะเท่ากับลูกชาย เมื่อเธอซึ่งเป็นเหมือนกับตัวบิดาเองยังอยู่ ผู้ใดจะนำเอามรดกไปได้นอกจากเธอ นอกจากนี้มนุสมฤติยังกล่าวถึงทายาทชั้นหลานด้วยว่าลูกชายของลูกชายหรือลูกชายของลูกสาวย่อมไม่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากบิดามารดาของเขาเกิดมาจากบิดาคนเดียวกัน[103] ฉะนั้น การที่บิดาผู้ไม่มีลูกชายเลยจะแต่งตั้งลูกสาวขึ้นมาแทนลูกชายก็ย่อมเป็นสิ่งที่สมควรและสามารถทำได้ เพราะนอกจากจะเป็นการรับรองว่าเขาจะมีทายาทเพื่อทำพิธีศราทธแล้ว ยังเป็นการทำให้ทรัพย์สินของวงศ์ตระกูลยังคงอยู่ ไม่ต้องตกเป็นของผู้อื่นที่ไม่ใช่ทายาททางสายเลือดโดยตรงด้วย

3.3.2.2 กรณีไม่ได้เป็นปุตริกา

ยาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤติมิได้ระบุว่าลูกสาวจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกของบิดาก็ต่อเมื่อเป็นปุตริกาดังเช่นในเคาตมธรรมสูตรหรือมนุสมฤติ แต่ได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าลูกสาวมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกของบิดาในกรณีที่บิดาไม่มีลูกชาย ฉะนั้น หากยึดตามยาชญวัลกย-สมฤติและนารทสมฤติ ลูกสาวไม่จำเป็นจะต้องได้รับแต่งตั้งให้เป็นปุตริกาก่อนจึงจะมีสิทธิ์รับมรดก แต่นางสามารถรับมรดกของบิดาได้เลยในกรณีที่บิดาไม่มีลูกชาย และคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้งสองฉบับก็ไม่เคยเอ่ยถึงปุตริกาแม้แต่ครั้งเดียว

---

[100] Mn.9.127
[101] Mn.9.128
[102] Mn.9.130
[103] Mn.9.133

นารทสมฤติระบุว่าลูกสาวจะได้รับมรดกถ้าบิดาไม่มีลูกชาย เนื่องจากทั้งลูกชายและลูกสาวเป็นผู้สืบทอดเชื้อสายของบิดาทั้งคู่[104] เช่นเดียวกับยาชญวัลกยสมฤติที่กำหนดสิทธิ์การรับมรดกของบิดาผู้ไม่มีลูกชายให้ลูกสาวมีสิทธิ์เป็นลำดับที่ 2 ต่อจากภรรยา[105] การกำหนดสิทธิ์เช่นนี้แก่ลูกสาวแสดงให้เห็นการตระหนักในสิทธิของเพศหญิงว่าแม้จะเป็นรองจากเพศชายในแง่ที่เป็นทายาทลำดับที่ 2 ต่อจากลูกชาย แต่ก็ยังมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกของบิดาโดยไม่ต้องได้รับแต่งตั้งให้เป็นปุตริกาก่อน เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างปุตริกาและลูกสาวแล้วจะเห็นว่าสิทธิที่จะได้รับมรดกไม่ต่างกัน อาจกล่าวได้ว่าสถานะของเพศหญิงได้รับการยอมรับมากขึ้นในนารทสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติ ลูกสาวไม่ได้เป็นเพียงหญิงที่ถูกจำกัดอิสระอย่างเดียวอีกต่อไป แต่พวกนางมีสิทธิ์มีโอกาสที่จะได้รับมรดกเทียบเท่ากับเพศชายได้ด้วย

3.3.3 คู่สมรส

ในอินเดียโบราณ แนวคิดเรื่องการแบ่งมรดกระหว่างคู่สมรสโดยการแบ่งสินเดิมกับสินสมรสออกจากกันก่อนจะเริ่มแบ่งมรดกแก่ทายาทยังไม่ปรากฏ แต่ในกรณีที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตไปก่อน คัมภีร์ธรรมศาสตร์ก็กำหนดให้คู่สมรสมีสิทธิ์รับมรดกของอีกฝ่ายไปได้ แต่มีข้อแม้ว่าผู้ตายนั้นต้องไม่มีลูกชายหรือลูกสาว คู่สมรสจึงจะมีสิทธิ์รับมรดกไปได้

เคาตมธรรมสูตรระบุว่าภรรยาพึงแบ่งมรดกของชายผู้ไม่มีลูกชาย[106] มนุสมฤติระบุว่าสามีมีสิทธิ์ที่จะได้รับทรัพย์สินของปุตริกาผู้ไม่มีลูกชายเมื่อนางเสียชีวิต[107] แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีการแต่งตั้งปุตริกาเพื่อให้รับมรดกของบิดาและบิดามีผู้กระทำพิธีศราทธให้ แต่หากปุตริกานั้นไม่มีลูกชาย ทรัพย์สินของตระกูลที่ปุตริกาได้รับสืบทอดมาก็จะต้องตกไปเป็นของตระกูลอื่น อีกทั้งบิดาของปุตริกาก็จะไม่มีหลานชายประกอบพิธีศราทธให้ ฉะนั้น อาจเป็นการเหมาะสมแล้วที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์อนุญาตให้มีการรับลูกชายบุญธรรมได้ถึง 11 กรณี เพื่อมรดกของตระกูลจะไม่ตกไปเป็นของตระกูลอื่น และเพื่อให้ผู้ตายได้มีผู้ประกอบพิธีศราทธให้ ดังที่มนุสมฤติอธิบายว่าลูกชายบุญธรรมตั้งแต่เกษตรชะลงไปทั้ง 11 ประเภทนั้น เรียกว่าตัวแทนของลูกชาย (putrapratinidhi) เพื่อป้องกันการเสียหน้าที่ทางศาสนา[108] กล่าวคือ ลูกชายบุญธรรมเหล่านี้บิดาจะรับมาเพื่อให้เป็นตัวแทนของเอารสะ เพื่อให้มีผู้ประกอบพิธีทางศาสนาให้โดยไม่บกพร่องนั่นเอง

---

[104] Nār.13.50
[105] Yāj.2.135
[106] Gaut.28.21
[107] Mn.9.135
[108] Mn.9.180

หากเป็นสตรีธนะของหญิงผู้ไม่มีลูกหลาน คัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุว่าสามีมีสิทธิ์ที่จะได้รับสตรีธนะนั้นไปโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องผ่านพิธีแต่งงาน*แบบพราหมะ (brāhma) ไทวะ (daiva) อรรษะ (arṣa) คานธรรวะ (gāndharva) และปราชาปัตยะ (prājāpatya)[109] มีเพียงมนุสมฤติเท่านั้นที่กำหนดให้สามีมีสิทธิ์ได้รับสตรีธนะของหญิงที่แต่งงานแบบคานธรรวะ ซึ่งเป็นการแต่งงานแบบที่ไม่มีพยานหรือที่เรียกว่า อปรศัสตะ (apraśasta) ในขณะที่ยาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤติระบุว่าสามีจะได้สตรีธนะของภรรยาถ้าแต่งงานแบบพราหมะ ไทวะ อรรษะ และปราชาปัตยะ[110] จะเห็นว่าสตรีธนะนั้นจะตกไปเป็นของสามีก็ต่อเมื่อทั้งคู่ได้สมรสอย่างถูกต้องและเป็นการแต่งงานในแบบที่สังคมยอมรับ มิใช่การบังคับพาตัวผู้หญิงไปแต่งงาน แต่การที่มนุสมฤติยอมให้ในกรณีของการแต่งงานแบบคานธรรวะด้วยอาจเป็นเพราะว่าการแต่งงานแบบคานธรรวะนั้นไม่ได้เกิดจากชายบังคับ แต่ฝ่ายหญิงเองก็ยินยอมด้วยเช่นกัน

ในกรณีที่เป็นทรัพย์สินของสามี นารทสมฤติระบุให้ภรรยามีสิทธิ์ได้มรดกของสามีด้วยเมื่อเขาเสียชีวิต โดยจะมีส่วนแบ่งเท่ากันกับลูกชาย[111] ในแง่นี้หากยึดตามตัวบทในนารทสมฤตินั้น อาจตีความได้ว่ามรดกของบิดาให้แบ่งเป็นสองส่วน มารดาได้รับหนึ่งส่วน และลูกชายได้รับหนึ่งส่วน หากตีความเช่นนี้ ในกรณีที่บิดามีลูกชายมากกว่า 1 คน ส่วนแบ่งของลูกชายก็จะต้องหารกันไป

---

*คัมภีร์สมฤติระบุการแต่งงานไว้ 8 รูปแบบ ได้แก่

1. พราหมะ (brāhma) บิดามอบลูกสาวที่ตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับมีค่าให้แก่ชายที่ดีและมีการศึกษาซึ่งบิดาเชิญมาเองโดยมิได้รับสิ่งใดเป็นเครื่องตอบแทน
2. ไทวะ (daiva) บิดามอบลูกสาวที่ตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับให้แก่นักบวชที่ทำหน้าที่ในพิธีทางศาสนา
3. อารษะ (ārṣa) บิดาให้ลูกสาวแก่ชายหลังจากได้รับโคคู่หนึ่งหรือสองคู่
4. ปราชาปัตยะ (prājāpatya) บิดาเป็นผู้ให้ลูกสาวแก่ชายผู้เหมาะสม
5. อาสุระ (āsura) คือฝ่ายชายจ่ายเงินให้แก่ญาติของหญิงสาวและตัวหญิงสาวเอง เพื่อเอานางมาเป็นภรรยา
6. คานธรรวะ (gāndharva) คือการที่หญิงชายตกลงปลงใจแต่งงานกันเองด้วยความปรารถนา
7. รากษสะ (rākṣasa) คือการจับบังคับหญิงสาวมาเป็นเจ้าสาว
8. ไปศาจะ (paiśāca) คือฝ่ายชายไปลักพาตัวหญิงสาวที่หลับ, มึนเมา หรือไม่มีสติมาแต่งงานด้วย

ทั้ง 8 รูปแบบนี้สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ ปรศัสตะ (praśasta) หรือการแต่งงานแบบที่มีพยาน ได้แก่ การแต่งงานแบบพราหมะ ไทวะ อารษะ และปราชาปัตยะ ส่วนการแต่งงานอีก 4 แบบที่เหลือ คือ อาสุระ คานธรรวะ รากษสะ และไปศาจะ เป็นการแต่งงานแบบที่ไม่มีพยานหรือ อปรศัสตะ (apraśasta) (ดูเพิ่มเติมใน Pandey, 1987:159-170)

[109] Mn.9.196
[110] Yāj.2.145; Nār.13.9
[111] Nār.13.12

ตัวอย่างเช่น นาย A แต่งงานกับนาง B มีลูกชาย 2 คนคือนาย C และนาย D ตามตัวบทนารทสมฤติ มรดกของนาย A จะต้องแบ่งเป็น 2 ส่วน นาง B ได้รับ 1 ส่วน และอีก 1 ส่วนจะเป็นของนาย C และ D แบ่งกัน ฉะนั้นนาง B จะได้ทรัพย์สิน 50% ส่วนนาย C และนาย D จะได้ทรัพย์สินคนละ 25% แต่ทั้งนี้อรรถกถาของนารทสมฤติระบุว่าบิดาแบ่งทรัพย์สินเป็น 2 ส่วน และยกให้ลูกชายไปก่อน 1 ส่วน จากนั้นเมื่อบิดาเสียชีวิต ทรัพย์สินอีก 1 ส่วนที่เหลือของบิดาจะต้องแบ่งกันระหว่างมารดาและลูกชายในกรณีเช่นนี้ นาง B จะมีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินของนาย A จำนวน 1 ใน 3 ของทรัพย์สินครึ่งหนึ่งที่เหลืออยู่หลังจากที่นาย A ได้ให้แก่นาย C และ D ไปแล้วในขณะที่เขายังมีชีวิต

ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึงสิทธิ์ของภรรยาในการได้รับมรดกของสามีว่านางจะได้รับส่วนแบ่งที่เท่ากันกับลูกชายถ้าหากสามีเสียชีวิตไป[112] ในกรณีนี้มรดกของผู้ตายจะถูกแบ่งตามส่วนเท่ากันกับจำนวนผู้มีสิทธิ์ได้รับมรดก กล่าวคือ หากเขามีภรรยา 1 คนและลูกชาย 2 คน มรดกก็จะถูกแบ่งเป็น 3 ส่วน

ตัวอย่างเช่นนาย A แต่งงานกับนาง B มีลูกชายได้แก่นาย C นาย D และนาย E เมื่อนาย A เสียชีวิต นาง B จะมีสิทธิ์ได้รับมรดกของนาย A ด้วย โดยจะมีส่วนแบ่งเท่ากันกับนาย C D และ E ฉะนั้น มรดกของนาย A จะถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วนตามจำนวนผู้มีสิทธิ์ได้รับมรดก คือลูกชายและภรรยานั่นเอง

แต่ถ้าในขณะที่แบ่งมรดกนั้นสามียังมีชีวิตอยู่ ยาชญวัลกยสมฤติระบุว่าเขาจะต้องให้ส่วนแบ่งแก่เหล่าภรรยาอย่างเท่าเทียม ยกเว้นว่านางได้สตรีธนะจากสามีหรือบิดาสามีแล้ว นางจะไม่ได้ส่วนแบ่งที่เท่า ๆ กัน[113]

นอกจากนี้ยาชญวัลกยสมฤติยังกล่าวถึงภรรยาไว้ว่าเป็นผู้มีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกลำดับแรกหากชายผู้เสียชีวิตไม่มีลูกชาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้จะยังไม่มีแนวคิดเรื่องการแบ่งสินสมรสระหว่างสามีและภรรยา แต่ก็เริ่มมีการตระหนักถึงสิทธิ์ของภรรยาที่จะได้รับมรดกของสามีแล้ว ยาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤติเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นว่าสตรีมิได้ถูกละเลยเมื่อจัดลำดับทายาทที่จะมีสิทธิ์รับมรดก สถานะของนางแม้จะมิได้มีอิสระ ดังที่นารทสมฤติระบุว่าสตรี

[112] Yāj.2.123
[113] Yāj.2.115

จะมีบิดาดูแลในวัยเด็ก สามีดูแลในวัยรุ่น ลูกชายดูแลในวัยชรา นางไม่มีสิทธิ์ได้รับอิสรภาพ[114] แต่สตรีในฐานะภรรยาก็ยังมีโอกาสได้รับมรดกของสามีด้วย

3.3.4 บิดามารดา

มนุสมฤติระบุว่าบิดาหรือเหล่าพี่น้องจะได้รับมรดกของชายผู้ไม่มีลูกชาย[115]และมารดาก็มีสิทธิ์ที่จะได้ทรัพย์สินของลูกชายผู้ไม่มีทายาท[116]แสดงให้เห็นว่าในมนุสมฤตินั้น ลำดับของทายาทที่จะได้รับมรดกของชายผู้ตายจะเรียงจากลูกชายชายเป็นลำดับแรก ปุตริกา เป็นลำดับที่สอง และบิดาหรือมารดาเป็นลำดับที่สาม โดยมิได้ระบุว่าภรรยามีสิทธิ์ได้รับมรดกของสามี แต่หากมรดกนั้นเป็นสตรีธนะ บิดามารดาจะได้รับในกรณีที่หญิงเจ้าของสตรีธนะไม่มีลูกชายลูกสาว และนางผ่านพิธีแต่งงานแบบอาสุระ รากษสะ และไปศาจะ[117] นารทสมฤติกล่าวในทำนองเดียวกันกับมนุสมฤติว่าสตรีธนะของหญิงผู้ไม่มีลูกจะตกเป็นของบิดาในกรณีที่นางผ่านพิธีแต่งงานแบบอาสุระ คานธรรวะ รากษสะ และไปศาจะ[118] ส่วนยาชญวัลกยสมฤติระบุว่ามารดาหรือบิดาจะได้รับสตรีธนะของหญิงผู้ไม่มีลูก ในกรณีที่นางผ่านพิธีแต่งงานแบบอาสุระ คานธรรวะ รากษสะ และไปศาจะ[119] เมื่อเปรียบเทียบกันในระหว่างคัมภีร์ทั้งสามจะเห็นว่า มนุสมฤติไม่ได้ระบุว่าบิดาหรือมารดาจะได้รับสตรีธนะของหญิงที่แต่งงานแบบคานธรรวะและไม่มีลูกชายลูกสาว เนื่องจากได้กำหนดให้สามีเป็นผู้มีสิทธิ์รับสตรีธนะในกรณีนี้ไปแล้ว และมีเพียงนารทสมฤติเท่านั้นที่มิได้กำหนดให้มารดาสามารถรับสตรีธนะในกรณีนี้ได้

การกำหนดให้บิดาหรือมารดามีสิทธิ์ได้รับสตรีธนะของลูกสาวที่ออกเรือนไปแล้วแต่ไม่มีลูก สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายได้มอบความยุติธรรมแก่สตรี กล่าวคือ การแต่งงาน 4 แบบที่มีอาสุระเป็นต้นนั้น เป็นรูปแบบการแต่งงานที่ผู้หญิงมิได้เต็มใจจะเป็นเจ้าสาว (ยกเว้นคานธรรวะ ซึ่งหญิงสาวและชายหนุ่มแต่งงานกันโดยที่ผู้ใหญ่มิได้รับรู้) ฉะนั้น การที่สตรีธนะของนางจะตกเป็นของบิดามารดา จึงเป็นการยุติธรรมมากกว่าที่ทรัพย์สินส่วนตัวของนางจะต้องตกไปเป็นของสามีซึ่งบังคับนางให้มาแต่งงานด้วยอย่างไม่เต็มใจ

---

[114] Nār.13.31
[115] Mn.9.185
[116] Mn.9.217
[117] Mn.9.197
[118] Nār.13.9
[119] Yāj.2.145

3.3.5 ญาติลำดับห่างออกไป

นอกจากลูกชายชาย ลูกสาว คู่สมรส และบิดามารดาแล้ว ลำดับถัดจากบุคคลเหล่านี้ที่มีสิทธิ์จะได้รับมรดกของผู้ตายได้แก่พี่น้อง และญาติร่วมตระกูลหรือร่วมโคตร มนุสมฤติระบุว่านอกจากบิดาแล้ว เหล่าพี่น้องก็มีสิทธิ์จะได้รับมรดกของชายผู้ไม่มีลูกชาย[120] เช่นเดียวกับที่นารทสมฤติกล่าวว่าหากผู้ไม่มีลูกชายลูกสาวตายหรือออกบวชในศาสนา พี่น้องของผู้นั้นจะสามารถแบ่งทรัพย์สินของเขาได้ ยกเว้นแต่สตรีธนะ และต้องเลี้ยงดูภรรยาของผู้ตายที่ยังมั่นคงต่อสามีไปตลอดชีวิต[121] การระบุลำดับทายาทเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าลำดับทายาทในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นเริ่มจากความใกล้ชิดทางสายโลหิตเป็นสำคัญ คือเริ่มจากผู้สืบสายโลหิตอย่างลูกชายและลูกสาว ต่อมาจึงเป็นคู่สมรส ซึ่งแม้จะมิได้มีความเกี่ยวข้องทางสายโลหิตกับผู้ตายแต่ก็มีความใกล้ชิดในฐานะคู่ชีวิต ต่อจากคู่สมรสเป็นบิดามารดาในฐานะผู้ให้กำเนิดและมีความเกี่ยวข้องกันทางสายโลหิตเช่นกัน และพี่น้องเป็นลำดับท้ายสุดหากนับตามความเกี่ยวข้องทางสายโลหิต

ทายาทลำดับถัดจากญาติใกล้ชิดได้แก่ญาติสปิณฑะ ญาติร่วมตระกูล (sakulya) ญาติร่วมโคตร (sagotra) และญาติร่วมฤษี ตามลำดับ ซึ่งจะพบว่าความสัมพันธ์กับผู้ตายจะมีความใกล้ชิดน้อยกว่าทายาทลำดับแรก ๆ ตามหลักการที่ว่าญาติสนิทจะต้องมีสิทธิ์ได้รับมรดกก่อนญาติห่าง เคาตมธรรมสูตรกล่าวว่าผู้มีสิทธิ์แบ่งมรดกของชายผู้ไม่มีลูกชายได้แก่ ญาติสปิณฑะ ญาติร่วมโคตร และญาติร่วมฤษี[122] มนุสมฤติระบุว่านอกจากญาติสปิณฑะแล้ว ผู้มีสิทธิ์รับมรดกของผู้ตายได้แก่ญาติลำดับถัดจากญาติสปิณฑะ และญาติร่วมตระกูล[123] นารทสมฤติระบุว่าญาติร่วมตระกูลจะได้รับมรดก จากนั้นจึงเป็นญาติข้างมารดา[124] ส่วนยาชญวัลกยสมฤติสรุปลำดับของผู้มีสิทธิ์ได้มรดกของชายผู้ไม่มีลูกชายต่อจากภรรยา ลูกสาว และบิดามารดาว่าได้แก่ พี่หรือน้องชาย เหล่าลูกชายของพี่หรือน้องชาย ผู้ที่เกิดร่วมโคตร และญาติ[125]

3.3.6 ผู้มีสิทธิ์รับมรดกลำดับอื่น ๆ

นอกจากญาติใกล้ชิดและญาติห่าง ๆ แล้ว ในกรณีที่ยังหาทายาทรับมรดกของผู้ตายมิได้ คัมภีร์ธรรมศาสตร์ได้อนุญาตให้ผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมใกล้ชิดกับผู้ตายเป็นผู้รับมรดกได้

---

[120] Mn9.185
[121] Nār.13.25-26
[122] Gaut.28.21
[123] Mn.9.187
[124] Nār.13.51
[125] Yāj.2.135

เคาตมธรรมสูตรระบุว่า โศตริยะ*จะได้รับมรดกของพราหมณ์ผู้ไร้ทายาท ส่วนมรดกของผู้อยู่ในวรรณะอื่นที่ไร้ทายาท พระราชาจะรับไป[126] มนุสมฤติให้ลำดับของทายาทที่มีสิทธิ์รับมรดกของผู้ตายที่ไม่มีทายาทต่อจากญาติร่วมตระกูลว่าได้แก่ อาจารย์และศิษย์ แต่หากยังไม่มีทายาทผู้รับมรดก พราหมณ์ผู้มีคุณสมบัติคือเป็นผู้รู้พระเวททั้ง 3 เป็นผู้บริสุทธิ์ และเป็นผู้ฝึกฝนตนแล้วจะเป็นผู้รับมรดกนั้นแทน ถ้ายังไม่มีทายาทรับมรดก พระราชาจะรับไป ยกเว้นมรดกของวรรณะพราหมณ์ที่มนุสมฤติไม่อนุญาตให้พระราชาได้ไป[127] ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อไม่มีผู้รับมรดกแล้ว พราหมณ์จะได้รับมรดกของผู้ตายไม่ว่าผู้ตายจะอยู่ในวรรณะใดก็ตาม ในขณะที่พระราชาจะได้เฉพาะมรดกของผู้ตายที่อยู่ในวรรณะกษัตริย์ แพศย์ และศูทร เท่านั้น ไม่มีสิทธิ์ได้มรดกของวรรณะพราหมณ์ เพราะฉะนั้น หากเป็นมรดกของผู้ตายวรรณะกษัตริย์ แพศย์ และศูทร ที่ไม่มีทายาทรับมรดก พราหมณ์และพระราชาจะได้มรดกส่วนนั้นแบ่งกันไป

ตัวอย่างเช่น นาย A เป็นผู้ที่ไม่ทายาทลำดับใด ๆ มารับมรดก หากนาย A เป็นพราหมณ์ มรดกของนาย A จะตกเป็นของพราหมณ์เท่านั้น แต่หากนาย A อยู่ในวรรณะแพศย์ มรดกของนาย A ส่วนหนึ่งจะเป็นของพราหมณ์ และอีกส่วนพระราชาจะได้ไป คือเข้ารัฐนั่นเอง

นารทสมฤติกล่าวถึงผู้มีสิทธิ์รับมรดกลำดับต่อจากญาติร่วมตระกูลและญาติข้างมารดาว่าได้แก่ผู้อยู่ในวรรณะเดียวกัน จากนั้นถ้าไม่มีผู้รับมรดก มรดกของผู้ตายจะกลับคืนไปสู่พระราชา ยกเว้นแต่มรดกของวรรณะพราหมณ์ซึ่งพระราชาจะให้แก่ภรรยาของเขาที่ยังมีชีวิตอยู่[128] ในกรณีนี้อาจกล่าวได้ว่านารทสมฤติใช้หลักการเดียวกันกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์ฉบับอื่น ๆ คือพระราชาจะได้มรดกไปหากไม่มีผู้รับมรดก ยกเว้นแต่มรดกของวรรณะพราหมณ์ซึ่งจะไม่ตกเป็นของพระราชา แต่เป็นที่น่าสังเกตว่านารทสมฤติกลับระบุว่ามรดกของวรรณะพราหมณ์จะตกเป็นของภรรยาของเขา ทั้งที่ตามปรกติแล้วภรรยาจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกอยู่แล้วตามลำดับทายาท จึงไม่น่าที่จะต้องมาระบุอีกครั้งว่ามรดกของพราหมณ์ผู้ไม่มีทายาทพระราชาพึงให้แก่ภรรยาของเขา ผู้วิจัยเห็นว่าการระบุเช่นนี้นั้นอาจเพื่อเป็นการย้ำเพียงว่าพระราชาไม่มีสิทธิ์ที่จะนำมรดกของชายวรรณะพราหมณ์ไปเด็ดขาด

ยาชญวัลกยสมฤติสรุปลำดับการรับมรดกของชายผู้ตายโดยปราศจากลูกชายไว้อย่างครบถ้วนว่า

---

* หมายถึงพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญพระเวท (Monier-Williams, 2011: 1103)

[126] Gaut.28.41-42
[127] Mn.9.187-189
[128] Nār.13.51-52

> เมื่อผู้ปราศจากบุตรชายไปแล้วสู่สวรรค์ ภรรยาและธิดาทั้งหลายนั่นเทียว เช่นเดียวกับบิดามารดาและเหล่าพี่หรือน้องชาย บรรดาบุตรชายของพี่หรือน้องชาย เหล่าผู้เกิดร่วมโคตร ญาติ ศิษย์ และเพื่อนนักเรียน (ตามลำดับ) หากไม่มีลำดับใด ลำดับหนึ่งในบรรดาพวกเขาเหล่านี้ ผู้อยู่ลำดับถัดออกไป พึงเป็นผู้มีส่วนในทรัพย์สิน ของ (ทายาท) ลำดับก่อน ๆ นี่เป็นกฎในบรรดาผู้มีวรรณะเท่ากัน[129]

เมื่อพิจารณาลำดับทายาทข้างต้นจะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตายกับผู้มีสิทธิ์รับมรดกจะห่างกันออกไปเรื่อย ๆ ตามลำดับที่มากขึ้น กล่าวคือทายาทลำดับแรก ๆ จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ตายมากกว่าทายาทลำดับหลัง ๆ และหากไม่มีทายาทรับมรดกทรัพย์สินของผู้ตายก็จะตกไปเป็นของพราหมณ์และพระราชา คือเข้าศาสนาและเข้ารัฐนั่นเอง ทั้งนี้การที่พระราชาไม่สามารถนำมรดกของวรรณะพราหมณ์ไปได้ ก็เนื่องมาจากว่าวรรณะกษัตริย์นั้นมีสถานะต่ำกว่าวรรณะพราหมณ์ พระราชาซึ่งอยู่ในวรรณะกษัตริย์จึงไม่สามารถนำทรัพย์สินของผู้ตายวรรณะพราหมณ์ไปได้

นอกจากนี้ ยาชญวัลกยสมฤติยังกล่าวถึงผู้มีสิทธิ์ได้รับมรดกของคนที่อยู่ในฐานะนักบวช คือ วานปรัสถ์ ยติ* และพรหมจาริน ว่า

> ผู้มีส่วนแบ่งในมรดกทั้งหลายของเหล่าวานปรัสถ์ ยติ และพรหมจาริน คือ อาจารย์ ลูกศิษย์ผู้มีคุณธรรม พี่น้องทางธรรม และผู้อยู่ในอาศรมเดียวกัน[130]

จะเห็นว่าลำดับการรับมรดกก็ยังคงยึดที่ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ตายเป็นหลัก เมื่อผู้ตายอยู่ในฐานะนักบวช ผู้มีสิทธิ์รับมรดกจึงไม่ใช่ครอบครัวทางโลก แต่เป็นครอบครัวทางธรรมซึ่งใกล้ชิดและอยู่ในสถานะเดียวกันกับผู้ตาย การที่อาจารย์มีสิทธิ์ได้รับมรดกก่อนอาจเป็นเพราะว่าในอินเดียมีการให้ความสำคัญกับอาจารย์มาก ในฐานะที่เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้และเป็นเสมือนบิดาของเหล่าศิษย์ทั้งหลาย มรดกของศิษย์ที่ตายจึงตกแก่อาจารย์ก่อน แต่หากผู้ตายเป็นอาจารย์ มรดกก็จะตกทอดไปสู่ศิษย์ในฐานะที่เป็นเสมือนลูกชายนั่นเอง

จากที่ผู้วิจัยกล่าวมาจะเห็นว่าลำดับของทายาทในการรับมรดกนั้นจะเริ่มจากผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ตายมากที่สุด ไปจนถึงผู้ที่มีความสัมพันธ์ห่างกับผู้ตายที่สุด โดยเริ่มจาก

---

[129] Yāj.2.135-136

[*] หมายถึงนักบวชที่ข่มความปรารถนาของตนและสละโลกแล้ว (Monier-Williams, 2011: 841)

[130] Yāj.2.137

ลูกชายจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกของบิดาก่อนเป็นลำดับแรกเสมอ แต่หากผู้ตายไม่มีลูกชาย มรดกนั้นจะตกเป็นของผู้ที่มีความใกล้ชิดทางสายเลือดกับผู้ตาย ได้แก่ ลูกสาว, คู่สมรส, บิดามารดา และพี่น้อง จากนั้นจึงเป็นญาติที่มีระดับความใกล้ชิดห่างออกไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมใกล้ชิดกับผู้ตาย สุดท้ายเมื่อไม่มีผู้รับมรดก มรดกนั้นก็จะตกไปเป็นของรัฐและศาสนา

3.4 ผู้หมดสิทธิ์รับมรดก

นอกจากผู้ที่มีสิทธิ์รับมรดกแล้ว บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์กล่าวถึงโดยมิได้ละเลยก็คือผู้ที่ถูกตัดสิทธิ์ในการรับมรดก ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นสองกรณี คือผู้มีสิทธิ์ได้มรดกแต่ไม่รับสิทธิ์ และผู้ไม่มีสิทธิ์ในมรดกดังนี้

3.4.1 ผู้สละสิทธิ์การรับมรดก

เคาตมธรรมสูตรมิได้กล่าวถึงการสละมรดกของทายาทที่มีสิทธิ์รับมรดกเอาไว้ มนุสมฤติระบุว่าในบรรดาพี่น้องที่มีสิทธิ์รับมรดก ผู้ที่มีอาชีพการงานอยู่แล้ว ถ้าไม่ปรารถนาส่วนแบ่งมรดกจะได้รับการยกเว้นจากการแบ่งมรดกหลังจากหักทรัพย์สินเพื่อการเลี้ยงชีพ (upajīvana) จากส่วนแบ่งของตน[131] ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวว่าหลังจากบิดาให้ทรัพย์สินเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่ลูกชายที่มีสิทธิ์แต่ไม่ต้องการแล้ว ก็แยกลูกชายนั้นออกจากผู้ที่มีสิทธิ์รับมรดก[132]

การระบุว่าผู้ที่ไม่ต้องการส่วนแบ่งสามารถสละสิทธิ์การรับมรดกได้แสดงให้เห็นว่าหากมิใช่ครอบครัวที่มีลูกชายคนเดียว ผู้ใดผู้หนึ่งในหมู่พี่น้องอาจสละสิทธิ์ในส่วนแบ่งที่ตนพึงได้ก็ได้ ทำให้จำนวนคนที่จะหารส่วนแบ่งมรดกลดลงไปด้วย

3.4.2 ผู้ถูกตัดสิทธิ์ในมรดก

ใช่ว่าลูกชายทุกคนหรือทายาทลำดับอื่นทุกคนจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกในทุกกรณีเสมอไป คัมภีร์ธรรมศาสตร์กล่าวถึงบุคคลที่ถูกยกเว้นไม่ให้มีสิทธิ์ได้รับมรดกว่าได้แก่ผู้ที่มีความผิดปรกติทั้งทางร่างกายและสติปัญญา และผู้ที่กระทำความผิดมาก่อน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถือเป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกกฎหมายตัดสิทธิ์โดยตรงมิให้ได้รับมรดก

---

[131] Mn.9.207
[132] Yāj.2.116

เคาตมธรรมสูตรกล่าวว่าผู้บกพร่องทางสติปัญญาและผู้ไร้สมรรถภาพทางเพศเป็นผู้ที่คนในครอบครัวต้องดูแล[133] มนุสมฤติระบุว่าผู้ไม่มีส่วนแบ่งในกองมรดกได้แก่ผู้ไร้สมรรถภาพทางเพศ ผู้ตกจากวรรณะ ผู้ที่ตาบอดหรือหูหนวกแต่กำเนิด คนบ้า ผู้มีความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้เป็นใบ้และผู้พิการ แต่ว่าผู้รู้ผู้มีความสามารถจะต้องดูแลคนเหล่านี้ด้วยเสื้อผ้าและอาหาร[134] ยาชญวัลกยสมฤติระบุว่าผู้ไร้สมรรถภาพทางเพศ ผู้ตกจากวรรณะ ลูกชายที่เกิดจากผู้ตกจากวรรณะ คนขาพิการ คนบ้า ผู้มีความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้ที่ตาบอดและผู้ที่ป่วยเป็นโรครักษาไม่ได้ เป็นผู้ที่ไม่มีส่วนแบ่งมรดก[135] ส่วนนารทสมฤติกล่าวว่าผู้ถูกกลืนกินด้วยความทะนงตัว ความรุนแรง และความป่วยไข้ ผู้มีความบกพร่องทางสติปัญญา คนบ้า ผู้ที่ตาบอด คนขาพิการ ไม่มีสิทธิ์ในกองมรดกและเป็นผู้ที่คนในตระกูลควรต้องเลี้ยงดู[136] เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้ง 4 ฉบับ จะเห็นว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์ไม่ได้ระบุผู้ไม่มีสิทธิ์รับมรดกเอาไว้ตรงกัน ฉะนั้นเพื่อให้เห็นภาพว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์แต่ละฉบับกล่าวถึงใครบ้างที่ไม่มีสิทธิ์รับมรดก ผู้วิจัยจึงจะแสดงด้วยตารางที่ 5 ดังนี้

	เคาตมธรรมสูตร	มนุสมฤติ	ยาชญวัลกยสมฤติ	นารทสมฤติ
ผู้บกพร่องทางสติปัญญา (jaḍa)	✔	✔	✔	✔
ผู้ไร้สมรรถภาพทางเพศ (klība)	✔	✔	✔	
ผู้ตกจากวรรณะ (patita)		✔	✔	
ลูกชายที่เกิดจากผู้ตกจากวรรณะ			✔	
ผู้ที่ตาบอด (andha)		✔	✔	✔
ผู้ที่หูหนวก (badhira)		✔		
คนบ้า (unmatta)		✔	✔	✔
ผู้เป็นใบ้ (mūka)		✔		
ผู้พิการ (nirindriya)		✔		
คนขาพิการ (paṅgu)			✔	✔

[133] Gaut.28.43-44
[134] Mn.9.201-202
[135] Yāj.2.140
[136] Nār.13.22

	เคาตมธรรมสูตร	มนุสมฤติ	ยาชญวัลกยสมฤติ	นารทสมฤติ
ผู้ป่วยเป็นโรคที่รักษาไม่ได้			✔	
ผู้ถูกกลืนกินด้วยความทะนงตัว ความรุนแรง และความป่วยไข้ (dīrghatīvrāmayagrasta)				✔

ตารางที่ 5 แสดงรายการผู้ถูกตัดสิทธิ์การรับมรดกเพราะความบกพร่องทางร่างกายหรือสติปัญญาที่ปรากฏในเคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ ยาชญวัลกยสมฤติ และนารทสมฤติ*

จะเห็นได้ว่า มีเพียงผู้บกพร่องทางสติปัญญาเท่านั้นที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุไว้เหมือนกันทั้ง 4 ฉบับ ส่วนผู้ถูกตัดสิทธิ์เพราะความบกพร่องอย่างอื่นนั้นคัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุไว้ตรงกันเป็นบางฉบับและบางฉบับก็ไม่มีกล่าวถึง ทั้งนี้จะเห็นว่า ผู้ที่ถูกตัดสิทธิ์การรับมรดกในกรณีที่เป็นผู้มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสติปัญญานั้นยังคงได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายด้วยการระบุให้ญาติหรือครอบครัวต้องเลี้ยงดูหรือให้เสื้อผ้าอาหารตามสมควร ทั้งยังมีการระบุบทลงโทษว่าผู้ที่ไม่ได้ให้เสื้อผ้าอาหารหรือก็คือการดูแลนั้นจะต้องเป็นผู้ตกจากวรรณะ[137] ทำให้แม้จะถูกตัดสิทธิ์การรับมรดกไปแล้วก็จะไม่ถูกญาติหรือครอบครัวทอดทิ้งอย่างแน่นอน นอกจากนี้ การถูกตัดสิทธิ์เพราะความบกพร่องเช่นนี้ยังเป็นการถูกตัดสิทธิ์เฉพาะบุคคล หากผู้ที่มีความบกพร่องเหล่านี้มีลูกหลาน ส่วนแบ่งมรดกของเขาก็จะยังคงอยู่โดยจะตกเป็นของลูกหลานของเขา ดังที่เคาตม-ธรรมสูตรระบุว่าลูกหลานเป็นผู้มีสิทธิ์ในมรดกของผู้บกพร่องทางสติปัญญา[138]ส่วนมนุสมฤติกล่าวว่าหากบุคคลผู้ถูกตัดสิทธิ์เหล่านี้ต้องการมีครอบครัว ลูกหลานของเขาย่อมได้รับส่วนแบ่งมรดก[139] เช่นเดียวกับนารทสมฤติที่ระบุว่าเหล่าลูกชายของเขาจะเป็นผู้มีส่วนแบ่งในกองมรดก[140] ทั้งนี้ สิทธิ์ของลูกหลานของบุคคลเหล่านี้นั้นมิใช่แค่เพียงลูกชายสืบสายโลหิตเท่านั้นที่จะได้รับมรดก แต่ลูกชายที่เกิดจากการนิโยคะโดยภรรยาของเขาก็ยังมีสิทธิ์จะได้รับมรดกด้วย ดังจะเห็นได้จากยาชญวัลกยสมฤติที่กล่าวว่าเอารสะและเกษตรชะผู้ปราศจากโทษของบุคคลเหล่านี้ย่อมเป็นผู้มีส่วนแบ่งในกองมรดก[141]

* เครื่องหมาย ✔ หมายถึงว่ามีกล่าวถึงในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และไม่มีสิทธิ์ได้รับมรดก

[137] Mn.9.202
[138] Gaut.28.44
[139] Mn.9.203
[140] Nār.13.22
[141] Yāj.2.141

ตัวอย่างเช่น นาย A มีลูกชาย 3 คน ได้แก่นาย B C D โดยที่นาย C เป็นผู้บกพร่องทางสติปัญญา แต่มีลูกชาย 1 คนคือนาย E ในกรณีนี้ มรดกของนาย A จะต้องแบ่งเป็น 3 ส่วน คือเป็นของลูกชาย 3 คน แต่เนื่องจากนาย C ซึ่งเป็นลูกชายคนกลางนั้นเป็นผู้ถูกกฎหมายตัดสิทธิ์ เพราะฉะนั้นนาย B และนาย D จึงต้องเลี้ยงดูนาย C ตามสมควรและส่วนแบ่งมรดกหนึ่งในสามของนาย A ที่เป็นส่วนของนาย C นั้นนาย B และนาย D ไม่มีสิทธิ์นำไป แต่จะต้องให้ตกเป็นของนาย E

นอกจากบุคคลที่มีความบกพร่องแล้ว ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกกฎหมายตัดสิทธิ์การรับมรดกด้วยคือผู้ที่กระทำความผิดหรือมีความประพฤติไม่เหมาะสม เคาตมธรรมสูตรกล่าวว่าลูกชายที่เกิดจากมารดาร่วมวรรณะเดียวกันกับบิดาจะไม่มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งมรดกถ้าหากเป็นผู้ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม[142] มนุสมฤติระบุว่าพี่ชายคนโตที่กระทำไม่ดีต่อน้อง ๆ เพราะความโลภจะไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นพี่ชายและไม่มีส่วนแบ่งมรดก ส่วนพี่น้องที่ประกอบอาชีพผิดกฎหมายก็จะไม่ได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินใด ๆ เช่นกัน[143] ส่วนนารทสมฤติระบุว่าผู้ที่เป็นศัตรูกับบิดา ผู้ตกจากวรรณะ คนที่มีสองอวัยวะเพศ และผู้ที่ทำความผิดในคดีลหุโทษจะไม่ได้รับส่วนแบ่งมรดกแม้จะเป็นเอารสะก็ตาม[144] การที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้ง 3 ฉบับระบุเช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าไม่ใช่ทายาททุกคนจะได้รับส่วนแบ่งมรดกเสมอไป แม้จะมีสถานะเป็นลูกชายที่มีวรรณะเดียวกันกับบิดาหรือเป็นเอารสะซึ่งเป็นผู้ที่มีโอกาสในการรับมรดกมากที่สุดในบรรดาทายาททั้งปวง แต่หากเป็นผู้มีความประพฤติไม่เหมาะสม หรือเคยทำความผิดมาก่อนก็ไม่อาจได้รับส่วนแบ่งมรดก ในแง่นี้คุณสมบัติของผู้มีสิทธิ์รับมรดกจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดว่าทายาทผู้นั้นสามารถมีสิทธิ์รับมรดกได้หรือไม่

3.5 ปัจจัยที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดก

ในการรับมรดกนั้น ถ้าหากบิดามีลูกชายชายเพียงคนเดียว อย่างไรเสียมรดกของบิดาก็จะต้องตกทอดไปสู่ลูกชายและไม่เกิดปัญหาใด ๆ เนื่องจากลูกชายผู้นั้นจะได้รับมรดกไปแต่ผู้เดียวโดยมิต้องแบ่งส่วนกับใคร แต่หากเป็นครอบครัวที่มีลูกชายหลายคน หรือทายาทในลำดับเดียวกันมีมากกว่า 1 คน ก็จะต้องพิจารณาจากปัจจัยที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดกซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 5 ปัจจัย ได้แก่ เพศ วรรณะ อายุ สถานภาพในครอบครัวขยาย และการศึกษา การที่ทายาทคนหนึ่งจะมี

---

[142] Gaut.28.40
[143] Mn.9.213-214
[144] Nār.13.21

โอกาสได้รับส่วนแบ่งมรดกหรือไม่ มากหรือน้อย ปัจจัยเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนด ซึ่งในบางกรณีมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเดียว หากแต่ต้องอาศัยหลายปัจจัยประกอบเข้าด้วยกัน เช่น หากบิดามีภรรยาหลายคน และมีลูกชายคนโตที่มิได้เกิดจากภรรยาหลวง การจะพิจารณาส่วนแบ่งของลูกชายก็จำเป็นต้องพิจารณาจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นเพศ วรรณะ หรืออายุดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวต่อไป โดยเรียงตามความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อการได้รับส่วนแบ่งมรดกมากที่สุดตามลำดับ ดังนี้

3.5.1 เพศ

ปัจจัยแรกสุดที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดกของทายาทในแต่ละลำดับคือ เพศ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด การที่บุคคลคนหนึ่งจะมีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งมรดกหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับเพศเป็นปัจจัยแรก หากเป็นเพศหญิง โอกาสที่จะได้รับส่วนแบ่งมรดกจะมีน้อยกว่าเพศชายอย่างแน่นอน เมื่อพิจารณาจากลำดับทายาทประกอบก็จะเห็นได้ว่า ทายาทลำดับแรกสุดที่มีสิทธิ์ได้รับมรดกก่อนได้แก่ลูกชาย แล้วจึงตามมาด้วยลูกสาวหรือปุตริกาเป็นลำดับถัดมา ฉะนั้นทายาทที่เป็นผู้หญิงจึงมีโอกาสได้รับมรดกหลังทายาทชาย

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงผู้มีสิทธิ์รับมรดกทั้งเพศหญิงและเพศชายไว้ในหัวข้อที่ 3.3 เรื่องลำดับทายาทไปแล้ว ในที่นี้จึงจะไม่กล่าวซ้ำอีก เพียงจะชี้ให้เห็นว่า ในการพิจารณาว่าสิทธิ์การรับมรดกจะตกอยู่แก่ทายาทคนใดลำดับใดนั้น ปัจจัยแรกสุดที่มีผลชัดเจนคือเรื่องเพศของผู้มีสิทธิ์รับมรดก หากว่าบิดามีลูกคนโตเป็นลูกสาว และมีลูกคนรองเป็นลูกชาย ลูกคนรองที่เป็นลูกชายย่อมมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกของบิดาก่อนเสมอ เนื่องจากลูกสาวจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกของบิดาได้ก็ต่อเมื่อบิดาไม่มีลูกชายหรือนางได้รับแต่งตั้งให้เป็นปุตริกาเท่านั้น

เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างกรณีสมมติดังนี้

นาย A แต่งงานกับนาง B มีทายาทได้แก่ C D E และ F หากว่า C เป็นผู้หญิง และ D E F เป็นลูกชาย ในกรณีทั่วไป ผู้ที่มีสิทธิ์จะได้รับมรดกของนาย A จะได้แก่นาย D E และ F เนื่องจากว่าลูกคนโตคือ C นั้นเป็นผู้หญิง จึงไม่มีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกของนาย A เพราะว่านาย A มีลูกชายอยู่ถึง 3 คน แต่นาง (สาว) C จะมีโอกาสได้รับมรดกของนาย A ได้ในกรณีต่อไปนี้คือ

- หากยึดตามนารทสมฤติ[145] ถ้านางสาว C ยังมิได้แต่งงานจะได้รับส่วนแบ่งเท่ากันกับพี่น้องชายคนอื่น ๆ หลังจากหักส่วนแบ่งพิเศษของลูกชายคนโต

[145] Nār.13.13

และลูกชายคนเล็กไปแล้ว แต่หากยึดตามมนุสมฤติ[146] ถ้านางสาว C ยังมิได้แต่งงาน พี่น้องชายแต่ละคน คือนาย D E และ F จะต้องให้ทรัพย์สินจากส่วนแบ่งของตนคนละ 1 ใน 4 แก่นางสาว C

- ถ้าหากนาย A มีนางสาว C เป็นลูกสาวคนเดียว นางจะได้รับมรดกทั้งหมดของนาย A ตามกฎในนารทสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติซึ่งระบุให้ลูกสาวมีสิทธิ์ได้รับมรดกของบิดาได้หากบิดาเป็นผู้ไม่มีลูกชาย[147]
- ถ้าหากนาย A มีลูกสาวคนเดียวคือนางสาว C และแต่งตั้งให้นางเป็นปุตริกาตามกฎในเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติที่อนุญาตให้บิดาที่ไม่มีลูกชายสามารถแต่งตั้งลูกสาวเป็นปุตริกาเพื่อสืบมรดกแทนที่ลูกชายได้[148] และหากว่านาย A มีลูกชายอีกคนหนึ่งคือนาย D ซึ่งเกิดมาหลังจากที่ได้แต่งตั้งนางสาว C ให้เป็นปุตริกาแล้ว ในกรณีนี้มนุสมฤติระบุว่าทั้งสองจะได้รับมรดกเท่ากัน เนื่องจากความอาวุโสของสตรีย่อมไม่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดก[149]

ตัวอย่างข้างต้นแสดงว่า ไม่ว่าจะมีเงื่อนไขยกเว้นให้เพศหญิงสามารถมีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกได้กี่เงื่อนไขก็ตาม แต่เพศที่มีความสำคัญที่สุดและจะได้รับมรดกก่อนเสมอก็ยังคงเป็นเพศชายอยู่นั่นเอง ทั้งนี้ ในหลายกรณี นอกจากเรื่องเพศซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะตัดสินว่าทายาทผู้นั้นมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกหรือไม่แล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยอื่นประกอบด้วยดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไป

3.5.2 วรรณะ

ปัจจัยที่มีผลอย่างยิ่งต่อส่วนแบ่งมรดกรองลงมาจากเพศได้แก่วรรณะและอายุ ซึ่งมีความสำคัญเท่า ๆ กัน แต่ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงวรรณะก่อน เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับทายาทมากกว่า 1 รุ่น กล่าวคือ การพิจารณาปัจจัยเรื่องวรรณะนั้น จะดูจากวรรณะของมารดาของทายาทเป็นหลัก ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคนมากกว่า 1 คน คือตัวทายาทเองและมารดาของเขา

เคาตมธรรมสูตรอธิบายการแบ่งมรดกระหว่างลูกชายที่เกิดจากมารดาต่างวรรณะกัน[150]ว่า

---

[146] Mn.9.118
[147] Yāj.2.135; Nār.13.50
[148] Gaut.28.18-19; Mn.9.127
[149] Mn.9.134
[150] Gaut.28.35-39

- หากบุรุษวรรณะพราหมณ์มีภรรยาวรรณะพราหมณ์และวรรณะกษัตริย์ ลูกชายคนโตที่เกิดจากภรรยาวรรณะกษัตริย์ถ้ามีคุณสมบัติครบถ้วน จะได้ส่วนแบ่งเท่ากันกับลูกชายคนรองที่เกิดจากภรรยาวรรณะพราหมณ์
- หากพราหมณ์มีภรรยาวรรณะกษัตริย์และวรรณะไวศยะ ก็ใช้วิธีแบ่งมรดกเช่นเดียวกับกรณีของลูกชายที่เกิดจากภรรยาวรรณะพราหมณ์และวรรณะกษัตริย์
- ถ้าบิดาเป็นวรรณะกษัตริย์ก็ใช้วิธีแบ่งเช่นเดียวกับบิดาวรรณะพราหมณ์
- แต่หากเป็นลูกชายที่เกิดจากสตรีวรรณะศูทรและบิดาไม่มีลูกชายจากสตรีวรรณะอื่นที่สูงกว่า ลูกชายวรรณะศูทรก็มีสิทธิ์ได้รับทุนทรัพย์ยังชีพของบิดาได้

ทั้งนี้ เคาตมธรรมสูตรอธิบายแค่ในกรณีที่มีลูกชายคนโตและคนรองที่เกิดจากมารดาวรรณะถัดลงไปหนึ่งชั้น เช่น พราหมณ์กับกษัตริย์ กษัตริย์กับไวศยะ ฯลฯ เท่านั้น มิได้เอ่ยถึงกรณีที่มารดามีวรรณะต่างกันเกินกว่าหนึ่งชั้นเลย แต่มีการกำหนดเอาไว้ว่าลูกชายที่เกิดจากมารดาที่มีวรรณะแบบประติโลม จะมีสิทธิ์รับมรดกเหมือนลูกชายของหญิงวรรณะศูทร[151] แสดงให้เห็นว่าแม้มารดาเป็นผู้มีวรรณะสูง แต่หากนางมีลูกชายกับชายวรรณะต่ำกว่า ลูกชายของนางก็จะมีสิทธิ์ได้รับมรดกเท่ากันกับสิทธิ์ของวรรณะศูทรเท่านั้น เนื่องจากถือว่ามารดาเป็นหญิงที่ “ใฝ่ต่ำ” การระบุเช่นนี้เป็นการสะท้อนว่าการที่หญิงมีวรรณะสูงกว่าชายเป็นสิ่งที่สังคมอินเดียโบราณไม่ยอมรับเท่าใดนัก การให้ลูกชายมีสิทธิ์เท่ากับวรรณะศูทรอาจถือได้ว่าเป็นการลงโทษทางอ้อมด้วย กล่าวคือแม้มารดาจะมีวรรณะสูงส่ง ทว่าสิทธิ์การรับมรดกของลูกชายกลับไม่ได้รับตามวรรณะของมารดาตามที่ควรจะเป็นเนื่องจากมีบิดาวรรณะต่ำกว่า กรณีมารดามีวรรณะแบบประติโลมยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าวรรณะเป็นปัจจัยที่มีผลอย่างยิ่งต่อการได้รับส่วนแบ่งมรดก หากมีวรรณะที่ไม่สูงหรือมีมารดาวรรณะสูงกว่าบิดา ผู้เป็นทายาทก็ไม่อาจมีส่วนแบ่งมากนักได้

มนุสมฤติกล่าวถึงการแบ่งมรดกระหว่างลูกชายที่เกิดจากมารดาต่างวรรณะกัน โดยยกตัวอย่างกรณีที่บิดาเป็นวรรณะพราหมณ์และมีภรรยา 4 คนตามลำดับวรรณะ[152]ว่า

---

[151] Gaut.28.45
[152] Mn.9.149-157

- วิธีที่ 1
    - ลูกชายของหญิงวรรณะพราหมณ์จะได้รับส่วนแบ่ง 3 ส่วน รวมทั้งชาวนาโคผู้ ยานพาหนะ เครื่องประดับ ที่อยู่อาศัย และส่วนแบ่งส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินส่วนสำคัญ
    - ลูกชายของหญิงวรรณะกษัตริย์จะได้รับส่วนแบ่ง 2 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะไวศยะจะได้รับส่วนแบ่ง 1 ส่วนครึ่ง
    - ลูกชายของหญิงวรรณะศูทรจะได้รับส่วนแบ่ง 1 ส่วน
- วิธีที่ 2 แบ่งมรดกออกเป็น 10 ส่วน ลูกชายที่เกิดจากหญิงแต่ละวรรณะจะได้รับส่วนแบ่งดังนี้
    - ลูกชายของหญิงวรรณะพราหมณ์ได้รับส่วนแบ่ง 4 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะกษัตริย์ได้รับส่วนแบ่ง 3 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะไวศยะได้รับส่วนแบ่ง 2 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะศูทรได้รับส่วนแบ่ง 1 ส่วน
- แม้ว่าพราหมณ์จะมีลูกชายคนเดียวหรือไม่มีลูกชายก็ตาม เขาไม่ควรให้ทรัพย์สินเกินกว่า 10 ส่วนแก่ลูกชายที่เกิดจากมารดาวรรณะศูทร และลูกชายที่เกิดจากหญิงวรรณะศูทรก็ไม่มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกของบิดาวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และไวศยะ เขาจะได้รับแต่เฉพาะทรัพย์สินที่บิดาให้เท่านั้น
- ลูกชายทั้งหมดที่เกิดจากมารดาวรรณะเดียวกัน และมีบิดาอยู่ในวรรณะทวิชาติ คือวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และไวศยะ จะมีส่วนแบ่งมรดกที่เท่าเทียมกันยกเว้นลูกชายคนโตซึ่งจะได้ส่วนแบ่งพิเศษ
- ในกรณีของวรรณะศูทรนั้น มีการระบุชัดเจนว่าชายวรรณะศูทรควรมีภรรยาวรรณะเดียวกันเท่านั้น ไม่ควรมีภรรยาวรรณะอื่น และลูกชายของเขาจะได้รับส่วนแบ่งเท่ากันแม้จะมีมากถึง 100 คนก็ตาม

จะเห็นว่ามนุสมฤตินั้นกล่าวถึงกฎเกณฑ์การแบ่งมรดกของลูกชายทั้ง 4 วรรณะที่เกิดจากบิดาเดียวกันเอาไว้ 2 วิธี โดยกล่าวถึงกรณีที่บิดาเป็นวรรณะพราหมณ์เท่านั้น และมีการเพิ่มเติมข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับวรรณะศูทรเอาไว้ค่อนข้างชัดเจนและครอบคลุมทั้งกรณีที่เป็นลูกชายวรรณะศูทรจากบิดาวรรณะอื่น และกรณีที่เป็นลูกชายที่เกิดจากบิดามารดาวรรณะศูทร แสดงให้เห็นการกีดกันทางชนชั้นในสังคมอินเดียโบราณซึ่งสะท้อนผ่านตัวบทกฎหมาย การที่มีข้อกำหนด

เพิ่มเติมสำหรับวรรณะศูทรโดยที่ไม่กล่าวถึงข้อกำหนดเพิ่มเติมของวรรณะอื่นเลยอาจเป็นการให้ความสำคัญกับวรรณะศูทรในฐานะที่เป็นวรรณะต่ำสุดด้วยการกดและกีดกัน เพื่อแยกวรรณะศูทรออกมาจากทวิชาติทั้งหลาย การไม่กล่าวถึงข้อกำหนดสำหรับทวิชาติเลยเป็นเพราะส่วนใหญ่แล้วทวิชาติทั้งสามวรรณะมิได้มีข้อห้ามในสังคมมากนัก พื้นที่ในตัวบทกฎหมายจึงเป็นของวรรณะศูทรที่ต้องระบุข้อจำกัดลงไปอย่างชัดเจน

ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึงการแบ่งมรดกระหว่างลูกชายที่เกิดจากหญิงทั้ง 4 วรรณะและลูกชายที่เกิดจากหญิงวรรณะเดียวกัน[153]ว่า

- ลูกชายที่เกิดจากสตรีวรรณะเดียวกันเป็นผู้มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งทรัพย์สิน
- ลูกชายที่เกิดจากบิดาวรรณะพราหมณ์กับมารดาทั้ง 4 วรรณะจะได้รับส่วนแบ่งดังนี้
    - ลูกชายของหญิงวรรณะพราหมณ์ได้รับส่วนแบ่ง 4 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะกษัตริย์ได้รับส่วนแบ่ง 3 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะไวศยะได้รับส่วนแบ่ง 2 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะศูทรได้รับส่วนแบ่ง 1 ส่วน
- ลูกชายที่เกิดจากบิดาวรรณะกษัตริย์จะได้รับส่วนแบ่งดังนี้
    - ลูกชายของหญิงวรรณะกษัตริย์ได้รับส่วนแบ่ง 3 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะไวศยะได้รับส่วนแบ่ง 2 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะศูทรได้รับส่วนแบ่ง 1 ส่วน
- ลูกชายที่เกิดจากบิดาวรรณะไวศยะจะได้รับส่วนแบ่งดังนี้
    - ลูกชายของหญิงวรรณะไวศยะจะได้รับส่วนแบ่ง 2 ส่วน
    - ลูกชายของหญิงวรรณะศูทรได้รับส่วนแบ่ง 1 ส่วน
- แม้เป็นลูกชายที่เกิดจากชายวรรณะศูทรกับนางทาสี ก็จะมีสิทธิ์ได้รับมรดกด้วย คือ
    - หากมีพี่น้องร่วมบิดา เขาจะได้รับส่วนแบ่งครึ่งส่วน
    - หากไม่มีพี่น้อง และไม่มีลูกชายของลูกสาว เขาจะได้รับมรดกทั้งหมด

[153] Yāj.2.122,125,133-134

เมื่อเปรียบเทียบกับมนุสมฤติจะพบว่าการแบ่งมรดกของลูกชาย 4 วรรณะนั้น เหมือนกันกับในมนุสมฤติ คือ ลูกชายแต่ละวรรณะจะได้ส่วนแบ่งลดหลั่นกันไปตามลำดับ ทั้งยังมีการเพิ่มเติมถึงกรณีที่บิดาเป็นวรรณะกษัตริย์และไวศยะด้วย โดยจะมีส่วนแบ่งลดหลั่นกันไป จากที่บิดาวรรณะพราหมณ์ ลูกชายจะได้รับมรดก 4-3-2-1 ส่วน เมื่อเปลี่ยนเป็นกรณีบิดามาจากวรรณะกษัตริย์ ส่วนแบ่งที่ควรเป็นของวรรณะพราหมณ์จะหายไป จึงมีส่วนแบ่งแค่ 3-2-1 ส่วน โดยไม่นับ 4 ส่วนของวรรณะพราหมณ์ กรณีบิดาเป็นวรรณะไวศยะก็เช่นกัน ไม่มีส่วนแบ่ง 4-3 ของวรรณะพราหมณ์และกษัตริย์ การกล่าวเช่นนี้แสดงให้เห็นการได้รับส่วนแบ่งลดหลั่นกันไปตามวรรณะชัดเจนยิ่งขึ้น และยังสะท้อนให้เห็นว่าการเรียงลำดับส่วนแบ่งวรรณะจะพิจารณาแต่แบบอนุโลม (anuloma) คือมารดามีวรรณะเท่ากันหรือต่ำกว่าบิดาเท่านั้น หากมีวรรณะแบบประติโลม (pratiloma) คือมารดามีวรรณะสูงกว่าบิดาก็จะไม่มีการกำหนดสิทธิ์การได้รับส่วนแบ่งเอาไว้ อีกทั้งการระบุให้ลูกชายของชายวรรณะศูทรที่เกิดจากนางทาสีมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกด้วยยังสะท้อนให้เห็นการให้โอกาสและสิทธิแก่ผู้ที่เกิดในวรรณะต่ำสุดและมีสถานภาพต่ำต้อยในสังคมซึ่งมักจะถูกกดและจำกัดสิทธิ์ต่าง ๆ อยู่เสมอ ต่างจากในมนุสมฤติซึ่งระบุว่าลูกชายวรรณะศูทรจะได้รับเฉพาะทรัพย์สินที่บิดาให้เท่านั้น

นารทสมฤติระบุไว้เพียงว่าส่วนแบ่งของลูกชายวรรณะต่ำลงไปที่เกิดจากภรรยาวรรณะต่ำกว่าจะลดลงไปตามลำดับ[154] จากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้งสามฉบับที่ผู้วิจัยกล่าวมาก่อนหน้านี้ คือ เคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ และยาชญวัลกยสมฤติ จะเห็นว่าหลักสำคัญก็คือการที่ลูกชายจะได้รับส่วนแบ่งลดลงไปตามวรรณะที่ต่ำกว่า ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า การที่นารทสมฤติระบุไว้เพียงสั้น ๆ นั้น เป็นการสรุปที่กระชับและได้ใจความที่สุดของประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยเรื่องวรรณะที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดก

ในการแบ่งส่วนแบ่งมรดกนั้น สิ่งหนึ่งที่จะเห็นได้จากปัจจัยเรื่องวรรณะคือ วรรณะมีผลอย่างยิ่งต่อส่วนแบ่งมากหรือน้อยที่ทายาทจะได้รับ หากทายาทผู้มีสิทธิ์รับมรดกมีมากกว่า 1 คน และอยู่ในวรรณะเดียวกัน ก็จะได้รับส่วนแบ่งที่เท่าเทียมกัน หากทายาทมีมากกว่า 1 คน และอยู่ในวรรณะต่างกัน ส่วนแบ่งของเขาเหล่านั้นก็จะลดหลั่นกันลงไปตามลำดับวรรณะที่ต่ำกว่า

ตัวอย่างเช่น นาย Aอยู่ในวรรณะพราหมณ์ มีภรรยา 4 คน ได้แก่ นาง B อยู่ในวรรณะพราหมณ์ นาง C อยู่ในวรรณะกษัตริย์ นาง D อยู่ในวรรณะไวศยะ และนาง E อยู่ในวรรณะศูทร และมีลูกชาย 6 คนได้แก่ นาย N O และ P เป็นลูกชายที่เกิดจากนาง A นาย Q เป็นลูกชายที่เกิด

[154] Nār.13.14

จากนาง C นาย R เป็นลูกชายที่เกิดจากนาง D และนาย S เป็นลูกชายที่เกิดจากนาง E มรดกของนาย A จะแบ่งได้ดังนี้

- นาย N O และ P ซึ่งเป็นลูกชายในวรรณะพราหมณ์ ได้รับส่วนแบ่งทั้งหมด 4 ส่วน และเนื่องจากเป็นลูกชายที่เกิดจากมารดาวรรณะเดียวกัน ฉะนั้นนาย N จะได้รับส่วนแบ่งพิเศษเพิ่มเติมในฐานะลูกคนโต ส่วนนาย O และนาย P จะแบ่งส่วนที่เหลือเท่า ๆ กัน
- มรดกอีก 3 ส่วนของนาย A จะตกเป็นของนาย Q ซึ่งเกิดจากมารดาวรรณะกษัตริย์
- มรดก 2 ส่วนตกเป็นของลูกชายในวรรณะไวศยะ คือนาย R
- นาย S ซึ่งเกิดจากมารดาวรรณะศูทรจะได้รับมรดก 1 ส่วน

3.5.3 อายุ

ปัจจัยต่อมาที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดกคืออายุ (ของทายาท) กล่าวคือ หากมีทายาทในลำดับเดียวกันมากกว่า 1 คน สิ่งที่จะตัดสินว่าส่วนแบ่งของผู้ใดจะได้มากน้อยกว่ากันก็คืออายุของทายาทแต่ละคน โดยปรกติแล้วหากมีการแบ่งส่วนแบ่งมรดกที่ไม่เท่ากัน พี่ชายคนโตและน้องคนเล็กสุดมักจะได้ส่วนแบ่งพิเศษเพิ่มเติมจากส่วนแบ่งปรกติด้วย และหากเป็นลูกชายที่ไม่ได้เกิดจากมารดาคนเดียวกัน สถานการณ์เป็นภรรยาของผู้เป็นมารดาก็จะส่งผลถึงส่วนแบ่งมรดกของลูกชายด้วย

ยาชญวัลกยสมฤติกล่าวสั้น ๆ เพียงแค่ว่าบิดาสามารถแบ่งทรัพย์สินให้ลูกชายตามความต้องการ จะให้ส่วนแบ่งที่ดีที่สุดแก่ลูกชายคนโต หรือจะให้ลูกชายทุกคนเท่า ๆ กันก็ย่อมได้[155] นารทสมฤติระบุว่าลูกชายคนโตจะได้ส่วนแบ่งเพิ่มเติมและลูกชายคนสุดท้องจะได้รับส่วนแบ่งเพิ่มอีกเล็กน้อย พี่น้องที่เหลือจะได้ส่วนแบ่งเท่า ๆ กันเช่นเดียวกับพี่หรือน้องสาวที่ยังมิได้แต่งงาน[156] คัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้งสองฉบับสะท้อนให้เห็นว่า ในการแบ่งมรดกของบิดานั้น ผู้ที่มีอายุมากที่สุดคือเป็นพี่ชายคนโต มีสิทธิ์ที่จะได้รับส่วนแบ่งมรดกมากกว่าน้อง ๆ ที่มีอายุรองลงไป ส่วนลูกชายชายคนเล็กสุดก็มีสิทธิ์ที่จะได้ส่วนแบ่งทรัพย์สินเพิ่มเติมบ้างในฐานะที่เป็นลูกคนเล็ก แต่จะไม่มากไปกว่าส่วนแบ่งของลูกชายคนโต เห็นได้จากที่นารทสมฤติใช้คำว่า “ส่วนแบ่งเพิ่มเติม” (adhika)

[155] Yāj.2.114
[156] Nār.13.13

กับส่วนแบ่งของพี่ชายคนโต และใช้คำว่า “ส่วนแบ่งเล็กน้อย” (avara) กับส่วนแบ่งของน้องชายคนเล็ก น่าสังเกตว่านารทสมฤตินั้นระบุถึงสิทธิ์ที่ลูกสาวที่ยังมิได้ออกเรือนจะได้รับมรดกของบิดาด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการตระหนักถึงสิทธิ์ของสตรีเพศและมิได้ละเลยสิทธิ์การรับมรดกที่สตรีเพศจะพึงได้รับ

เคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติกล่าวถึงสัดส่วนทรัพย์มรดกที่พี่น้องจะได้รับตามอายุเอาไว้อย่างละเอียดกว่ายาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤติ โดยสามารถแบ่งได้เป็นหลายกรณี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในการแบ่งส่วนมรดกนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการเดียวเสมอไป แต่อาจมีการแบ่งสัดส่วนมรดกได้หลายวิธีตามความต้องการของผู้มีสิทธิ์ได้รับมรดกและผู้แบ่งมรดก ดังนี้

- เคาตมธรรมสูตรระบุว่า
    - กรณีที่ 1 ลูกชายคนโตจะได้รับส่วนแบ่ง 1 ใน 20 ปศุสัตว์คู่หนึ่ง รถที่เทียมด้วยสัตว์มีฟันกรามทั้งสองข้าง และโคผู้ ถ้าสัตว์มีมากกว่า 1 ตัว ลูกชายคนกลางจะได้รับสัตว์ตาบอดข้างเดียว ขาพิการ ไม่มีเขาและไม่มีหาง ส่วนลูกชายคนเล็กจะได้รับแกะ ธัญพืชและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเหล็ก บ้าน เกวียนที่เทียมด้วยวัว และสัตว์สี่เท้าอย่างละ 1 สิ่งอื่นนอกจากนี้จะแบ่งอย่างเท่าๆ กัน[157]
    - กรณีที่ 2 ลูกชายคนโตจะได้รับส่วนแบ่ง 2 ส่วนลูกชายคนอื่นจะได้รับส่วนแบ่งคนละ 1 ส่วน[158]
    - กรณีที่ 3 ลูกชายแต่ละคนจะได้เลือกทรัพย์ที่ต้องการคนละ 1 อย่างเรียงตามลำดับอาวุโส และจะได้รับปศุสัตว์ 10 ตัวยกเว้นสัตว์กีบเดี่ยวและทาส ลูกชายคนโตจะได้รับโคผู้เป็นส่วนแบ่งเพิ่มเติม (adhika)[159]
- มนุสมฤติระบุว่า
    - กรณีที่ 1 ลูกชายคนโตจะได้รับส่วนแบ่งจากทรัพย์สินทั้งหมด 20 ส่วน รวมทั้งส่วนแบ่งที่ดีที่สุด ลูกชายคนกลางได้รับทรัพย์สินครึ่งหนึ่ง และลูกชายคนเล็กได้รับส่วนแบ่ง 1 ใน 4 แต่หากมีลูกชายมากกว่า 3 คน คนอื่นนอกจากลูกชายคนโตและลูกชายคนเล็ก

[157] Gaut.28.5-8
[158] Gaut.28.9-10
[159] Gaut.28.11-14

จะต้องแบ่งทรัพย์สินครึ่งหนึ่งนั้นด้วยกัน ลูกชายคนโตจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในบรรดาทรัพย์สินทั้งปวง สิ่งที่พิเศษยิ่ง และปศุสัตว์ที่ดีที่สุดจากปศุสัตว์แต่ละชนิด 10 ตัว แต่ส่วนแบ่งที่หักจากปศุสัตว์ 10 ชนิดจะไม่ตกเป็นของพี่น้องที่มีอาชีพแล้ว ทั้งนี้มนุสมฤติระบุด้วยว่าน้อง ๆ ควรจะให้สิ่งของเป็นเครื่องเพิ่มพูนความยกย่องแก่พี่ชายคนโต สิ่งอื่นนอกจากนี้พี่น้องจะได้รับเท่า ๆ กัน[160]

- กรณีที่ 2 ลูกชายคนโตจะได้รับส่วนแบ่งเพิ่มอีก 1 ส่วน (รวมเป็นได้ส่วนแบ่งทั้งหมด 2 ส่วน) น้องชายคนถัดมาได้รับส่วนแบ่งเพิ่มครึ่งส่วน (รวมเป็น 1 ส่วนครึ่ง) และน้องชายที่เหลือได้ส่วนแบ่งคนละ 1 ส่วน แต่วิธีการเช่นนี้จะใช้ก็ต่อเมื่อไม่มีการหักส่วนแบ่งตามวิธีแรก

ทั้งนี้ มนุสมฤติระบุเพิ่มเติมว่าแพะ แกะ และสัตว์กีบเดี่ยวที่เป็นเศษเกินนั้นจะตกเป็นของลูกชายคนโต[161] และพี่น้องชายควรจะให้ทรัพย์สินจากส่วนแบ่งของแต่ละคนจำนวน 1 ใน 4 ส่วนแก่พี่หรือน้องสาวที่ยังมิได้แต่งงาน เขาจะเป็นผู้ตกจากวรรณะถ้าไม่ต้องการให้ส่วนแบ่งส่วนนี้[162]

เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติจะเห็นว่าการแบ่งส่วนแบ่งที่ยึดตามอายุนั้นจะมีลักษณะร่วมกันอยู่ คือ ลูกชายคนโตได้รับทรัพย์สินส่วนที่พิเศษหรือมากกว่าลูกชายคนอื่น ลูกชายคนเล็กอาจจะได้รับส่วนแบ่งพิเศษเล็กน้อย และคนอื่นที่เหลือมักจะได้ส่วนแบ่งเท่า ๆ กันหลังจากหักส่วนของลูกชายคนโตแล้วและนำส่วนที่เหลือมาแบ่งกัน

ในกรณี 1 นั้น คัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้งสองฉบับให้รายละเอียดไว้ค่อนข้างชัดเจนว่าลูกชายแต่ละลำดับอาวุโสจะมีสิทธิ์ได้สิ่งใดเป็นส่วนแบ่งบ้าง และจะพบว่า เคาตมธรรมสูตรนั้นจะกล่าวถึงปศุสัตว์ สิ่งของ ยานพาหนะ และที่อยู่อาศัยเป็นหลัก ในขณะที่มนุสมฤตินั้นกล่าวถึงปศุสัตว์แต่เพียงผิวเผิน มิได้ระบุชัดว่าเป็นปศุสัตว์ใดบ้าง ยกเว้นแพะ, แกะ และสัตว์กีบเดี่ยวที่เป็นเศษเกินซึ่งกำหนดว่าจะตกเป็นของพี่ชายคนโต และสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือ มนุสมฤตินั้นเน้นหนักไปในเรื่องคุณสมบัติของส่วนแบ่งมากกว่า คือมักจะใช้คำขยายเพื่อชี้ว่าเป็นส่วนแบ่งที่เป็นเลิศ (vara) ยอดที่สุด (agra) และดีที่สุด (sātiśaya) โดยมิได้กล่าวละเอียดนักว่ามีสิ่งใดบ้างที่เป็นส่วนแบ่งเพิ่มเติม

---

[160] Mn.9.112-116
[161] Mn.9.119
[162] Mn.9.118

ส่วนกรณีที่ 2 นั้น เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างเคามธรรมสูตรและมนุสมฤติจะเห็นว่ามีลักษณะเหมือนกันคือกล่าวถึงส่วนแบ่งโดยรวมและไม่ได้ระบุว่าเป็นอะไรบ้างเพียงแต่ต่างกันตรงที่สัดส่วนของส่วนแบ่งที่จะได้รับ กล่าวคือ เคาตมธรรมสูตรระบุว่าพี่ชายคนโตเท่านั้นจะได้ส่วนแบ่ง 2 ส่วน น้องคนอื่น ๆ ได้ส่วนแบ่งคนละ 1 ส่วน แต่มนุสมฤติมีการระบุส่วนแบ่งของน้องคนรองว่าจะได้ส่วนแบ่ง 1 ส่วนครึ่ง คือได้น้อยกว่าพี่ชายคนโตครึ่งส่วนและได้มากกว่าน้องชายคนอื่นครึ่งส่วน ส่วนวิธีที่ 3 ตามเคาตมธรรมสูตรนั้นมนุสมฤติมิได้กล่าวถึงแต่อย่างใด

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าทั้งเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติให้ความสำคัญกับส่วนแบ่งตามลำดับอายุมากเมื่อเทียบกับยาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤติ มีการกล่าวถึงรายละเอียดส่วนแบ่งพิเศษของพี่ชายและน้องชายอย่างหลากหลาย แต่เห็นได้ชัดว่า ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งวิธีใด ผู้เป็นพี่ชายคนโตมักจะได้รับส่วนแบ่งที่ดีที่สุดและพิเศษกว่าน้องลำดับอื่น และพี่น้องในแต่ละลำดับอาวุโสจะได้รับส่วนแบ่งไม่เท่าเทียมกันนัก ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า อายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลโดยตรงต่อส่วนแบ่งมรดกที่ทายาทลำดับเดียวกัน (โดยเฉพาะลูกชาย) จะได้รับ

นอกจากความอาวุโสระหว่างลูกชายจะมีผลต่อส่วนแบ่งมรดกแล้ว อายุของมารดาก็จะส่งผลต่อส่วนแบ่งมรดกของลูกชายด้วยเช่นกัน หากบิดามีภรรยามากกว่า 1 คน ส่วนแบ่งมรดกของลูกชายที่เกิดจากภรรยาทั้งสองนั้นจะขึ้นอยู่กับว่าเขาเป็นลูกชายของภรรยาคนใดและเป็นลูกชายคนโตหรือไม่ เคาตมธรรมสูตรระบุว่าลูกชายคนแรกที่เกิดจากภรรยาหลวงของบิดาจะได้รับแม่โค 15 ตัวและโคผู้ 1 ตัว (ṛṣabhaṣoḍaśa) แต่ถ้าหากลูกชายคนโตมิใช่ลูกชายที่เกิดจากภรรยาหลวง ส่วนแบ่งของเขาจะเท่ากันกับลูกชายคนรองที่เกิดจากภรรยาหลวงของบิดา หรืออีกกรณีหนึ่ง ลูกชายที่ร่วมมารดาเดียวกันจะได้ส่วนแบ่งพิเศษมาแบ่งกันในกลุ่มพี่น้องตามแต่ละมารดา[163] ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยเรื่องวรรณะแล้ว จะพบว่า การแบ่งส่วนแบ่งมรดกโดยยึดตามวรรณะของมารดาที่เคาตมธรรมสูตรกล่าวถึงนั้นมีความคล้ายคลึงกับการแบ่งส่วนแบ่งมรดกตามอายุของลูกชายและมารดาจนแทบจะเป็นวิธีเดียวกัน คือ พิจารณาจากลูกชายคนโตและลูกชายคนรองว่าเกิดจากมารดาที่มีวรรณะหรือความอาวุโสสูงหรือต่ำว่ากัน โดยมักกล่าวถึงกรณีที่ลูกชายคนโตมิได้เกิดจากมารดาอาวุโสสูงสุดหรือวรรณะเดียวกันกับบิดา เนื่องจากเป็นกรณีที่จะมีปัญหาว่าลูกชายคนใดสมควรได้รับส่วนแบ่งมากกว่ากัน หากลูกชายคนโตเกิดจากมารดาอาวุโสสูงสุดหรือมีวรรณะเท่ากันกับบิดา เขาย่อมมีสิทธิ์โดยชอบธรรมที่จะได้สืบมรดกของบิดา

---

[163] Gaut.28.15-17

มนุสมฤติกล่าวถึงกรณีที่บิดามีลูกชายคนรองเกิดจากภรรยาหลวงและลูกชายคนโตเกิดจากภรรยารองว่าลูกชายที่เกิดก่อนจะได้รับโคผู้ 1 ตัวเป็นส่วนแบ่งเพิ่มเติม จากนั้นวัวที่ไม่ได้ดีนักตัวอื่น ๆ จะเป็นของลูกชายที่รอง ๆ ลงไปจากเขา ตามมารดาของตน ส่วนลูกชายคนโตที่เกิดจากภรรยาหลวงจะได้รับแม่โค 15 ตัวและโคผู้ 1 ตัว จากนั้นน้องที่เหลือจึงแบ่งส่วนแบ่งที่เหลือตามมารดาตน[164]แต่หากมารดาเป็นผู้ที่มีวรรณะเสมอกัน อายุของมารดาก็จะไม่มีผลต่อส่วนแบ่งของลูกชาย[165]

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้งสองฉบับจะพบว่า มีรายละเอียดต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยลูกชายคนโตที่เกิดจากภรรยาหลวงจะได้รับส่วนแบ่งพิเศษเป็นแม่โค 15 ตัวและโคผู้ 1 ตัว แต่ถ้าลูกชายคนโตมิได้เกิดจากภรรยาหลวง เคาตมธรรมสูตรกำหนดให้เขาได้รับส่วนแบ่งเท่ากันกับลูกชายคนรองที่เกิดจากภรรยาหลวง ส่วนมนุสมฤติให้เขาได้รับโคผู้ 1 ตัวเป็นส่วนแบ่งเพิ่มเติม

จะเห็นว่า ทั้งมนุสมฤติและเคาตมธรรมสูตรนั้น ต่างให้ความสำคัญกับส่วนแบ่งมรดกตามอายุเป็นอย่างมาก มีการกล่าวถึงวิธีการแบ่งส่วนแบ่งตามอายุอย่างหลากหลาย และมิใช่เพียงอายุของลูกชายผู้มีสิทธิ์จะได้รับมรดกเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงอายุของมารดาด้วย ซึ่งยาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤติมิได้กล่าวรายละเอียดตรงส่วนนี้ไว้นัก อาจเป็นด้วยว่าลักษณะภาพรวมของยาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤตินั้นไม่เน้นกล่าวถึงรายละเอียดปลีกย่อยอยู่แล้วทำให้ไม่ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงส่วนแบ่งตามลำดับอายุมากนัก อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าปศุสัตว์อย่างโคนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการแบ่งมรดก ส่วนแบ่งเพิ่มเติมของพี่น้องมิใช่เงินทอง แต่เป็นโค ซึ่งเป็นปศุสัตว์สำคัญ แสดงให้เห็นว่าในการแบ่งมรดกนั้น ส่วนแบ่งพิเศษที่เป็นทรัพย์สินมีค่า เช่นเงินทองหรือเครื่องประดับ มิได้มีความสำคัญมากไปกว่าปศุสัตว์

นอกจากนี้ มนุสมฤติยังกล่าวถึงความอาวุโสของคู่แฝดด้วย โดยระบุว่าความอาวุโสของฝาแฝดนั้นถือกันมาจากการเกิดในครรภ์[166] กล่าวคือ คนที่ปฏิสนธิก่อนจะอยู่ข้างใน ส่วนคนที่ปฏิสนธิทีหลังจะได้เกิดออกมาจากครรภ์มารดาก่อน ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการระบุความอาวุโสของคู่แฝด เพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาในการแบ่งส่วนแบ่งมรดก

---

[164] Mn.9.123-124
[165] Mn.9.125
[166] Mn.9.126

เนื่องจากการแบ่งส่วนแบ่งพิเศษตามอายุนั้นพี่ชายคนโตจะได้รับส่วนแบ่งมากที่สุด ฉะนั้นหากเป็นคู่แฝด จึงต้องมีการระบุให้แน่ชัดว่าแฝดคนใดเป็นคนพี่ที่มีส่วนแบ่งพิเศษมากกว่าพี่น้องคนอื่น

ทั้งนี้ มนุสมฤตินั้นมีการระบุเพิ่มเติมว่าถ้าหากพี่น้องผู้ได้รับส่วนแบ่งมรดกแล้วยังอยู่รวมกัน และมีการแบ่งมรดกเกิดขึ้นอีก ในกรณีนี้จะแบ่งส่วนแบ่งแก่ทายาทแต่ละคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงอายุ[167] ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่า มนุสมฤติคำนึงถึงความยุติธรรมในการแบ่งส่วนแบ่งมรดกระหว่างพี่น้องผู้มีสิทธิ์จะได้รับมรดกเหมือน ๆ กัน เนื่องจากว่าได้มีการแบ่งมรดกไปก่อนครั้งหนึ่งแล้ว หากจะแบ่งมรดกเป็นครั้งที่สอง แต่ยังใช้กฎที่มีส่วนแบ่งพิเศษตามลำดับอายุ ก็อาจเป็นการไม่ยุติธรรมต่อผู้ที่ไม่ได้รับส่วนแบ่งพิเศษถึงสองครั้ง ฉะนั้น เมื่อมีการแบ่งส่วนแบ่งและมีผู้ได้ส่วนแบ่งพิเศษตามสิทธิ์ไปแล้ว เมื่อจะแบ่งมรดกอีกครั้งหนึ่ง จึงไม่มีการให้สิทธิพิเศษตามอายุอีกเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน แต่หากว่าพี่ชายคนโตหรือน้องชายคนเล็กถูกละทิ้งจากการแบ่งสรรปันส่วนมรดก หรือตายไป ส่วนแบ่งที่ควรจะเป็นของเขาจะไม่ถูกยึดไป[168] ส่วนแบ่งมรดกที่ควรจะเป็นของพี่ชายคนโตหรือน้องชายคนเล็กนั้นจะถูกส่งต่อให้แก่ทายาทของเขาตามลำดับ

ในอีกกรณีหนึ่ง ถ้าหากว่าไม่มีการแบ่งส่วนมรดกกัน คัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุให้พี่ชายคนโตเป็นผู้ได้มรดกฝั่งบิดาทั้งหมด และปกครองดูแลน้อง ๆ ต่อเสมือนเป็นบิดาดังที่เคาตมธรรมสูตรระบุว่ามรดกทั้งปวงจะเป็นของพี่ชายคนโต และเขาควรเลี้ยงดูน้องคนอื่น ๆ เหมือนเป็นบิดา[169] มนุสมฤติกล่าวในทำนองเดียวกันว่าพี่ชายคนโตสามารถจะได้รับทรัพย์สินฝั่งบิดาและน้องที่เหลือพึงอาศัยอยู่ใต้พี่ชายเหมือนอาศัยอยู่ใต้บิดา[170] นารทสมฤติระบุว่าพี่ชายคนโตพึงเลี้ยงดูน้อง ๆ ทั้งปวงเหมือนเป็นบิดา หรือน้องชายผู้มีความสามารถจะเลี้ยงดูพี่น้องทั้งปวงก็ได้เช่นกัน[171] การกำหนดเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า หากไม่ต้องการจะให้มีความขัดแย้งหรือความเปลี่ยนแปลงใด ๆ เมื่อบิดาเสียชีวิต ก็อาจตั้งให้พี่ชายคนโตเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินทั้งหมดเหมือนที่บิดากระทำเมื่อยังมีชีวิต และน้องที่เหลือก็อยู่ใต้การดูแลของพี่ชายต่อไปได้

มนุสมฤติระบุเพิ่มเติมถึงความสำคัญของพี่ชายคนโตว่า

> พี่ชายคนโตย่อมยังตระกูลให้แข็งแกร่งหรือพินาศ พี่ชายคนโตเป็นผู้ควรแก่การเคารพในโลก พี่ชายคนโตเป็นผู้ไม่ถูกเหล่าคนดีตำหนิติเตียน

---

[167] Mn.9.210
[168] Mn.9.211
[169] Gaut.28.3
[170] Mn.9.105, 108
[171] Nār.13.5

> บุตรชายคนโตใดเป็นผู้ประพฤติตนเหมือนพี่คนโต เขาเป็นเหมือนมารดา เขาเป็นเหมือนบิดา แต่ (บุตรชายคนโต) ใด เป็นผู้ไม่ประพฤติตนเหมือนพี่ชายคนโต เขาย่อมเป็นผู้อันพึงเคารพเหมือนเป็นญาติ[172]

จะเห็นว่าพี่ชายคนโตจะได้รับการยกย่องเป็นอย่างมาก เนื่องจากเมื่อพี่ชายคนโตได้รับมรดกของบิดามาครอบครองทั้งหมดแล้ว หากเขาดูแลน้อง ๆ ไม่ดี หรือบริหารจัดการทรัพย์สินได้ไม่ดีพอ ก็อาจทำให้ทรัพย์สินของตระกูลร่อยหรอลงหรือหมดไปเลยก็เป็นได้ ฉะนั้นความประพฤติของพี่ชายคนโตจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ดังที่ระบุไว้ข้างต้นว่าหากเขาประพฤติตนเหมือนเป็นพี่คนโต เขาจะได้รับความเคารพเหมือนเป็นบิดามารดา การที่นารทสมฤติกำหนดให้น้องชายที่มีความสามารถสามารถเป็นผู้ดูแลครอบครัวทั้งหมดได้ไม่ต่างจากพี่ชายคนโตย่อมแสดงให้เห็นว่านารทสมฤตินั้นเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสามารถได้มีโอกาสเป็นผู้ดูแลครอบครัวได้โดยที่มิได้คำนึงถึงอายุเป็นหลัก แต่ยังมีการคำนึงถึงความสามารถควบคู่กันไปด้วย ซึ่งถือได้ว่าเปิดกว้างกว่ามนุสมฤติ เพราะหากพี่ชายคนโตเท่านั้นที่จะได้ดูแลครอบครัวทั้งหมดตามที่มนุสมฤติระบุ และเขาไม่มีความสามารถพอ ก็อาจทำให้เกิดปัญหาได้ การเปิดโอกาสให้น้องคนอื่นที่มีความสามารถเป็นผู้ดูแลครอบครัวดังที่นารทสมฤติระบุจึงเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดหากคนดูแลครอบครัวไม่มีความสามารถพอได้อีกทางหนึ่ง

3.5.4 สถานภาพในครอบครัวขยาย

สถานภาพในครอบครัวขยายนั้น อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มสถานะ ได้แก่ ญาติที่กลับมาอยู่รวมกันและ พี่น้องร่วมอุทร ดังนี้

3.5.4.1 ญาติที่กลับมาอยู่รวมกัน

ญาติที่กลับมาอยู่รวมกันในครอบครัว หรือในภาษาสันสกฤตเรียกว่า saṃsṛṣṭin ใช้หมายถึงญาติพี่น้องที่เมื่อมีการแบ่งแล้ว กลับมาอยู่รวมกันในครอบครัวอีกครั้งและไม่สนใจการแบ่งมรดกที่เกิดขึ้นไปแล้ว การใช้คำว่า saṃsṛṣṭin เรียกญาติลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่าในการจะแบ่งมรดก (ครั้งใหม่) นั้น การอยู่หรือไม่อยู่ในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลมาก หากเป็นกลุ่มญาติ saṃsṛṣṭin เหมือนกัน ก็ย่อมจะมีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกของญาติ saṃsṛṣṭin ด้วยกันได้ แต่หาก

---

[172] Mn.9.109-110

ไม่ได้กลับมาอยู่รวมกันในครอบครัว การแบ่งมรดกของของผู้ไม่ได้อยู่รวมกันในครอบครัวกับผู้ที่อยู่รวมกันในครอบครัวย่อมไม่เกิดขึ้น

เคาตมธรรมสูตรระบุว่าส่วนแบ่งมรดกที่ได้รับไปแล้วของญาติที่ไม่ได้กลับมาอยู่รวมกันจะตกเป็นของพี่ชายคนโตของผู้ตาย แต่ถ้าผู้ตายเป็นญาติที่กลับมาอยู่รวมกัน ผู้ที่เป็น saṃsṛṣṭin ด้วยกันจะเป็นผู้มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดก[173]แสดงให้เห็นว่าเงื่อนไขการเป็น saṃsṛṣṭin หรือเป็นผู้ที่อยู่รวมกันนั้น จะมีผลจากผู้ตายถึงทายาทด้วย กล่าวคือ เมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งในหมู่ญาติเสียชีวิต การแบ่งมรดกจะต้องพิจารณาว่าผู้ตายนั้นเป็น saṃsṛṣṭin หรือ asaṃsṛṣṭin หากเป็นญาติที่อยู่รวมกัน ผู้ที่มีสิทธิ์ในมรดกของผู้ตายก็ย่อมเป็นญาติที่อยู่รวมกันหรือ saṃsṛṣṭin แต่หากผู้ตายมิได้เป็น saṃsṛṣṭin คือมิได้อยู่รวมกันกับญาติ ๆ ในครอบครัว ผู้ที่มีสิทธิ์ได้รับมรดกของเขาจะเป็นพี่ชายคนโต ซึ่งในกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นกรณีที่ผู้ตายไม่มีลูกชายด้วย เนื่องจากโดยปรกติแล้วมรดกของบิดาจะตกเป็นของลูกชายซึ่งเป็นทายาทลำดับแรกเสมอ ฉะนั้นหากผู้ตายมีลูกชาย แม้จะเป็นญาติ saṃsṛṣṭin ที่ตามกฎจะได้รับมรดกของผู้ตายก็ไม่สามารถจะได้มรดกก่อนลูกชายของผู้ตายได้

ยาชญวัลกยสมฤติแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าญาติที่กลับมาอยู่รวมกันจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกของญาติที่กลับมาอยู่รวมกันในกรณีที่เขาไม่มีลูกชาย แต่หากผู้ตายมีลูกชายก็ต้องส่งต่อมรดกให้แก่ลูกชายของเขา[174] ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่ามีเพียงญาติ saṃsṛṣṭin เท่านั้นที่จะมีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกของญาติ saṃsṛṣṭin ด้วยกัน ญาติสถานะอื่นจะไม่มีสิทธิ์ยุ่งเกี่ยวกับมรดกของญาติกลุ่มนี้ไปได้ แต่ถ้าหากผู้ตายซึ่งเป็นญาติในกลุ่ม saṃsṛṣṭin มีลูกชาย ลูกชายของเขาย่อมมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดก มิใช่ญาติ saṃsṛṣṭin ด้วยกัน

3.5.4.2 พี่น้องร่วมอุทร

พี่น้องร่วมอุทร หรือในภาษาสันสกฤตใช้ศัพท์ว่า sodara หรือ sodarya หรือ sahodara ใช้หมายถึงพี่น้องที่เกิดร่วมมารดาเดียวกัน พี่น้องกลุ่มนี้จะมีสิทธิ์ที่จะได้แบ่งมรดกด้วยกันโดยที่ญาติกลุ่มอื่นไม่มีสิทธิ์ยุ่งเกี่ยวด้วย หากเป็นมรดกของบิดาหรือมารดา พี่น้องร่วมอุทรจะได้รับส่วนแบ่งด้วยกัน เว้นแต่ว่าหากผู้ตายที่อยู่ในกลุ่มพี่น้องร่วมอุทรมีลูกชาย จะต้องส่งต่อมรดกของเขาให้แก่ลูกชายของผู้นั้นซึ่งถือว่าเป็นทายาทลำดับแรกก่อน

---

[173] Gaut.28.27-28
[174] Yāj.138

เคาตมธรรมสูตรระบุว่าพี่น้องชายร่วมอุทรจะได้รับค่าสินสอดของพี่หรือน้องสาวภายหลังมารดาสิ้นไปแล้ว[175] และเป็นข้อความเดียวในคัมภีร์นี้ที่เอ่ยถึงพี่น้องร่วมอุทร (sodarya) แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีสิทธิ์รับมรดกที่เป็นสินสอดนั้นจะเป็นพี่น้องร่วมอุทร พี่น้องอื่นที่ไม่ได้เกิดร่วมมารดากันก็จะไม่มีสิทธิ์รับเอามรดกส่วนนี้ไปได้ ส่วนมนุสมฤตินั้นระบุว่าพี่น้องชายหญิงที่ร่วมอุทรจะต้องแบ่งมรดกฝั่งมารดาอย่างเท่าเทียมภายหลังมารดาสิ้นไปแล้ว[176] ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนเช่นเดียวกันกับเคาตมธรรมสูตรว่าพี่น้องอื่นไม่มีสิทธิ์จะยุ่งเกี่ยวกับมรดกในส่วนนี้

นอกจากนี้มนุสมฤติยังระบุอีกว่าพี่น้องชายร่วมอุทร พี่น้องหญิงร่วมอุทร และพี่น้องชายผู้กลับมาอยู่รวมกัน เมื่อกลับมารวมกันแล้วจะแบ่งมรดกของพี่น้องที่ตายไป[177] ทั้งข้อความในเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติที่กล่าวมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามรดกของญาติในสถานะใดก็ย่อมจะเป็นญาติในสถานะนั้นที่มีสิทธิ์จะได้ไป หากเจ้าของมรดกเป็นพี่น้องร่วมอุทรและไม่มีลูกชายผู้ที่มีสิทธิ์จะได้รับมรดกในกรณีนี้ก็ย่อมจะต้องเป็นพี่น้องร่วมอุทรด้วยกันเท่านั้น

ในประเด็นนี้ยาชญวัลกยสมฤติระบุไว้อย่างชัดเจนว่าพี่น้องร่วมอุทรมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกของพี่น้องร่วมอุทรหากผู้ตายไม่มีลูกชาย แม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้กลับมาอยู่รวมกันก็ตาม ส่วนพี่น้องต่างมารดา แม้จะกลับมาอยู่รวมกันก็ไม่มีสิทธิ์จะนำทรัพย์สินของพี่น้องต่างมารดาที่ตายไปได้[178]กล่าวคือ หากผู้ตายมีพี่น้องร่วมอุทร และเขาไม่มีลูกชาย พี่น้องร่วมอุทรคนอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ แม้จะเป็นผู้กลับมาอยู่รวมกันหรือไม่กลับมาอยู่รวมกันก็ตามมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกของผู้ตายแต่ว่าหากเป็นพี่น้องคนอื่นที่ไม่ได้ร่วมมารดาเดียวกัน แม้ว่าจะเป็นผู้ที่กลับมาอยู่รวมกันกับผู้ตายก็ไม่สามารถจะได้รับมรดกของผู้ตายไปได้

ตัวอย่างเช่น นาย A มีภรรยา 2 คน ได้แก่นาง B และนาง C มีลูกชาย 6 คนได้แก่ นาย D E และ F ซึ่งเป็นลูกชายของนาง B และนาย G H และ I เป็นลูกชายของนาง C และนาย A มีน้อง 1 คนคือนาย J ส่วนนาย D มีลูกชายอีก 2 คน ได้แก่นาย R และนาย S ทั้งหมดอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน ยกเว้นนาย J และ I ที่แยกไปอยู่ที่อื่น ฉะนั้น หากจัดตามสถานะ จะได้ดังนี้

---

[175] Gaut.28.25
[176] Mn.9.192
[177] Mn.9.211-212
[178] Yāj.2.138-139

- นาย J และ I เป็นญาติที่ไม่ได้กลับมาอยู่รวมกัน (asaṃsṛṣṭin) ส่วนคนอื่น ๆ เป็นญาติที่กลับมาอยู่รวมกัน (saṃsṛṣṭin)
- นาย A และนาย J เป็นพี่น้องร่วมอุทร
- นาย D E F เป็นพี่น้องร่วมอุทร
- นาย G H I เป็นพี่น้องร่วมอุทร
- นาย R S เป็นพี่น้องร่วมอุทร

หากนาย A เสียชีวิต มรดกของนาย A จะตกเป็นของนาย D E F G H I และทั้ง 6 คนจะแบ่งส่วนแบ่งกันโดยจะต้องพิจารณาจากเพศ วรรณะ และอายุด้วย แต่หากนาย D เสียชีวิต ทรัพย์สินของเขาจะตกเป็นของนาย R และนาย S โดยที่ญาติคนอื่นที่เป็น saṃsṛṣṭin และพี่น้องร่วมอุทรของนาย D คือนาย E และ F ไม่มีสิทธิ์จะยุ่งเกี่ยว เนื่องจากตามลำดับทายาทลูกชายจะมีสิทธิ์ในมรดกของบิดาก่อน

หากผู้เสียชีวิตเป็นนาย H ผู้มีสิทธิ์จะได้รับมรดกของเขาผู้ไม่มีลูกชายจะได้แก่นาย G และ I แม้ว่านาย I จะไม่ได้เป็นผู้กลับมาอยู่รวมกันก็ตาม และนาย D E F เองก็ไม่มีสิทธิ์จะไปรับมรดกสำหรับนาย I ด้วยเนื่องจากมิได้เป็นพี่น้องร่วมอุทรกัน และหากผู้เสียชีวิตคือนาง B ผู้มีสิทธิ์จะแบ่งมรดกของนางก็จะได้แก่นาย D E และ F

จะเห็นว่า ในประเด็นเรื่องสถานภาพในครอบครัวขยายนั้น การที่ผู้ตายมีสถานะใดและผู้มีสิทธิ์รับมรดกอยู่ในสถานะใด เป็นกลุ่มสถานะเดียวกันกับผู้ตายหรือไม่ เป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการที่จะได้รับหรือไม่ได้รับมรดก นอกเหนือจากปัจจัยเรื่อง เพศ วรรณะ และอายุ

3.5.5 การศึกษา

การศึกษาเล่าเรียน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะส่งผลว่าเขาจะมีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งทรัพย์สินหรือไม่ ในที่นี้คัมภีร์ธรรมศาสตร์กล่าวถึงทรัพย์สินไว้เพียงแค่สองสิ่งเท่านั้นคือทรัพย์สินที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียนและส่วนแบ่งในทรัพย์สินของบิดาซึ่งจะตกทอดเป็นมรดก หากเป็นผู้มีความรู้ ก็มีสิทธิ์จะเลือกได้ว่าจะแบ่งหรือไม่แบ่งทรัพย์สิน ดังที่เคาตมธรรมสูตรระบุว่าพี่น้องผู้มีความรู้จะไม่ให้ทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยตนเองแก่พี่น้องผู้ไม่ได้เรียนก็ได้ ถ้าเขาต้องการอย่างนั้น แต่ถ้าเป็นพี่

น้องที่ไม่ได้ร่ำเรียนเหมือนกันก็จะต้องแบ่งทรัพย์สินอย่างเท่าเทียมกัน[179] มนุสมฤติระบุว่าเมื่อบิดาเสียชีวิตไปแล้ว พี่ชายคนโตได้ทรัพย์สินใด ๆ มาก็ตาม น้อง ๆ จะได้รับส่วนแบ่งด้วยถ้าเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียน แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ไม่ใช่มรดกของบิดาและได้มาด้วยแรงของเหล่าพี่น้องผู้ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน การแบ่งมรดกในกรณีนี้จะต้องแบ่งอย่างเท่าเทียมกัน[180] ส่วนนารท-สมฤติระบุว่าผู้ที่เลี้ยงดูครอบครัวของพี่หรือน้องชายที่ศึกษาเล่าเรียนอยู่จะได้รับส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่ได้รับจากการศึกษาเล่าเรียนด้วย แม้ว่าจะเป็นคนโง่ก็ตาม และพี่น้องที่ได้ศึกษาเล่าเรียน ถ้าได้รับทรัพย์สินจากมรดกของบิดาแล้วแต่ยังไม่ได้เอาไปเป็นของตนเอง ก็ไม่จำเป็นต้องให้ส่วนแบ่งจากทรัพย์สินของตนแก่พี่น้องที่ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนถ้าไม่ได้ยินดีที่จะให้[181]

เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์ทั้ง 3 ฉบับ จะเห็นว่าเคาตมธรรมสูตรกล่าวถึงทรัพย์สินที่จะถูกแบ่งตามเงื่อนไขนี้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียน มนุสมฤติกล่าวถึงทรัพย์สินที่พี่ชายคนโตได้รับมา ซึ่งไม่ได้ชี้ชัดลงไปว่าเป็นทรัพย์มรดกหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียน แต่ได้ระบุเพิ่มเติมถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากแรงของพี่น้องผู้ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนและมิใช่มรดกของบิดาด้วย ส่วนนารทสมฤติกล่าวถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากความรู้และทรัพย์สินจากมรดกของบิดา การแบ่งทรัพย์สินในที่นี้นั้นจะเป็นการแบ่งกันในหมู่พี่น้องเท่านั้น โดยมีเงื่อนไขคือเป็นหรือมิได้เป็นผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียน หากเป็นพี่น้องผู้มีความรู้และหาทรัพย์สินมาได้ จะไม่แบ่งให้แก่พี่น้องที่ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก็ย่อมได้ หรือถ้าไม่ยินดีที่จะให้ส่วนแบ่งมรดกของตนแก่พี่น้องที่ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน เขาจะไม่ให้ก็ย่อมได้ แต่หากเป็นพี่น้องที่ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนเหมือนกันก็ควรจะแบ่งทรัพย์สินที่หามาได้อย่างเท่าเทียมกัน

เมื่อเปรียบเทียบกันทั้ง 5 ปัจจัย จะเห็นว่าปัจจัยเรื่องเพศ วรรณะ และอายุ เป็นปัจจัยที่ส่งผลอย่างยิ่งต่อการได้รับส่วนแบ่งมรดกมากหรือน้อย หรือไม่ได้รับส่วนแบ่งเลย โดยมีเรื่องสถานภาพในครอบครัวเป็นปัจจัยในการช่วยพิจารณาว่าทายาทผู้นั้นมีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายมากน้อยเพียงใดและจะมีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกหรือไม่ อาจกล่าวได้ว่าในการพิจารณาส่วนแบ่งมรดกนั้น มิใช่ว่าจะพิจารณาเพียงปัจจัยเดียว หากแต่ต้องใช้ประกอบกันหลายปัจจัย เพื่อให้ได้ส่วนแบ่งที่ยุติธรรมและไม่เกิดข้อพิพาทตามมาภายหลัง ส่วนปัจจัยสุดท้ายคือเรื่องการศึกษานั้นอาจกล่าวได้ว่ามีความแตกต่างจาก 4 ปัจจัยแรกอยู่บ้าง กล่าวคือเรื่องการศึกษามิใช่ปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการได้รับส่วนแบ่งมรดกที่เป็นของผู้ตาย แต่เกี่ยวข้องกับการแบ่งทรัพย์สิน (ที่หามาได้)

---

[179] Gaut.28.30-31
[180] Mn.9.204-205
[181] Nār.13.10-11

ของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่เสียมากกว่า และเมื่อเป็นการแบ่งทรัพย์สินที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ ฉะนั้น เมื่อพิจารณาตามเงื่อนไขการศึกษาแล้ว การจะแบ่งหรือไม่แบ่งก็เป็นความต้องการของเจ้าของทรัพย์สินเอง ที่จะแบ่งหรือไม่แบ่งทรัพย์สินของเขาก็ได้หากเขาเป็นผู้มีการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ากฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นได้กล่าวรายละเอียดครอบคลุมทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดก ได้แก่ ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก ซึ่งไม่เพียงจะแบ่งมรดกหลังจากเจ้าของทรัพย์สินเสียชีวิตไปแล้วเท่านั้น แต่คัมภีร์ธรรมศาสตร์ยังอนุญาตให้มีการแบ่งทรัพย์สินในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังไม่เสียชีวิตได้ด้วย โดยมีเงื่อนไขที่ระบุเพิ่มเติมไว้ชัดเจนว่าจะแบ่งในช่วงเวลาไหน เช่น เมื่อมารดาเข้าสู่วัยหมดระดู เมื่อบิดาไม่มีความต้องการทางโลก หรือเมื่อลูกชายต้องการให้มีการแบ่ง เป็นต้น ซึ่งการอนุญาตให้มีการแบ่งในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังไม่ตายนั้นอาจจะเป็นการป้องกันข้อพิพาทที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการแบ่งทรัพย์สินอย่างไม่เท่าเทียมกันได้ โดยทรัพย์สินที่ตกทอดได้นั้นจะประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตอสังหาริมทรัพย์และเครื่องมือเครื่องใช้ และทรัพย์สิน ซึ่งไม่อาจชี้ชัดลงไปได้ว่าเป็นเงินหรือเป็นสิ่งที่สามารถตีค่าเป็นเงินได้ แต่สามารถจัดทรัพย์ได้เป็น 3 ประเภท คือสตรีธนะซึ่งเป็นทรัพย์สินของสตรีและสตรีเท่านั้นที่จะมีสิทธิ์ครอบครอง, ทรัพย์สินส่วนตัว และทรัพย์สินเบ็ดเตล็ด

ในประเด็นเรื่องทายาทหรือผู้มีสิทธิ์รับมรดกนั้น คัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุลำดับทายาทเอาไว้ค่อนข้างชัดเจน โดยลูกชายจะเป็นลำดับแรกในการรับมรดกและมรดกของบิดาจะถูกส่งต่อให้แก่ลูกชายเสมอ หากไม่มีลูกชายคัมภีร์ธรรมศาสตร์ก็เปิดช่องให้ผู้เป็นบิดาสามารถรับลูกชายบุญธรรมได้ และหากไม่มีทั้งลูกชายและลูกชายบุญธรรม ทายาทลำดับที่ 2 ที่มีสิทธิ์จะได้รับมรดกต่อจากลูกชายจะได้แก่ลูกสาว ซึ่งเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติระบุว่าต้องแต่งตั้งลูกสาวให้เป็นปุตริกาก่อนนางจึงมีสิทธิ์ได้รับมรดก แต่ยาชญวัลกยสมฤติและนารทสมฤติอนุญาตให้ลูกสาวสามารถได้รับมรดกของบิดาได้หากเขาไม่มีลูกชาย ทายาทลำดับที่สามได้แก่คู่สมรส จากนั้นจึงเป็นบิดาหรือมารดาของผู้ตาย ญาติลำดับห่างออกไป และผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมใกล้ชิดกับผู้ตาย หากไม่มีผู้รับมรดกเลย มรดกของผู้ตายจะตกเป็นของพราหมณ์และพระราชา

นอกจากนี้คัมภีร์ธรรมศาสตร์ยังระบุถึงบุคคลผู้หมดสิทธิ์รับมรดก ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือผู้ที่สละสิทธิ์การรับมรดก และผู้ที่ไม่มีสิทธิ์รับมรดกอยู่แล้วตามกฎหมาย อันได้แก่ผู้มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสติปัญญา และผู้ที่กระทำความผิดมาก่อน

ทั้งนี้ ใช่ว่าทายาทแต่ละคนจะได้รับส่วนแบ่งมรดกอย่างแน่นอนในทุกกรณี แต่ทว่าต้องอาศัยการพิจารณาปัจจัยหลายส่วนประกอบกัน ได้แก่ เพศ วรรณะ อายุ สถานภาพในครอบครัวขยาย และการศึกษา บางครั้งอาจใช้ปัจจัยเดียวพิจารณาได้เลย เช่นหากมีทายาทหญิงและชายเมื่อใช้ปัจจัยเรื่องเพศมาตัดสินก็ย่อมจะเห็นได้ชัดว่าเพศชายจะมีสิทธิ์รับมรดกก่อนเพศหญิง แต่หลายครั้งก็ต้องใช้หลายปัจจัยมาพิจารณาถึงส่วนแบ่งมรดก เช่นหากบิดามีลูกชายหลายคนที่เกิดจากต่างมารดาก็จะต้องพิจารณาที่วรรณะของลูกชายว่าเกิดจากมารดาวรรณะใด และในระหว่างลูกชายด้วยกันเองนั้นผู้ใดอายุมากกว่ากัน ฉะนั้นจะเห็นว่ากฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นแสดงให้เห็นอิทธิพลของระบบวรรณะและเรื่องเพศสถานะซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลเด่นชัดต่อส่วนแบ่งมรดกที่ทายาทจะพึงได้รับไป โดยมีปัจจัยภายนอกเช่น สภาพร่างกายหรือการศึกษาเป็นปัจจัยเสริม การแบ่งมรดกในเวลาที่เจ้ามรดกมีหรือไม่มีชีวิตไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุด สถานภาพทางสังคมที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่ามาก ในบทต่อไปผู้วิจัยจะได้ศึกษาเปรียบเทียบประเด็นเหล่านี้กับกฎหมายตราสามดวง เพื่อจะได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์ทั้งสองอย่างชัดเจน

บทที่ 4

เปรียบเทียบกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวงเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของสมัยรัตนโกสินทร์ มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1” เป็นการนำบทกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและใช้มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 1 มารวบรวมเป็นหมวดหมู่และชำระดัดแปลงบทที่วิปลาสทำให้เสียความยุติธรรมออกไป[1] พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้ชำระขึ้นเนื่องจากทรงเห็นว่ากฎหมายเดิมนั้น “**ฟั่นเฟือนวิปริตผิดซ้ำต่างกันไปเปนอันมาก**” จากคดีอำแดงป้อมฟ้องหย่านายบุญศรีช่างเหล็กหลวง ทั้งที่อำแดงป้อมเป็นชู้กับนายราชาอรรถ แต่ลูกขุนศาลหลวงตัดสินให้อำแดงป้อมสามารถหย่านายบุญศรีได้ตามตัวบทกฎหมายที่ว่า “**ชายหาผิดมิได้ หญิงขอหย่าท่านว่าเป็นหญิงหย่าชายหย่าได้ถูกต้อง**” ดังที่ในประกาศพระราชปรารภ*ระบุว่า

> ...ใจความว่าอำแดงป้อมภรรยานายบุญศรีฟ้องหย่านายบุญศรี ๆ ให้การแก่พระเกษมว่าอำแดงป้อมนอกใจทำชู้ด้วยนายราชาอรรถแล้วมาฟ้องหย่านายบุญศรี ๆ ไม่หย่าพระเกษมหาพิจารณาตามคำให้การนายบุญศรีไม่ พระเกษมพูดจาแพละโลมอำแดงป้อมแลพิจารณาไม่เป็น {สัจธรรม} เข้าด้วยอำแดงป้อมแล้วคัดข้อความมาให้ลูกขุน สานหลวงปฤกษา ๆ ว่าเปนหญิงหย่าชายให้อำแดงป้อมกับนายบุญศรีขาดจากผัวเมียกันตามกฎหมาย จึ่งทรงพระกรุณาตรัสว่าหญิงนอกใจชายแล้ว มาฟ้องหย่าชายลูกขุนปฤกษาให้หย่ากันนั้นหาเปน {ยุตธรรม} ไม่ จึ่งมีพระราชโองการตรัสสั่งให้เจ้าพญาพระคลังเอากฎหมายณสานหลวงมาสอบกับฉบับ {หอหลวงข้างที} ได้ความ

---

[1] ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1 (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550), หน้า 11.

* ประกาศพระราชปรารภเป็นส่วนเหตุผลของการชำระกฎหมาย จึงปรากฏอยู่ส่วนหน้าของพระอัยการทุกฉบับในกฎหมายตราสามดวง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 62.)

ว่าชายหาผิดมิได้ หญิงขอหย่าท่านว่าเปนหญิงอย่าชายหย่าได้ถูกต้องกันทังสาม ฉบับ[2]

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดให้ชำระกฎหมายเก่าที่มีมีแต่โบราณแล้วรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2347 ทั้งนี้กฎหมายตราสามดวงเป็นประมวลกฎหมายที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดฉบับหนึ่งของโลก เป็นการประมวลพระราชกำหนดบทพระอัยการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในการปกครอง การบริหารราชการแผ่นดิน การกำหนดและบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยกันเอง และระหว่างบุคคลต่อรัฐ[3] โดยโครงสร้างของกฎหมายตราสามดวงนั้นประกอบไปด้วย “พระธรรมศาสตร์” เป็นหลักใหญ่ในการออกกฎหมาย จากนั้นพระมหากษัตริย์นำมูลคดีต่าง ๆ ในพระราชศาสตร์มาบัญญัติเป็นสาขาคดีต่าง ๆ เรียกว่า “พระราชศาสตร์” นอกจากพระราชศาสตร์แล้วยังมีกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารและการปกครองที่พระมหากษัตริย์ทรงออกเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบ้านเมือง เรียกว่า “ราชนิติศาสตร์”[4]

ชาญณรงค์ บุญหนุนระบุว่าพระธรรมศาสตร์ของไทยนั้นได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียผ่านทางมอญและพม่า พวกมอญดัดแปลงพระธรรมศาสตร์ของอินเดียมาปรับให้เข้ากับหลักพุทธศาสนาและส่งอิทธิพลต่อไปยังพม่า และเป็นที่ยอมรับกันว่า พระธรรมศาสตร์ที่เกิดขึ้นในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มนูธรรมศาสตร์ของอินเดีย[5] วินัย พงศ์ศรีเพียร ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับพระธรรมศาสตร์ของไทยไว้ว่า

> การที่พระธรรมศาสตร์ของไทยได้รวมมูลคดีวิวาท และหลักการพิจารณาความไว้ด้วยกัน แสดงว่านักปราชญ์ราชบัณฑิตไทยได้เรียบเรียงขึ้นจาก

---

[2] เรื่องเดียวกัน. หน้า 373.

[3] เรื่องเดียวกัน. หน้า 11.

[4] วินัย พงศ์ศรีเพียร, กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ผลงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ลำดับที่ 2 กฎหมายตราสามดวง: การพิจารณาใหม่, (กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, 2547), หน้า 2.

[5] ชาญณรงค์ บุญหนุน, “พระธรรมสาตร,” ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร และ วีรวัลย์ งามสันติกุล, (บรรณาธิการ), นีติปรัชญาไทย**:** ประกาศพระราชปรารภ หลักอินทภาษ พระธรรมสาตร และ **On the Laws of Mu’ung Thai or Siam** (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549), หน้า 71.

มานวธรรมศาสตร์ และนารทธรรมศาสตร์ เพราะพระธรรมศาสตร์ฉบับหลังของอินเดียมุ่งเน้นไปที่ขบวนการพิจารณาไต่สวนและตัดสินคดีความ[6]

ทั้งนี้พระธรรมศาสตร์เป็นส่วนที่ว่าด้วยมูลคดีต่าง ๆ 39 มูลคดี แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. มูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตุลาการ 10 ประการ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจศาลและวิธีพิจารณาความ ประกอบด้วย

1. ลักษณะอินภาษ	2. ลักษณะพระธรรมนูญ
3. ลักษณะพยาน	4. ลักษณะตัดพยาน
5. ลักษณะว่าต่างแก้ต่าง	6. ลักษณะตัดสำนวน
7.ลักษณะรับฟ้อง	8. ลักษณะประวิงความ
9. ลักษณะกรมศักดิ์ (พรหมทัณฑ์)	10. ลักษณะตัดฟ้อง

2. มูลคดีวิวาท 29 ประการประกอบด้วย

1.ลักษณะกู้หนี้	2. ลักษณะฉ้อพระราชทรัพย์
3. ลักษณะแบ่งมรดก	4. ลักษณะให้ปัน
5. ลักษณะจ้างวาน	6. ลักษณะพนัน
7. ลักษณะซื้อขาย	8. ลักษณะโจร
9. ลักษณะที่บ้านที่นา	10. ลักษณะที่ไร่ที่สวน
11. ลักษณะทาส	12. ลักษณะวิวาทด่าตีกัน
13. ลักษณะผัวเมีย	14. ลักษณะโทษในพระราชสงคราม
15. ลักษณะกบฏศึก	16. ลักษณะละเมิดพระราชบัญญัติ
17. ลักษณะเบียดบังอากรขนอนตลาด	18. ลักษณะข่มเหงท่าน
19. ลักษณะที่กระหนาบคาบเกี่ยว	20. ลักษณะบุกรุก
21. ลักษณะลักพา	22. ลักษณะความสาเหตุ
23. ลักษณะเกษียณอายุ	24. ลักษณะฝากทรัพย์
25. ลักษณะทำกฤตยาคม	26. ลักษณะเช่า

[6] วินัย พงศ์ศรีเพียร, กฎหมายตราสามดวง**:** แว่นส่องสังคมไทย ผลงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ลำดับที่ 1 สถานภาพการศึกษากฎหมายตราสามดวง (กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, 2547), หน้า16.

27. ลักษณะยืม 28. ลักษณะแบ่งปันบานแผนกหมู่ชา
29. ลักษณะอุทธรณ์

มูลคดีวิวาท 29 ประการในพระธรรมศาสตร์นั้นถูกนำไปแตกเป็นสาขาคดีในกฎหมายตราสามดวงเป็นพระอัยการ 13 ฉบับ ได้แก่ พระอัยการลักษณะกู้หนี้ พระอัยการลักษณะอาชญาหลวงและพระอัยการอาชญาราษฎร์ พระอัยการลักษณะมรดก พระอัยการลักษณะเบ็ดเสร็จ พระอัยการลักษณะโจร พระอัยการทาส พระอัยการลักษณะวิวาทด่าตีกัน พระอัยการลักษณะผัวเมีย พระอัยการกบฏศึก พระอัยการลักษณะลักพา พระอัยการพรมศักดิ์ พระอัยการบานแผนก และพระอัยการลักษณะอุทธรณ์[7]

พระอัยการลักษณะมรดก หรือในฉบับราชบัณฑิตยสถานซึ่งพิมพ์ตามต้นฉบับหลวงเรียกว่า มรดก เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงมูลคดีวิวาทเรื่องการแจกมรดกที่ไม่เป็นธรรม หรือ **อธมฺมทายชฺชวิภตฺตภาคํ** อันเป็นมูลคดีหนึ่งใน 29 ประการที่ระบุในพระธรรมศาสตร์ จากนั้นจึงเป็นตัวบทพระอัยการที่จัดเป็นสาขาคดีอันพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นจากมูลคดี การที่มีชื่อภาษาบาลีระบุอยู่ในบทนำเรื่องก่อนอธิบายขยายความด้วยภาษาไทยอาจแสดงว่าเป็นกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากพระธรรมศาสตร์ฉบับอื่น เนื่องจากมีกฎหมายตราสามดวง 10 ลักษณะที่เริ่มเรื่องด้วยข้อความอักษรไทย ภาษาไทย ซึ่งสันนิษฐานกันว่าคงเป็นกฎหมายเฉพาะของคนไทยที่ตราขึ้นใช้เอง[8]

จากที่ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญตามกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ไปแล้วนั้น เมื่อนำกฎหมายตราสามดวงซึ่งนักวิชาการไทยหลายท่านระบุว่าได้รับอิทธิพลมาจากพระมนูธรรมศาสตร์มาเปรียบเทียบ จะเห็นลักษณะคล้ายและลักษณะต่างของกฎหมายอินเดียโบราณและกฎหมายไทย ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง และอาจสะท้อนความสัมพันธ์ของกฎหมายอินเดียโบราณและกฎหมายไทยได้ด้วย โดยผู้วิจัยจะแบ่งการเปรียบเทียบออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก, ทรัพย์สินที่ตกทอดได้, ผู้มีสิทธิ์รับมรดก, ผู้หมดสิทธิ์รับมรดก และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดก ดังนี้

---

[7] วินัย พงศ์ศรีเพียร, กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ผลงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ลำดับที่ 2 กฎหมายตราสามดวง: การพิจารณาใหม่, หน้า 13-14.

[8] ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1, หน้า 23.

4.1 ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก

คัมภีร์ธรรมศาสตร์กล่าวถึงช่วงเวลาในการแบ่งมรดกว่าอาจเกิดขึ้นหลังจากมีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตหรือเกิดขึ้นในขณะที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ก็ได้ ดังที่เคาตมธรรมสูตรระบุไว้ว่าเหล่าลูกชายควรแบ่งมรดกหลังจากบิดาเสียชีวิตไปแล้วหรือเมื่อมารดาเข้าสู่วัยหมดระดู หรือในเวลาที่บิดายังมีชีวิตอยู่ หรือจะแบ่งทรัพย์สินเมื่อทายาทต้องการให้มีการแบ่งก็ได้[9] มนุสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติระบุถึงการแบ่งทรัพย์สินโดยบิดาเป็นผู้ให้แก่ลูก[10] แต่ลูกจะเป็นผู้แบ่งมรดกของบิดาได้ก็ต่อเมื่อบิดาเสียชีวิตไปแล้ว ส่วนนารทสมฤติระบุว่านอกจากจะแบ่งมรดกหลังจากบิดามารดาเสียชีวิตแล้วยังสามารถกระทำได้เมื่อมารดาเข้าสู่วัยหมดระดูหรือเมื่อพี่สาวหรือน้องสาวออกเรือนไปหรือเมื่อการร่วมอภิรมย์ของบิดามารดาจืดจางไป หรือเมื่อบิดาเป็นผู้ไม่มีความต้องการทางโลก หรือเมื่อบิดาถึงวัยที่จะแบ่งทรัพย์สินให้ลูกได้

จะเห็นว่าในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นไม่ได้จำกัดว่าการแบ่งมรดกจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเจ้าของทรัพย์สินเสียชีวิตเท่านั้น แต่ยังให้มีการแบ่งทรัพย์สินได้ในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่และกำหนดไว้หลายโอกาส ในขณะที่เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายตราสามดวงแล้ว กฎหมายตราสามดวงกำหนดไว้ให้แบ่งมรดกก็ต่อเมื่อเจ้าของทรัพย์สินเสียชีวิตไปแล้วเท่านั้น ทั้งยังมีเงื่อนไขด้วยว่าหากญาติพี่น้องลูกภรรยายังมิได้ช่วยปลงศพผู้เสียชีวิต แต่เอาทรัพย์สินของผู้ตายไปก่อนแล้วจะกลับมาเอาส่วนแบ่งมรดกเพิ่มเติมอีกมิได้ และถ้าทรัพย์สินที่เอาไปก่อนจะแบ่งมรดกนั้นมีมากกว่าส่วนแบ่งที่เขาพึงจะได้รับ กฎหมายตราสามดวงกำหนดให้เรียกเอาทรัพย์สินคืนมาแบ่งให้แก่ผู้ที่ยังไม่ได้รับส่วนแบ่งด้วย ดังนี้

> ...แลเศษฐีคฤหบดีผู้มีบันดาศักดิ์ก็ดี หาบันดาศักดิ์มิได้ก็ดีถึงแก่อาพาธแล้ว มรณภาพ แลญาติพี่น้องบุตรภิริยามาช่วยรักษา ไข้ ศภ แลญาติพี่น้องบุตรภิริยา ยังมิได้ช่วยปลงศภเผาผีก่อน แลญาติพี่น้องบุตรภิริยา เกบเอาแก้วแหวนเงินทองทาษกรรมกรหญิงชายช้างม้าโคกระบือสรรพทรัพยสิ่งใดไปก่อนยังมิได้ปลงนั้น แลพี่น้องบุตรภิริยาซึ่งเกบเอาทรัพยมรดกไปก่อนจะคืนมาหาทรัพย์จะปันเอาอีกนั้นท่านว่าอย่าให้เลย เหตุมันโลภจะใคร่ได้ของท่านไม่คำนับเปนฉันญาติ ถ้าทรัพยที่มันเกบเอาไปนั้นน้อยกว่าส่วนมันจะได้ก็อย่าให้อีกเลย ถ้าแลมันผู้เกบเอาทรัพยมรดกไปก่อนมิได้

[9] Gaut.28.2-3
[10] Mn.9.215; Yāj.2.114

> ปลงศภนั้น เอาไปมากกว่าส่วนแบ่งปัน ท่านให้เรียกเอาคืนมาปันให้ญาติพี่น้องบุตรภรรยา ซึ่งยังมิได้รับส่วนแบ่งปันนั้น ให้ปันให้โดยพระราชกฤษฎีกา[11]

เป็นที่น่าสังเกตว่า “ผู้แบ่งมรดก” นั้น ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าจะมีการแต่งตั้งให้มีผู้รับผิดชอบในการแบ่งมรดกของผู้ตายหรือไม่ในกรณีที่เป็นการแบ่งมรดกหลังจากผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินเสียชีวิต แต่ในกรณีที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ ผู้ที่แบ่งมรดกก็คือตัวเจ้าของทรัพย์สินเอง ในขณะที่กฎหมายตราสามดวงมีการเอ่ยถึง “ผู้รักษาทรัพยมรดก” ซึ่งเป็นผู้ดูแลทรัพย์มรดกและน่าจะทำหน้าที่แบ่งมรดกของผู้ตายด้วย ดังที่ระบุในตัวบทกฎหมายตราสามดวงว่า

> ...ญาติพี่น้องบุตรภรรยาผู้มรณภาพได้ช่วยกันปลงศภแล้วแลจะปันทรัพยมรดกแก่กันนั้น เขาผู้ญาติพี่น้องบุตรภรรยายิงยอมพร้อมมูลกัน มีผู้ลุกนั่งเปนคำนับ... ถ้าแลญาติพี่น้องบุตรภิริยาซึ่งได้ส่วนแบ่งปันแล้วก็ดี ยังมิได้ส่วนแบ่งปันก็ดีรู้ว่าทรัพยมรดกผู้มรณภาพนั้นได้แบ่งปันกันแล้วยังมิสิ้น แลผู้รักษาทรัพยมรดกนั้นยักย้ายไว้...[12]

จะเห็นได้ว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์ระบุช่วงเวลาในการแบ่งมรดกเอาไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ สามารถแบ่งตอนที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ โดยเจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้แบ่งเอง หรือแบ่งมรดกหลังจากเจ้าของทรัพย์สินเสียชีวิตไปแล้วโดยไม่ได้กำหนดว่าใครเป็นผู้ทำหน้าที่แบ่งมรดก ส่วนกฎหมายตราสามดวงนั้นให้มีการแบ่งส่วนแบ่งมรดกได้ภายหลังจากเจ้าของทรัพย์สินตายไปแล้วเท่านั้น โดยมีญาติที่ทำหน้าที่ผู้รักษาทรัพย์มรดกเป็นผู้ดูแลการแบ่งมรดกให้เป็นธรรม

4.2 ทรัพย์สินที่ตกทอดได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 139-140 บัญญัติว่า

> มาตรา 139 อสังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ที่ดินและทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น และหมายความรวมถึงทรัพยสิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน หรือทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้นด้วย

---

[11] ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1, หน้า 386.

[12] เรื่องเดียวกัน

มาตรา 140 สังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ทรัพย์สินอื่นนอกจากอสังหาริมทรัพย์ และหมายความรวมถึงสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย

มาตรา 141 ทรัพย์แบ่งได้ หมายความว่า ทรัพย์อันอาจแยกเป็นส่วน ๆ ได้จริงถนัดชัดแจ้ง แต่ละส่วนได้รูปบริบูรณ์ลำพังตัว

มาตรา 142 ทรัพย์แบ่งไม่ได้ หมายความว่า ทรัพย์อันจะแยกออกจากกันไม่ได้นอกจากเปลี่ยนแปลงภาวะของทรัพย์ และหมายความรวมถึงทรัพย์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ด้วย

มาตรา 143 ทรัพย์นอกพาณิชย์ หมายความว่า ทรัพย์ที่ไม่สามารถถือเอาได้และทรัพย์ที่โอนแก่กันมิได้โดยชอบด้วยกฎหมาย

จะเห็นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แบ่งทรัพย์สินออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ อสังหาริมทรัพย์ สังหาริมทรัพย์ ทรัพย์แบ่งได้ ทรัพย์แบ่งไม่ได้ และทรัพย์นอกพาณิชย์ ซึ่งจะสังเกตได้ว่ามีการใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทของทรัพย์เป็น 3 เกณฑ์ คือ เกณฑ์การเคลื่อนที่ เพื่อแบ่งว่าเป็นทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้หรือไม่ ได้แก่อสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ เกณฑ์ความเป็นไปได้ในการแบ่งส่วนทรัพย์สิน เพื่อแบ่งว่าทรัพย์นั้นสามารถแบ่งออกจากกันได้หรือไม่ ได้แก่ทรัพย์แบ่งได้และทรัพย์แบ่งไม่ได้ และเกณฑ์ความสามารถในการครอบครองทรัพย์ เพื่อแบ่งว่าเป็นทรัพย์ที่สามารถมีเจ้าของครอบครองได้หรือไม่ ได้แก่ทรัพย์นอกพาณิชย์

เมื่อพิจารณาทั้งคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง จะพบว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์กล่าวถึงทรัพย์สินที่ตกทอดได้ไว้หลายประการ แต่มิได้ชี้ชัดลงไปว่าแบ่งทรัพย์สินเป็นประเภทใหญ่ตามเกณฑ์อะไรบ้าง ผู้วิจัยจึงแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ได้แก่ สิ่งมีชีวิต อสังหาริมทรัพย์และเครื่องมือเครื่องใช้ และทรัพย์สิน โดยประเภทหลังสุดนี้ยังสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทย่อย ได้แก่ สตรีธนะ ทรัพย์สินส่วนตัว และทรัพย์สินเบ็ดเตล็ด ทั้งนี้ คำว่า “ทรัพย์สิน” ซึ่งในภาษาสันสกฤต คือ dravya และ dhana นั้น ไม่อาจชี้ชัดลงไปได้ว่าหมายถึงทรัพย์สินใดบ้าง จะเป็นเงินทอง หรือของมีค่าใดมิได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจน ส่วนกฎหมายตราสามดวงมีการระบุถึงทรัพย์สินเอาไว้หลายสิ่ง มีทั้งเอ่ยถึงทรัพย์สินในภาพรวมโดยมิได้ระบุชัดเจนว่าหมายถึงทรัพย์สินใดบ้าง และเอ่ยถึงทรัพย์สินอย่างชี้เฉพาะลงไปว่าเป็นสิ่งของ ข้าทาสบริวาร เครื่องสรรพาวุธ เช่น

...ให้เอาเครื่องสรรพาวุธช้างม้าเครื่องพัทยาบ่าวไพร่ แลเรือยาวแต่ ๗ วา

ขึ้นไปยกไว้เปนหลวง แลทรัพยสิ่งสืนทาษกรรมกร { ชาย / หญิง } เรือกสวนไร่นานั้น ยังมากน้อยเท่าใดให้ประมวนไว้...[13]

ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึงทรัพย์สินในภาพรวมนั้น กฎหมายตราสามดวงแบ่งทรัพย์สินออกเป็น 2 ประเภทโดยใช้เกณฑ์ว่าเป็นหรือไม่เป็นสิ่งมีชีวิต ดังที่เรืองวิทย์ ลิ่มปนาทระบุว่า ได้แก่

> สะวิญญาณกะทรัพย หมายถึงสิ่งที่มีวิญญาณหรือชีวิต ได้แก่ ข้าทาสบริวาร สัตว์พาหนะ และสัตว์เลี้ยง เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หมู เป็นต้น
>
> อะวิญญาณกะทรัพย หมายถึง สิ่งที่ไม่มีวิญญาณหรือชีวิตซึ่งนับเป็นทรัพย์ ได้แก่ เงิน ทอง ที่ดิน เสื้อผ้า เครื่องประดับ เป็นต้น[14]

นอกจากแบ่งทรัพย์เป็นสองประเภทข้างต้นแล้ว กฎหมายตราสามดวงยังกล่าวถึงทรัพย์สินในรูปแบบสินสมรสและสินส่วนตัวด้วย ในที่นี้ผู้วิจัยจึงจะแบ่งทรัพย์สินออกเป็น 2 ส่วนตามเกณฑ์ที่ใช้แบ่งทรัพย์สิน ได้แก่เกณฑ์การมีชีวิตและเกณฑ์การเป็นเจ้าของระหว่างคู่สมรส

4.2.1 ทรัพย์สินตามเกณฑ์การมีชีวิต

คัมภีร์ธรรมศาสตร์แม้จะมิได้แบ่งทรัพย์สินเป็นสองกลุ่มตามเกณฑ์การมีชีวิตโดยตรงแต่ยังเห็นลักษณะของทรัพย์สินที่แบ่งเป็นสิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิตอยู่ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงอย่างละเอียดแล้วในหัวข้อที่ 3.2.1 และ 3.2.2 ในเรื่องทรัพย์สินที่ตกทอดได้ ซึ่งมีทั้งสิ่งมีชีวิตเช่นปศุสัตว์ และอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งยานพาหนะและเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรด้วย ส่วนกฎหมายตราสามดวงนั้นแบ่งทรัพย์สินตามเกณฑ์การมีชีวิตออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ทรัพย์สินที่มีชีวิต หรือ “สะวิญญาณกะทรัพย” และทรัพย์สินที่ไม่มีชีวิต หรือ “อะวิญญาณกะทรัพย” แต่เมื่อกล่าวลงรายละเอียดของทรัพย์สินทั้งสองประเภทนี้ ในกฎหมายตราสามดวงจะระบุรวม ๆ กันไปทั้งสองประเภท เช่น

> ...แลคนทังนั้นมีทรัพยสิ่งสินด้วยผลราชการอันพระราชทานให้ก็ดี แลมีทรัพยสิ่งสืนขึ้นด้วยทำมาหากินด้วยกันก็ดี แลผู้นั้นถึงแก่มรณภาพลง ให้เอาเครื่องสรรพาวุธ ช้างม้าเครื่องพัทยาบ่าวไพร่ แลเรือยาวแต่ ๗ วาขึ้นไปยกไว้เปนหลวง แลทรัพยสิ่งสืน

---

[13] ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1, หน้า 376.

[14] เรืองวิทย์ ลิ่มปนาท, “รัฐกับสิทธิในทรัพย์สินจากกฎหมายตราสามดวง,” วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 42 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2558): หน้า 51.

ทาษกรรมกร ชาย / หญิง } เรือกสวนไร่นานั้น ยังมากน้อยเท่าใดให้ประมวนไว้...เอาทรัพยนั้นไช้นี่จงครบก่อน...[15]

...แลทรัพยสิ่งของทาษกรรมกรชายหญิงอันเปนเครื่องบริโภคทังปวงนอกกว่าเครื่องสรรพาวุธพัทยาที่เปนของหลวงนั้น...[16]

...แลเอาทรัพยมรดกแก้วแหวนทองเงินทาษกรรมกรหญิงชายช้างม้าโคกระบือสรรพทรัพยสิ่งใดมาแบ่งปันกันแล้ว...[17]

มาตราหนึ่งเศษฐีคฤหบดีผู้มีทรัพยสิ่งสืน...ท่านให้เอาทรัพยสิ่งสืนแก้วแหวนเงินทองช้างม้าข้าคนเครื่องบริโภคทังปวงนั้นเข้าท้องพระคลังหลวง...[18]

...ท่านว่าเพราะผู้นั่งมิได้ถามผู้อาพาธ ๆ สติฟั่นเฟือน ท่านให้เรียกคืนเอาทรัพยสิ่งของช้างม้าข้าคนไร่นาเรือกสวรในพิไนยกันนั้น...[19]

จะเห็นว่าในบรรดาทรัพย์สินที่กฎหมายตราสามดวงเอ่ยถึงนั้นมีทั้งทรัพย์สินที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตปะปนกันไป ได้แก่ สิ่งมีชีวิต คือช้าง ม้า โค กระบือ บ่าวไพร่ ทาสกรรมกร ข้าคน และสิ่งไม่มีชีวิต คือ เรือกสวนไร่นา เรือที่มีความยาวต่าง ๆ เครื่องสรรพาวุธ เครื่องพัทธยา เครื่องบริโภค ทรัพย์สินมีค่าต่าง ๆ เช่นแก้วแหวนเงินทอง ฯลฯ แต่ทั้งนี้ ใช่ว่าทายาทจะมีสิทธิ์ได้รับทรัพย์มรดกทั้งหมดนี้ กฎหมายตราสามดวงระบุว่าในกรณีที่ผู้ตายมีศักดินาตั้งแต่ 400 ขึ้นไป เครื่องสรรพาวุธ ช้างม้า บ่าวไพร่ เรือยาว 7 วาขึ้นไป และเครื่องพัทยา จะต้องคืนเข้าพระคลังหลวง ส่วนทรัพย์สินที่เหลือให้ใช้ให้หมดก่อนจึงจะแบ่งส่วนที่เหลือกันได้ การที่ต้องเก็บทรัพย์สินบางส่วนเข้าพระคลังหลวงอาจเพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการสะสมกำลังและอำนาจมากเกินไปจนทำให้เกิดความยากลำบากในการควบคุมคนก็เป็นได้ อีกทั้งทรัพย์สินบางประเภท เช่นเครื่องพัทยานั้น ก็เป็น

---

[15] ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1, หน้า 376.

[16] เรื่องเดียวกัน, หน้า 377.

[17] เรื่องเดียวกัน, หน้า 386.

[18] เรื่องเดียวกัน, หน้า 387.

[19] เรื่องเดียวกัน, หน้า 389.

สิ่งที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้เป็นการเฉพาะตน ไม่ตกเป็นของทายาท ดังที่เรืองวิทย์ ลิ่มปนาท กล่าวถึงเครื่องพัทธยาไว้ว่า

> ...นอกจากนี้ขุนนางจะยังได้รับเครื่องยศพระราชทานมีเสื้อผ้า สัปทน ลอมพอก เจียดหมาก เจียดน้ำ พานหมาก เสลี่ยงคานหาม และเครื่องสรรพาวุธ ซึ่งของพระราชทานเหล่านี้เรียกว่า เครื่องพัทธยา เป็นทรัพย์สินประกอบยศ และไม่ตกเป็นมรดกแก่ทายาท[20]

แต่นอกจากเครื่องพัทธยาแล้ว ของพระราชทานอย่างอื่นสามารถตกทอดไปถึงลูกหลานได้ แม้แต่ข้าคนพระราชทาน หากเกิดลูกหลานก็ให้ตกเป็นสิทธิ์ของทายาทไป ดังที่ระบุในกฎหมายตราสามดวง มาตรา 33 ว่า

> มาตราหนึ่ง สมเดจ์พระพุทธิเจ้าอยู่หัวพระราชทานผู้คนช้างม้า แลทรัพยสิ่งของแก่ผู้ใดก็เปนสิทแก่ผู้รับพระราชทานนั้น ถ้าแลเมื่อหน้าไปข้าคนซึ่งพระราชทานนั้นเกิดลูกชายหญิงสืบไปก็ให้เปนสิทแก่ผู้นั้น แม้นเขาผู้ได้รับพระราชทานสืนทรัพยพัทยานั้นล้มตายแลพี่น้องลูกหลานเขายัง แลข้าคนสืนทรัพยซึ่งมีมากน้อยเท่าใดนอกกว่าเครื่องพัทยานั้น ก็ให้เปนสิทแก่ผู้เปนพี่น้องลูกหลานนั้น[21]

เมื่อนำกลับไปเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์อีกครั้งจะเห็นว่าลักษณะที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือการที่ต้องมีมรดกส่วนหนึ่งกลับคืนไปสู่รัฐโดยในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นทายาทจะได้แบ่งทรัพย์สินทั้งหมด (รวมทั้งหนี้สิน) ของบิดาหรือมารดา แต่กฎหมายตราสามดวงต้องมีการหักส่วนแบ่งทรัพย์สินส่วนหนึ่งของผู้ตายที่เป็นข้าราชการและเครื่องพัทธยาเข้าพระคลังหลวงก่อนทายาทที่เหลือจึงจะแบ่งทรัพย์สินที่เหลืออยู่ได้ ทั้งนี้ยาชญวัลกยสมฤติ นารทสมฤติ และกฎหมายตราสามดวงยังมีลักษณะคล้ายคลึงกันประการหนึ่งคือทายาทมีหน้าที่ต้องนำทรัพย์สินมรดกของผู้ตายไปใช้หนี้ให้หมดก่อน จึงจะสามารถแบ่งทรัพย์สินที่เหลืออยู่หลังจากการใช้หนี้ได้[22]

---

[20]เรืองวิทย์ ลิ่มปนาท, “รัฐกับสิทธิในทรัพย์สินจากกฎหมายตราสามดวง,” หน้า 52.

[21]ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1, หน้า 383.

[22] Yaj.2.122; Nār.13.32; ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1, หน้า 376.

4.2.2 ทรัพย์สินตามเกณฑ์การเป็นเจ้าของระหว่างคู่สมรส

ทรัพย์สินตามเกณฑ์การเป็นเจ้าของระหว่างคู่สมรสนั้นแบ่งออกเป็นสินส่วนตัวและสินสมรส กฎหมายตราสามดวงระบุถึงหลักเกณฑ์การแบ่งสินเดิมและสินสมรสเอาไว้อย่างชัดเจน หากเป็นสินเดิมจะต้องยกให้แก่ญาติพี่น้องของผู้ตาย ส่วนสินสมรสนั้นจะต้องแบ่งปันกันไป ดังที่ระบุไว้ในตัวบทว่า

> มาตราหนึ่งหญิงชายสมรศด้วยกันแลเขานั้นตายจากกัน ท่านให้ยกสินเดิมให้แก่ญาติพี่น้องเขาตามมากตามน้อยแลศมรศทำได้ด้วยกันเท่าใด ให้แบ่งปันโดยพระราชกฤษฎีกา[23]

แต่ทั้งนี้กฎหมายตราสามดวงเน้นกล่าวถึงการแบ่งมรดกที่เป็นสินส่วนตัวและสินสมรสในบริบทของหญิงในสถานะภรรยามากกว่าจะกล่าวถึงของสามี โดยให้รายละเอียดการแบ่งสินส่วนตัวและสินสมรสของภรรยาพระราชทานเอาไว้อย่างครบถ้วน และยังให้รายละเอียดการแบ่งทรัพย์มรดกของภรรยาพระราชทานที่เป็นภรรยาหลวงและอนุภรรยาในกรณีที่ญาติผู้ตายฟ้องร้องด้วย ดังนี้

> มาตราหนึ่ง พระราชทานเมียให้แก่ขุนมูนนายผู้ใด แลเมียพระราชทานนั้นล้มตาย ท่านว่าหญิงผู้ตายนั้นเปนข้าหลวง ท่านให้เอาทรัพยเดิมแลสินสมรศแห่งหญิงผู้ตายนั้น แบ่งออกเปนสามภาค ๆ หนึ่งยกไว้เปนหลวงภาคหนึ่งไว้ให้แก่ผัว ภาคหนึ่งไว้แก่ญาติหญิงผู้ตายนั้น
>
> มาตราหนึ่ง ภรรยาข้าราชการผู้สูงนา ๔๐๐ ขึ้นไป ถ้าเปนภรรยาพระราชทานถึงมรณภาพ ญาติพี่น้องผู้ตายฟ้องหาทรัพยมรดก ให้รับพิจารณาตามกฎหมาย ถ้า
>
> เปน { ภรรยาหลวง / อนุภรรยา } มีทุนแลสินเดิมมาอยู่กินหญิงตาย ฝ่ายญาติพี่น้องแห่งหญิงมาฟ้องหาทรัพยมรดก ท่านให้แบ่งปันแต่ทุนแลสินเดิมแห่งหญิงนั้น ให้แก่ญาติพี่น้องผู้ตาย ถ้าทุนแลสินเดิมจำหน่ายสิ้นแล้ว จึ่งให้เอาสินสมรศคิดใช้สินเดิมแลสมรศเหลือ

---

[23]ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1, หน้า 381.

มากน้อยเท่าใด ให้คงไว้แก่ชาย ถ้า [ภรรยาหลวง / อนุภรรยา] หาทุนแลสินเดิมมิได้ อย่าให้แบ่งปันทรัพยมรดกนั้นเลย ให้คงอยู่แก่ชายจงสิ้นเหตุทรัพยนั้นจะได้เปนกำลังราชการแก่ชายผัวสืบไป[24]

จะเห็นว่า หากเป็นภรรยาพระราชทานนั้น จะใช้วิธีคิดรวมทั้งสินเดิมและสินสมรสแบ่งออกเป็น 3 ส่วน เข้าพระคลังหลวง ให้แก่สามี และให้แก่ญาติผู้ตาย โดยไม่ต้องแบ่งออกเป็นสินสมรสและสินเดิมก่อนแต่อย่างใด แต่หากมีการฟ้องร้องหามรดกเกิดขึ้น ก็ต้องมีการคำนวณสินเดิมและสินสมรส โดยญาติของหญิงผู้ตายที่ฟ้องร้องนั้นจะได้เฉพาะทุนและสินเดิมเท่านั้น สินสมรสไม่มีการนำมาแบ่งให้ ยกเว้นว่ามีการใช้ทุนและสินเดิมหมดไปแล้ว จึงจะนำสินสมรสมาหักออกไปตามจำนวนทุนและสินเดิมที่มี แต่หากหญิงที่เป็นภรรยาพระราชทานนั้นไม่มีทุนและสินเดิมติดตัวมา จะไม่มีการแบ่งมรดกของหญิงนั้นและกำหนดให้เป็นของชายเพื่อเป็นกำลังราชการแก่สามี ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ไม่มีการแบ่งมรดกของหญิงที่ไม่มีทุนและสินเดิมติดตัวมานั้น เนื่องจากว่าหากไม่มีทุนและสินเดิม นางย่อมจะมีแต่ทรัพย์สินที่หามาได้หลังการสมรสแล้ว ซึ่งจะถือว่าเป็นสินสมรส ดังนั้นการจะแบ่งสินสมรสซึ่งสามีมีสิทธิ์ร่วมกันกับภรรยาตรงนี้ให้แก่ญาติพี่น้องของภรรยาจึงเป็นการไม่ยุติธรรมต่อสามี

กฎหมายตราสามดวงได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีการให้ความสำคัญและคุ้มครองสิทธิ์ของภรรยาพระราชทานอยู่พอสมควร ไม่ว่าหญิงนั้นจะเป็นภรรยาหลวงหรืออนุภรรยาก็ยังจะสามารถใช้กฎเกณฑ์เดียวกันในการแบ่งมรดกของนาง ในแง่หนึ่งอาจเป็นการแสดงให้เห็นว่าไม่มีความแตกต่างกันในสิทธิ์ที่จะพึงได้รับระหว่างสถานะภรรยาหลวงและอนุภรรยา แต่อีกแง่หนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะว่าไม่ว่าจะเป็นภรรยาหลวงหรืออนุภรรยา แต่สถานะที่ติดตัวนางมาคือเป็นภรรยาพระราชทานซึ่งพระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้ ฉะนั้นจึงต้องดูแลและคุ้มครองสิทธิ์ของภรรยาที่ได้รับพระราชทานมาให้ดีกว่าภรรยาอื่น จึงต้องกำหนดสิทธิ์การแบ่งมรดกของนางให้ชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นการให้ความสำคัญและยกย่องภรรยาพระราชทานเหนือกว่าภรรยาอื่น

เมื่อนำกลับไปเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะพบว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นยังไม่ปรากฏแนวคิดการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาเป็นสองส่วนคือเป็นสินส่วนตัวและสินสมรสอย่างชัดเจนเหมือนในกฎหมายตราสามดวง แต่มีลักษณะของการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามี

[24]เรื่องเดียวกัน, หน้า 383.

ภรรยาอยู่เช่นกัน กล่าวคือมีทรัพย์สินประเภทสตรีธนะ*ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินของผู้หญิงเท่านั้นที่จะมีสิทธิ์ครอบครองและจะส่งต่อกันในหมู่ทายาทหญิงโดยที่ผู้ชายไม่มีสิทธิ์ครอบครองทรัพย์สินนี้ ตราบใดที่ยังมีทายาทเพศหญิงสืบทอดสายโลหิตอยู่ ซึ่งอาจเทียบกับสินส่วนตัวของผู้หญิงได้ เนื่องจากสตรีธนะเป็นทรัพย์สินที่ติดตัวหญิงมาตั้งแต่ก่อน (และหลัง) แต่งงาน อีกกรณีหนึ่งในเรื่องสินส่วนตัวคือมีทรัพย์สินประเภทหนึ่งที่ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า เยาตกะ (yautaka) หรือ สวธนะ (svadhana)** ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินส่วนตัว แต่มิได้ใช้จำกัดในบริบทของสินสมรสและสินส่วนตัวระหว่างสามีภรรยา ทว่าหมายรวมถึงทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคลที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวใหญ่ และเขาไม่จำเป็นจะต้องยกทรัพย์สินส่วนนี้ให้แก่ผู้ใดถ้าไม่ต้องการจะให้ ฉะนั้นจึงไม่อาจนำเยาตกะหรือสวธนะมาเปรียบเทียบกับสินส่วนตัวตรงนี้ได้เนื่องจากมิได้เป็นคำที่ใช้เฉพาะบริบทของทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา ส่วนสินสมรสนั้นไม่มีการระบุถึงคำนี้ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ แต่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจจะมีทรัพย์สินที่เป็นส่วนกลางของสามีภรรยาหรือสินสมรสด้วย แต่สามีซึ่งเป็นสมาชิกเพศชายและหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ดูแลบริหารจัดการทรัพย์สินส่วนนี้ จึงมิได้นับว่าเป็น “สินสมรส” และไม่มีการกล่าวถึงเอาไว้เนื่องจากถือว่าเป็นของผู้ชายไปแล้ว

นอกจากนี้ยังมีทรัพย์สินอีกส่วนหนึ่งที่กฎหมายตราสามดวงกำหนดว่าเมื่อมีการมอบให้ทายาทคนใดคนหนึ่งก่อนที่เจ้าของทรัพย์สินจะเสียชีวิตและมีการแบ่งมรดกนั้นจะเป็นของผู้ที่ได้รับทรัพย์สินนั้นเลยและไม่สามารถเรียกกลับมารวมในกองมรดกเพื่อแบ่งปันในหมู่ทายาทได้ ดังเช่นในมาตรา 15 ที่ระบุว่าลูกคนอื่นไม่สามารถจะเอาทรัพย์ที่บิดามารดามอบให้แก่ลูกคนหนึ่งมาแบ่งกันได้

> มาตราหนึ่ง ถ้าทรัพยบิดามานดายกให้แก่บุตรผู้หนึ่งแล้ว อยู่มาบิดามานดาถึงแก่มรณภาพแลบุตรทังหลายจะปันเอาทรัพนั้นหมิได้ ควรปันได้แต่ทรัพซึ่งอยู่แก่บิดามานดานั้น ให้แก่บุตรทังหลาย[25]

และมาตรา 50 ที่ระบุว่าหากผู้ที่ป่วยเอาทรัพย์สินใด ๆ มามอบให้แก่ลูกภรรยาหรือญาติพี่น้องโดยมีพยานรู้เห็นแล้วจะถือว่าเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ที่ได้รับทรัพย์สินนั้น ถ้าผู้ที่ป่วยตายไปแล้วก็ไม่สามารถจะเรียกเอาทรัพย์ที่มอบให้นั้นกลับมารวมกันเพื่อแบ่งมรดกได้

---

* ดูรายละเอียดเรื่องสตรีธนะในข้อ 3.2.3.1 หน้า 27

** ดูรายละเอียดในข้อ 3.2.3.2 หน้า 32

[25] เรื่องเดียวกัน, หน้า 379.

> มาตราหนึ่ง ผู้อาพาธนั้นมีทรัพยสิ่งของแก้วแหวนเงินทองทรรพทรัพยสิ่งใด ๆ แลเรียกเอาทรัพยนั้นออกมายื่นให้ถึงมือบุตรภรรยาญาติพี่น้องพ้องพันธุมิศหายทาษกรรมกรชายหญิง แลให้ทานทรัพยกับมือผู้อาพาธเองไซ้ แลบุตรภรรยาญาติพี่น้องพ้องพันธุมิศหายได้รับเอาทรัพยนั้นไปจากมือผู้อาพาธนั้นแล้ว แลมีเจ้าไทยพระสงฆผู้เถ้าผู้แก่ลุกนั่งรู้เหนด้วยเปนคำนับ ท่านว่าเปนสิทแก่ผู้ได้ทรัพยนั้น ถ้าแลผู้อาพาธถึงแก่มรณภาพไซ้ ท่านมิให้เรียกเอาทรัพยนั้นมาแบ่งปันเลย[26]

4.3 ผู้มีสิทธิ์รับมรดก

ผู้มีสิทธิ์รับมรดกหรือทายาทนั้น ในกฎหมายตราสามดวงมิได้มีลักษณะของการรับมรดกทีละลำดับชั้นทายาทเหมือนในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ แต่ในการแบ่งมรดกแต่ละครั้งทายาทหลายลำดับจะได้รับมรดกพร้อม ๆ กัน เช่น หากผู้ตายมีลูกภรรยาและบิดามารดา มรดกของเขาหลังจากหักส่วนหนึ่งคืนเข้าท้องพระคลังไปแล้วก็จะต้องแบ่งออกเป็นส่วน ๆ หรือที่ในกฎหมายตราสามดวงใช้คำว่า “ภาค” โดยมอบให้แก่ลูกส่วนหนึ่ง ภรรยาส่วนหนึ่ง บิดามารดาส่วนหนึ่งและญาติพี่น้องลูกหลานอีกส่วนหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากกฎหมายตราสามดวงมาตรา 3 ที่ระบุว่า

> มาตราหนึ่งเสนาบดีมลตรีมุกขลูกขุน เจ้าราชนิกุญขุนหมื่นพันทนายผู้มีบันดาศักดิทังปวง แลบิดามานดาแต่งให้มีเรือนแต่อายุสมควรจะมีเรือน... ให้เอาทรัพยสิ่งของทังปวงซึ่งยังอยู่นั้น แบ่งออกเปนส่วนให้ทำเปนสี่ภาก ๆ หนึ่งเข้าพระคลังหลวงภากหนึ่งให้แก่บิดามานดา...แลภาคหนึ่งให้แก่พี่น้องลูกหลาน แลญาติกาผู้ถึงมรณภาพ ภาคหนึ่งให้แก่พิริยา ถ้าแลผู้มรณภาพนั้นหาแม่เจ้าเรือนมิได้ให้ยกไว้เปนหลวง[27]

จะเห็นว่าแม้จะมิได้แบ่งไปตามลำดับก่อนหลังของทายาทดังเช่นในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ แต่กฎหมายตราสามดวงก็ยังมีลักษณะลำดับชั้นของทายาทแต่ละกลุ่มที่จะได้รับมรดกอยู่ ในที่นี้ผู้วิจัยจึงจะแบ่งทายาทออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ บิดามารดา คู่สมรส ลูก และญาติลำดับอื่น ๆ ดังนี้

---

[26] เรื่องเดียวกัน, หน้า 390.

[27] เรื่องเดียวกัน, หน้า 376-377.

4.3.1 บิดามารดา

กฎหมายตราสามดวงกำหนดให้บิดามารดามีสิทธิ์จะได้รับมรดกของลูกเสมอ ในกรณีที่ลูกชายเป็นผู้ที่มีศักดินา 400 ขึ้นไป เมื่อตายมรดกส่วนหนึ่งของเขาจะตกเป็นของบิดามารดา หากบิดาเสียชีวิตไปแล้วแต่มารดายังอยู่ก็ให้มารดาได้รับส่วนแบ่งมรดกของลูกชายทั้งส่วน หากมารดาเสียชีวิตไปแล้วแต่บิดายังอยู่ บิดาก็จะได้ส่วนแบ่งมรดกของลูกชายทั้งส่วนเช่นกัน และหากบิดามารดายังมีชีวิตอยู่แต่หย่าร้างแล้ว ให้แบ่งส่วนแบ่งสำหรับบิดามารดานั้นออกเป็นสองส่วน แบ่งให้ทั้งบิดาและมารดาคนละส่วน ดังในตัวบทว่า

> มาตราหนึ่งเสนาบดีมลตรีมุกขลูกขุน เจ้าราชนิกุญขุนหมื่นพันทนายผู้มีบันดาศักดิทังปวง แลบิดามานดาแต่งให้มีเรือนแต่อายุสมควรจะมีเรือน... ให้เอาทรัพยสิ่งของทังปวงซึ่งยังอยู่นั้น แบ่งออกเปนส่วนให้ทำเปนสี่ภาก ๆ หนึ่งเข้าพระคลังหลวงภากหนึ่งให้แก่บิดามานดา ถ้าแลบิดาถึงแก่มรณภาพยังแต่มานดา ให้มานดานั้นได้ทรัพยทังส่วน ถ้ามานดามรณภาพยังแต่บิดา ให้บิดานั้นได้ทรัพยทังส่วน ถ้าบิดามานดาหย่าร้างกันแล้ว ให้ได้ทรัพยคนละกึ่งส่วน...[28]

ในกรณีที่ผู้ตายมีลูกที่เกิดจากทาสภรรยา เมื่อเขาให้ทรัพย์สินใด ๆ ก็ตามแก่ลูกผู้นั้น และภายหลังลูกตายไปแล้วทาสภรรยามีสิทธิ์ที่จะได้รับทรัพย์สินของลูกชายซึ่งได้รับมาจากบิดาอีกทอดหนึ่ง ฉะนั้นในกรณีนี้จึงอาจกล่าวได้ว่ามารดามีสิทธิ์จะได้รับมรดกของลูกด้วยถึงแม้ว่ามรดกนั้นจะเป็นของที่บิดาซึ่งตายไปแล้วให้ไว้แก่ลูกชายก็ตาม

นอกจากนี้ บิดามารดายังมีสิทธิ์ได้รับมรดกทั้งหมดของลูกในกรณีที่ได้จัดแจงให้ลูกแต่งงานแล้วแต่ยังไม่ได้แยกเรือนออกไปและยังไม่มีหลาน อาจเป็นเพราะว่าถือว่ายังอยู่ในเรือนของบิดามารดา ฉะนั้นบิดามารดาจึงถือว่ายังเป็นผู้ปกครองของลูกอยู่ โดยเฉพาะในกรณีของลูกสาวซึ่งกฎหมายตราสามดวงระบุไว้อย่างชัดเจนว่าถ้ายังอยู่ในเรือนบิดามารดา บิดามารดาสามารถเรียกคืนทรัพย์สินที่ให้ไปแล้วได้ เนื่องจากเมื่ออยู่ในเรือนนั้น บิดามารดาเป็นใหญ่เหนือลูกสาว ถ้าลูกสาวแยกเรือนไปแล้วจะถือว่าสามีเป็นใหญ่เหนือนาง ดังที่ระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวงมาตราที่ 20 ว่า

---

[28] เรื่องเดียวกัน.

มาตราหนึ่ง บุตร/บุตรี ผู้ใดแล บิดา/มารดา ประกอบให้ สามี/ภริยา แล้ว แลยังอยู่กินด้วยกันกับเรือน บิดา/มารดา ยังไปเกิดบุตรด้วยกัน แลบุตรบุตรีผู้นั้นถึงแก่อุบัติเหตุ แลทรัพยมรดกแห่งผู้มรณนั้น มีมากน้อยเท่าใดควรให้แก่ บิดา/มารดา ผู้มรณนั้น อนึ่งถ้าบุตรีผู้ใดยังอยู่กับเรือนบิดามารดาๆ ให้ทรัพยแก่บุตรีผู้นั้นแล้วแลคืนเอาก็ได้เล่า เหตุบุตรีอยู่กับเรือน บิดา/มารดา บิดามารดานั้นเปนอิศระแก่บุตรี ถ้าบุตรีนั้นออกไปจากเรือน บิดา/มารดา แล้วบิดามารดามิได้เปนใหญ่แก่บุตรีนั้นเลย สามีนั้นได้เปนอิศราแก่บุตรีนั้นแล[29]

เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะพบว่า บิดามารดาสามารถรับมรดกของลูกได้ในกรณีที่ลูกไม่มีทายาทลำดับอื่น คือ ลูกชาย ลูกสาว และคู่สมรส แล้ว บิดามารดาจึงจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกไป ซึ่งแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับกฎหมายตราสามดวงที่จะให้บิดามารดามีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งมรดกของลูกเสมอ

4.3.2 คู่สมรส

คู่สมรสมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกของอีกฝ่ายในกรณีที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตไป ในกรณีที่สามีเสียชีวิต ภรรยาจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกส่วนหนึ่งของสามีด้วยไม่ว่าสามีจะได้รับหรือไม่ได้รับราชการและมีศักดินาสูงหรือต่ำก็ตาม กฎหมายตราสามดวงระบุว่าภรรยามี 4 ประเภท[30] ได้แก่

- ภรรยาสู่ขอ บิดามารดายกให้อยู่ด้วยกันและแต่งงานแบบมีขันหมาก
- ภรรยาพระราชทาน พระมหากษัตริย์พระราชทานให้เนื่องจากมีบำเหน็จแก่ราชการ
- ภรรยาที่ทูลขอพระราชทาน

[29] เรื่องเดียวกัน, หน้า 380.

[30] เรื่องเดียวกัน, หน้า 377.

- นานาภรรยา คืออนุภรรยา

และยังมีภรรยาอีกประเภทหนึ่งที่กฎหมายตราสามดวงมิได้นับรวมอยู่ในภรรยา 4 ประเภท แต่มักจะกล่าวอยู่เสมอในการแบ่งมรดกคือทาสภรรยา ซึ่งเป็นสถานะที่จะมีผลต่อส่วนแบ่งมรดกของลูก ตัวทาสภรรยาเองนั้นจะไม่ได้รับส่วนแบ่งมรดกในฐานะภรรยา แต่กฎหมายกำหนดให้นางเป็นไทเมื่อสามีเสียชีวิต

ในจำนวนภรรยาทั้ง 4 ประเภทนั้น ใช่ว่าจะได้รับส่วนแบ่งมรดกของสามีอย่างเท่าเทียมกัน กฎหมายตราสามดวงระบุถึงส่วนแบ่งของภรรยาของผู้ตายที่มีศักดินา 400 ขึ้นไปเอาไว้ว่า

> มาตราหนึ่งผู้มีบันดาศักดิ ถึงแก่มรณภาพ...แลมีภิริยาทัง ๔ จำพวกนั้น ได้อยู่กีนด้วยกันตั้งแต่สามขวบขึ้นไปแลได้รักษาไข้ปลงศภไซ้ ภิริยาอันทรงพระกรรุณาพระราชทานนั้น ให้ได้ทรัพย ๓ ส่วนกึ่งภิริยาอันสู่ขอมีขันมากบิดามานดายกให้นั้นให้ได้ทรัพย ๓ ส่วน เหตุภิริยาอันพระราชทานให้นั้นสูงศักดิกว่าพิริยาอันมีขันมากบิดามานดายกให้ ภิริยาอันทูลขอพระราชทานให้ แลนานาภิริยาคือว่าอนุภิริยานั้น ให้ได้ทรัพยสองส่วนกึ่ง ถ้าแลภิริยา ๔ จำพวกนั้นอยู่ด้วยกันแต่สามขวบลงมาแลได้รักษาไข้ปลงศภไซ้ ให้ได้ทรัพยคนละกึ่งส่วนซึ่งแบ่งไว้ในเดิมนั้น แลทรัพยซึ่งแบ่งไว้ในเดิมนั้นให้เอาไปเพิ่มเข้าในทรัพย ๓ ภาค ถ้าแลภิริยาทัง ๔ จำพวกนั้น มิได้รักษาไข้ปลงศภอย่าให้ได้ส่วนแบ่งปันเลย[31]

จากที่ระบุไว้ข้างต้น จะเห็นว่าส่วนแบ่งของภรรยาแต่ละจำพวกนั้นจะต่างกันอยู่ครึ่งส่วน แต่ปัจจัยสำคัญที่จะมีผลให้ได้ส่วนแบ่งมากขึ้นหรือน้อยลงได้แก่การทำหน้าที่ในการดูแลผู้ตาย คือการ “**รักษาไข้ปลงศภ**” และการรับราชการของตัวภรรยาเองถ้าหากภรรยามิได้ดูแลผู้ตายในเวลาป่วยและช่วยงานศพ ส่วนแบ่งที่นางจะมีสิทธิ์ได้รับย่อมลดลง แต่หากภรรยาได้รับราชการ จะได้ส่วนแบ่งมรดกของสามีมากขึ้น 1 ส่วน ดังที่ในกฎหมายตราสามดวงระบุว่า

> มาตราหนึ่ง ถ้าพิริยาอันพระราชทานให้ได้รับราชการให้ได้ทรัพย ๔ ส่วนกึ่ง แลภิริยาอันมีขันมากสู่ขอบิดามานดายกให้ ได้รับราชการให้ได้ทรัพย ๔ ส่วน ภิริยาอันทูลขอพระราชทานให้ แลนา ๆ ภิริยานั้น ถ้าได้รับราชการให้ได้ทรัพย ๓ ส่วนกึ่ง[32]

---

[31] เรื่องเดียวกัน.

[32] เรื่องเดียวกัน.

จะเห็นว่าหากเป็นภรรยาที่ได้รับราชการจะได้ส่วนแบ่งมากขึ้นจากปรกติ 1 ส่วน ไม่ว่าจะเป็นภรรยาประเภทไหนก็ตาม และเป็นที่น่าสังเกตว่าการกำหนดส่วนแบ่งภรรยาลดหลั่นกันลงไปตามสถานะของนาง กล่าวคือหากเป็นภรรยาพระราชทานจะได้รับส่วนแบ่งมากที่สุด ภรรยาที่สู่ขอมาได้รับส่วนแบ่งรองลงมา และนานาภรรยาได้รับส่วนแบ่งมรดกน้อยที่สุดในบรรดาภรรยาทั้ง 4 ประเภท ส่วนทาสภรรยานั้นจะไม่ได้รับมรดกของสามีเลย เพียงแต่ได้รับการปลดปล่อยให้เป็นไทเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะพบว่าในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นไม่มีการแบ่งภรรยาออกเป็น 4 ประเภทเช่นนี้ และแม้ว่าผู้ตายจะมีภรรยามากกว่า 1 คนและต่างวรรณะกัน คัมภีร์ธรรมศาสตร์ก็มิได้มีการระบุว่าภรรยาที่ต่างวรรณะกันนั้นจะได้รับส่วนแบ่งมรดกเท่า ๆ กันหรือไม่ เพียงแต่วรรณะที่ต่างกันของภรรยานั้นจะส่งผลต่อส่วนแบ่งมรดกของลูกของนางเหล่านั้นแทน และการที่กฎหมายสามดวงระบุให้ภรรยามีสิทธิ์ได้รับมรดกของสามีย่อมแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมิได้ถูกกีดกันสิทธิ์ในการครอบครองทรัพย์สินเหมือนดังเช่นในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่มีลักษณะกีดกันสิทธิ์ของเพศหญิงมากกว่า ดังจะเห็นได้ว่าในเคาตมธรรมสูตรและมนุสมฤติไม่ได้ระบุไว้เลยว่าภรรยามีสิทธิ์จะได้ส่วนแบ่งมรดกของสามีด้วย ในขณะที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์อีกสองฉบับคือนารทสมฤติและยาชญวัลกยสมฤติกล่าวถึงสิทธิ์ของภรรยาในการได้รับมรดกของสามีเอาไว้ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์มิได้ตระหนักถึงสิทธิ์ของสตรีในการครอบครองทรัพย์สินมาแต่แรกเริ่ม ทว่ามีการเพิ่มเติมสิทธิ์นี้มาในชั้นหลัง อาจเป็นไปได้ว่าลักษณะของสังคมอินเดียนั้นค่อนข้างจะให้ความสำคัญกับเพศชายและกีดกันเพศหญิงอยู่มาก ในขณะที่สังคมไทยมีลักษณะเปิดกว้างมากกว่าและเพศหญิงมิได้ถูกลดความสำคัญมากเท่ากับสังคมอินเดีย

นอกจากนี้ ตามกฎหมายตราสามดวงนั้น แม้จะเป็นหญิงหม้ายที่ได้แต่งงานใหม่ก็มีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกด้วย โดยมีเงื่อนไขว่าต้องอยู่กินด้วยกัน 3 ปีขึ้นไปและไม่จำเป็นว่าจะต้องมีลูกด้วยกัน จะได้ทรัพย์มรดกของสามีครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งเข้าพระคลังหลวง แต่หากอยู่กินด้วยกันน้อยกว่า 3 ปีจะไม่ได้ส่วนแบ่งมรดกใด ๆ เลย ยกเว้นว่าเป็นหญิงหม้ายแต่งงานกับชายหม้ายโดยผ่านการสู่ขอจากบิดามารดา ถ้าลูกที่มีด้วยกันยังมีชีวิตอยู่ ภรรยาจะได้มรดกทั้งหมดของสามี แต่ถ้าลูกตายก่อน ภรรยาจะได้มรดกของสามีเพียงครึ่งเดียว และในกรณีหญิงหม้ายแต่งงานใหม่นั้นถ้าหากมีสามี 2 คนขึ้นไปจะไม่มีสิทธิ์ได้รับมรดกของผู้ตายเลย เนื่องจากกฎหมายถือว่าเป็น “หญิงแพศยา” ไม่ควรจะได้รับมรดก ดังที่ระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวงว่า

> มาตราหนึ่ง หญิงม่ายมีผัวสองคน หญิงม่ายมีผัวสามคน หญิงม่ายมีผัว 4 คน อย่าให้หญิงนั้นได้ทรัพยมรดกพราหมผู้มรณภาพนั้นเลย เหตุใดจึ่งหมิได้ทรัพย

ส่วนแบ่งปัน เหตุว่าหญิงนั้นเปนแพศยามีผัว ๒ ๓ ๔ คนแล้ว มิควรแบ่งปันส่วนนั้น ให้ ๆ คงแต่ทรัพยของหญิงที่เอามานั้น[33]

ส่วนในกรณีที่ภรรยาเป็นผู้ที่เสียชีวิต สามีจะได้รับมรดกส่วนหนึ่งของภรรยาด้วย ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงไปบ้างแล้วในเรื่องสินส่วนตัวและสินสมรส ซึ่งกฎหมายตราสามดวงมีการกล่าวถึงการแบ่งสินส่วนตัวและสินสมรสของภรรยาพระราชทานไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ มีเงื่อนไขว่าถ้าหากเป็นหญิงที่เลือกไปอยู่กับสามีเองหรือถูกข่มเหงพาไป ทรัพย์สินของหญิงนั้นจะไม่ตกเป็นของสามี แต่จะตกเป็นของบิดามารดาแทน ดังที่ระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวงว่า

> มาตราหนึ่ง บุตรีผู้ใดบิดามารดามิได้ประกอบเย่าเรือนแลสามีให้บุตรีนั้นสมักไปอยู่ด้วยสามีเองก็ดี อนึ่งผู้ข่มเหงเอาไปก็ดีแลบุตรีนั้นยังไปเกิดบุตรอยู่มาบุตรีผู้นั้นถึงแก่กรรม แลทรัพยแห่งบุตรีนั้นมีควรได้แก่สามีนั้นเลย แลทรัพยนั้นควรได้แก่บิดามารดาบุตรีนั้นแล[34]

การกำหนดให้ทรัพย์สินของหญิงที่เลือกไปอยู่กับชายที่พึงใจหรือหญิงที่ถูกบังคับพาตัวไปเป็นภรรยาจะไม่ตกเป็นของสามีนั้นสะท้อนให้เห็นการคุ้มครองสิทธิ์เหนือทรัพย์สินของผู้หญิง กล่าวคือนางไม่ได้แต่งงานโดยการยอมรับจากบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ถูกฝ่ายชายบังคับพาไปอย่างไม่เต็มใจ ถ้าหากทรัพย์สินของหญิงที่ตายไปนั้นจะต้องตกแก่สามีทั้งหมดดูจะเป็นการไม่ยุติธรรมต่อฝ่ายหญิงที่ตายไปเป็นอย่างยิ่ง การให้ทรัพย์สินของหญิงที่ตายไปกลับคืนไปสู่บิดามารดาหรือก็คือครอบครัวเดิมของนางดูจะเป็นการรักษาความยุติธรรมไว้มากกว่า นอกจากนี้การให้มรดกของหญิงในลักษณะนี้ยังคล้ายคลึงกันกับในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ด้วย ดังจะเห็นได้จากที่กำหนดให้สตรีธนะของหญิงที่ไม่มีลูกและแต่งงานแบบอปรศัสตะ*จะตกเป็นของบิดามารดา มิใช่สามี

---

[33] เรื่องเดียวกัน, หน้า 385.

[34] เรื่องเดียวกัน, หน้า 381.

* การแต่งงานแบบอปรศัสตะ คือการแต่งงานแบบที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ประกอบด้วยการแต่งงานแบบอาสุระ คานธรรวะ รากษสะ และไปศาจะ

4.3.3 ลูก

กฎหมายตราสามดวงกำหนดว่าลูกที่จะได้รับทรัพย์มรดกของผู้ตายนั้นมี 6 ประเภทคือ ลูกที่เกิดจากภรรยาสู่ขอและภรรยาพระราชทาน, เกิดจากอนุภรรยา, เกิดจากทาสภรรยา, มากับสามี, มากับภรรยา และบุตรบุญธรรม โดยลูกแต่ละประเภทจะได้รับส่วนแบ่งที่ลดหลั่นกันไป

	ส่วนแบ่งหากไม่ได้รับราชการ	ส่วนแบ่งหากรับราชการ
ลูกเกิดจากภรรยาสู่ขอ ลูกเกิดจากภรรยาพระราชทาน	3 ส่วน	4 ส่วน
ลูกเกิดจากอนุภรรยา ลูกเกิดจากภรรยาขอพระราชทาน	2 ส่วนครึ่ง	3 ส่วนครึ่ง
ลูกเกิดจากทาสภรรยา	2 ส่วน	3 ส่วน
บุตรบุญธรรมตัดสายสะดือมาเลี้ยง • เดือนหนึ่งถึงหนึ่งขวบ • สองขวบถึงสี่ขวบ • ห้าขวบถึงเจ็ดขวบ • เจ็ดขวบขึ้นไป	• 1 ส่วนครึ่ง • 1 ส่วน • ครึ่งส่วน • ไม่ได้รับมรดก	• 2 ส่วน • 1 ส่วนครึ่ง • 1 ส่วน • ไม่ได้รับมรดก
ลูกมากับสามี ลูกมากับภรรยา	1 ส่วน	ไม่ได้ระบุ

ตารางที่ 6 แสดงส่วนแบ่งที่ลูกแต่ละประเภทจะได้รับตามกฎหมายตราสามดวง

จะเห็นว่าลูกที่เกิดจากภรรยาสู่ขอและภรรยาพระราชทานจะได้รับส่วนแบ่งมากที่สุดคือ 3 ส่วน ถ้ารับราชการจะได้ 4 ส่วน ส่วนลูกมากับสามีหรือภรรยาจะได้รับส่วนแบ่งน้อยที่สุดคือส่วนเดียวเท่านั้นและไม่ได้ระบุว่าหากรับราชการจะได้รับส่วนแบ่งเพิ่มหรือไม่ และในกรณีของบุตรบุญธรรมนั้น ถ้ารับมาเลี้ยงหลังจากอายุ 7 ปีจะไม่มีสิทธิ์ได้รับมรดกเลย

ทั้งนี้กฎหมายตราสามดวงระบุว่าบุตรบุญธรรมมีสิทธิ์ที่จะแก้ต่างคดีให้บิดาหรือมารดาเลี้ยงได้เหมือนกับลูกแท้ ๆ เพราะถือว่าเป็นเหมือน “**ลูกหลงไปเกิดอื่น**” แต่ถ้ารับบุตรบุญธรรมมาเลี้ยงหลังจากอายุ 7 ปีไปแล้ว นอกจากจะไม่มีสิทธิ์ได้รับมรดกแล้วยังแก้ต่างคดีให้บิดาและมารดาเลี้ยงมิได้เพราะถือว่ารับมาเลี้ยงตอนโตรู้ความแล้ว ดังที่ระบุไว้ในตัวบทกฎหมายว่า

มาตราหนึ่ง บุตรบุญธรรมตัดสายสะดือมาเลี้ยง ได้ทนุกบำรุง

แต่เดือนหนึ่งถึงขวบ	ได้ทรัพยส่วนกึ่ง	ถ้าได้รับราชการได้ทรัพย ๒ ส่วน	แลบุตร
แต่สองขวบถึง ๔ ขวบ	ได้ทรัพยส่วน ๑	ถ้าได้รับราชการได้ทรัพยส่วนกึ่ง	
แต่ ๕ ขวบถึง ๗ ขวบ	ได้ทรัพยกึ่งส่วน	ถ้าได้รับราชการได้ทรัพยส่วน ๑	

บุญธรรมอันตัดสายสะดือมาเลี้ยง ๓ ประการนี้ จะแก้คดีต่าง พ่อ แม่ เลี้ยงก็ได้ เหมือนกันกับลูกหลงไปเกิดอื่น ถ้าพ้น ๗ ขวบอย่าให้ปันทรัพยมรดกให้ เพราะว่าใหญ่รู้ความแล้ว ท่านเอามาเลี้ยงท่านไม่มีอาไลย จะว่าคดีแก้ต่างมิได้เลย[35]

มีเพียงกรณีเดียวที่บุตรบุญธรรมจะได้ส่วนแบ่งทรัพย์สินเต็ม 2 ส่วนคือเมื่อผู้ตายไม่มีลูกที่เกิดจากภรรยา ไม่มีลูกมากับภรรยาหรือสามี และไม่มีญาติพี่น้องอื่นอีก บุตรบุญธรรมจะเป็นผู้เดียวที่ได้รับทรัพย์มรดกของผู้ตายเต็ม 2 ส่วน อีก 3 ส่วนที่เหลือต้องส่งเข้าพระคลังหลวง

ในกรณีที่มีการแบ่งมรดกระหว่างลูกของหญิงหม้ายชายหม้าย ส่วนแบ่งมรดกของลูกที่เกิดจากชายหม้ายหญิงหม้ายจะได้มากกว่าลูกติดมากับชายหรือหญิงหม้าย ดังที่กฎหมายตราสามดวง มาตรา 13 ระบุว่า

มาตราหนึ่งชายม่ายมีบุตรได้หญิง ม่ายมีบุตรติดมาเปนภรรยาเกิดบุตร

ด้วยกัน ถ้า บิดา มารดา ตาย บุตรอันเกิดด้วยกันนั้น ได้ทรัพย ๕ ส่วน บุตรอันมาข้าง สามี ภริยา นั้นได้ส่วนหนึ่งเหตุใดจึ่งกล่าวดั่งนี้ เหตุว่าบิดามานดาถึงแก่วิบัติสิ่งใดใด บุตรผู้มาข้าง สามี ภริยา นั้นก็จะถึงแก่วิบัติ ด้วยบิดามานดา[36]

จะเห็นว่าลูกแท้ ๆ ที่เกิดจากบิดามารดาเดียวกันนั้นจะได้รับส่วนแบ่งมากที่สุดเสมอ ส่วนลูกที่ติดมากับหญิงหรือชายหม้ายนั้นจะได้รับส่วนแบ่งน้อยกว่ามาก และหากลูกที่เกิดจากหญิงหม้ายชายหม้ายนั้นออกเรือนมีครอบครัวแล้ว ทรัพย์มรดกจะแบ่งเป็น 5 ส่วน ให้แก่ลูกแท้ ๆ 4 ส่วน

---

[35] เรื่องเดียวกัน, หน้า 378.

[36] เรื่องเดียวกัน, หน้า 379.

ให้ลูกที่ติดมากับหญิงหรือชายหม้าย 1 ส่วน แต่ถ้าลูกติดมากับหญิงหม้ายหรือชายหม้ายออกเรือนมีครอบครัวไปแล้วจะไม่ได้รับส่วนแบ่งใด ๆ เลย ฉะนั้น ไม่ว่าอย่างไรลูกที่ติดมากับหญิงหรือชายหม้ายจะไม่มีทางได้รับมรดกเกินกว่า 1 ส่วนอย่างแน่นอน และหากออกเรือนมีครอบครัวแล้วก็จะไม่ได้รับส่วนแบ่งใด ๆ เลย ยกเว้นแต่ว่าหญิงหม้ายชายหม้ายไม่มีลูกด้วยกัน ลูกที่ติดมานั้นจะได้ทรัพย์มรดก 2 ส่วน และญาติคนอื่นได้รับอีก 3 ส่วน ดังที่ระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวงว่า

> มาตราหนึ่ง บุตรอันเกิดด้วยกันนั้นมีเย่าเรือนเลี้ยงชีพเองแล้ว ให้เอาทรัพยมรดกนั้น ทำเปนห้าส่วน ให้แก่บุตรอันเกิดด้วยกันนั้นสี่ส่วน ให้แก่บุตรอันมาข้าง สามี ภริยา นั้นส่วนหนึ่ง ถ้าบุตรอันมาข้าง สามี ภริยา นั้น มีเย่าเรือนเลี้ยงชีพเองแล้ว เมื่อบิดามานดาตาย แลจะเอาทรัพยมรดกนั้นมิได้เลย บุตรอันเกิดด้วยกันนั้น ได้ทรัพยมรดกแต่ผู้เดียว ถ้าบุตรอันเกิดด้วยกันนั้นหามิได้ แลมีแต่ลูก ชาย หญิง ซึ่งมาข้าง สามี ภริยา แลลูกนั้นควรได้ทรัพยมรดกสองส่วน ให้ได้แก่ญาติเผ่าพันธุอันจะสืบไปนั้น ๓ ส่วน ถ้าบุตรอันเกิดด้วยกันก็ดี แลลูกอันมาข้าง สามี ภริยา ก็ดี แลญาติพี่น้องพ้องพันธุก็ดีหามิได้ มีแต่บุตรอันขอท่านมาเลี้ยงที่ควรจะได้มรดกนั้น ให้ได้ทรัพยส่วนแบ่งปันสองส่วน แลทรัพยสามส่วนนั้นให้ส่งเข้าท้องพระคลัง ถ้าหาบุตรชายหญิงญาติพี่น้องมิได้ ก็ให้เอาทรัพยนั้นส่งเข้าพระคลังหลวงทั้งสิ้น[37]

ในกรณีที่ลูกหญิงชายแต่งงานไปแล้วและบิดามารดาให้ทรัพย์สินน้อย เมื่อบิดามารดาเสียชีวิต และยังเหลือทรัพย์สินอีกมาก ลูกหญิงชายที่ออกเรือนไปแล้วจะมีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งเพียงครึ่งหนึ่งของส่วนแบ่งของลูกหญิงชายที่ยังมิได้ออกเรือนไป แต่ถ้าทรัพย์สินของบิดามารดาเหลือน้อย และได้ให้แก่ลูกหญิงชายที่ออกเรือนไปแล้วมาก ลูกหญิงชายที่ออกเรือนไปแล้วก็ไม่มีสิทธิ์จะไปเอาส่วนแบ่งอีก

---

[37] เรื่องเดียวกัน.

เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะพบว่าในขณะที่กฎหมายตราสามดวงให้ส่วนแบ่งแก่ลูกทุกคนทุกสถานะลดหลั่นกันไปอย่างยุติธรรม คัมภีร์ธรรมศาสตร์ให้ส่วนแบ่งมรดกเฉพาะเอารสะ คือลูกแท้ ๆ ที่เกิดจากบิดามารดาที่สมรสกันอย่างถูกต้อง และเกษตรชะ คือลูกที่เกิดจากการนิโยคะเท่านั้น นอกนั้น ลูกประเภทอื่น ๆ จะไม่มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งมรดกตราบใดที่ยังมีเอารสะและเกษตรชะอยู่ อาจจะได้รับส่วนแบ่งบ้างถ้าเอารสะหรือเกษตรชะจะแบ่งให้ แต่กฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ก็ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเอารสะและเกษตรชะต้องแบ่งส่วนแบ่งของตนแก่ลูกประเภทอื่น ซึ่งการกำหนดกฎเกณฑ์ในการแบ่งเช่นนี้ก็ถือได้ว่ายุติธรรมสำหรับสภาพสังคมอินเดียโบราณที่มีการให้ความสำคัญกับการมีลูกชายเพื่อสืบทอดตระกูลและทำพิธีศราทธ์ให้ อีกทั้งการมีภรรยาได้หลายคนและรับบุตรบุญธรรมได้หลายกรณีก็ไม่ใช่สิ่งต้องห้ามและเป็นสิ่งที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์อนุญาตให้กระทำได้ ฉะนั้นการที่กำหนดให้เฉพาะเอารสะและเกษตรชะเท่านั้นที่จะมีสิทธิ์ได้รับและจัดการมรดกของบิดา ทั้งที่มีการแบ่งลูกทั้ง 12 ประเภทออกเป็นกลุ่มที่มีสิทธิ์รับมรดกกับมีสิทธิ์ในโคตร จึงมิใช่ความไม่ยุติธรรมแต่อย่างใด

ทั้งนี้คัมภีร์ธรรมศาสตร์ไม่มีการระบุอย่างชัดเจนว่าลูกที่ออกเรือนแล้วจะได้รับส่วนแบ่งหรือไม่ได้รับส่วนแบ่งมรดกของบิดา แต่จากลักษณะสังคมอินเดียโบราณที่การอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ในแบบครอบครัวขยายเป็นเรื่องปรกติ ก็ทำให้อนุมานได้ว่าการแบ่งมรดกตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นอนุญาตให้ลูกที่ออกเรือนไปแล้วกลับมารับส่วนแบ่งมรดกของบิดาที่ตายไปได้ แต่จุดแตกต่างสำคัญอย่างเห็นได้ชัดประการหนึ่งคือคัมภีร์ธรรมศาสตร์ให้สิทธิ์ลูกชายในการรับมรดกก่อนลูกสาว ลูกสาวจะรับมรดกได้ก็ต่อเมื่อไม่มีลูกชายเป็นทายาทเท่านั้น หากมีลูกชายอยู่ ไม่ว่าอย่างไรลูกสาวก็จะไม่มีสิทธิ์ในการรับมรดกของบิดาอย่างแน่นอน ในขณะที่กฎหมายตราสามดวงนั้นไม่มีการจำกัดสิทธิ์ใด ๆ ของลูกสาว ผู้เป็นลูกสาวมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกเท่าเทียมกับลูกชายทุกประการโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ

4.3.4 ญาติลำดับอื่น ๆ

นอกจากบิดามารดา คู่สมรส และลูกแล้ว กฎหมายตราสามดวงยังให้ญาติพี่น้องของผู้ตายมีสิทธิ์ได้รับมรดกของผู้ตายด้วยโดยกฎหมายตราสามดวงระบุว่าญาติพี่น้องของผู้ตายที่มีสิทธิ์จะได้รับมรดกของผู้ตายได้แก่ พี่น้อง ปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา และหลานเหลนลื่อ ซึ่งบางครั้งกฎหมายเรียกรวมญาติเหล่านี้ว่า “สาขาญาติ”

ในกรณีของพี่น้อง ไม่ว่าจะเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันหรือพี่น้องต่างบิดาหรือต่างมารดาก็มีสิทธิ์จะได้รับส่วนแบ่งมรดกของผู้ตายทั้งสิ้น และได้รับส่วนแบ่งลดหลั่นกันไปโดยพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันได้รับทรัพย์มรดก3 ส่วน พี่น้องร่วมบิดาเดียวกันแต่ต่างมารดาได้รับทรัพย์มรดก 2 ส่วน และพี่น้องร่วมมารดาแต่ต่างบิดาได้รับทรัพย์มรดกหนึ่งส่วนครึ่ง และหากพี่น้องเหล่านี้ได้รับราชการจะได้รับทรัพย์เพิ่ม 1 ส่วน ยกเว้นพี่น้องต่างบิดาหากรับราชการจะได้รับทรัพย์เพิ่มอีกครึ่งส่วน ดังนี้

มาตราหนึ่ง ถ้าผู้มรณภาพมีพี่น้อง แลได้รักษาไข้ ปลงศภให้ปันแก่พี่น้อง

บิดามานดาเดียวกันได้ทรัพ ๓ ส่วน	ได้รับราชการได้ทรัพ ๔ ส่วน
บิดาเดียวต่างมานดาได้ทรัพ ๒ ส่วน	ได้รับราชการได้ทรัพ ๓ ส่วน
มานดาเดียวต่างบิดาได้ทรัพส่วนกึ่ง	ได้รับราชการได้ทรัพ ๒ ส่วน

[38]

ในกรณีของปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา และหลานเหลนลื่อนั้น มีสิทธิ์จะได้รับส่วนแบ่งมรดกของผู้ตายเช่นกัน โดยญาติแต่ละสถานะก็จะได้รับส่วนแบ่งต่างกันออกไป ดังนี้

- ปู่ย่าตายายได้ทรัพย์มรดก 1 ส่วนครึ่ง
- สาขาญาติฝ่ายปู่ย่าตายาย
    - รักษาไข้ปลงศพได้ทรัพย์ครึ่งส่วน
    - รับราชการด้วยได้ทรัพย์ 1 ส่วน
- ลุงป้าน้าอาได้ทรัพย์ 2 ส่วน ถ้ารับราชการด้วยได้ทรัพย์ 2 ส่วนครึ่ง
    - ลูกลุงป้าน้าอาได้ทรัพย์ 1 ส่วนครึ่ง ถ้ารับราชการได้ทรัพย์ 2 ส่วน
    - หลานห่าง ๆ
        - รักษาไข้ ไม่ได้รับราชการ ได้ทรัพย์ 1 ส่วน
        - รับราชการด้วยได้ทรัพย์ 1 ส่วนครึ่ง
    - เหลนห่างๆ
        - รักษาไข้ ไม่ได้รับราชการ ได้ทรัพย์ครึ่งส่วน
        - รับราชการด้วยได้ทรัพย์ 1 ส่วน

[38] เรื่องเดียวกัน.

- หลาน
    - หลานจากลูกที่เกิดจากภรรยาสู่ขอและภรรยาพระราชทาน
        - รักษาไข้ปลงศพ ได้ทรัพย์ 2 ส่วน
        - รับราชการด้วย ได้ทรัพย์ 3 ส่วน
    - หลานจากลูกที่เกิดจากอนุภรรยา, ภรรยาขอพระราชทาน และทาสภรรยา
        - รักษาไข้ปลงศพ ได้ทรัพย์ 1 ส่วนครึ่ง
        - รับราชการด้วย ได้ทรัพย์ 2 ส่วนครึ่ง
- เหลนได้ทรัพย์ 1 ส่วน ถ้ารับราชการได้ทรัพย์ 2 ส่วน
- ลื่อได้ทรัพย์ครึ่งส่วน ถ้ารับราชการได้ทรัพย์ 1 ส่วน
- หลานและเหลนที่ออกเรือนไปแล้ว
    - ได้ทรัพย์สินจากปู่ย่าตายายน้อย และยังเหลือมรดกของปู่ย่าตายายมาก จะได้ทรัพย์ครึ่งส่วนของหลานเหลนที่ยังไม่ได้ออกเรือน
    - ได้ทรัพย์สินจากปู่ย่าตายายมาก และมรดกเหลือน้อย จะไม่ได้รับส่วนแบ่งอีก

แต่ในกรณีที่ไม่มีญาติมารับมรดกเลย ทรัพย์มรดกของผู้ตายจะต้องส่งเข้าพระคลังหลวงทั้งหมด ทั้งนี้จะเห็นว่าเงื่อนไขสำคัญของการรับมรดกคือว่าทายาทที่จะรับมรดกนั้นจะได้ส่วนแบ่งมรดกมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่าได้รับราชการหรือไม่ และได้รักษาไข้ปลงศพผู้ตายหรือไม่ ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวอย่างละเอียดในหัวข้อที่ 4.5 เรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดก

เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะเห็นว่าลักษณะต่างที่ชัดเจนที่สุดคือจำนวนลำดับทายาทที่มีสิทธิ์รับมรดก ในขณะที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์ทายาทจะได้รับมรดกเรียงทีละลำดับ กฎหมายตราสามดวงให้ญาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ตายได้รับมรดกทั้งหมด กล่าวคือ คัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นให้สิทธิ์ทายาทในการรับมรดกได้ทีละลำดับชั้น หากมีทายาทลำดับก่อนหน้าอยู่ทายาทลำดับถัดไปก็ไม่สามารถจะรับมรดกไปได้ แต่ถ้าทายาทลำดับเดียวกันมีมากกว่า 1 คน ก็จะต้องแบ่งมรดกนั้นในหมู่ทายาทลำดับเดียวกัน แต่กฎหมายตราสามดวงอนุญาตให้ญาติของผู้ตายได้รับมรดกทั้งหมด ดังจะเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีศักดินาสูงหรือต่ำ มรดกของเขาจะแบ่งออกเป็นส่วนใหญ่ ๆ หรือ “ภาค” จำนวน 3 หรือ 4 ภาค โดยหากเป็นผู้ที่มีศักดินา 400 ขึ้นไปและ

พราหมณ์ผู้มีบรรดาศักดิ์จะต้องแบ่งมรดกเป็น 4 ภาค ให้แก่บิดามารดาภาคหนึ่ง ภรรยาภาคหนึ่ง ลูกหลานญาติพี่น้องผู้ตายอีกส่วนหนึ่ง และส่งคืนเข้าพระคลังหลวงอีกภาคหนึ่ง ส่วนผู้ที่มีศักดินา 10-399 และเศรษฐีคฤหบดีนั้นไม่ต้องแบ่งทรัพย์มรดกเข้าท้องพระคลังหลวง จึงแบ่งมรดกออกเป็น 3 ภาคเท่านั้น

นอกจากนี้ ลำดับการรับมรดกทั้งในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงยังมีลักษณะเดียวกันคือยึดตามความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ตายเป็นหลัก ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ลำดับทายาทจะเริ่มจากคนในครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ตายที่สุด ได้แก่ ลูกชาย ลูกสาว คู่สมรส บิดามารดา พี่น้องของผู้ตาย หากยังไม่มีทายาท มรดกก็จะตกทอดไปสู่ญาติที่มีความใกล้ชิดกับผู้ตายน้อยลงเรื่อย ๆ จนหาญาติมารับมรดกมิได้แล้ว ผู้ที่มีสิทธิ์รับมรดกจะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมใกล้ชิดกับผู้ตายที่สุด และหากยังไม่มีผู้รับมรดกอีก ทายาทก็จะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้ตายในลักษณะห่างออกไปเรื่อย ๆ จนท้ายที่สุดหากหาทายาทมารับมรดกมิได้แล้ว มรดกนั้นจะตกไปเป็นของรัฐและศาสนา ส่วนทายาทที่ระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวงนั้นมีเฉพาะครอบครัวและสาขาญาติของผู้ตายเท่านั้น หากไม่มีผู้รับมรดกจะตกไปเป็นของรัฐทันที โดยมิได้กล่าวถึงผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมใกล้ชิดกับผู้ตายว่าจะมีสิทธิ์รับมรดกหากผู้ตายไม่มีญาติแต่อย่างใด

4.4 ผู้หมดสิทธิ์รับมรดก

ผู้หมดสิทธิ์ในการรับมรดกที่กฎหมายตราสามดวงกำหนดไว้นั้นมีลักษณะเป็นการถูกตัดสิทธิ์เนื่องจากความประพฤติมากกว่าเป็นการถูกตัดสิทธิ์เพราะมีความผิดปรกติทางร่างกายหรือสติปัญญาดังเช่นในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ โดยลักษณะของผู้หมดสิทธิ์ตรากฎหมายตราสามดวงนั้นมี 3 ลักษณะตามสาเหตุที่ถูกตัดสิทธิ์ ได้แก่ ผู้หมดสิทธิ์เนื่องจากไม่เชื่อฟังญาติผู้ใหญ่ ผู้หมดสิทธิ์เนื่องจากทอดทิ้งบิดามารดา และผู้หมดสิทธิ์เนื่องจากมิได้รักษาไข้ปลงศพ

กฎหมายตราสามดวงระบุว่าถ้าลูกสาวหรือลูกชายเป็นผู้ที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาและถูกขับออกจากเรือน เมื่อบิดามารดาตายจะไม่มีสิทธิ์กลับมารับส่วนแบ่งมรดก เช่นเดียวกับกรณีของหลานชายหญิงและญาติพี่น้องอื่น ๆ ที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของปู่ย่าตายายเมื่อถูกขับออกจากเรือนแล้วจะกลับมารับส่วนแบ่งมรดกของปู่ย่าตายายที่ตายไปมิได้ ดังในตัวบทกฎหมายตราสามดวงว่า

มาตราหนึ่ง ถ้าบุตรหญิงชายใจหยาบช้ากล้าแขง { บิดา / มารดา } สั่งสอนหมิได้ฟังแลขับเสียหมิได้นับว่าบุตร หมิได้ให้อยูณ { บ้าน / เรือน } แลบิดามารดานั้นมรณภาพแลจะกลับมาเอาส่วนแบ่งปันนั้นเล่า ท่านว่าอย่าให้แบ่งปันทรัพยนั้นให้เลย

มาตราหนึ่ง ถ้าหลานหญิงชายแลสาขาญาติอันใจหญาบช้ากล้าแขง แลปู่หญ้าตายายสั่งสอนหมิฟังขับเสียหมิได้นับว่าเปน { หลาน / สาขาญาติ } หมิได้ให้อยู่ณะบ้านเรือน แลปู่หญ้าตายายนั้นมรณภาพแลจะกลับมาเอาส่วนแบ่งปัน ท่านว่าอย่าให้แบ่งปันทรัพยนั้นให้เลย"[39]

ในกรณีของลูกชายหรือลูกสาวที่ทอดทิ้งบิดามารดาไปอยู่ต่างเมืองโดยไม่ดูแล กฎหมายตราสามดวงระบุว่าจะไม่มีสิทธิ์กลับมาเอามรดก

มาตราหนึ่ง บุตรหญิงชายละบิดามารดาไปอยู่ต่างเมืองแลบิดามารดาตายจะกลับคืนมาเอาทรัพยสิ่งสืนที่เย่าเรือนท่านว่าอย่าให้เลย ท่านว่าให้แก่ผู้อยู่ปรนิบัติบิดามารดานั้น[40]

ในกรณีที่ผู้มีสิทธิ์รับมรดกอยู่ต่างจังหวัด หากกลับมาช่วยรักษาไข้ปลงศพจะได้รับมรดกตามส่วนแบ่งปัน แต่ถ้าช่วยรักษาไข้หรือปลงศพเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง จะได้รับส่วนแบ่งมรดกครึ่งส่วน และหากไม่ช่วยรักษาไข้ปลงศพเลยโดยที่ไม่มีเหตุอันสมควรเช่นติดราชการไม่สามารถกลับมาช่วยดูแลได้ จะถูกตัดสิทธิ์การรับมรดกของผู้ตาย เช่นเดียวกับญาติที่อยู่ในบ้านเดียวกับผู้ที่ป่วยไข้หรือญาติที่อยู่ต่างบ้านในแขวงจังหวัดเดียวกันแต่กลับมาบ้านในช่วงเวลาที่มีคนป่วยและไม่ได้ช่วยรักษาไข้ปลงศพ หรือทำเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะถูกตัดสิทธิ์การรับมรดกเช่นกัน เนื่องจากถือว่ามีความประพฤติไม่สุจริต หวังจะได้ทรัพย์สินของผู้ตาย

---

[39] เรื่องเดียวกัน, หน้า 381.

[40] เรื่องเดียวกัน.

> มาตราหนึ่ง ญาติผู้ใดป่วยไข้แลลูกหลานญาติพี่น้องผู้ไข้นั้นอยู่บ้านเดียวกันก็ดี อยู่ต่างบ้านในแขวงจังหวัดเข้ามาก็ดี แลมันมิได้รักษาไข้ปลงศภก็ดี แลไปรักษาไข้มิได้ปลงศภก็ดี แลได้แต่ปลงศภมิได้รักษาไข้ก็ดี ท่านว่าอย่าให้มันได้ส่วนแบ่งปันเลย เหตุว่ามันหมิได้อยู่ช่วยรักษาไข้ปลงศภโดยสุจริตคิดแต่จะเอาทรัพยมรดกแห่งผู้มรณภาพนั้นถ่ายเดียว[41]

การตัดสิทธิ์การรับมรดกสำหรับญาติที่ไม่ได้ช่วยรักษาไข้ปลงศพโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรนั้นยังหมายรวมถึงในกรณีที่ญาติไม่ได้ออกไปช่วยรักษาไข้ปลงศพและไม่ได้แต่งตั้งตัวแทนให้ไปช่วยรักษาไข้ปลงศพญาติที่ป่วยอยู่ต่างจังหวัด แต่กลับจะออกไปแบ่งมรดกด้วย ดังในกฎหมายตราสามดวงระบุว่า

> มาตราหนึ่ง ผู้ไข้อยู่หัวเมืองเลกแขวงจังหวัดทัง ๔ แลลูกหลานพี่น้องญาติหมิได้ออกไปรักษาไข้ปลงศภ แลหมิได้แต่งให้มีผู้ออกไปช่วยรักษาไข้ปลงศภ แลญาติออกไปจะแบ่งปันเอาทรัพยมรดกนั้น ท่านว่าหมิให้ได้ส่วนแบ่งปันทรัพยมรดกนั้น ถ้าให้มีผู้ออกไปช่วยรักษาไข้แลช่วยปลงศภ ให้ได้ส่วนแบ่งปันทรัพยมรดกนั้น...[42]

เป็นที่น่าสังเกตว่าความประพฤติที่ทำให้ถูกตัดสิทธิ์ในการรับมรดกตามกฎหมายตราสามดวงนั้นจะเกี่ยวข้องกับการไม่เชื่อฟังหรือไม่ดูแลผู้ใหญ่ รวมทั้งญาติพี่น้องที่เจ็บป่วยเป็นสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสังคมไทยนั้น คุณงามความดีและการเป็นผู้ว่านอนสอนง่ายเป็นสิ่งที่สำคัญมากและมีผลต่อการจะได้รับหรือไม่ได้รับมรดก ในขณะที่เมื่อย้อนกลับไปเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะพบว่า การจะถูกตัดสิทธิ์การรับมรดกหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายที่มีผลต่อความสามารถในการมีลูกชายสืบทอดตระกูลและความประพฤติตาม “ธรรม” เป็นสำคัญ

ตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ผู้ถูกตัดสิทธิ์ในการรับมรดกนั้นมี 2 กลุ่ม คือผู้ที่มีความผิดปรกติทั้งทางร่างกายและสติปัญญา ได้แก่ ผู้บกพร่องทางสติปัญญา ผู้ไร้สมรรถภาพทางเพศ ผู้ตกจากวรรณะ ลูกที่เกิดจากผู้ตกจากวรรณะ คนตาบอด หูหนวก เป็นบ้า เป็นใบ้ ผู้พิการ ผู้ที่ขาพิการ ผู้ป่วยเป็นโรครักษาไม่ได้ และผู้ถูกกลืนกินด้วยความทะนงตัว ความรุนแรง และความป่วยไข้ กับกลุ่มที่กระทำความผิดหรือมีความประพฤติไม่เหมาะสม เช่น ผู้ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม ผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย ผู้กระทำความผิดในคดีลหุโทษ เป็นต้น แต่ในกฎหมายตราสามดวง

---

[41] เรื่องเดียวกัน, หน้า 382.

[42] เรื่องเดียวกัน.

นั้นมีเพียงผู้ที่ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ ทอดทิ้งบิดามารดา และไม่ดูแลรักษาไข้ปลงศพญาติของตนเท่านั้นที่จะไม่มีสิทธิ์ได้รับมรดก โดยที่ผู้มีความผิดปรกติทางร่างกายหรือสติปัญญาไม่ได้ถูกจำกัดสิทธิ์เหมือนดังเช่นในคัมภีร์ธรรมศาสตร์แต่อย่างใด นอกจากนี้คัมภีร์ธรรมศาสตร์ยังมีการกล่าวถึงกลุ่มทายาทที่มีสิทธิ์รับมรดก แต่สละสิทธิ์ในมรดกที่ตนพึงจะได้ ซึ่งไม่มีการกล่าวถึงในกฎหมายตราสามดวงด้วย

4.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดก

ในบทที่ 3 ผู้วิจัยกล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อส่วนแบ่งมรดกที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 5 ปัจจัย ได้แก่ เพศ วรรณะ อายุ สถานภาพในครอบครัวขยาย และการศึกษา ปัจจัยเหล่านี้มิใช่ปัจจัยที่เนื่องมาจากตัวผู้ตายหรือเจ้าของทรัพย์สินที่จะกลายเป็นมรดก ทว่าเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวทายาทเป็นสำคัญ หากทายาทมีหรือขาดปัจจัยบางสิ่งไปก็อาจทำให้ได้รับส่วนแบ่งมากหรือน้อยต่างกันไป เช่น หากเป็นลูกสาวก็จะมีสิทธิ์ได้รับมรดกเป็นลำดับต่อจากลูกชาย หากเป็นลูกชายแต่เป็นลูกชายคนกลาง ส่วนแบ่งที่ได้รับก็ย่อมจะน้อยกว่าลูกชายคนโต เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายตราสามดวงจะพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดกในกฎหมายตราสามดวงนั้นมิได้มีเพียงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวทายาทเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ตายด้วย ฉะนั้นผู้วิจัยจึงจะแบ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดกออกในกฎหมายตราสามดวงเป็น 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้ามรดก และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทายาท และจะนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ในตอนท้าย

4.5.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของมรดก

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของมรดก แบ่งออกได้เป็น 2 ปัจจัย คือ การทำงาน และศักดินาของผู้ตาย ดังนี้

4.5.1.1 การทำงาน

ปัจจัยแรกสุดที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายและส่งผลไปถึงการแบ่งมรดกของทายาทคือการทำงาน ซึ่งก็คือการรับราชการหรือไม่รับราชการนั่นเอง หากผู้ตายมิได้รับราชการ กฎหมายตราสามดวงกำหนดให้แบ่งมรดกของเขาออกเป็น 3 ส่วน ให้แก่บิดามารดา สามีหรือภรรยา และญาติพี่น้องลูกหลานเหลนลื่อ และหากเป็นเศรษฐีคฤหบดีเสียชีวิตและญาติพี่น้องเอาทรัพย์สินไป

มอบให้หลวง กฎหมายตราสามดวงกำหนดให้เอาทรัพย์สินของผู้ตายนั้นแบ่งเป็นส่วน ๆ ให้แก่ญาติพี่น้องตามสิทธิ์ที่ควรจะได้ ดังที่ระบุไว้ว่า

> มาตราหนึ่งเศษฐีคฤหบดีผู้มีทรัพยสิ่งสืน...ถ้าเศษฐีคฤหบดีผู้มีทรัพยสิ่งสืนถึงแก่มรณภาพ แลมีญาติพี่น้องพงษาเอาทรัพยสิ่งสืนช้างม้าข้าคนเครื่องบริโภคทังปวงมาถวาย ท่านให้เอาทรัพยทังปวงนั้น ทำเปนส่วนให้แบ่งปันทรัพยมรดกนั้นโดยสัตยานุสัจให้แก่ญาติพี่น้องบุตรชายหญิง ลูกอ้ายลูกเอื้อยลูกยี่ลูกอี่อีกหลานเหลนลื่ ลูกอ้ายลูกเอื้อยกิน 4 ลูกยี่ลูกอี่กิน 2 ลูกอามลูกสามกินส่วนกึ่งนอกว่านั้นปันแก่เขาให้เสมอกันโดยอันดับ ลูกหลานอยู่ในครรภให้ปันไว้แก่มันส่วนหนึ่ง...[43]

หากผู้ตายรับราชการ เป็นผู้มีบรรดาศักดิ์ จะต้องหักส่วนแบ่งมรดกส่วนหนึ่งและเครื่องพัทธยาคืนเข้าพระคลังหลวง แม้จะเป็นพราหมณ์*ก็จะต้องส่งเครื่องพัทธยาคืนเข้าพระคลังหลวงด้วยโดยไม่มีข้อยกเว้น เพราะถือว่าเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์ ดังที่ระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวงว่า

> มาตราหนึ่ง พรามณผู้มีบันดาศักดิ์ แลบิดามารดาแต่งให้มีเรือนแต่อายุควรจะมีเรือน แลคนทังสองนั้นได้ด้วยผลราชการพระราชทานแลทำมาหากินด้วยกัน แลมีทรัพยสิ่งสืนเกิดลูกชายหญิงด้วยกันก็ดี พรามณผู้นั้นถึงแก่มรณภาพบุตรภรรยาญาติพี่น้องแต่งการปลงศภแล้วล่วงเข้าสามวันเจตวันสิบวันแล้ว แลบ่าวไพร่ช้างม้าเครื่องพัทยาทังปวงให้ยกไว้เปนหลวงก่อน ถ้าแลพรามณผู้มรณภาพนั้นมีนี่มากน้อยเท่าใดไซ้ ให้บุตรภรรยาใช้นี่จงครบ แลทรัพยสิ่งสืนทาสกรรมกรชายหญิงยังหลืออยู่เท่าใด ให้ปันเปนสามภาค ๆ หนึ่งให้แก่บิดามารดา ภาคหนึ่งให้แก่พี่น้องลูกหลานญาติ ภาคหนึ่งให้แก่ภิริยา ถ้าบิดาตายยังแต่มารดา ให้มารดาได้ทรัพยนั้นทังส่วน ถ้าแล

---

[43] เรื่องเดียวกัน, หน้า 387.

* พราหมณ์ในสังคมไทยคือเป็นผู้ที่ได้รับราชการ ทำหน้าที่ประกอบพิธีต่าง ๆ และถือว่าเป็นขุนนางมีบรรดาศักดิ์ ในขณะที่พราหมณ์ในสังคมอินเดียนั้นเป็นวรรณะที่ติดมาแต่กำเนิด

> มารดาตายยังแต่บิดา ให้บิดาได้ทรัพยนั้นทังส่วน ถ้าบิดามารดาอย่าร้างกัน ให้บิดามารดาได้ทรัพยนั้นคนละกึ่งส่วน[44]

จะเห็นว่ามรดกของพราหมณ์ผู้มีบรรดาศักดิ์นั้นจะมีวิธีการแบ่งไม่ต่างจากขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์มากนัก กล่าวคือ จะต้องส่งเครื่องพัทธยาคืนเข้าหลวงก่อน จากนั้นจึงเอาทรัพย์สินที่เหลือมาใช้หนี้ของผู้ตาย (ถ้ามี) และแบ่งเป็นภาค หากผู้ตายเป็นขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์จะต้องแบ่งเป็น 4 ภาค คือเข้าพระคลังหลวงภาคหนึ่ง อีกสามภาคให้แก่บิดามารดา ภรรยา และลูกหลานญาติพี่น้อง แต่หากผู้ตายเป็นพราหมณ์ผู้มีบรรดาศักดิ์ จะแบ่งมรดกที่เหลือหลังจากหักเครื่องพัทธยาออกไปและใช้หนี้แล้วเป็น 3 ส่วน ให้แก่บิดามารดา ภรรยา และลูกหลานญาติพี่น้อง

ทั้งนี้ หากว่าผู้ตายผู้มีบรรดาศักดิ์นั้นได้ทำความดีความชอบแก่ราชการ การหักส่วนแบ่งและเครื่องพัทธยาคืนเข้าหลวงนั้นจะได้รับการลดหย่อนหรือละเว้นไปเสีย การทำความดีความชอบแก่ราชการนั้นมี 2 แบบ คือ บำเหน็จและบำนาญ เอกสาร “200 ปี กฎหมายตราสามดวง” ระบุความหมายของบำเหน็จและบำนาญว่า

> บำเหน็จ คือ คุณความดีความชอบที่กระทำเป็นพิเศษเป็นครั้งคราว เป็นประโยชน์อย่างมากแก่บ้านเมือง
>
> บำนาญ คือ รางวัลในการปฏิบัติราชการด้วยดีเสมอมาในการรับราชการ[45]

กฎหมายตราสามดวงกำหนดว่าหากผู้ตายเป็นผู้ที่มีบำเหน็จและบำนาญแก่ราชการ เขาก็จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องคืนเครื่องพัทธยาและแบ่งมรดกส่วนหนึ่งเข้าพระคลังหลวง หากมีเพียงบำเหน็จหรือบำนาญแก่ราชการอย่างใดอย่างหนึ่ง จะยังต้องคืนเครื่องพัทธยา แต่ไม่ต้องแบ่งมรดกส่วนหนึ่งเข้าพระคลังหลวง และหากผู้ตายไม่มีทั้งบำเหน็จและบำนาญแก่ราชการ จะต้องคืนเครื่องพัทธยาและแบ่งมรดกส่วนหนึ่งเข้าพระคลังหลวงด้วย ดังที่ระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวงว่า

---

[44] เรื่องเดียวกัน, หน้า 384.

[45] เกียรติก้อง กิจการเจริญดี, บรรณาธิการ, 200 ปี กฎหมายตราสามดวง (ม.ป.ท.: ศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลาง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547), หน้า 25.

> มาตราหนึ่งผู้มรณภาพนั้น หาบำเหน็จบำนาญแก่ราชการมิได้ ให้ทำทังพัทยาแลมรดกคงไว้ทังสองสถาน ถ้าผู้มรณภาพนั้น มีบำเหน็จแก่ราชการแลหาบำนาญมิได้ อย่าให้ทำมรดกเลย ให้ทำแต่พัทยาคงไว้ ถ้าผู้มรณภาพนั้น มีบำนาญแก่ราชการแลหาบำเหน็จมิได้ อย่าให้ทำมรดกเลย ให้ทำแต่พัทยาเถิด ถ้าผู้มรณภาพนั้น มีทังบำเหน็จบำนาญแก่ราชการไซ้ อย่าให้ทำพัทยาแลมรดกเลย ให้เอาทรัพยอันเปนสะวิญญาณกะทรัพและอะวิญญาณกะทรัพทังสองประการนั้น แบ่งปันให้แก่บิดามานดาแลลูกหลานชายหญิงแห่งผู้มรณภาพนั้น ถ้าแลหาบิดามานดาแลลูกหลาน ชาย / หญิง มีได้ อย่าให้ทำมรดกพัทยาเลย ให้คงไว้แก่ญาติพี่น้องผู้มรณภาพนั้นเถิด...[46]

ในแง่นี้ คุณงามความดีของผู้ตายจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลไปถึงส่วนแบ่งมรดกของทายาท กล่าวคือ หากผู้ตายเป็นผู้ที่ได้ทำคุณงามความดีแก่ราชการ หรืออีกนัยหนึ่งแก่ประเทศชาติบ้านเมือง จำนวนทรัพย์มรดกที่จะตกทอดไปถึงทายาทของเขาย่อมจะมากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องหักภาคหนึ่งคืนเข้าพระคลังหลวง แต่ถ้าผู้ตายมิได้ทำคุณงามความดีแก่ราชการหรือมีคุณงามความดีเล็กน้อย จำนวนทรัพย์มรดกที่จะตกทอดไปสู่ทายาทย่อมจะลดลงเนื่องจากจะต้องแบ่งส่วนหนึ่งคืนเข้าพระคลังหลวงด้วย

4.5.1.2 ศักดินา

นอกจากเงื่อนไขเกี่ยวกับการทำงาน ซึ่งพิจารณาว่าตัวผู้ตายรับราชการหรือไม่ได้รับราชการแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันกับทำงานของผู้ตายอย่างแยกได้ยากก็คือศักดินา ซึ่งถือเป็นเครื่องบอกฐานะของคนในสังคม หากเป็นขุนนางจะมีศักดินาตั้งแต่ 400 ขึ้นไปจนถึง 10,000 ส่วนผู้ที่มีศักดินาต่ำกว่า 400 นั้นคือคนธรรมดาทั่วไปที่ไม่ได้รับราชการ โดยกฎหมายตราสามดวงระบุเงื่อนไขการจะแบ่งมรดกของผู้ตายเป็น 3 หรือ 4 ภาค ขึ้นอยู่กับตัวผู้ตายเป็นสำคัญ ว่าผู้ตายมีศักดินามากกว่าหรือน้อยกว่า 400 หากศักดินาของผู้ตายน้อยกว่า 400 มรดกของผู้ตายจะถูกแบ่งเป็น 3 ภาคโดยไม่ต้องแบ่งเข้าพระคลังหลวงภาคหนึ่ง แต่ถ้าผู้ตายมีศักดินามากกว่า 400 มรดกของเขาจะถูกแบ่งเป็น 4 ภาค คือเพิ่มอีกภาคหนึ่งที่ต้องหักเข้าพระคลังหลวงขึ้นมา ทั้งนี้เนื่องจากว่าผู้มีศักดินาต่ำกว่า 400 นั้นมิใช่ขุนนางอยู่แล้ว และผู้ที่เป็นขุนนางก็ต้องมี

---

[46] ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1, หน้า 376.

ศักดินามากกว่า 400 ดังนั้นไม่ว่าจะใช้พิจารณาปัจจัยเรื่องของการรับหรือไม่รับราชการ หรือปัจจัยเรื่องความสูงต่ำของศักดินาในแง่นี้จึงถือว่าได้ผลลัพธ์ไม่ต่างกันแต่อย่างใด

ศักดินาของผู้เป็นเจ้ามรดกแม้จะมีผลไม่ต่างกันกับปัจจัยเรื่องการทำงานในแง่ของการแบ่งมรดกเป็น 3 หรือ 4 ภาค แต่ศักดินาของเจ้ามรดกนั้นจะมีผลในเรื่องการทำพินัยกรรม กล่าวคือ เมื่อเจ้ามรดกจะทำพินัยกรรม จำนวนพยานที่ต้องมีพินัยกรรมจึงจะถือว่าสมบูรณ์และจำนวนวันขั้นต่ำหลังจากทำพินัยกรรมจนถึงวันเสียชีวิตจะขึ้นอยู่กับศักดินาของเจ้ามรดกเป็นสำคัญ แต่ประเด็นเรื่องพินัยกรรมนี้ผู้วิจัยจะไม่กล่าวลงรายละเอียดมากนักเนื่องจากเป็นประเด็นที่มีเฉพาะในกฎหมายตราสามดวง แต่ไม่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมศาสตร์เลย ฉะนั้นจึงไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกันได้

4.5.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทายาท

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทายาทจะมีผลต่อส่วนแบ่งมรดกที่ทายาทจะได้รับจากกฎหมายตราสามดวง ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่ การดูแลผู้ตาย สถานภาพส่วนตัว การทำงาน และสถานภาพในครอบครัวขยาย ดังนี้

4.5.2.1 การดูแลผู้ตาย

การดูแลผู้ตาย หรือที่ในกฎหมายตราสามดวงใช้คำว่า “**รักษาไข้ปลงศภ**” นั้นก็คือการที่ทายาทซึ่งมีสิทธิ์จะได้รับมรดกจะต้องดูแลพยาบาลเจ้ามรดกเมื่อป่วยไข้ และช่วยเหลือในงานศพเมื่อเจ้ามรดกเสียชีวิต เป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งชี้ว่าทายาทผู้นี้สมควรจะได้รับมรดกของผู้ตายหรือไม่

ตามกฎหมายตราสามดวงแล้ว มิใช่ว่าทายาททุกคนจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกทั้งหมดการอยู่ในลำดับชั้นทายาท เช่น เป็นลูก เป็นภรรยา หรือเป็นญาติพี่น้อง มิได้หมายความว่าทายาทผู้นั้นจะมีสิทธิ์อย่างแน่นอนในการได้ส่วนแบ่งมรดกของผู้ตาย การดูแลรักษาพยาบาลและช่วยเหลือในงานศพของผู้ตายจะเป็นเครื่องตัดสินว่าทายาทผู้นั้นจะได้รับส่วนแบ่งอย่างแน่นอน กฎหมายตราสามดวงระบุถึงส่วนแบ่งของทายาทแต่ละลำดับชั้นอย่างละเอียด และกำกับด้วยเงื่อนไขการรักษาไข้ปลงศพเสมอ ดังเช่นในมาตราที่ 11 ซึ่งกล่าวถึงส่วนแบ่งมรดกของลูกหลานที่เกิดจากทาสภรรยาว่า

"มาตราหนึ่ง บุตรหญิงชายอันเกิดด้วยทาษภิริยา ถ้าได้รักษาไข้ แล

ได้ปลงศภ
- บุตรได้ทรัพย ๒ ส่วน ถ้าได้รับราชการได้ ๓ ส่วน
- หลานได้ทรัพยส่วนกึ่ง ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วนกึ่ง
- เหลนได้ทรัพยส่วน ๑ ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วน
- ลื่อได้ทรัพยกึ่งส่วน ถ้าได้รับราชการ ได้ ส่วนหนึ่ง

ถ้าหมิได้

รักษาไข้ปลงศภแลอย่าให้มันทังนั้น ได้ส่วนแบ่งปันทรัพยมรดกเลย"[47]

หรือในมาตรา 16 ซึ่งกล่าวถึงส่วนแบ่งมรดกของพี่น้องของผู้ตายว่า

"มาตราหนึ่ง ถ้าผู้มรณภาพมีพี่น้อง แลได้รักษาไข้ ปลงศภให้ปันแก่

พี่น้อง
- บิดามานดาเดียวกันได้ทรัพ ๓ ส่วน ได้รับราชการได้ทรัพ ๔ ส่วน
- บิดาเดียวต่างมานดาได้ทรัพ ๒ ส่วน ได้รับราชการได้ทรัพ ๓ ส่วน
- มานดาเดียวต่างบิดาได้ทรัพส่วนกึ่ง ได้รับราชการได้ทรัพ ๒ ส่วน

[48]

นอกจากเงื่อนไขการรักษาไข้ปลงศพที่กฎหมายตราสามดวงกำกับไว้เสมอเมื่อกล่าวถึงส่วนแบ่งของทายาทแต่ละลำดับชั้นแล้ว ยังมีการกำกับเงื่อนไขการรักษาไข้ปลงศพเอาไว้สำหรับกรณีที่ทายาทอยู่หรือมิได้อยู่บ้านเดียวกับผู้ตายด้วย กฎหมายตราสามดวงระบุอย่างชัดเจนว่าลูกหลานญาติพี่น้องที่อยู่บ้านเดียวกันกับผู้ตายหรืออยู่ต่างจังหวัดแต่เข้ามาที่บ้านของผู้ตายในเวลานั้นแต่ไม่ได้ช่วยรักษาไข้ปลงศพก็ไม่มีสิทธิ์จะได้รับส่วนแบ่งมรดกของผู้ตาย และแม้ทายาทจะอยู่ต่างเมืองหรือมิได้อยู่ที่บ้านเดียวกันก็ไม่ใช่ข้อยกเว้นที่จะไม่มาช่วยรักษาไข้ปลงศพแต่ต้องการคงส่วนแบ่งมรดกของตนเอาไว้ กฎหมายตราสามดวงระบุอย่างชัดเจนว่าหากทายาทอยู่ต่างจังหวัดและไม่ได้รักษาไข้ปลงศพก็จะไม่มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งมรดก หรือผู้ตายอยู่ต่างจังหวัดแต่ญาติไม่ได้ส่งคนไปช่วยดูแลหรือออกไปดูแลด้วยตนเองก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะออกไปเอาส่วนแบ่งมรดกเช่นกัน

กรณีเดียวที่ทายาทผู้ไม่ได้อยู่รักษาไข้ปลงศพแต่จะมีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งมรดกของผู้ตายคือกรณีที่ทายาทผู้มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งนั้นติดรับราชการอยู่ในพระราชวังหรือต่างจังหวัดดังที่กฎหมายตราสามดวงระบุไว้ว่า

---

[47] เรื่องเดียวกัน, หน้า 378.

[48] เรื่องเดียวกัน, หน้า 379.

มาตราหนึ่งพี่น้องลูกหลานเหลนลื่แลสาขาญาติได้รับราชการอยู่ในพระราชวังจะออกไปรักษาไข้ปลงศภมิได้ ให้แบ่งทรัพยนั้นให้ตามส่วนซึ่งจะได้นั้น อนึ่งถ้าพี่น้องลูกหลานเหลนหลื้สาขาญาติไปรับราชการอยู่ณะเมือง เอก โท ตรี จัตวา แลแขวงจังวัดไช้ให้แบ่งทรัพยบันดาส่วนซึ่งจะได้นั้นไว้ณะพระคลังก่อน ถ้าผู้นั้นมาแต่ราชการแล้วจึ่งเอาทรัพยซึ่ง ไว้ณะพระคลังนั้นให้ อนึ่งถ้าพี่น้องลูกหลานเหลนหลื้สาขาญาติอยู่รับราชการณกรุงเทพมหานคร แลบิดามารดาปู่ญ่าตายายไปอยู่รับราชการณเมือง เอก โท ตรี จัตวา แลแขวงจังวัดถึงแก่มรณภาพ แลพี่น้องลูกหลานเหลนหลื้อ ได้รับราชการแลจะไปรักษาไข้ปลงศภมิได้ ก็ให้ได้ส่วนแบ่งปันตามส่วนซึ่งจะได้นั้น[49]

จะเห็นว่าการรักษาไข้ปลงศพผู้ตายนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการได้รับหรือไม่ได้รับมรดก ในขณะที่เมื่อนำกลับไปเปรียบเทียบกับในคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะพบว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นไม่มีการระบุถึงเงื่อนไขในการดูแลรักษาไข้ปลงศพผู้ตายอยู่เลย ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงสิทธิ์ในการได้มรดกสำหรับทายาทที่จะได้รับมรดกอย่างแน่นอนโดยไม่ต้องกำกับเงื่อนไขในการดูแลผู้ตาย เนื่องจากเป็นสิทธิ์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่ในกฎหมายตราสามดวงมรดกเป็นของผู้ตาย ผู้ที่มีสิทธิ์จะได้รับมรดกต้องแสดงความกตัญญูต่อผู้ตายด้วยการดูแลเมื่อเจ็บป่วยและช่วยงานศพก่อนจึงจะมีได้รับมรดกไป ทั้งนี้ปัจจัยเรื่องการดูแลผู้ตายนี้อาจนับได้ว่าเป็นปัจจัยทายาทที่ต้องกระทำให้แก่เจ้ามรดกจึงจะมีผลต่อการได้รับหรือไม่ได้รับมรดก ส่วนปัจจัยอีก 3 ประการ คือ สถานภาพส่วนตัว การทำงาน และสถานภาพในครอบครัวขยาย เป็นปัจจัยเฉพาะตัวทายาท มิได้เกี่ยวข้องกับเจ้ามรดกโดยตรง

[49] เรื่องเดียวกัน, หน้า 382.

4.5.2.2 สถานภาพส่วนตัว

สถานภาพส่วนตัวของผู้รับมรดกมีอยู่สองสถานะ คือ ออกเรือนแล้ว กับ ยังมิได้ออกเรือน ตามที่ระบุไว้ในส่วนต้นของพระอัยการลักษณะมรดกในกฎหมายตราสามดวงนั้น ลูกชายหญิงที่บิดามารดาให้ทรัพย์สินไปและออกเรือนแล้วจะเข้ามารับส่วนแบ่งมรดกของบิดามารดาไม่ได้ เว้นแต่ว่าไม่มีลูกหลานจึงจะมีสิทธิ์ ดังนี้

> ...ว่ามรดกพญาศุกโขทัยผู้ถึงแก่อนิจกรรม แลพระราชทานให้แบ่งปันแก่บิดามานดาบุตรภรรยาญาติพี่น้องทังปวงแลส่งสัดไปให้ธรรมาธิกอรใส่ด้วยพระราชกฤษฎีกาตามรวางว่าลูกหญิงชาย บิดา มารดา แต่งทรัพยสิ่งของแลทาสชายหญิงให้มีเรือนแล้ว แล บิดา มารดา ตายแลบุตรชายหญิง ซึ่ง บิดา มารดา แต่งให้มีเรือนแล้วนั้นยังจะเข้าส่วนแบ่งปันได้อีกฤๅมิได้ โดยพระราชกฤษฎีกาว่าราศฎรทังหลายอันมีบุตรหญิงชาย ครั้นใหญ่ บิดา มารดา แต่งทรัพยสิ่งสีนให้ไปมีเรือนแล้วนั้นจะเข้ามาปันเอาทรัพยสิ่งสีน บิดา มารดา ซึ่งมรณภาพอีกนั้น ท่านมิให้ปันให้ แลทรัพยนั้นให้ปันให้แก่ลูกหลานผู้มิได้ทรัพยนั้น ถ้าหาลูกหลานหมิได้กว่านั้นไซ้ จึ่งให้ปันทรัพยนั้นให้แก่บุตรผู้มีเรือนแล้ว...[50]

จากข้อความข้างต้นอาจตีความได้ว่าลูกชายลูกสาวที่จะมีสิทธิ์ได้รับมรดกของบิดามารดานั้นจะต้องเป็นผู้ที่ยังไม่ได้ออกเรือน ถ้าหากออกเรือนไปแล้วจะไม่มีสิทธิ์กลับมารับมรดกของบิดามารดาอีก ยกเว้นว่าผู้ที่ออกเรือนไปแล้วนั้นยังไม่มีลูกหลานจึงจะมีสิทธิ์ได้รับมรดก แต่น่าสังเกตว่าในตัวบทกฎหมายตราสามดวงหลายมาตรายังระบุถึงสิทธิ์ของทายาทที่ออกเรือน

[50] เรื่องเดียวกัน, หน้า 375.

ไปแล้วในการได้รับทรัพย์มรดกอยู่ เช่นในกรณีของการแบ่งมรดกระหว่างลูกที่เกิดจากหญิงหรือชายหม้ายแต่งงานใหม่กับลูกติดมากับหญิงหรือชายหม้าย กฎหมายสามดวงกำหนดให้แบ่งทรัพย์มรดกให้ลูกแท้ ๆ ที่เกิดจากคู่สมรสใหม่ 5 ส่วน ให้ลูกติด 1 ส่วน แต่ถ้าลูกแท้ ๆ ที่เกิดจากคู่สมรสใหม่นั้นแต่งงานออกเรือนแล้ว จะได้ส่วนแบ่งมรดก 4 ส่วน และลูกติดได้ส่วนเดียวเช่นเดิม และถ้าลูกติดแต่งงานออกเรือนแล้ว จะไม่มีสิทธิ์ได้รับมรดกของบิดาหรือมารดาเลย ในกรณีนี้จะเห็นว่าสถานะโสดหรือสมรสจะมีผลต่อการได้รับมรดกของลูกติดมากับหญิงหรือชายหม้ายเท่านั้น แต่จะไม่มีผลกับลูกแท้ ๆ ที่เกิดจากหญิงหรือชายหม้ายกับคู่สมรสใหม่เลย ส่วนกรณีการแบ่งมรดกระหว่างลูกแท้ ๆ ที่แต่งงานออกเรือนแล้วกับลูกแท้ ๆ ที่ยังมิได้ออกเรือนนั้น กฎหมายตราสามดวงกำหนดให้ลูกที่ออกเรือนไปแล้วสามารถกลับมารับส่วนแบ่งทรัพย์มรดกของบิดามารดาได้ในกรณีที่ได้รับทรัพย์สินจากบิดามารดาน้อยและยังเหลือทรัพย์สินเป็นมรดกอีกมาก แต่หากได้รับทรัพย์สินจากบิดามารดาไปมากและเหลือทรัพย์สินเป็นมรดกน้อย ลูกที่ออกเรือนไปแล้วก็ไม่สามารถจะกลับมารับมรดกได้อีก

อาจกล่าวได้ว่าสถานภาพส่วนตัวนั้นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะชี้ขาดได้ว่าทายาทผู้นั้นมีสิทธิ์หรือไม่มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งมรดก แม้จะไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาดอย่างชัดเจนเหมือนปัจจัยเรื่องการดูแลผู้ตาย แต่ในกรณีก็ส่งผลให้ทายาทไม่อาจรับมรดกได้เนื่องจากอยู่ในสถานะสมรสออกเรือนแล้ว

4.5.2.3 การทำงาน

อาจกล่าวได้ว่าทั้ง 2 ปัจจัยที่ผู้วิจัยกล่าวมา คือ การดูแลผู้ตายและสถานภาพส่วนตัว เป็นปัจจัยที่จะชี้ว่าทายาทนั้นจะได้รับหรือไม่ได้รับมรดก แต่ปัจจัยเรื่องการทำงานและสถานภาพในครอบครัวขยาย จะเป็นปัจจัยบ่งชี้ว่าทายาทนั้นจะได้รับมรดกจำนวนมากหรือน้อย

ตามกฎหมายตราสามดวงแล้ว สำหรับเจ้ามรดก ปัจจัยเรื่องการทำงานจะส่งผลต่อการแบ่งมรดกของเขาออกเป็น 3 หรือ 4 ส่วน และการหักส่วนแบ่งส่วนหนึ่งพร้อมกับเครื่องพุทธยาเข้าพระคลังหลวง แต่สำหรับทายาทนั้น การทำงานจะเป็นปัจจัยที่จะส่งผลต่อการได้รับส่วนแบ่งมากขึ้น กล่าวคือ ส่วนแบ่งของทายาทที่กฎหมายตราสามดวงระบุว่าจะได้รับ จะเพิ่มมากขึ้นในกรณีที่ทายาทผู้นั้นได้รับราชการ ดังจะเห็นได้จากในหลาย ๆ มาตราที่กล่าวถึงจำนวนส่วนแบ่งมรดกที่ทายาทแต่ละคนแต่ละลำดับชั้นจะพึงได้รับ นอกจากเงื่อนไขในการรักษาไข้ปลงศพซึ่งมีผลทำให้ได้รับหรือไม่ได้รับมรดกแล้ว อีกเงื่อนไขหนึ่งที่มีการกำกับไว้ด้วยกันเสมอคือเรื่องการ

รับราชการ ทายาทซึ่งมีสิทธิ์จะได้รับมรดกเนื่องจากได้รักษาไข้ปลงศพผู้ตายแล้วจะได้รับส่วนแบ่งมากขึ้นในกรณี ที่ทายาทผู้นั้นได้รับราชการ เช่น

มาตราหนึ่งบุตร หญิง ชาย อันเกิดด้วยอนุภิริยา แลภิริยาอันทูลขอ

พระราชทานให้ ถ้าแลได้รักษาไข้ปลงศภ

บุตรได้ทรัพย ๒ ส่วนกึ่ง ถ้าได้รับราชการได้ ๓ ส่วนกึ่ง
หลานได้ทรัพยส่วนกึ่ง ถ้าได้รับราชการ ได้ ๒ ส่วนกึ่ง
เหลนได้ทรัพยส่วน ๑ ถ้าได้รับราชการ ได้ ๒ ส่วนกึ่ง
ลื่อได้ทรัพยกึ่งส่วน ถ้าได้รับราชการ ได้ ส่วน ๑ [51]

จะเห็นว่าปัจจัยเรื่องการทำงานนั้นมีผลต่อส่วนแบ่งที่ทายาทจะได้รับ แม้จะเป็นทายาทลำดับชั้นเดียวกัน แต่ถ้ามีผู้ได้รับราชการแล้ว ส่วนแบ่งของผู้รับราชการย่อมจะมากกว่าผู้ไม่ได้รับราชการเสมอ เช่น หากผู้ตายมีลูก 3 คน และลูกคนหนึ่งรับราชการ ส่วนแบ่งมรดกของลูกที่ได้รับราชการย่อมจะมากกว่าลูกคนอื่นที่ไม่ได้รับราชการ แต่ทั้งนี้ปัจจัยเรื่องการทำงานก็ยังมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยเรื่องการดูแลผู้ตายด้วย อาจกล่าวได้ว่าในการพิจารณาส่วนแบ่งมรดกที่ทายาทผู้หนึ่งจะพึงได้รับนั้นไม่อาจใช้ปัจจัยเดียวเป็นเครื่องตัดสินได้ จะต้องมีหลาย ๆ ปัจจัยประกอบกัน

4.5.2.4 สถานภาพในครอบครัวขยาย

สถานภาพในครอบครัวขยายในที่นี้ คือ สถานะของทายาทในครอบครัว เป็นการพิจารณาว่าตัวทายาทนั้นอยู่ในสถานะใด เช่น เป็นลูกประเภทใด หรือเป็นภรรยาประเภทใด เนื่องจากสถานะที่ต่างกันย่อมส่งผลให้ได้รับส่วนแบ่งมรดกที่ต่างกันไปด้วย สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สถานะของภรรยา และสถานะของลูก

ก. สถานะของภรรยา

สถานะของภรรยานั้น จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ 4.3.2 เรื่องคู่สมรส จะเห็นได้ว่า การเป็นภรรยาในแต่ละสถานะจะมีผลต่อส่วนแบ่งมรดกที่จะได้รับด้วย หากเป็นภรรยาพระราชทานจะได้รับส่วนแบ่งสูงสุด ภรรยาสู่ขอได้ส่วนแบ่งน้อยกว่าภรรยาพระราชทาน

[51] เรื่องเดียวกัน, หน้า 378.

ครึ่งส่วน ส่วนภรรยาขอพระราชทานและนานาภรรยาได้ส่วนแบ่งเท่ากันแต่น้อยกว่าภรรยาสู่ขอครึ่งส่วน ในขณะที่ทาสภรรยาไม่ได้รับส่วนแบ่งมรดกเลย แต่จะได้รับการปลดปล่อยให้เป็นไทแทน

ข. สถานะของลูก

เช่นเดียวกันกับสถานะของภรรยา ผู้วิจัยได้กล่าวถึงส่วนแบ่งของลูกประเภทต่าง ๆ ไว้แล้วในหัวข้อที่ 4.3.3 เรื่องลูก ซึ่งจะเห็นได้ว่าลูกแต่ละสถานะนั้นจะได้รับส่วนแบ่งมรดกที่ต่างกัน แม้จะเป็นลูกแท้ ๆ ของผู้ตาย แต่หากเกิดจากมารดาที่มีสถานะต่ำก็จะได้ส่วนแบ่งน้อยกว่าลูกที่เกิดจากมารดาสถานะสูง เช่น ลูกที่เกิดจากทาสภรรยาจะได้รับส่วนแบ่งน้อยกว่าลูกที่เกิดจากภรรยาพระราชทาน และหากเป็นลูกบุญธรรมหรือลูกติดมากับสามีหรือภรรยาหม้ายก็จะได้รับส่วนแบ่งน้อยกว่าลูกแท้ ๆ เสมอ

ฉะนั้น จะเห็นว่าตามกฎหมายตราสามดวงแล้ว สถานะของทายาทจะมีผลโดยตรงต่อส่วนแบ่งที่จะพึงได้รับ หากมีทายาทลำดับชั้นเดียวกันหลายคน เช่น มีภรรยาหลายคนหรือมีลูกหลายคน สถานภาพในครอบครัวจะเป็นเครื่องตัดสินว่าผู้ใดควรจะได้รับส่วนแบ่งมากกว่าหรือเท่า ๆ กัน ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าสถานภาพนั้น แม้จะเป็นเรื่องเฉพาะตัวที่จะส่งผลถึงส่วนแบ่งที่ตนจะพึงได้รับ ทว่าในกรณีของสถานภาพของผู้เป็นภรรยานั้น จะส่งผลต่อไปยังลูกและหลานของนางด้วย กล่าวคือ หากเป็นภรรยาพระราชทานจะได้ส่วนแบ่งมากที่สุด ภรรยาสู่ขอได้ส่วนแบ่งรองลงมากึ่งหนึ่ง และเมื่อมีลูกและหลาน ทั้งลูกและหลานที่เป็นเชื้อสายของภรรยาพระราชทานและภรรยาสู่ขอจะได้รับส่วนแบ่งมากที่สุดในบรรดาทายาทลำดับชั้นเดียวกัน ส่วนเชื้อสายของภรรยาประเภทอื่นก็จะได้รับลดหลั่นลงมาตามสถานะของภรรยาผู้นั้น

เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะพบว่าการแบ่งส่วนแบ่งมรดกโดยลำดับลดหลั่นกันมาของมารดานั้นคล้ายคลึงกับการแบ่งตามลำดับวรรณะ กล่าวคือ ตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ส่วนแบ่งมรดกของลูกที่เกิดจากมารดาต่างวรรณะกันจะได้รับลดหลั่นกันตามลำดับวรรณะของมารดา แต่ทั้งนี้ก็มิอาจจะกล่าวได้ว่าการแบ่งมรดกโดยลดหลั่นส่วนแบ่งไปตามสถานภาพของมารดานั้นเป็นสิ่งที่กฎหมายตราสามดวงได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ เนื่องจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ไม่มีการแบ่งภรรยาเป็นประเภทต่าง ๆ และกฎหมายตราสามดวงก็ไม่มีการพิจารณาวรรณะของผู้เป็นมารดา เนื่องจากสังคมไทยมิได้มีระบบวรรณะเหมือนดังสังคมอินเดียโบราณ ฉะนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าลักษณะที่สถานภาพของมารดาจะส่งผลถึงลูกนั้นเป็น

เพียงลักษณะร่วมอันเป็นสากลมากกว่าที่กฎหมายตราสามดวงจะได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์มาโดยตรง

อาจกล่าวได้ว่า ในกฎหมายตราสามดวง ปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณาส่วนแบ่งของทายาทและจำนวนภาคที่จะต้องแบ่งมรดกของผู้ตายนั้นต้องอาศัยหลายปัจจัยประกอบเข้าด้วยกัน สำหรับตัวผู้ตายนั้นการรับหรือไม่ได้รับราชการและศักดินาเป็นเครื่องกำหนดการแบ่งทรัพย์สินของเขาว่าจะต้องหักส่วนหนึ่งเข้าพระคลังหลวงหรือไม่ ส่วนทายาทนั้น การจะได้รับหรือไม่ได้รับมรดกขึ้นอยู่กับการดูแลผู้ตาย คือการช่วยรักษาไข้ปลงศพเป็นสำคัญ และสถานภาพส่วนตัวคือสถานะโสดหรือสมรสเป็นเรื่องรองลงมา แม้กฎหมายตราสามดวงจะอนุญาตให้ลูกชายหรือลูกสาวที่ออกเรือนไปแล้วกลับมารับส่วนแบ่งมรดกของบิดามารดาได้ในบางกรณี แต่หากไม่ได้ช่วยรักษาไข้ปลงศพแล้วก็จะไม่มีสิทธิ์ในการได้รับมรดกอย่างแน่นอน ส่วนการจะได้รับส่วนแบ่งมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับการทำงาน คือการรับหรือไม่ได้รับราชการ และสถานภาพในครอบครัวขยาย ซึ่งเป็นสถานะของทายาทที่อยู่ในครอบครัว เป็นการพิจารณาว่าในทายาทลำดับชั้นเดียวกันผู้ใดจะมีสถานะสูงหรือต่ำกว่า ซึ่งจะเป็นผลให้ทายาทลำดับชั้นเดียวกันจะได้รับส่วนแบ่งที่ไม่เท่ากัน

เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์จะพบว่า ลักษณะการใช้หลายปัจจัยเพื่อพิจารณาว่าทายาทหลายคนในลำดับชั้นเดียวกันผู้ใดจะได้รับส่วนแบ่งมากน้อยหรือเท่า ๆ กันเป็นลักษณะที่มีอยู่ทั้งในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์นั้นปัจจัยที่ส่งผลต่อส่วนแบ่งมากหรือน้อยสำหรับทายาทจะขึ้นอยู่กับเพศ วรรณะ อายุ เป็นสำคัญ โดยมีสถานภาพในครอบครัวขยายเป็นปัจจัยเสริม แต่สำหรับกฎหมายตราสามดวงนั้นปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือการดูแลรักษาไข้ปลงศพผู้ตาย รองลงมาคือการทำงานและสถานภาพในครอบครัวขยาย ทั้งนี้จะเห็นว่าทั้งคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงนั้นแม้จะใช้ลักษณะการพิจารณาส่วนแบ่งมรดกจากหลายปัจจัย แต่ก็มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือในขณะที่อินเดียให้ความสำคัญกับเพศชายก่อนเพศหญิง วรรณะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อส่วนแบ่งมรดกที่ทายาทโดยเฉพาะชั้นลูกชายจะพึงได้รับ และอายุเป็นเครื่องกำหนดส่วนแบ่งมากน้อยสำหรับทายาทลำดับเดียวกันที่มีวรรณะเท่ากันและเกิดจากบิดาเดียวกัน แต่กฎหมายไทยมิได้ปรากฏเรื่องของวรรณะหรือการให้ความสำคัญกับเพศชายก่อนเพศหญิงเลย อาจเป็นเพราะสังคมไทยไม่มีระบบวรรณะ แต่สิ่งที่เป็นลักษณะเด่นอย่างเห็นได้ชัดคือกฎหมายไทยให้ความสำคัญกับศักดินาและการรักษาไข้ปลงศพอย่างยิ่ง สองสิ่งนี้เป็นเครื่องวัดจำนวนภาคมรดกที่จะต้องแบ่งและการได้หรือไม่ได้รับมรดกสำหรับทายาทที่แม้จะมีสิทธิ์ก็อาจถูกตัดสิทธิ์ได้หากขาด

คุณสมบัติเรื่องการรักษาไข้ปลงศพ การที่กฎเกณฑ์จำนวนมากในพระอัยการลักษณะมรดกกล่าวถึงการรับราชการทั้งของตัวเจ้ามรดกเองและทายาทสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับการรับราชการเป็นอย่างมากและส่งผลต่อส่วนแบ่งมรดกด้วย

ลักษณะเด่นของกฎหมายไทยนั้นเน้นในเรื่องของความกตัญญูเป็นสำคัญ ทายาทจะต้องแสดงความกตัญญูต่อเจ้าของทรัพย์มรดก จึงจะมีสิทธิ์ได้ทรัพย์มรดกไป ส่วนตัวเจ้ามรดกเองนั้นหากเป็นข้าราชการก็จะต้องมีความกตัญญูต่อบ้านเมือง หากได้ทำคุณงามความดีแก่บ้านเมืองก็จะได้รับการลดหย่อนไม่ต้องหักส่วนแบ่งมรดกส่วนหนึ่งเข้าพระคลังหลวง แต่กฎหมายในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดียนั้นเน้นไปที่การทำตาม “ธรรม” หรือหน้าที่เพื่อเติมเต็มขั้นตอนของชีวิตให้สมบูรณ์

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงใน 5 ประเด็น ได้แก่ ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก ทรัพย์สินที่ตกทอดได้ ผู้มีสิทธิ์รับมรดก ผู้หมดสิทธิ์รับมรดก และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดก จะพบว่าสามารถเปรียบเทียบในประเด็นเดียวกันได้ และมีทั้งลักษณะร่วมกันและลักษณะต่างกัน แต่โดยมากมักจะพบลักษณะต่างมากกว่าลักษณะคล้าย ทั้งยังไม่ปรากฏการใช้ศัพท์เฉพาะทางที่เหมือนกันเลย คำเรียกชนิดของทรัพย์สิน หรือคำเรียกลูกประเภทต่าง ๆ ก็มิได้เหมือนกันแต่อย่างใด และความคล้ายคลึงที่พบนั้นน่าจะเป็นลักษณะร่วมอันเป็นสากลมากกว่าที่กฎหมายตราสามดวงจะได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ หากกฎหมายตราสามดวงได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์จริงน่าจะมีร่องรอยความคล้ายคลึงปรากฏมากกว่านี้ การปรากฏลักษณะต่างกันมากกว่าลักษณะคล้ายกันแสดงให้เห็นว่าหากกฎหมายตราสามดวงได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์จริงก็อาจมีการปรับเปลี่ยนมากจนกระทั่งไม่เหลือเค้าเดิมให้เห็น ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเชื่อว่ากฎหมายตราสามดวงเฉพาะพระอัยการลักษณะมรดกไม่อาจเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์แต่อย่างใด

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการศึกษากฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ 4 ฉบับ ได้แก่ เคาตมธรรมสูตร มนุสมฤติ ยาชญวัลกยสมฤติ และนารทสมฤติ กับพระอัยการลักษณะมรดกในกฎหมายตราสามดวงเพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายมรดกของอินเดียโบราณและกฎหมายมรดกของไทย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กฎหมายตราสามดวงเฉพาะหมวดพระอัยการลักษณะมรดกมีประเด็นหลักคล้ายคลึงกับกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ แต่มีรายละเอียดที่เกิดจากบริบททางศาสนา สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ทำให้ไม่สามารถสืบค้นกลับไปได้ว่าพระอัยการลักษณะมรดกมีที่มาจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดีย

เนื้อหาสำคัญของกฎหมายมรดกทั้งในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ ช่วงเวลาในการแบ่งมรดก ทรัพย์สินที่ตกทอดได้ ผู้มีสิทธิ์รับมรดก ผู้หมดสิทธิ์รับมรดกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดก ทั้งนี้ แนวคิดหลักเรื่องความเป็นเจ้าของทรัพย์มรดกตามกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กฎหมายมรดกของไทยและอินเดียโบราณมีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวคือ สำหรับอินเดียโบราณนั้น มรดกเป็นของผู้ที่จะสืบทอดตระกูลซึ่งมีสิทธิ์มาแต่กำเนิด จึงสามารถแบ่งทรัพย์สมบัติได้ในเวลาที่เจ้าของทรัพย์สินยังมีชีวิตอยู่ และการรับมรดกของทายาทต้องเป็นไปตามลำดับและทีละลำดับ ลูกชายจึงมีสิทธิ์ได้รับมรดกก่อนทายาทลำดับอื่นและสามารถยกทรัพย์สินทั้งหมดให้แก่ลูกชายคนโตได้เนื่องจากลูกชายคนโตต้องเป็นผู้ที่จะปกครองดูแลตระกูลต่อไป พินัยกรรมจึงมิใช่สิ่งสำคัญเพราะสิทธิ์เหนือทรัพย์มรดกเป็นของทายาทอยู่แล้ว ในขณะที่แนวคิดของไทย มรดกเป็นของผู้ตาย ฉะนั้นเมื่อจะแบ่งมรดกของผู้ตายจึงต้องกระทำหลังจากเจ้ามรดกเสียชีวิตไปแล้ว และคนในครอบครัวทั้งหมดจะมีสิทธิ์ได้รับมรดกของผู้ตาย ดังนั้นทายาทจึงมีสิทธิ์ได้รับมรดกพร้อมกันหลายลำดับชั้น พระอัยการลักษณะมรดกของไทยจึงมีการกล่าวถึงพินัยกรรมเอาไว้เนื่องจากทรัพย์มรดกเป็นของผู้ตาย หากผู้ตายได้แสดงเจตนาจะให้ทรัพย์สินของเขาแก่ผู้ใดก็เป็นสิทธิ์ของเจ้ามรดกเอง

นอกจากนี้จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งมรดกจะพบว่า กฎหมายตราสามดวงเน้นความกตัญญูเป็นสำคัญ การจะได้รับมรดกของผู้ตายทายาทจะต้องแสดงความ

กตัญญูต่อผู้ตายด้วยการดูแลรักษาไข้ปลงศพ ฉะนั้นผู้ที่จะไม่มีสิทธิ์รับมรดกจึงเป็นผู้ที่ไม่แสดงความกตัญญูต่อผู้ตาย ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ ในขณะที่คัมภีร์ธรรมศาสตร์มิได้ปรากฏลักษณะนี้ เนื่องจากมิได้ถือว่ามรดกเป็นของผู้ตาย ทายาทมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดกอยู่แล้ว ฉะนั้นปัจจัยที่ส่งผลต่อส่วนแบ่งมรดกของทายาทตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์จึงเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพในสังคม คือเพศและวรรณะ และสอดคล้องกับธรรมะซึ่งเป็นหลักการสำคัญของคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ผู้ที่ถูกตัดสิทธิ์ในการรับมรดกจึงเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางกายภาพหรือสติปัญญา หรือเป็นผู้ตกจากวรรณะ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถทำหน้าที่ในการสืบทอดตระกูล อันถือเป็นธรรมะประการหนึ่งได้

จากประเด็นเรื่องที่มาของกฎหมายตราสามดวงซึ่งมีผู้สันนิษฐานว่าน่าจะได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์นั้น เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคัมภีร์ธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นต้นทางกับกฎหมายตราสามดวงโดยใช้ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งมรดกจะพบว่าพระอัยการลักษณะมรดกในกฎหมายตราสามดวงมีรายละเอียดที่แตกต่างจากกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์อยู่มาก ประเด็นหลักที่คล้ายคลึงกันน่าจะเป็นข้อพิพาทสากลมากกว่าที่จะได้รับอิทธิพลจากอินเดียมาโดยตรง หรือหากรับมาจากพระธรรมศาสตร์มอญหรือพม่าแล้วมาดัดแปลงก็เป็นการดัดแปลงแก้ไขที่ไม่เห็นเค้าเดิมของกฎหมายจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์เลย กฎหมายตราสามดวงอาจได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ในแง่ของตำนานเรื่องพระมนูหรือมโนสาร อันเป็นกระบวนการสร้างที่มา ความศักดิ์สิทธิ์และความเก่าแก่จากการสืบมาแต่โบราณกาล แต่ในด้านเนื้อหากฎหมายจะเห็นว่าในกรณีของกฎหมายมรดกมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก อีกทั้งตำนานเรื่องพระมนูหรือมโนสารก็ไม่อาจใช้เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพื่อการศึกษาที่มาของกฎหมายได้จริง จึงไม่อาจสืบค้นย้อนกลับไปได้ว่ากฎหมายมรดกในกฎหมายตราสามดวงมีที่มาจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดีย

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายมรดกในคัมภีร์ธรรมศาสตร์กับกฎหมายตราสามดวงครั้งนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการศึกษาเปรียบเทียบพระอัยการในกฎหมายตราสามดวงกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดีย หากมีการนำพระอัยการหมวดอื่นเช่น ลักษณะผัวเมีย ลักษณะโจร มาศึกษาเปรียบเทียบกับคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดีย หรือพระธรรมศาสตร์ของมอญด้วย ก็อาจทำให้เห็นที่มาของกฎหมายไทยและความสัมพันธ์กับกฎหมายอินเดียและมอญโบราณได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย. [กรุงเทพฯ]: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535.

กรุณา กุศลาสัย และ เรืองอุไร กุศลาสัย. ภารตวิทยา. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2554.

กำธร กำประเสริฐ และ สุเมธ จานประดับ. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

กีรติ กาญจนรินทร์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2554.

เกียรติก้อง กิจการเจริญดี, บรรณาธิการ. 200 ปี กฎหมายตราสามดวง. [ม.ป.ท.]: ศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลาง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

จตุรนต์ ชุ่มชุมภู. ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาและการตกทอดทรัพย์สินของพระภิกษุ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2557.

เชาวเรส บุณยพานิช. ปัญหาเรื่องที่มาและลักษณะของคัมภีร์พระธรรมศาสตร์สยาม. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 33, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2550): 56-69.

ทองสุข จารุเมธีชน. การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทาสในคัมภีร์พระไตรปิฎกเถรวาท คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์และกฎหมายตราสามดวง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

แบรดเลย์, แดนบีช. หนังสืออักขราภิธานศรับท์ Dictionary of the Siamese Language 1873. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2514.

ประภัสสร เธียรปัญญา. “ธรรมะ” ในฐานะหลักการของกฎหมายตราสามดวง. ดุลพาห 56 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2552): 148-166.

ประภัสสร เธียรปัญญา. การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์พระมนูธรรมศาสตร์ฉบับภาษาสันสกฤตกับฉบับภาษามอญ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539.

ปราณี ฟ้าพานิช. มานวธรรมศาสตร์: กระบวนการพัฒนาชีวิตให้มีคุณค่าต่อสังคม. ใน กัลยาณี สีตสุวรรณ และ ประพจน์ อัศววิรุฬหการ (บรรณาธิการ), ด้วยกตัญญุตา, หน้า 103-111.

กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2536. (รฦกพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ฉลวย วุธาทิตย์ ในโอกาสฉลองอายุครบ 80 ปี 9 ธันวาคม 2536.

ปรีดี เกษมทรัพย์. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาสังคมกับกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2531.

พรชัย สุนทรพันธุ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2554.

พินัย ณ นคร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.

โยเนโอะ อิฌิอิ, มาโมรุ ชิบายามา และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ดรรชนีค้นคำในกฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2551.

ร. แลงกาต์. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

รวมคำบรรยาย ภาคหนึ่ง สมัยที่ 67 ปีการศึกษา 2557 เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2557.

ราชบัณฑิตยสถาน. กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2546.

เรืองวิทย์ ลิ่มปนาท. รัฐกับสิทธิในทรัพย์สินจากกฎหมายตราสามดวง. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 42 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2558): 49-68.

วาสนา ไอยรารัตน์. สิทธิและหน้าที่ของสตรีในวรรณกรรมสันสกฤตที่ว่าด้วยธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, แผนกวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

วินัย พงศ์ศรีเพียร และ วีรวัลย์ งามสันติกุล, บรรณาธิการ. นีติปรัชญาไทย: ประกาศพระราชปรารภ หลักอินทภาษ พระธรรมสาตร และ On the Laws of Mu'ung Thai or Siam. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549.

วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ผลงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์ลำดับที่ 1 สถานภาพการศึกษากฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, 2547.

วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ผลงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์ลำดับที่ 2 กฎหมายตราสามดวง: การพิจารณาใหม่. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, 2547.

วิสุทธ์ บุษยกุล. ประเภทวรรณคดีสันสกฤตจากสังหิตาถึงธรรมศาสตร์. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ศรีชไมยาจารย์, หน้า 13-33. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, 2546.

วีรยุทธ เอกพันธ์. การศึกษาสถานภาพของครูและศิษย์ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

สันติ เมตตาประเสริฐ. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความบริสุทธิ์ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. กฎหมายตราสามดวง: พระธรรมสาตรและหลักอินทภาษ ฉบับราชบัณฑิตยสภา. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558.

สุธิดา ถนอมจิตร. ภาษีมรดกและภาษีการให้ กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขากฎหมายภาษี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. ธรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ และกฎหมาย. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), สรรพสาระ ประวัติศาสตร์-มนุษย์ศาสตร์, 23-33. กรุงเทพฯ: สามลดา, 2550.

อรุณวรรณ คงมีผล. อัญมณีวิทยาในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

<u>ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต</u>

มหามกุฏราชวิทยาลัย. สยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกํ. เล่ม 30. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.

Dutt, M. N. **Yājñavalkyasmṛti**. K. L. Joshi, ed. Delhi: Parimal Publications, 2005.

Jha, G. **Manusmṛti with the Manubhasya of Medhatithi**. Vol.2. Delhi: Motilal Banarsidass, 1999.

Jolly, J. **Mānava Dharma-Śāstra The Code of Manu**. London: Trübner, 1887.

Jolly, J. **The Institute of Narada: Together with Copious Extracts from the Naradabhashya of Asahaya and Other Standard Commentaries**. Calcutta: The Asiatic Society, 1885.

Pandey, U. M. **The Gautama-Dharma-Sūtra**. The Kashi Sanskrit Series. Vol.172. Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series, 1966.

Pansīkar, W. L. P. **Yādnyavalkyasmṛiti of Yogīshvara Yādnyavalkya with the Commentary Mitākṣarā of Vidnyāneshvara**. Bombay: Nirnaya Sagar Press, 1936.

Śāstrī, A. Mahādeva and Rangāchārya, K., ed. **The Taittirīya Saṃhitā of the Kṛishṇa Yajur-Veda with the Commentary of Bhaṭṭabhāskaramiśra**. Vol.4. Mysore: Government Branch Press, 1896.

Śāstrī, K. S., ed. **The Nāradīyamanusaṃhitā with the Bhāṣya of Bhavasvāmin**. Trivandrum Saskrit Series, No. XCVII. Government Press, 1929.

Stenzler, A. F. **The Institutes of Gautama**. London: Trübner, 1876.

Yājñavalkyasmṛti: Aparārkāparābhidhāparādityaviracitaṭīkāsametā. Ānandāśramasaṃskṛtagranthāvaliḥ, No. 46. Poona: Ānandāśramamudraṇālaya, 1903.

ภาษาอังกฤษ

Apte, V. S. **The Practical Sanskrit-English Dictionary**. Delhi: Motilal Banarsidass, 2000.

Basham, A. L. **The Wonder That Was India**. India: Picador, 2004.

Bühler, G. **Sacred Law of the Āryas: As Taught in the Schools of Āpastamba, Gautama, Vasishtha and Baudhāyana**. Part 1 Āpastamba and Gautama. The Sacred Book of the East. Vol.2. Delhi: Motilal Banarsidass, 2001.

Bühler, G. **The Law of Manu**. The Sacred Book of the East. Vol.25. Delhi: Motilal Banarsidass, 2006.

Derret, J. D. M. **Essays in Classical and Modern Hindu Law**. Leiden: E. J. Brill, 1977.

Direk Jayanama. **The Evolution of Thai Laws**. [n.p.], 1964.

Griffith, R. T. H. **The Rig Veda**. [Online]. 1896. Available from: http://www.sacred-texts.com/hin/rigveda/index.htm [2016, May 23]

Huxley, A., ed. **Thai Law: Buddhist Law: Essays on the Legal History of Thailand, Laos and Burma**. Bangkok: White Orchid Press, 1996.

Jha, G. **Manusmṛti with the Manubhasya of Medhatithi**. Vol.7. Delhi: Motilal Banarsidass, 1999.

Jolly, J. **Outlines of an History of the Hindu Law of Partition, Inheritance and Adoption**. Calcutta: Thacker, 1885.

Jolly, J. **The Minor Law-Books Part 1 Nārada Bṛhaspati**. The Sacred Book of the East. Vol.33. Delhi: Motilal Banarsidass, 2005.

Kale, M. R. **A Higher Sanskrit Grammar**. Delhi: Motilal Banarsidass, 2011.

Kane, P. V. **History of Dharmaśāstra**. Vol.1 Part 1. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1968.

Kane, P. V. **History of Dharmaśāstra**. Vol.3. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1946.
Keith, A. B. **A History of Sanskrit Literature**. Delhi: Motilal Banarsidass, 2013.
Keith, A. B. **Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kauṣītaki Brāhmaṇas of the Rigveda**. Delhi: Motilal Banarsidass, 1971.
Lingat, R. **The Classical Law of India**. Translated by J. Duncan M. Derrett. New Delhi: Munshiram Manoharlal, 1993.
Macdonell, A. A. **A History of Sanskrit Literature**. Delhi: Motilal Banarsidass, 1971.
Macdonell, A. A. **India's Past**. Oxford: Clarendon Press, 1927.
Macdonell, A. A., and Keith, A. B. **Vedic Index of Names and Subjects**. 2vols. London: Murray, 1912.
Maurya, R. R. **Hindu Law**. Allahabad: Central Law Agency, 1978.
Menski W. **Hindu Law Beyond: Tradition and Modernity**. New Delhi: Oxford University Press, 2003.
Monier-Williams, M. **A Sanskrit-English Dictionary**. Delhi: Motilal Banarsidass, 2011.
Olivelle, P. **Dharmasūtras: The Law Codes of Ancient India**. Oxford: Oxford University Press, 1999.
Olivelle, P. **The Law Code of Manu**. New York: Oxford University Press, 2009.
Olivelle, P., ed. **Dharma: Studies in its Semantics, Cultural and Religious History**. Delhi: Motilal Banarsidass, 2009.
Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford: Oxford University Press, 2010.
Pallegoix, J. B. **Dictionarium linguae Thai: sive siamensis, interpretation Latina, Gallica et Angelica**. Bangkok: Department of Curriculum and Instruction Development, Ministry of Education, 1999.
Pandey, B. K. **Encyclopaedia of Dharmashastra**. 2vols. New Delhi: Anmol Publications, 2007.
Pandey, R. **Hindu Saṃskāras**. Delhi: Motilal Banarsidass, 1987.
Rocher, L. **Studies in Hindu Law and Dharmaśāstra**. D. R. Davis, Jr., ed. London: Anthem Press, 2014.
Sarvadhikari, R. **The Principles of the Hindu Law of Inheritance**. Calcutta: Thacker, 1882.
Sharma, R. N. **Ancient India according to Manu**. Delhi: Nag Publishers, 1980.
The Cultural Heritage of India. Vol.2. Kolkata: The Ramakrishna Mission Institute of Culture, 2006.
The Cultural Heritage of India. Vol.5. Kolkata: The Ramakrishna Mission Institute of Culture, 2006.
Weber, A. **The History of Indian Literature**. Translated by J. Mann and T. Zachariae. London: Trübner, 1914.
Whitney, W. D. **Sanskrit Grammar**. Delhi: Motilal Banarsidass, 2008.
Whitney, W. D. **The Roots, Verb-Forms and Primary Derivatives of the Sanskrit Language**. Delhi: Motilal Banarsidass, 2006.
Winternitz, M. **History of Indian Literature**. Vol.3. Translated by Subhadra Jha. Delhi: Motilal Banarsidass, 1985.
Yamazaki, Gen'ichi. **The Structure of Ancient Indian Society: Theory and Reality of the Varṇa System**. Tokyo, Toyo Bunko, 2005.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ต้นฉบับภาษาสันสกฤตและคำแปลภาษาไทย
เคาตมธรรมสูตร อัธยายะที่ 28

(ต้นฉบับ: Stenzler, A. F. **The Institutes of Gautama**. London: Trübner, 1876.)

ūrdhvaṃ pituḥ putrā rikthaṃ bhajeran | 1 | nivṛtte rajasi mātur jīvati vā icchati | 2 | sarvaṃ vā pūrvajasya itarān bibhṛyāt pitṛvat | 3 |

หลังจากบิดา (สิ้นไปแล้ว) เหล่าบุตรพึงแบ่งซึ่งมรดก หรือ ครั้นเมื่อความไม่บริสุทธิ์ของมารดาหมดไป (=เมื่อมารดาเข้าสู่วัยหมดระดู) เมื่อ (บิดา) ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อ (บุตรผู้มีสิทธิ์รับมรดก) ต้องการ (เหล่าบุตรพึงแบ่งมรดก) หรือ (มรดก) ทั้งปวง (พึงเป็น) ของผู้เกิดก่อน (=พี่ชายคนโต) เขาพึงดูแลน้อง ๆ คนอื่นเหมือนเป็นบิดา

vibhāge tu dharmavṛddhiḥ | 4 |

อนึ่ง ในการแบ่ง การเพิ่มข้อกำหนดย่อมมี

viṃśatibhāgo jyeṣṭhasya mithunam ubhayatodadyukto ratho govṛṣaḥ | 5 | kāṇakhorakūṭavaṇṭā madhyamasya anekaś cet | 6 | avir dhānyāyasī gṛham ano yuktaṃ catuṣpadāṃ caikaikaṃ yavīyasaḥ | 7 | samadhetarat sarvam | 8 |

(ได้แก่) ส่วนแบ่งหนึ่งใน 20, (ปศุสัตว์) คู่หนึ่ง, รถที่เทียมด้วยสัตว์มีฟันกรามทั้งสองข้าง (ของมัน) และโคผู้ (พึงเป็น) ของบุตรคนโต (สัตว์ทั้งหลายที่) ตาบอดข้างเดียว, ขาพิการ, ไม่มีเขาและไม่มีหาง (พึงเป็น) ของบุตรคนกลาง ถ้า (สัตว์) มีมากกว่า 1 ตัว (ส่วน) แกะ, ธัญพืชและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเหล็ก, บ้าน, เกวียนที่เทียม (ด้วยวัว) และอย่างละ 1 ของบรรดาสัตว์สี่เท้าพึงเป็นของบุตรคนเล็ก สิ่งอื่นทั้งหมด (พึงแบ่ง) โดยเท่า ๆ กัน

dvyaṃśī vā pūrvajasya | 9 | ekaikam itareṣām | 10 |

หรือ ฐานะของผู้มี 2 ส่วน (พึงเป็น) ของบุตรผู้เกิดก่อน (=พี่ชายคนโต) (ส่วนแบ่ง) อย่างละ 1 ส่วน (พึงเป็น) ของบุตรคนอื่น ๆ

ekaikaṃ vā dhanarūpaṃ kāmyaṃ pūrvaḥ pūrvo labheta | 11 | daśataṃ paśūnām | 12 | naikaśaphadvipadām | 13 | ṛṣabho 'dhiko jyeṣṭhasya | 14 |

หรือ บุตรที่เกิดก่อนแต่ละคน ๆ พึงได้รับทรัพย์สินที่ต้องการ คนละ 1 อย่าง (ตามลำดับอาวุโส) (บุตรผู้เกิดก่อนพึงได้รับ) ปศุสัตว์ทั้งหลาย 10 ตัว (แต่) ไม่มี (ผู้ใดได้รับ) สัตว์กีบเดี่ยวและทาสทั้งหลาย (10 ตัว) โคผู้ 1 ตัว (พึงเป็น) ส่วนเพิ่มเติมของบุตรคนโต

ṛṣabhaṣoḍaśā jyaiṣṭhineyasya | 15 | samadhā vājyaiṣṭhineyena yavīyasām | 16 | pratimātṛ vā svavarge bhāgaviśeṣaḥ | 17 |

แม่โค 15 ตัวและโคผู้ 1 ตัว พึงเป็นของบุตร (คนแรก) ที่เกิดจากภรรยาหลวงของบิดา หรือ (ส่วนแบ่ง) ของบุตรคนน้อง (ที่เกิดจากภรรยาหลวง พึงมี) โดยเท่ากันกับบุตรชาย (คนโต) ที่เกิดจากภรรยารองของบิดา หรือ ส่วนแบ่งที่เหลืออย่างยิ่ง (พึงมี) ใน (พี่น้อง) ในกลุ่มของตนตามแต่ละมารดา (=พี่น้องร่วมแม่เดียวกัน)

pitotsṛjet putrikām anapatyo ’gniṃ prajāpatiṃ ceṣṭvāsmadartham apatyam iti saṃvādya | 18 | abhisandhimātrāt putrikā iti ekeṣām | 19 |

เมื่อบวงสรวงแล้วซึ่งพระอัคนีและพระประชาบดี เมื่อประกาศแล้วว่า “ทายาท (ของเธอ พึงมาเป็น) เพื่อฉัน” บิดาผู้ไม่มีบุตรพึงแต่งตั้งลูกสาว สำหรับคนบางพวก แต่งตั้งลูกสาวเพียงแค่ความตั้งใจ

tatsaṃśayāt nopayacched abhrātṛkām | 20 |

(ชาย) ไม่พึงแต่งงานกับหญิงที่ไม่มีพี่น้องชาย เพราะความไม่แน่นอนอันนั้น

pinḍagotrarṣisaṃbandhā rikthaṃ bhajeran strī cānapatyasya | 21 |

ญาติสปิณฑะ ญาติร่วมตระกูล และญาติร่วมฤษี และภรรยา พึงแบ่งมรดกของชายผู้ไม่มีบุตร

bījaṃ vā lipseta | 22 | devaravatyām anyajātam abhāgam | 23 |

หรือ (สตรีที่สามีตาย) ปรารถนาจะได้บุตร (จากญาติสายตรงของสามีเป็นต้น) (บุตร) ที่เกิดจากบิดาอื่น (=บุตรที่เกิดจากการทำนิโยคะ) ของหญิงผู้ยังมีพี่หรือน้องของสามีอยู่ เป็นผู้ไม่มีส่วนแบ่งมรดก

strīdhanaṃ duhitṝṇām aprattānām apratiṣṭhitānāṃ ca | 24 |

สตรีธนะ (พึงเป็น) ของเหล่าธิดาที่ยังไม่ได้ยกให้ใครและยังไม่เป็นหลักเป็นฐานมั่นคง

bhaginīśulkaḥ sodaryāṇām ūrdhvaṃ mātuḥ | 25 | pūrvaṃ caike | 26 |

ค่าสินสอดเพื่อพี่หรือน้องสาว (ที่พ่อแม่ได้รับมา พึงเป็น) ของพี่หรือน้องชายร่วมอุทร ภายหลังมารดา (สิ้นไปแล้ว) และ บางคน (กล่าวว่า) ก่อน (มารดาสิ้นไป)

asaṃsṛṣṭivibhāgaḥ pretānāṃ jyeṣṭhasya | 27 |

ส่วนแบ่ง (มรดกที่ได้รับไปแล้ว) ของญาติที่ไม่ได้กลับมาอยู่รวมกัน (พึงมี) แก่พี่ชายคนโตของผู้วายชนม์

saṃsṛṣṭini prete saṃsṛṣṭī rikthabhāk | 28 |*

ครั้นเมื่อพี่น้องที่กลับมาอยู่รวมกันตายไปแล้ว ผู้ที่กลับมาอยู่รวมกัน (พึงเป็น) ผู้มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดก (ของผู้ตาย)

---

* 27-28 อรรถกถาฉบับภาษาฮินดีให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า การแบ่งมรดกของผู้อยู่หรือไม่อยู่รวมกันนี้ อยู่ในกรณีที่ผู้ตายไม่มีบุตร

vibhaktajaḥ pitryam eva | 29 |

บุตรผู้เกิดหลังจากการแบ่งมรดกแล้ว (พึงได้) ทรัพย์สินฝั่งบิดานั่นเทียว

svayam arjitam avaidyebhyo vaidyaḥ kāmaṃ na dadyāt | 30 | avaidyāḥ samaṃ vibhajeran | 31 |

(พี่หรือน้องชาย) ผู้มีความรู้ ถ้าประสงค์จะไม่ให้ (ทรัพย์สิน) ที่หามาได้ด้วยตนเอง แก่เหล่า (พี่หรือน้องชาย) ผู้ไม่ได้เรียน (ก็ย่อมได้) (ส่วน) เหล่า (พี่หรือน้องชาย) ผู้ไม่ได้ร่ำเรียนพึงแบ่ง (ซึ่งทรัพย์สิน) อย่างเท่ากัน

putrā aurasakṣetrajadattakṛtrimagūḍhotpannāpaviddhā rikthabhājaḥ | 32 | kānīnasahoḍhapaunarbhavaputrikāputrasvayandattakrītā gotrabhājaḥ | 33 |

บุตรประเภทเอารสะ เกษตรชะ ทัตตะ กฤตริมะ คูโฒตปันนะ และอปวิทธะ เป็นผู้มีส่วนแบ่งในกองมรดก กานีนะ สโหฒะ เปานรรภวะ ปุตริกาปุตระ สวยัมทัตตะ และกรีตะ นับเป็นผู้ร่วมตระกูล

caturthaṃśina aurasādyabhāve | 34 |

(บุตร 6 ประเภทมีกานีนะเป็นต้น พึงเป็น) ผู้มีส่วนแบ่ง 1 ใน 4 ส่วน ในกรณีที่ไม่มีบุตร 6 ประเภท ที่มีเอารสะเป็นต้น

brāhmaṇasya rājanyāputro jyeṣṭho guṇasampannastulyabhāk | 35 | jyeṣṭhāmśahīnam anyat | 36 |

บุตรคนโตที่เกิดจากสตรีวรรณะกษัตริย์และบุรุษวรรณะพราหมณ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ เป็นผู้มีส่วนแบ่งเท่ากัน* แต่ไม่มีส่วนแบ่งอื่นซึ่งเป็นส่วนที่บุตรคนโตพึงได้**

---

* อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมไว้ว่าในกรณีนี้ บุตรคนโตของชายวรรณะพราหมณ์ซึ่งเกิดจากสตรีวรรณะกษัตริย์นั้นจะมีส่วนแบ่งเท่ากันกับบุตรคนรองที่เกิดจากสตรีวรรณะพราหมณ์

** อีกกรณีหนึ่ง อาจแปลว่า (แต่ในงานเล่ม) อื่นไม่มี (ส่วนที่ระบุถึง) ส่วนแบ่งของบุตรคนโต (จากสตรีวรรณะกษัตริย์)

rājanyāvaiśyāputrasamavāye yathā sa brāhmaṇīputreṇa | 37 | kṣatriyāc cet | 38 | śūdrāputro 'pyanapatyasya śurūṣuś cel labheta vṛttimūlam antevāsividhinā | 39 |

ในกรณีที่พราหมณ์มีบุตรที่เกิดจากสตรีวรรณะกษัตริย์และวรรณะไวศยะ (เขาพึงแบ่งเช่นเดียวกัน) กับบุตรของสตรีวรรณะพราหมณ์ (และสตรีวรรณะกษัตริย์) ถ้า (บุตรเกิดจาก) บิดาวรรณะกษัตริย์ (ก็ใช้วิธีเดียวกัน) แม้บุตรของสตรีวรรณะศูทรของชายผู้ไม่มีทายาท (จากสตรีวรรณะสูงกว่า) ถ้าเป็นผู้อยู่ในโอวาทเชื่อฟัง พึงได้ซึ่งทุนทรัพย์ยังชีพ ด้วยวิธีเสมือนศิษย์ (ในสำนักของอาจารย์)

savarṇāputro 'pyanyāyavṛtto na labhetaikeṣām | 40 |

ในบรรดาบุตรเหล่าหนึ่ง บุตรที่เกิดจากมารดาร่วมวรรณะเดียวกัน (กับบิดา) แม้เป็นผู้ประพฤติผิดทำนองคลองธรรมก็ไม่พึงได้ (ส่วนแบ่งมรดก)

śrotriyā brāhmaṇasyānapatyasya riktham bhajeran | 41 | rājetareṣām | 42 |

เหล่าโศรตริยะพึงแบ่งมรดกของพราหมณ์ผู้ไร้ทายาท (ส่วนมรดกของคนวรรณะ) อื่น ๆ (ที่ตายโดยไม่มีทายาท) พระราชา (พึงรับไป)

jaḍaklībau bhartavyau | 43 | apatyaṃ jaḍasya bhāgārham | 44 |

ผู้บกพร่องทางสติปัญญาและผู้ไร้สมรรถภาพทางเพศ เป็นผู้ซึ่ง (คนในครอบครัว) พึงดูแล ผู้สืบสกุล (เป็น) ผู้มีสิทธิ์ในมรดกของผู้บกพร่องทางสติปัญญา

śūdrāputravat pratilomāsu | 45 |

(ในบรรดาบุตรที่เกิดจาก) มารดาที่มีวรรณะแบบประติโลม (=มารดามีวรรณะสูงกว่าบิดา) (ย่อมได้รับมรดก) เหมือนบุตรของหญิงวรรณะศูทร

udakayogakṣemakṛtānneṣv avibhāgaḥ | 46 | strīṣu ca saṃyuktāsu | 47 |

ในบรรดาแหล่งน้ำ, ทรัพย์ที่กำหนดไว้เพื่อใช้ทางศาสนาและยัชญพิธี และอาหารที่ปรุงแล้ว ไม่มีการแบ่ง และพวกสตรีที่เป็นทาสีที่เป็นของตระกูลอยู่แล้ว

ภาคผนวก ข

ต้นฉบับภาษาสันสกฤตและคำแปลภาษาไทย
มนุสมฤติ อัธยายะที่ 9 โศลกที่ 104-219

(ต้นฉบับ: Jolly, J. **Mānava Dharma-Śāstra The Code of Manu**.
London: Trübner, 1887.)

ūrdhvaṃ pituś ca mātuś ca sametya bhrātaraḥ samam |

bhajeran paitṛkaṃ riktham anīśās te hi jīvatoḥ || 104 ||

หลังจากบิดาและมารดา (สิ้นไปแล้ว) เหล่าพี่น้อง เมื่อมารวมตัวกัน พึงแบ่งมรดกของบิดา เพราะเขาเหล่านั้น เป็นผู้ไม่มีอำนาจในขณะที่บิดามารดายังมีชีวิต

jyeṣṭha eva tu gṛhṇīyāt pitryaṃ dhanam aśeṣataḥ |

śeṣās tam upajīveyur yathaiva pitaraṃ tathā || 105 ||

หรือ พี่ชายคนโตนั่นเทียวพึงถือเอาทรัพย์สินฝั่งบิดาทั้งปวง น้องที่เหลือพึงอาศัยอยู่ใต้พี่ชายผู้นั้น เหมือนอาศัยอยู่ใต้บิดา

jyeṣṭhena jātamātreṇa putrī bhavati mānavaḥ |

pitṝṇām anṛṇaś caiva sa tasmāt sarvam arhati || 106 ||

บุคคลย่อมเป็นผู้มีบุตรด้วยการที่บุตรคนโตเพิ่งเกิดและย่อมเป็นผู้ปราศจากหนี้ของบรรพบุรุษ เพราะเหตุนั้น เขาย่อมควรค่ากับ (ทรัพย์สิน) ทั้งปวง

yasminn ṛṇaṃ saṃnayati yena ca anantyam aśnute |

sa eṣa dharmajaḥ putraḥ kāmajān itarān viduḥ || 107 ||

เขาย่อมนำไปซึ่งหนี้สู่บุคคลใด และเขาย่อมบรรลุความเป็นอนันต์โดยบุคคลใด บุคคลนั้นคือบุตรที่เกิดโดยธรรมะ (คนทั้งหลาย) ย่อมรู้จักบุตรที่เหลือว่า (คือ) บุตรที่เกิดโดยกามะ

piteva pālayet putrāñ jyeṣṭho bhrātṝn yavīyasaḥ |

putravac cāpi varterañ jyeṣṭhe bhrātari dharmataḥ || 108 ||

บุตรคนโตพึงดูแลน้อง ๆ เหมือนบิดาดูแลบรรดาบุตร และแม้ (น้อง ๆ) ก็พึงประพฤติตนเหมือนเป็นลูกคนหนึ่งต่อพี่ชายคนโต ตามกฎ

jyeṣṭhaḥ kulaṃ vardhayati vināśayati vā punaḥ |

jyeṣṭhaḥ pūjyatamo loke jyeṣṭhaḥ sadbhir agarhitaḥ || 109 ||

พี่ชายคนโตย่อมยังตระกูลให้แข็งแกร่งหรือพินาศ พี่ชายคนโตเป็นผู้ควรแก่การเคารพในโลก พี่ชายคนโตเป็นผู้ไม่ถูกเหล่าคนดีตำหนิติเตียน

yo jyeṣṭho jyeṣṭhavṛttiḥ syān māteva sa piteva saḥ |

ajyeṣṭhavṛttir yas tu syāt sa saṃpūjyas tu bandhuvat || 110 ||

บุตรคนโตใดเป็นผู้ประพฤติตนเหมือนพี่คนโต เขาเป็นเหมือนมารดา เขาเป็นเหมือนบิดา แต่ (บุตรคนโต) ใด เป็นผู้ไม่ประพฤติตนเหมือนพี่ชายคนโต เขาย่อมเป็นผู้อันพึงเคารพเหมือนเป็นญาติเท่านั้น

evaṃ saha vaseyur vā pṛthag vā dharmakāmyayā |

pṛthag vivardhate dharmas tasmād dharmyā pṛthakkriyā || 111 ||

(เหล่าบุตร) พึงอยู่ด้วยกันอย่างนี้ หรือ ด้วยความต้องการผลบุญ (จากการประกอบพิธี) แยกกัน ผลบุญย่อมเพิ่มพูนขึ้นโดยแยก ๆ กัน (= โดยการประกอบพิธีแต่ละครั้ง ๆ) เพราะเหตุนั้น การประกอบพิธีแยกกันย่อมเป็นไปเพื่อธรรม

jyeṣṭhasya viṃśa uddhāraḥ sarvadravyāc ca yad varam |

tato 'rdhaṃ madhyamasya syāt turīyaṃ tu yavīyasaḥ || 112 ||

ส่วนแบ่ง 20 ส่วน จากทรัพย์สินทั้งปวง และส่วนแบ่งใดที่เป็นเลิศ (ส่วนแบ่งนั้น) ย่อมเป็นของลูกชายคนโต จากนั้น ครึ่งหนึ่งพึงเป็นของลูกชายคนกลาง อนึ่ง (ส่วนแบ่ง) ส่วนที่ 4 พึงเป็นของลูกชายคนเล็ก

jyeṣṭhaś caiva kaniṣṭhaś ca saṃharetāṃ yathoditam |

ye 'nye jyeṣṭhakaniṣṭhābhyāṃ teṣāṃ syān madhyamaṃ dhanam || 113 ||

บุตรคนโตและบุตรคนเล็กนั่นเทียว พึงนำไป (ซึ่งทรัพย์สิน) ตามที่ระบุไว้ก่อนหน้านี้ คนอื่นเหล่าใดจากบุตรคนโตและบุตรคนเล็ก (มีอยู่) ทรัพย์สินส่วนกลางพึงเป็นของเขาเหล่านั้น

sarveṣāṃ dhanajātānām ādadītāgram agrajaḥ |

yac ca sātiśayaṃ kiṃ cid daśataś ca āpnuyād varam || 114 ||

บุตรคนแรกสุด พึงถือครองสิ่งที่ยอดที่สุดในบรรดาทรัพย์สินทั้งหมดทั้งปวง และพึงได้รับสิ่งใดก็ตามที่ดีที่สุดและ (ปศุสัตว์) ที่เป็นเลิศจาก (ปศุสัตว์แต่ละชนิด) 10 ตัว

uddhāro na daśasv asti saṃpannānāṃ svakarmasu |

yat kiṃ cid eva deyaṃ tu jyāyase mānavardhanam || 115 ||

ส่วนแบ่งที่ยกมาจาก (สัตว์) 10 ตัวย่อมไม่ตกเป็นของ (เหล่าพี่น้อง) ผู้ถึงพร้อมในหน้าที่การงาน (= คนที่มีอาชีพแล้ว) อนึ่งสิ่งใดก็ตามนั่นเทียว (ที่เป็น) เครื่องเพิ่มพูนความยกย่องอัน (พี่น้อง) พึงให้แก่พี่ชายคนโต

evaṃ samuddhṛtoddhāre samān aṃśān prakalpayet |

uddhāre 'nuddhṛte teṣām iyaṃ syād aṃśakalpanā || 116 ||

ครั้นเมื่อการหัก (ส่วนแบ่งอันเขา) กระทำแล้ว (เขา) พึงกำหนดซึ่งส่วนแบ่ง (ที่เหลือ) เท่ากัน เมื่อส่วนแบ่งไม่ถูกเอาไป การจัดแบ่งมรดกของเขาทล. พึงเป็นอย่างนี้

ekādhikaṃ harej jyeṣṭhaḥ putro 'dhyardhaṃ tato 'nujaḥ |

aṃśam aṃśaṃ yavīyāṃsa iti dharmo vyavasthitaḥ || 117 ||

บุตรคนโต พึงได้รับส่วนแบ่งเพิ่มเติม 1 ส่วน จากนั้นน้องชาย (คนรองพึงได้รับส่วนแบ่ง) 1 ส่วนครึ่ง น้องชายคนถัด ๆ มา (พึงได้รับ) 1 ส่วน นี้เป็นกฎ (อันเขา) กำหนดแล้ว

svebhyo 'ṃśebhyas tu kanyābhyaḥ pradadyur bhrātaraḥ pṛthak |

svāt svād aṃśāc caturbhāgaṃ patitāḥ syur aditsavaḥ || 118 ||

อนึ่ง พี่หรือน้องชายแต่ละคน ๆ พึงให้ (ทรัพย์สิน) จากส่วนแบ่งของตน ๆ แก่พี่หรือน้องสาวที่ยังโสด ผู้ไม่ปรารถนาจะให้ 1 ใน 4 ส่วนจากส่วนแบ่งของแต่ละคน ๆ พึงเป็นผู้ตกจากวรรณะ

ajāvikaṃ caikaśaphaṃ na jātu viṣamaṃ bhajet |

ajāvikaṃ tu viṣamaṃ jyeṣṭhasyaiva vidhīyate || 119 ||

(บุตร) ไม่พึงแบ่งแพะและแกะ และสัตว์กีบเดี่ยวที่เป็นเศษเกินอย่างเด็ดขาด แต่แพะและแกะที่เป็นเศษเกิน (อันเขา) ย่อมให้แก่บุตรคนโต

yavīyāñ jyeṣṭhabhāryāyāṃ putram utpādayed yadi |

samas tatra vibhāgaḥ syād iti dharmo vyavasthitaḥ || 120 ||

ถ้าน้องชายยังบุตรให้เกิดในภรรยาของพี่ชาย การแบ่ง ณ ที่นั้นพึงมีเท่ากัน นี้เป็นกฎ (อันเขา) กำหนดแล้ว

upasarjanaṃ pradhānasya dharmato nopapadyate |

pitā pradhānaṃ prajane tasmād dharmeṇa taṃ bhajet || 121 ||

ตามกฎเกณฑ์ของการเป็นประธาน สิ่งที่มีศักดิ์เป็นรองย่อมไม่ไปถึง (การเป็นประธาน) เพราะการเป็นผู้ให้กำเนิด บิดาย่อมไปถึงการเป็นประธาน ดังนั้นเขาพึงแบ่ง (ส่วนแบ่ง) นั้นด้วยความชอบธรรม

putraḥ kaniṣṭho jyeṣṭhāyāṃ kaniṣṭhāyāṃ ca pūrvajaḥ |

kathaṃ tatra vibhāgaḥ syād iti cet saṃśayo bhavet || 122 ||

ถ้ามีข้อสงสัยว่า “บุตรคนรอง (เกิด) ในภรรยาหลวง และ บุตรคนโต (เกิด) ในภรรยารอง การแบ่งมรดก ณ ที่นั้น พึงเป็นอย่างไร”

ekaṃ vṛṣabham uddhāraṃ saṃhareta sa pūrvajaḥ |

tato ’pare ’jyeṣṭhavṛṣās tadūnānāṃ svamātṛtaḥ || 123 ||

บุตรผู้เกิดก่อนพึงนำไปซึ่งโคผู้ 1 ตัวเป็นส่วนแบ่งเพิ่มเติม จากนั้น วัวที่ไม่ได้ดีนักตัวอื่น ๆ (พึงเป็น) ของบุตรที่รองจากเขา ตามมารดาของตน

jyeṣṭhas tu jāto jyeṣṭāyāṃ hared vṛṣabhaṣoḍaśāḥ |

tataḥ ’svamātṛtaḥ śeṣā bhajerann iti dhāraṇā || 124 ||

อนึ่ง บุตรคนโตผู้เกิดในภรรยาหลวงพึงนำไปซึ่งแม่โค 15 ตัวและโคผู้ 1 ตัว จากนั้น น้องที่เหลือพึงแบ่ง (ส่วนแบ่งที่เหลือ) ตามมารดาของตน นี้เป็นกฎ (อันโบราณาจารย์) ตั้งขึ้น

sadṛśastrīṣu jātānāṃ putrāṇām aviśeṣataḥ |

na mātṛto jyaiṣṭhyam asti janmato jyaiṣṭhyam ucyate || 125 ||

ความอาวุโสทางฝั่งแม่ของเหล่าบุตรผู้เกิดจากภรรยาที่มีวรรณะเสมอกันโดยไม่มีความแตกต่าง ย่อมไม่มี ความอาวุโสตามอายุ (อันเขา) ย่อมกล่าว

janmajyeṣṭhena cāhvānaṃ subrāhmaṇyāsv api smṛtam |

yamayoś caiva garbheṣu janmato jyeṣṭhatā smṛtā || 126 ||

และบทเชื้อเชิญที่ทรงจำกันมาแม้ในคาถาสุพราหมันยา (กล่าว) โดยผู้เป็นพี่ตามลำดับการเกิด และความอาวุโสของฝาแฝดนั่นเทียวถือกันมาจากการเกิดในครรภ์ (= คนที่ปฏิสนธิก่อนอยู่ข้างใน คนที่ปฏิสนธิทีหลังจะเกิดก่อน)

aputro ’nena vidhinā sutāṃ kurvīta putrikām |

yad apatyaṃ bhaved asyāṃ tan mama syāt svadhākaram || 127 ||

anena tu vidhānena purā cakre sa putrikāḥ |

vivṛddhyarthaṃ svavaṃśasya svayaṃ dakṣaḥ prajāpatiḥ || 128 ||

dadau sa daśa dharmāya kaśyapāya trayodaśa |

somāya rājñe satkṛtya prītātmā saptaviṃśatim || 129 ||

ผู้ไม่มีบุตรพึงทำบุตรสาวให้เป็น “ปุตริกา” ตามวิธีนี้ “ทายาทใดพึงมีในหญิงนี้ ผู้นั้นเป็นผู้ทำการบูชาบวงสรวงบรรพบุรุษของฉัน” อนึ่ง ด้วยกระบวนการนี้ ในอดีต ทักษะประชาบดีผู้นี้เอง ได้ตั้งปุตริกาแล้วเพื่อการขยายวงศ์ตระกูลของตน พระทักษะผู้นั้น ผู้มีใจยินดี เมื่อทำความเคารพแล้ว ให้แล้วซึ่ง (ส่วนแบ่ง) 10 ส่วนแก่พระธรรมเทพ13 ส่วนแก่พระกัศยปะ (และ) 20 ส่วนแก่พระโสมราชา

yathaivātma tathā putraḥ putreṇa duhitā samā |

tasyām ātmani tiṣṭhantyāṃ katham anyo dhanaṃ haret || 130 ||

บุตร (เป็น) เหมือนตัวเองนั่นเทียว ธิดาย่อมเสมอด้วยลูกชาย เมื่อนางผู้เป็นเหมือนตนเองยังอยู่ ผู้อื่นจะพึงนำทรัพย์สินไปได้อย่างไร

mātus tu yautukaṃ yat syāt kumārībhāga eva saḥ |

dauhitra eva ca hared aputrasyākhilaṃ dhanaṃ || 131 ||

อนึ่ง สมบัติส่วนตัวใด (เป็น) ของมารดา ส่วนแบ่งนั้นพึงเป็นของธิดาที่ยังไม่ได้แต่งงานนั่นเทียว และบุตรของธิดาพึงนำไปซึ่งทรัพย์สินทั้งปวงของ (บิดา) ผู้ไม่มีบุตร

dauhitro hy akhilaṃ riktham aputrasya pitur haret |

sa eva dadyād dvau piṇḍau pitre mātāmahāya ca || 132 ||

เพราะว่าบุตรของธิดาพึงนำไปซึ่งมรดกทั้งปวงของบิดาผู้ไม่มีบุตร เขานั่นเทียวพึงบูชาก้อนข้าว 2 ก้อนแก่บิดาและตา

pautradauhitrayor loke na viśeṣo ’sti dharmataḥ |

tayor hi mātāpitarau saṃbhūtau tasya dehataḥ || 133 ||

ตามกฎ ความแตกต่างของบุตรของบุตรกับบุตรของบุตรสาวย่อมไม่มีในโลก (นี้) เพราะบิดามารดาของเขาทั้งสองกำเนิดแล้วจากร่างกายของเขา

putrikāyāṃ kṛtāyāṃ tu yadi putro ’nujāyate |

samas tatra vibhāgaḥ syāj jyeṣṭhatā nāsti hi striyāḥ || 134 ||

เมื่อได้แต่งตั้งปุตริกาแล้ว ถ้าบุตรกำเนิดตามมา การแบ่งมรดก ณ ที่นั้นพึงมีเท่ากัน เพราะว่าความอาวุโสของสตรีย่อมไม่มี (ผลต่อการแบ่งมรดก)

aputrāyāṃ mṛtāyāṃ tu putrikāyāṃ kathaṃcana |

dhanaṃ tatputrikābhartā haretaivāvicārayan || 135 ||

อนึ่ง เมื่อปุตริกาผู้ไม่มีบุตรตายไปแล้ว สามีผู้ไม่รีรอของปุตริกาผู้นั้นพึงนำไปซึ่งทรัพย์สิน (ของนาง)

akṛtā vā kṛtā vāpi yaṃ vindet sadṛśaṃ sutam |

pautrī mātāmahas tena dadyāt piṇḍaṃ hared dhanam || 136 ||

(บุตรสาว) แม้ถูกแต่งตั้งหรือไม่ถูกแต่งตั้ง (ให้เป็นปุตริกา) พึงมีบุตรใดกับ (สามีที่มีวรรณะ) เท่ากัน ตา (ย่อมจะเป็น) ผู้มีหลานชาย ด้วย (บุตรของปุตริกา) ผู้นั้น (และ) เขา (=บุตรของปุตริกา) พึงให้ก้อนข้าว (และ) นำไปซึ่งทรัพย์สิน (ของปุตริกา)

putreṇa lokāñ jayati pautreṇānantyam aśnute |

atha putrasya pautreṇa bradhnasyāpnoti viṣṭapam || 137 ||

(บุคคล) ย่อมชนะโลกทั้งหลายด้วยบุตร (เขา) ย่อมได้รับความเป็นนิรันดร์ด้วยหลานชาย จากนั้น (เขา) ย่อมไปถึงโลกของพระอาทิตย์ด้วยหลานชายของบุตร

pun nāmno narakād yasmāt trāyate pitaraṃ sutaḥ |

tasmāt putra iti proktaḥ svayam eva svayaṃbhuvā || 138 ||

บุตรย่อมช่วยเหลือบิดาจากนรกชื่อ “ปุต” เพราะเหตุใด เพราะเหตุนั้น พระผู้เป็นเองเรียกเขาว่า “บุตร”

pautradauhitrayor loke viśeṣo nopapadyate |

dauhitro ’pi hy amutrainaṃ saṃtārayati pautravat || 139 ||

ในโลก (นี้) ความแตกต่างของบุตรของธิดาและบุตรของบุตรย่อมไม่เกิดขึ้น เพราะว่าบุตรของธิดาย่อมช่วยเหลือ (บิดา) ผู้นั้น (=ตา) ในโลกอื่นเหมือนบุตรของบุตร

mātuḥ prathamataḥ piṇḍaṃ nirvapet putrikāsutaḥ |

dvitīyaṃ tu pitus tasyās tṛtīyaṃ tatpituḥ pituḥ || 140 ||

บุตรของปุตริกาพึงสังเวยก้อนข้าวก้อนแรกแก่มารดา ก้อนที่ 2 แก่บิดาของมารดา (=ตา) และก้อนที่ 3 แก่พ่อของพ่อของมารดา (=ทวด)

upapanno guṇaiḥ sarvaiḥ putro yasya tu dattrimaḥ |

sa haretaiva tadrikthaṃ saṃprāpto 'py anyagotraraḥ || 141 ||

อนึ่ง บุตรของผู้ใดซึ่งได้มาโดยการยกให้ (=บุตรบุญธรรม) เป็นผู้กอปรด้วยคุณสมบัติทั้งปวง เขา (=บุตร) พึงนำไปซึ่งมรดกของผู้นั้น แม้จะเป็นผู้ที่ได้มาจากโคตรอื่นก็ตาม

gotrarikthe janayitur na hared dattrimaḥ kvacit |

gotrarikthānugaḥ piṇḍo vyapaiti dadataḥ svadhā || 142 ||

บุตรบุญธรรมไม่พึงนำชื่อโคตรหรือมรดกของบิดาบังเกิดเกล้าไปได้เด็ดขาด ก้อนข้าว (สำหรับผู้ล่วงลับ) เป็นไปตามโคตรและมรดก เครื่องสังเวยแก่บรรพบุรุษของผู้ให้ (บุตรแก่ผู้อื่น) ย่อมหมดไป

aniyuktāsutaś caiva putriṇyāptaś ca devarāt |

ubhau tau nārhato bhāgaṃ jārajātakakāmajau || 143 ||

บุตรที่เกิดจากหญิงที่ไม่ได้รับการแต่งตั้ง (ให้เป็นนิยุกตา) และบุตรที่เกิดจากน้องของสามีกับหญิงที่มีบุตรแล้ว (บุตร) ทั้งสองนั้นผู้เป็นบุตรที่เกิดจากชายชู้และบุตรที่เกิดจากความใคร่ ย่อมไม่ควรค่ากับส่วนแบ่งมรดก

niyuktāyām api pumān nāryāṃ jāto 'vidhānataḥ |

naivārhaḥ paitṛkaṃ rikthaṃ patitotpādito hi saḥ || 144 ||

เพราะไม่ได้ปฏิบัติตามจารีตประเพณี แม้ (บุตร) ชายผู้เกิดจากหญิงที่ได้รับการแต่งตั้ง (ให้เป็นนิยุกตา) เป็นผู้ไม่สมควร (ที่จะได้) มรดกฝั่งบิดานั่นเทียว เพราะเขาเป็นผู้เกิดจากหญิงผู้ตก (จากศีลธรรม)

haret tatra niyuktāyāṃ jātaḥ putro yathaurasaḥ |

kṣetrikasya tu tadbījaṃ dharmataḥ prasavaś ca saḥ || 145 ||

บุตรผู้เกิดจากหญิงนิยุกตาพึงนำไป (ซึ่งมรดก) ณ ที่นั้น เหมือนกันกับบุตรประเภทเอารสะ อนึ่ง ตามธรรมศาสตร์ เมล็ดพันธุ์ของคนนั้นและลูกหลานนั้นย่อมเป็นของเจ้าของนา

dhanaṃ yo bibhṛyādbhrāturmṛtasya striyameva ca |

so ’patyaṃ bhrāturutpādya dadyāttasyaiva taddhanam || 146 ||

ผู้ใดถือเอาซึ่งทรัพย์สินและภรรยาของพี่ชายที่ตายแล้วนั่นเทียว เมื่อทายาทของพี่ชายเกิดแล้ว เขาพึงให้ทรัพย์สินนั้นแก่ทายาทผู้นั้น

yāniyuktānyataḥ putraṃ devarād vāpy avāpnuyāt |

taṃ kāmajam arikthīyaṃ mithyotpannaṃ pracakṣate || 147 ||

ภรรยาที่ยังไม่ได้แต่งตั้งคนใดได้บุตรจากชายอื่น หรือแม้จากน้องสามี เขาย่อมพิจารณาบุตรนั้นว่าเป็นผู้เกิดจากกามะ ไม่มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกและเกิดมาอย่างไม่เหมาะสม

etad vidhānaṃ vijñeyaṃ vibhāgasyaikayoniṣu |

bahvīṣu caikajātānāṃ nānāstrīṣu nibodhata || 148 ||

วิธีนี้ อันเขาพึงเข้าใจว่าเป็นการแบ่งมรดกในบรรดา (บุตร) ที่เกิดจากภรรยาวรรณะเดียวกัน ท่านทั้งหลายจงฟัง (เรื่องการแบ่งมรดก) ในบรรดาบุตรที่มีบิดาคนเดียวกัน (แต่เกิดจาก) มารดาหลายคนและต่างวรรณะกัน

brāhmaṇasyānupūrvyeṇa catasrastu yadi striyaḥ |

tāsāṃ putreṣu jāteṣu vibhāge ’yaṃ vidhiḥ smṛtaḥ || 149 ||

ถ้าภรรยา 4 คนตามลำดับ (วรรณะ) ของพราหมณ์ (มีอยู่) วิธีนี้ในการแบ่งมรดกในหมู่บุตรผู้เกิดมาแล้วของภรรยาทล. (อันเขา) กำหนดแล้ว

kīnāśo govṛṣo yānam alaṃkāraśca veśma ca |

viprasyauddhārikaṃ deyam ekāṃśaśca pradhānataḥ || 150 ||

ชาวนา โคผู้ ยานพาหนะ เครื่องประดับ และที่อยู่อาศัย อันเขาพึงให้เป็นของ (บุตร) วรรณะพราหมณ์ และส่วนแบ่งหนึ่งส่วนจาก (ทรัพย์สิน) ส่วนสำคัญ

tryaṃśaṃ dāyād dhared vipro dvāvaṃśau kṣatriyāsutaḥ |

vaiśyājo ’dhyardham evāṃśam aṃśaṃ śūdrāsuto haret || 151 ||

พราหมณ์พึงถือเอาซึ่งส่วนแบ่ง 3 ส่วน จากกองมรดก บุตรที่เกิดจากภรรยาวรรณะกษัตริย์ (พึงได้รับส่วนแบ่ง) 2 ส่วน บุตรผู้เกิดจากมารดาวรรณะแพศย์พึง (ได้รับส่วนแบ่ง) 1 ส่วนครึ่ง และบุตรที่เกิดจากภรรยาวรรณะศูทรพึงได้รับส่วนเดียว

sarvaṃ vā rikthajātaṃ tad daśadhā parikalpayet |

dharmyaṃ vibhāgaṃ kurvīta vidhinānena dharmavit || 152 ||

หรือ บุคคลผู้รู้กฎหมายพึงแบ่งทรัพย์สินทั้งปวงนั้นโดย 10 ส่วน เขาพึงกระทำการแบ่ง (ทรัพย์สิน) ตามกฎหมาย ตามวิธีนี้

caturo 'ṃśān hared vipras trīn aṃśān kṣatriyāsutaḥ |

vaiśyāputro hared dvyaṃśam aṃśaṃ śūdrāsuto haret || 153 ||

พราหมณ์พึงได้รับส่วนแบ่ง 4 ส่วน บุตรที่เกิดจากภรรยาวรรณะกษัตริย์ (พึงได้รับ) ส่วนแบ่ง 3 ส่วน บุตรที่เกิดจากภรรยาวรรณะแพศย์พึงได้รับส่วนแบ่ง 2 ส่วน (และ) บุตรที่เกิดจากภรรยาวรรณะศูทรพึงได้รับส่วนแบ่งส่วนเดียว

yady api syāt tu satputro yady aputro 'pi vā bhavet |

nādhikaṃ daśamād dadyāc chūdrāputrāya dharmataḥ || 154 ||

แม้ว่า (พราหมณ์) เป็นผู้มีบุตรคนเดียว หรือ แม้ว่าเขาเป็นผู้ไม่มีบุตร เขาไม่พึงให้ (ทรัพย์สิน) เกินกว่า 10 ส่วน แก่บุตรที่เกิดจากมารดาวรรณะศูทร ตามกฎ

brāhmaṇakṣatriyaviśāṃ śūdrāputo na rikthabhāk |

yad evāsya pitā dadyāt tad evāsya dhanaṃ bhavet || 155 ||

บุตรที่เกิดจากภรรยาวรรณะศูทรไม่ (พึงเป็น) ผู้มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดกของ (บิดาผู้อยู่ใน) วรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ บิดาของเขาพึงให้ซึ่งทรัพย์สินใด ทรัพย์สินนั้นนั่นเทียวพึงเป็นของเขา

samavarṇāsu ye jātāḥ sarve putrā dvijanmanām |

uddhāraṃ jyāyase dattvā bhajerann itare samam || 156 ||

บรรดาบุตรทั้งหมดของเหล่าทวิชาติเหล่าใดที่เกิดจากมารดาวรรณะเดียวกัน เมื่อให้แล้วซึ่งส่วนแบ่งแก่พี่ชายคนโต คนที่เหลือพึงแบ่ง (มรดก) อย่างเท่าเทียมกัน

śūdrasya tu savarṇaiva nānyā bhāryā vidhīyate |

tasyāṃ jātāḥ samāṃśāḥ syur yadi putraśataṃ bhavet || 157 ||

ภรรยาผู้มีวรรณะเท่ากัน (อันเขา) กำหนดไว้สำหรับชายวรรณะศูทร ไม่ใช่ภรรยาวรรณะอื่น เหล่าบุตรที่เกิดจากภรรยานั้นพึงเป็นผู้มีส่วนแบ่งเท่ากัน แม้เป็นบุตร 100 คน (ก็ตาม)

putrān dvādaśa yānāha nr̥ṇāṃ svāyaṃbhuvo manuḥ |

teṣāṃ ṣaḍ bandhudāyādāḥ ṣaḍadāyādabāndhavāḥ || 158 ||

มนุ ผู้สืบเชื้อสายจากพระผู้เป็นเองได้กล่าว (ถึง) บุตร 12 ประเภทใดของคนทั้งหลาย ในบรรดาบุตรทั้ง 12 ประเภทนั้น (มี) เชื้อสายที่มีสิทธิ์รับมรดก 6 (ประเภทและ) เชื้อสายที่ไม่มีสิทธิ์รับมรดก 6 (ประเภท)

aurasaḥ kṣetrajaś caiva dattaḥ kr̥trima eva ca |

gūḍhotpanno 'paviddhaś ca dāyādā bāndhavāś ca ṣaṭ || 159 ||

kānīnaś ca sahoḍhaś ca krītaḥ paunarbhavas tathā |

svayaṃdattaś ca śaudraś ca ṣaḍadāyādabāndhavāḥ || 160 ||

เอารสะ เกษตรชะ ทัตตะ กฤติมะ คูโฒตปันนะ และอปวิทธะ เหล่านี้คือญาติที่เป็นทายาท 6 ประเภท กานีนะ สโหฒะ กรีตะ เปานรรภวะ สวยัมทัตตะ เศาทระ เหล่านี้คือญาติที่ไม่ได้เป็นทายาท 6 ประเภท

yādr̥śaṃ guṇam āpnoti kuplavaiḥ saṃtarañ jalam |

tādr̥śaṃ guṇam āpnoti kuputraiḥ saṃtaraṃs tamaḥ || 161 ||

บุคคลผู้ข้ามน้ำด้วยแพที่แตกง่ายย่อมมีคุณค่ามากเท่ากันกับบุคคลผู้ข้ามความมืดด้วยบุตรชั่ว

yady ekarikthinau syātām aurasakṣetrajau sutau |

yasya yat paitr̥kaṃ rikthaṃ sa tad gr̥hṇīta netaraḥ || 162 ||

ถ้าเอารสะและเกษตรชะเป็นทายาทร่วมกัน มรดกใดฝ่ายบิดาของผู้ใด ผู้นั้นพึงถือเอามรดกนั้น ไม่ใช่ผู้อื่น

eka evaurasaḥ putraḥ pitryasya vasunaḥ prabhuḥ |

śeṣāṇām ānr̥śaṃsyārthaṃ pradadyāt tu prajīvanam || 163 ||

เอารสะผู้เดียวนั่นเทียวเป็นผู้มีอำนาจในทรัพย์สินของบิดา แต่ด้วยเหตุผลเพื่อความกรุณา เขาพึงให้ทรัพย์สินยังชีพแก่เหล่าคนที่เหลือด้วย

ṣaṣṭhaṃ tu kṣetrajasyāṃśaṃ pradadyāt paitr̥kād dhanāt |

auraso vibhajan dāyaṃ pitryaṃ pañcamam eva vā || 164 ||

เอารสะผู้กำลังแบ่ง (มรดก) อยู่พึงให้ส่วนแบ่งส่วนที่ 6 หรือส่วนที่ 5 จากทรัพย์สินของบิดา (ตน) แก่เกษตรชะ

aurasakṣetrajau putrau pitṛrikthasya bhāginau |

daśāpare tu kramaśo gotrarikthāṃśabhāginaḥ || 165 ||

บุตรผู้เป็นเอารสะและเกษตรชะเป็นผู้มีส่วนแบ่งแห่งมรดกของบิดา แต่ (บุตร) อื่น (อีก) 10 (ประเภท) ตามลำดับเป็นผู้สืบทอดชื่อโคตรและส่วนแบ่งทรัพย์สิน

sve kṣetre saṃskṛtāyāṃ tu svayam utpādayedd hi yam |

tam aurasaṃ vijānīyāt putraṃ prāthamakalpikam || 166 ||

อนึ่ง (บุคคล) ยังบุตรใดให้เกิดในนาของตนด้วยตนเอง จากภรรยาที่ผ่านพิธีสังสการแล้ว (บุคคล) ย่อมรู้จักบุตรนั้นว่าเป็นเอารสะ เป็นบุตรลำดับแรกในบุตรทั้งปวง

yas talpajaḥ pramītasya klībasya vyādhitasya vā |

svadharmeṇa niyuktāyāṃ sa putraḥ kṣetrajaḥ smṛtaḥ || 167 ||

(บุตร) ใดเกิดจากภรรยาของชายผู้สิ้นไปแล้วหรือไร้สมรรถภาพหรือเป็นโรค บุตรนั้นผู้เกิดจากหญิงที่เขากำหนดตามสถานะของตน อันเขากำหนดแล้วว่าเป็นเกษตรชะ

mātā pitā vā dadyātāṃ yam adbhiḥ putram āpadi |

sadṛśaṃ prītisaṃyuktaṃ sa jñeyo dattrimaḥ sutaḥ || 168 ||

มารดาหรือบิดาพึงให้ (บุตร) ใดผู้มีวรรณะเสมอกัน ในเวลาทุกข์ยาก ด้วยความพอใจด้วย (การหลั่ง) น้ำ บุตรนั้นอันเขารู้จักว่าเป็นทัตตริมะ

sadṛśaṃ tu prakuryād yaṃ guṇadoṣavicakṣaṇam |

putraṃ putraguṇair yuktaṃ sa vijñeyas tu kṛtrimaḥ || 169 ||

อนึ่ง (บิดา) พึงแต่งตั้งบุตรใดผู้เหมาะสม ผู้รู้คุณและโทษ ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมของบุตร (บุตร) นั้น อันเขาพึงรู้ว่าคือกฤติมะ

utpadyate gṛhe yas tu na ca jñāyeta kasya saḥ |

sa gṛhe gūḍha utpannas tasya syād yasya talpajaḥ || 170 ||

อนึ่ง ผู้ใดเกิดในบ้าน และผู้นั้นอันเขาไม่รู้ (ว่าเป็นบุตร) ของใคร เขาผู้เกิดอย่างลับ ๆ ในบ้านเป็นผู้เกิดจากภรรยาของผู้ใด (เขาย่อมเป็นบุตร) ของผู้นั้น

mātāpitṛbhyām utsṛṣṭaṃ tayor anyatareṇa vā |

yaṃ putraṃ parigṛhṇīyād apaviddhaḥ sa ucyate || 171 ||

(บุคคล) พึงอุปการะซึ่งบุตรใดผู้ถูกพ่อแม่หรือคนใดคนหนึ่งจากทั้งสองทิ้ง (บุตร) นั้น อันเขาเรียกว่า อปวิทธะ

pitṛveśmani kanyā tu yaṃ putraṃ janayed rahaḥ |

taṃ kānīnaṃ vaden nāmnā voḍhuḥ kanyāsamudbhavam || 172 ||

อนึ่ง หญิงสาวพึงให้กำเนิดบุตรใดอย่างลับ ๆ ในบ้านของบิดา (บุคคล) ย่อมเรียกบุตรนั้นด้วยชื่อว่า กานีนะ ทายาทของหญิงสาวย่อมเป็นของสามี (ของนาง)

yā garbhiṇī saṃskriyate jñātājñātāpi vā satī |

voḍhuḥ sa garbho bhavati sahoḍha iti cocyate || 173 ||

หญิงมีครรภ์คนใด แม้รู้หรือไม่รู้ตัวก็ตาม เมื่อแต่งงานไป ทายาทนั้นย่อมเป็นของสามี และย่อมถูกเรียกว่า สโหฒะ

krīṇīyād yas tv apatyārthaṃ mātāpitror yam antikāt |

sa krītakaḥ sutas tasya sadṛśo 'sadṛśo 'pi vā || 174 ||

ผู้ใดพึงซื้อบุตรใดจากบิดามารดา เพื่อเป็นทายาท จากความใกล้ชิด บุตรนั้น แม้เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับเขา (ชื่อว่า) กรีตกะ

yā patyā vā parityaktā vidhavā vā svayecchayā |

utpādayet punarbhūtvā sa paunarbhava ucyate || 175 ||

หญิงใดเป็นผู้ถูกสามีทิ้งหรือเป็นหม้าย เมื่อแต่งงานใหม่แล้วโดยความต้องการของตนและมีบุตร บุตรนั้น (อันเขา) เรียกว่า เปานรรภวะ

sā ced akṣatayoniḥ syādgatapratyāgatāpi vā |

paunarbhavena bhartrā sā punaḥ saṃskāram arhati || 176 ||

ถ้าหญิงนั้นเป็นหญิงบริสุทธิ์ หรือแม้กลับมาหลังจากหนีไป นางย่อมสามารถ (ประกอบ) พิธีสังสการ (ได้) อีกกับสามีคนที่ 2

mātāpitṛvihīno yas tyakto vā syād akāraṇāt |

ātmānaṃ sparśayed yasmai svayaṃdattas tu sa smṛtaḥ || 177 ||

บุตรใดเป็นผู้ไม่มีบิดามารดา หรือถูกทิ้งอย่างไม่มีสาเหตุ เสนอตนเองแก่ผู้ใด บุตรนั้นอันเขากำหนดว่าเป็น สวยัมทัตตะ

yaṃ brāhmaṇas tu śūdrāyāṃ kāmād utpādayet sutam |

sa pārayann eva śavas tasmāt pāraśavaḥ smṛtaḥ || 178 ||

อนึ่ง พราหมณ์ให้กำเนิดบุตรจากหญิงวรรณะศูทรเพราะความใคร่ บุตรนั้นเหมือนเป็นศพที่มีชีวิต เพราะเหตุนั้น (เขา) อันบุคคลกำหนดว่าเป็นปารศวะ

dāsyāṃ vā dāsadāsyāṃ vā yaḥ śūdrasya suto bhavet |

so 'nujñāto hared aṃśam iti dharmo vyavasthitaḥ || 179 ||

ผู้ใดเป็นบุตรของชายวรรณะศูทรที่เกิดจากนางทาสหรือนางทาสของทาสชาย ผู้นั้นอันเขาอนุญาตแล้วพึงได้รับส่วนแบ่ง นี้เป็นกฎอันกำหนดไว้แล้ว

kṣetrajādīn sutān etān ekādaśa yathoditān |

putrapratinidhīn āhuḥ kriyālopān manīṣiṇaḥ || 180 ||

บรรดาผู้รู้เรียกเหล่าบุตรทั้ง 11 ประเภทมีเกษตรชะเป็นต้นตามที่กล่าวไปแล้วนี้ว่าเป็นตัวแทนของบุตร (เพื่อป้องกัน) การเสียหน้าที่ทางศาสนา

ya ete 'bhihitāḥ putrāḥ prasaṅgād anyabījajāḥ |

yasya te bījato jātās tasya te netarasya tu || 181 ||

บุตรเหล่าใดที่กล่าวถึงในที่นี้เป็นผู้เกิดจากเมล็ดพันธุ์ของผู้อื่น บุตรเหล่านั้นเกิดจากเมล็ดพันธุ์ของผู้ใด บุตรเหล่านั้นย่อมเป็นของผู้นั้นและไม่ใช่ของใครอื่น

bhrātṝṇām ekajātānām ekaś cet putravān bhavet |

sarvāṃs tāṃs tena putreṇa putriṇo manur abravīt || 182 ||

ในบรรดาพี่น้องชายผู้เกิดร่วมบิดามารดากัน ถ้าคนหนึ่งเป็นผู้มีบุตร ด้วยบุตรนั้น มนุเรียกเขาทั้งปวงนั้นว่า ผู้มีบุตร

sarvāsām ekapatnīnām ekā cet putriṇī bhavet |

sarvās tās tena putreṇa putriṇyo manur abravīt || 183 ||

ในบรรดาสตรีที่มีสามีร่วมกันทั้งปวง ถ้าคนหนึ่งเป็นผู้มีบุตร ด้วยบุตรนั้น มนุเรียกนางทั้งปวงว่า ผู้มีบุตร

śreyasaḥ śreyaso 'lābhe pāpīyān riktham arhati |

bahavaś cet tu sadṛśāḥ sarve rikthasya bhāginaḥ || 184 ||

ในกรณีที่ไม่มีบุตรลำดับสูงกว่า ๆ บุตรลำดับต่ำกว่าย่อมมีสิทธิ์ในมรดก ถ้าบุตรลำดับเดียวกันมีหลายคน ทั้งหมดย่อมเป็นผู้มีสิทธิ์แห่งกองมรดก

na bhrātaro na pitaraḥ putrā rikthaharāḥ pituḥ |

pitā hared aputrasya rikthaṃ bhrātara eva vā || 185 ||

เหล่าบุตรเป็นผู้รับมรดกของบิดา ไม่ใช่พี่น้องทั้งหลาย (=ลุงหรืออา) ไม่ใช่บิดาและพี่น้องทั้งหลาย (=ปู่และพี่น้องของปู่) (แต่) บิดาหรือพี่น้องนั่นเทียวพึงได้รับมรดกของชายผู้ไม่มีบุตร

trayāṇām udakaṃ kāryaṃ triṣu piṇḍaḥ pravartate |

caturthaḥ saṃpradātaiṣāṃ pañcamo nopapadyate || 186 ||

น้ำ (อันบุตร) พึงอุทิศให้ (บรรพบุรุษ) ทั้ง 3 ก้อนข้าวย่อมตกไปสู่ (บรรพบุรุษ) ทั้ง 3 บุคคลที่สี่ (= ลูกชาย) เป็นผู้ให้แก่ (บรรพบุรุษ) เหล่านี้ คนที่ 5 (= รุ่นหลาน) ย่อมไม่มี (ส่วนร่วม)

anantaraḥ sapiṇḍād yas tasya tasya dhanaṃ bhavet |

ata ūrdhvaṃ sakulyaḥ syād ācāryaḥ śiṣya eva vā || 187 ||

ผู้ใดเป็นญาติลำดับถัดไปจากสปิณฑะ ทรัพย์สิน (ของผู้ตาย) พึงเป็นของผู้นั้น ๆ หลังจากนั้น (ทายาท) พึงเป็นญาติร่วมตระกูล หรืออาจารย์ หรือลูกศิษย์นั่นเทียว

sarveṣām apy abhāve tu brāhmaṇā rikthabhāginaḥ |

traividyāḥ śucayo dāntās tathā dharmo na hīyate || 188 ||

แต่ถ้าไม่มี (ทายาท) ทั้งปวง เหล่าพราหมณ์ผู้รู้พระเวททั้งสาม ผู้บริสุทธิ์ ผู้ฝึกฝนตนแล้ว (พึงเป็น) ผู้รับมรดก ดังนี้ ธรรมะย่อมไม่ถูกละทิ้ง

ahāryaṃ brāhmaṇadravyaṃ rājñā nityam iti sthitiḥ |

itareṣāṃ tu varṇānāṃ sarvābhāve haren nṛpaḥ || 189 ||

ทรัพย์สินของพราหมณ์ ย่อมไม่ถูกนำไปโดยพระราชาอย่างเด็ดขาด นี่เป็นกฎอันกำหนดไว้แล้ว แต่พระราชาพึงนำไป (ซึ่งทรัพย์สิน) ของคนวรรณะอื่น ๆ เมื่อไม่มี (ทายาท) ทั้งปวง

saṃsthitasyānapatyasya sagotrāt putram āharet |

tatra yad rikthajātaṃ syāt tat tasmin pratipādayet || 190 ||

เมื่อผู้ไม่มีบุตรถึงแก่ความตาย (ญาติ) พึงนำมาซึ่งบุตรจากญาติร่วมโคตร จากนั้นทรัพย์สินใดของผู้ตายมีอยู่ (ญาติ) พึงส่งมอบทรัพย์สินนั้นแก่บุตรผู้นั้น

dvau tu yau vivadeyātāṃ dvābhyāṃ jātau striyā dhane |

tayor yad yasya pitryaṃ syāt tat sa gṛhṇīta netaraḥ || 191 ||

อนึ่ง บุตร 2 คนใด (ที่เกิด) จาก (บิดา) 2 คนขัดแย้งกันในทรัพย์สินอันสตรี (ดูแลอยู่) ทรัพย์สินฝั่งบิดาอันใดพึงเป็นของผู้ใด ผู้นั้นพึงถือเอาทรัพย์สินนั้น ไม่ใช่ผู้อื่น

jananyāṃ saṃsthitāyāṃ tu samaṃ sarve sahodarāḥ |

bhajeran mātṛkaṃ rikthaṃ bhaginyaś ca sanābhayaḥ || 192 ||

yās tāsāṃ syur duhitaras tāsām api yathārhataḥ |

mātāmahyā dhanāt kiṃcit pradeyaṃ prītipūrvakam || 193 ||

อนึ่ง เมื่อมารดาสิ้นไปแล้ว เหล่าพี่น้องชายหญิงทั้งปวงที่ร่วมอุทรกันพึงแบ่งมรดกฝั่งมารดาอย่างเท่าเทียม ธิดาเหล่าใดของพวกนางมีอยู่ ทรัพย์สินที่ควรโดยประการใด ๆ พึงตกทอดไปสู่แม้นางเหล่านั้นด้วย (และ) สิ่งใด ๆ จากทรัพย์ของผู้เป็นยายพึงถูกให้ตามความเสน่หาที่มีมาก่อน

adhyagnyadhyāvāhanikaṃ dattaṃ ca prītikarmaṇi |

bhrātṛmātṛpitṛprāptaṃ ṣaḍvidhaṃ strīdhanaṃ smṛtam || 194 ||

ทรัพย์สินที่มอบแก่เจ้าสาวต่อหน้ากองไฟในพิธีแต่งงานและทรัพย์สินที่ได้รับเมื่อออกจากบ้านบิดามาอยู่บ้านสามี ทรัพย์สินที่ให้แก่สตรีโดยความเสน่หา ทรัพย์สินที่ได้รับจากพี่น้องชาย มารดา และบิดา ทั้ง 6 สิ่งอันเขากำหนดว่าเป็นสตรีธนะ

anvādheyaṃ ca yad dattaṃ patyā prītena caiva yat |
patyau jīvati vṛttāyāḥ prajāyās tad dhanaṃ bhavet || 195 ||

ทรัพย์สินใดที่ครอบครัวสามีมอบให้แก่ภรรยาหลังจากการแต่งงาน และทรัพย์สินใดอันสามีให้โดยความเสน่หานั่นเทียว ทรัพย์สินนั้นพึงเป็นของลูกหลานของสตรีที่ตายในขณะที่สามียังมีชีวิต

brāhmadaivārṣagāndharvaprājāpatyeṣu yad dhanam |
aprajāyām atītāyāṃ bhartur eva tad iṣyate || 196 ||
yat tv asyāḥ syād dhanaṃ dattaṃ vivāheṣv āsurādiṣu |
aprajāyām atītāyāṃ mātāpitros tad iṣyate || 197 ||

ทรัพย์สินใด (เป็นของสตรี) ใน (การแต่งงานแบบ) พราหมะ ไทวะ อรรษะ คานธรรวะและปราชาปัตยะ เมื่อ (สตรีผู้นั้น) ตายโดยปราศจากบุตรธิดา ทรัพย์สินนั้นนั่นเทียวพึงตกเป็นของสามี แต่ ทรัพย์สินใดของนางอันได้รับในการแต่งงานแบบอาสุระเป็นต้น เมื่อ (นางผู้นั้น) ตายโดยปราศจากบุตรธิดา ทรัพย์สินนั้นพึงตกเป็นของบิดามารดา

striyās tu yad bhaved vittaṃ pitrā dattaṃ kathaṃcana |
brāhmaṇī tad dharet kanyā tad apatyasya vā bhavet || 198 ||

ทรัพย์สินใดอันบิดาให้โดยประการใดประการหนึ่ง พึงเป็นของสตรี ธิดาในวรรณะพราหมณ์พึงครอบครองทรัพย์สินนั้น หรือทรัพย์สินนั้นพึงเป็นของลูกหลาน (ของนาง)

na nirhāraṃ striyaḥ kuryuḥ kuṭumbād bahumadhyagāt |
svakād api ca vittāddhi svasya bhartur anājñayā || 199 ||

เหล่าสตรีไม่พึงกระทำการกันส่วนจากสมบัติที่เป็นของครอบครัว หรือแม้จากสมบัติส่วนตัวโดยปราศจากการอนุญาตของสามีตน

patyau jīvati yaḥ strībhir alaṃkāro dhṛto bhavet |
na taṃ bhajeran dāyādā bhajamānāḥ patanti te || 200 ||

สิ่งใดเป็นเครื่องประดับอันเหล่าสตรีสวมใส่ในขณะที่สามียังมีชีวิต เหล่าทายาทไม่พึงแบ่งเครื่องประดับนั้น เขาผู้แบ่ง (เครื่องประดับ) ย่อมตก (จากวรรณะ)

anaṃśau klībapatitau jātyandhabadhirau tathā |
unmattajaḍamūkāś ca ye ca kecin nirindriyāḥ || 201 ||
sarveṣām api tu nyāyyaṃ dātuṃ śaktyā manīṣiṇā |
grāsācchādanam atyantaṃ patito hy adadad bhavet || 202 ||

ผู้ใดก็ตาม ผู้ไร้สมรรถภาพทางเพศและผู้ตกจากวรรณะ ผู้ที่ตาบอดหรือหูหนวกตั้งแต่เกิด คนบ้าและผู้มีความบกพร่องทางสติปัญญา คนใบ้ อีกทั้งผู้พิการ เป็นผู้ไม่มีส่วนแบ่งในกองมรดก การให้เสื้อผ้าและอาหารโดยไม่จำกัดแก่บุคคลทั้งหมดนี้ โดยผู้รู้ผู้มีความสามารถ เป็นสิ่งที่เหมาะสม เพราะว่าคนที่ไม่ให้จะต้องเป็นผู้ตก (จากวรรณะ)

yady arthitā tu dāraiḥ syāt klībādīnāṃ kathaṃcana |
teṣām utpannatantūnām apatyaṃ dāyam arhati || 203 ||

ถ้าความปรารถนาด้วยภรรยาของผู้ไร้สมรรถภาพเป็นต้นมีโดยประการใดประการหนึ่ง ลูกหลานของเขาเหล่านั้นผู้มีสายตระกูลย่อมควรค่ากับส่วนแบ่งมรดก

yat kiṃcit pitari prete dhanaṃ jyeṣṭho ’dhigacchati |
bhāgo yavīyasāṃ tatra yadi vidyānupālinaḥ || 204 ||

พี่ชายคนโตย่อมได้รับทรัพย์สินใดก็ตาม เมื่อบิดาสิ้นไปแล้ว จากนั้นส่วนแบ่งของน้อง ๆ (พึงมี) ถ้า (น้องเหล่านั้น) เป็นผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียน

avidyānāṃ tu sarveṣām īhātaś ced dhanaṃ bhavet |
samas tatra vibhāgaḥ syād apitrya iti dhāraṇā || 205 ||

ถ้าทรัพย์สินพึงมีด้วยกำลังของ เหล่า (พี่น้อง) ผู้ไม่ได้เล่าเรียนทั้งปวง ในกรณีนั้น การแบ่ง (ทรัพย์สิน) ที่ไม่ใช่มรดกฝั่งบิดาพึงมีเท่ากัน นี่เป็นกฎที่ตั้งไว้แล้ว

vidyādhanaṃ tu yad yasya tat tasyaiva dhanaṃ bhavet |
maitram audvāhikaṃ caiva mādhuparkikam eva ca || 206 ||

ทรัพย์สินใดที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียน (เป็น) ของผู้ใด ทรัพย์สินนั้นพึงเป็นของผู้นั้นนั่นเทียว เช่นเดียวกับ (ทรัพย์สิน) ที่ได้รับจากเพื่อน, ได้รับในพิธีแต่งงาน และได้รับในพิธีมธุปรรกะ

bhrātṝṇāṃ yas tu neheta dhanaṃ śaktaḥ svakarmaṇā |
sa nirbhājyaḥ svakād aṃśāt kiṃcid dattvopajīvanam || 207 ||

ในบรรดาพี่น้อง ผู้ใดผู้สามารถด้วยงานของตน ไม่ปรารถนาทรัพย์สิน เมื่อให้แล้วซึ่งสิ่งเล็กน้อยเพื่อการเลี้ยงชีพจากส่วนแบ่งของตน ผู้นั้น (พึงเป็น) ผู้ได้รับการยกเว้นจากการแบ่งมรดก

anupaghnan pitṛdravyaṃ śrameṇa yad upārjitam |

svayamīhitalabdhaṃ tan nākāmo dātum arhati || 208 ||

ทรัพย์สินใดที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินฝั่งบิดา อันเขาได้มาด้วยการทำงานหนัก เขาผู้ไม่ปรารถนา (จะให้) ย่อมไม่ควรให้ทรัพย์สินนั้นที่ได้มาด้วยความต้องการของตน

paitṛkaṃ tu pitā dravyam anavāptaṃ yad āpnuyāt

na tat putrair bhajet sārdham akāmaḥ svayam arhati || 209 ||

อนึ่ง บิดาพึงได้ทรัพย์สินใดของบรรพบุรุษซึ่งได้สูญหายไป (ก่อนหน้านี้) เขาผู้ไม่ต้องการไม่พึงแบ่งทรัพย์สินนั้นที่ได้มาด้วยตนเองกับเหล่าบุตร

vibhaktāḥ saha jīvanto vibhajeran punar yadi |

samas tatra vibhāgaḥ syāj jyaiṣṭhyaṃ tatra na vidyate || 210 ||

ถ้า (เหล่าพี่น้อง) ผู้แบ่งแล้วแต่ยังอยู่ร่วมกัน (=ไม่ได้แยกเรือนออกไป) พึงแบ่ง (มรดก) อีก ในกรณีนั้น การแบ่งเท่า ๆ กัน พึงมี (และ) ความอาวุโส (อันเขา) ย่อมไม่สนใจ

yeṣāṃ jyeṣṭhaḥ kaniṣṭho vā hīyetāṃśapradānataḥ |

mriyetānyataro vāpi tasya bhāgo na lupyate || 211 ||

ในบรรดาพี่น้องใด พี่ชายคนโตหรือน้องชายคนเล็กถูกละทิ้งจากการจัดสรรส่วนแบ่ง (มรดก) หรือแม้คนใดคนหนึ่งตายไป ส่วนแบ่งของเขาย่อมไม่ถูกยึดไป

sodaryā vibhajeraṃs taṃ sametya sahitāḥ samam |

bhrātaro ye ca saṃsṛṣṭā bhaginyaś ca sanābhayaḥ || 212 ||

เหล่าพี่น้องชายร่วมอุทรผู้อยู่ร่วมกัน, พี่น้องชายผู้กลับมาอยู่ร่วมกัน และพี่น้องหญิงผู้ร่วมอุทร เมื่อมารวมกันแล้ว พึงแบ่ง (มรดก) นั้น

yo jyeṣṭho vinikuṛvīta lobhād bhrātṝn yavīyasaḥ |

so 'jyeṣṭhaḥ syād abhāgaś ca niyantavyaś ca rājabhiḥ || 213 ||

พี่ชายคนโตผู้ใด กระทำไม่ดีต่อน้องๆ เพราะความโลภ เขาไม่ใช่พี่ชายคนโต ไม่มีส่วนแบ่ง (มรดก) และพึงถูกควบคุมโดยพระราชา

sarva eva vikarmasthā nārhanti bhrātaro dhanam |

na cādattvā kaniṣṭhebhyo jyeṣṭhaḥ kurvīta yautakam || 214 ||

บรรดาพี่น้องชายทั้งปวงผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมายย่อมไม่ควรค่ากับทรัพย์สิน และพี่ชายคนโต เมื่อไม่ให้ (ทรัพย์สิน) แก่น้อง ๆ ก็ไม่พึงทำทรัพย์สินส่วนตัว

bhrātṝṇām avibhaktānāṃ yady utthānaṃ bhavet saha |

na putrabhāgaṃ viṣamaṃ pitā dadyāt kathaṃcana || 215 ||

ถ้าความพยายาม (เพื่อแบ่งทรัพย์) ของหล่าพี่น้องผู้ยังไม่ได้แบ่ง พึงมีด้วยกัน บิดาไม่ควรให้ส่วนแบ่งของบุตรอย่างไม่เท่าเทียมกันด้วยประการใด ๆ

ūrdhvaṃ vibhāgāj jātas tu pitryam eva hared dhanam |

saṃsṛṣṭās tena vā ye syur vibhajeta sa taiḥ saha || 216 ||

แต่บุตรผู้เกิดหลังจากการแบ่ง (ทรัพย์สิน) พึงรับเอาทรัพย์สินฝ่ายบิดานั่นเทียว หรือบุตรเหล่าใดผู้กลับมาอยู่ร่วมกันกับเขาแล้ว พึงแบ่ง (ทรัพย์สิน) ด้วยกันกับบุตรเหล่านั้น

anapatyasya putrasya mātā dāyam avāpnuyāt |

mātary api ca vṛttāyāṃ pitur mātā hared dhanam || 217 ||

มารดาพึงได้รับส่วนแบ่งของบุตรผู้ไม่มีทายาท และเมื่อมารดาสิ้นไปแล้ว มารดาของบิดาพึงรับเอาซึ่งทรัพย์สิน

ṛṇe dhane ca sarvasmin pravibhakte yathāvidhi |

paścād dṛśyeta yat kiṃcit tat sarvaṃ samatāṃ nayet || 218 ||

ครั้นเมื่อหนี้สินและทรัพย์สินทั้งปวงถูกแบ่งตามกฎแล้ว (ทรัพย์สิน) ใด ๆ ถูกพบภายหลังเขาพึงนำไปซึ่งทรัพย์สินนั้นอย่างเท่าเทียม

vastraṃ pattram alaṃkāraṃ kṛtānnam udakaṃ striyaḥ |

yogakṣemaṃ pracāraṃ ca na vibhājyaṃ pracakṣate || 219 ||

(เขา) ย่อมไม่ประกาศว่าเสื้อผ้า ยานพาหนะ เครื่องประดับ อาหารที่ปรุงสุกแล้ว แหล่งน้ำทาสหญิง ทรัพย์ที่กำหนดไว้เพื่อใช้ทางศาสนาและยัชญพิธี และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ เป็นสิ่งที่แบ่งได้

ภาคผนวก ค

ต้นฉบับภาษาสันสกฤตและคำแปลภาษาไทย
ยาชญวัลกยสมฤติ อัธยายะที่ 2 ปกรณ์ที่ 8 โศลกที่ 114-149

(ต้นฉบับ: Pansīkar, W. L. P. **Yādnyavalkyasmṛiti of Yogīshvara Yādnyavalkya with the Commentary Mitākṣarā of Vidnyāneshvara**. Bombay: Nirnaya Sagar Press, 1936.)

vibhāgaṃ cet pitā kuryād icchayā vibhajet sutān |
jyeṣṭhaṃ vā śreṣṭhabhāgena sarve vā syuḥ samāṃśinaḥ || 114 ||

ถ้าบิดาพึงกระทำการแบ่ง (ทรัพย์สิน) เขาพึงแบ่งให้เหล่าบุตรตามความต้องการ (เขาพึงแบ่ง) ให้บุตรคนโตด้วยส่วนที่ดีที่สุด หรือ บุตรทั้งปวงพึงเป็นผู้ได้รับส่วนแบ่งที่เท่าเทียม

yadi kuryāt samān aṃśān patnyaḥ kāryāḥ samāṃśikāḥ |
na dattaṃ strīdhanaṃ yāsāṃ bhartrā vā śvaśureṇa vā || 115 ||

ถ้า (เขา) มีภรรยาหลายคนอันเขาพึงทำให้เป็นผู้มีสิทธิ์ได้รับส่วนแบ่งที่เท่าเทียม เขาพึงกระทำส่วนแบ่งที่เท่ากัน (ยกเว้น) สตรีธนะของนางเหล่าใดเหล่านั้นอันพ่อสามีหรือสามีให้แล้ว (เขา) ไม่พึงทำให้เป็นส่วนแบ่งที่เท่ากัน

śaktasyānīhamānasya kiṃcid dattvā pṛthak kriyā |
nyūnādhikavibhaktānāṃ dharmyaḥ pitṛkṛtaḥ smṛtaḥ || 116 ||

เมื่อให้แล้ว (ซึ่งทรัพย์สิน) เล็ก ๆ น้อย ๆ แก่ (บุตร) ผู้มีสิทธิ์แต่ไม่ได้ต้องการ การแยกออกมา (ย่อมมี) การกระทำที่กระทำโดยบิดาแก่บุตรผู้ที่ได้รับส่วนแบ่งมากบ้างน้อยบ้าง พึงรู้ว่าชอบธรรมแล้ว

vibhajeran sutāḥ pitror ūdhvaṃ riktham ṛṇaṃ samam |
mātur duhitaraḥ śeṣam ṛṇāt tābhya ṛte ‘nvayaḥ || 117 ||

ภายหลัง (ความตาย) ของบิดาและมารดา เหล่าบุตรพึงแบ่งหนี้สินและมรดกอย่างเท่าเทียมกัน เหล่าธิดา (พึงแบ่ง) ส่วนที่เหลือ (จากหนี้สิน) ของมารดา การสืบมรดก (ย่อมมี) โดยเว้นพวกนางจากหนี้สิน

pitṛdravyāvirodhena yad anyat svayam arjitam |
maitram audvāhikaṃ caiva dāyādānāṃ na tad bhavet || 118 ||

สิ่งอื่นใด (เป็นทรัพย์สินของมารดา) อันได้มาด้วยตนเอง ได้เพราะความเป็นเพื่อน ได้ในพิธีแต่งงาน (เป็นของทายาทหญิง) โดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ได้รับตกทอดจากบิดานั่นเทียว สิ่งนั้นไม่พึงเป็นของเหล่าทายาทชาย (=ทรัพย์ส่วนตัวของทายาทหญิงคนนั้น)

kramād abhyāgataṃ dravyaṃ hṛtam apy uddharet tu ca |

dāyādebhyo na tad dadyād vidyayā labdham eva ca || 119 ||

ชายใด พึงได้รับทรัพย์สินที่ถูกนำไปแล้ว (โดยคนอื่น) ที่ตกทอดมาโดยลำดับ (=เงินกงสี) เขาไม่พึงให้ทรัพย์นั้นและทรัพย์ที่ได้มาจากความรู้ด้วย แก่เหล่าทายาท

sāmānyārthasamutthāne vibhāgastu samaḥ smṛtaḥ |

anekapitṛkāṇāṃ tu pitṛto bhāgakalpanā || 120 ||

ส่วนแบ่งในการเพิ่มขึ้นของทรัพย์สินที่มีร่วมกัน อันเขากำหนดว่าเท่ากัน แต่การจัดสรรส่วนแบ่ง (มรดกแก่รุ่นหลาน) ที่มีบิดาหลาย ๆ คน (=ต่างก็มีบิดาอาศัยอยู่รวมกัน) (พึงสืบสาย) จากฝั่งบิดา (ของตนเอง)

bhūr yā pitāmahopāttā nibandho dravyam eva vā |

tatra syāt sadṛśaṃ svāmyaṃ pituḥ putrasya caiva hi || 121 ||

ที่ดินใดที่ปู่หามาได้ก็ดี, ผลิตผล (ที่อยู่ในที่ดินนั้น) หรือทรัพย์สิน ในกรณีนี้ ความเป็นเจ้าของพึงมีเช่นเดียวกันแก่บิดาและของบุตร (=พ่อและลูกถือครองร่วมกัน)

vibhakteṣu suto jātaḥ savarṇāsuto jātaḥ savarṇāyāṃ vibhāgabhāk |

dṛśyād vā tad vibhāgaḥ syād āyavyayaviśodhitāt || 122 ||

ในบรรดาทรัพย์สินที่ถูกแบ่ง บุตรผู้เกิดจากสตรีวรรณะเดียวกันย่อมเป็นผู้มีสิทธิ์ในส่วนแบ่ง การแบ่งนั้นพึงมีจากสิ่งที่เห็นได้หรือจากการหักล้างหนี้สินและรายรับ

pitṛbhyāṃ yasya yad dattaṃ tat tasyaiva dhanaṃ bhavet |

pitur ūrdhvaṃ vibhajatāṃ mātāpy aṃśaṃ samaṃ haret || 123 ||

สิ่งใดของผู้ใดผู้หนึ่งอันบิดามารดาให้แล้ว สิ่งนั้นพึงเป็นทรัพย์สินของผู้นั้นนั่นเทียว ภายหลังบิดา (สิ้นไปแล้ว) เขาจงแบ่ง (ทรัพย์สินให้ตนเอง) แม้มารดาก็พึงได้รับส่วนแบ่งที่เท่ากัน (กับบุตร)

asaṃskṛtās tu saṃskāryā bhrātṛbhiḥ pūrvasaṃskṛtaiḥ |

bhaginyaśca nijād aṃśād dattvāṃśaṃ tu turīyakam || 124 ||

เหล่าพี่น้องชายผู้ยังไม่ผ่านพิธีสังสการพึงได้รับการทำสังสการโดยเหล่าพี่น้องชายผู้ผ่านพิธีสังสการมาก่อน ส่วนเหล่าพี่น้องสาว (ที่ไม่ได้ผ่านพิธีสังสการ พึงเป็นผู้ที่เขาทำสังสการให้) ด้วยการให้ส่วนแบ่งส่วนที่ 4 จากส่วนแบ่งของตน

catustridvyekabhāgāḥ syur varṇaśo brāhmaṇātmajāḥ |
kṣatrajās tridvyekabhāgā viḍjās tu dvyekabhāginaḥ || 125 ||

เหล่าผู้เกิดจากวรรณะพราหมณ์พึงมีส่วนแบ่งมรดก 4-3-2-1 ส่วนตามลำดับวรรณะ เหล่าผู้เกิดจากวรรณะกษัตริย์พึงมีส่วนแบ่งมรดก 3-2-1 ส่วน แต่เหล่าผู้เกิดจากธุลีพึงเป็นผู้มีส่วนแบ่งมรดก 2-1 ส่วน

anyonyāpahṛtaṃ dravyaṃ vibhakte yat tu dṛśyate |
tat punas te samair aṃśair vibhajerann iti sthitiḥ || 126 ||

ทรัพย์สินใดที่ถูกนำไปอย่างลับ ๆ ในการแบ่งถูกพบ เขาพึงแบ่งทรัพย์สินนั้นด้วยส่วนที่เท่ากันอีก นี่เป็นกฎที่ตั้งไว้

aputreṇa parakṣetre niyogotpāditaḥ sautaḥ |
ubhayor apy asau rikthī piṇḍadātā ca dharmataḥ || 127 ||

ในภรรยาอีกคนกับชายผู้ไม่มีบุตร บุตรผู้เกิดจากการนิโยคะย่อมเป็นผู้มีมรดก (=ผู้รับมรดก) ของคนทั้งสองและเป็นผู้ให้ก้อนข้าว ตามกฎหมาย

auraso dharmapatnījas tatsamaḥ putrikāsutaḥ |
kṣetrajaḥ kṣetrajātas tu sagotreṇetareṇa vā || 128 ||

เอารสะเป็นผู้เกิดจากภรรยาโดยชอบธรรม บุตรของปุตริกาย่อมเท่ากันกับเขา
เกษตรชะเป็นผู้เกิดจากภรรยาโดยชายที่ร่วมโคตรกันหรือชายอื่น

gṛhe pracchanna utpanno gūḍhajas tu sutaḥ smṛtaḥ |
kānīnaḥ kanyakājāto mātāmahasuto mataḥ || 129 ||

บุตรที่เขากำหนดว่าเป็น คูฒชะ คือบุตรที่เกิดอย่างลับ ๆ ในบ้าน
กานีนะคือบุตรของหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน อันเขาพิจารณาว่าเป็นบุตรของตา

akṣatāyāṃ kṣatāyāṃ vā jātaḥ paunarbhavaḥ sutaḥ |
dadyān mātā pitā vā yaṃ sa putro dattako bhavet || 130 ||

เปานรรภวะคือบุตรผู้เกิดในหญิงที่ (เมื่อแต่งงานใหม่) ยังบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ (ก็ตาม)
บิดาหรือมารดา พึงให้ซึ่งบุตรใด บุตรนั้นพึงเป็นทัตตริมะ

krītaś ca tābhyāṃ vikrītaḥ kṛtrimaḥ syāt svayaṃkṛtaḥ |
dattātmā tu svayaṃdatto garbhe vinnaḥ sahoḍhajaḥ || 131 ||

กรีตะคือบุตรอันบิดามารดา (บังเกิดเกล้า) ขายให้ กฤตริมะเป็นบุตรที่ทำให้เป็นของตน ผู้ยกตัวเองให้คือสวยัมทัตตะ บุตรที่ติดมาในครรภ์คือสโหฒชะ

utsṛṣṭo gṛhyate yas tu so'paviddho bhavet sutaḥ |
piṇḍadoṃ'śaharaś caiṣāṃ pūrvābhāve paraḥ paraḥ || 132 ||

ผู้ใดที่ถูกทิ้ง ถูกรับไป (เลี้ยง) ผู้นั้นพึงเป็นบุตร (ชื่อว่า) อปวิทธะ ในการปราศจากลำดับก่อน ๆ ของบุตร เหล่านี้ บุตรคนหลัง ๆ พึงเป็นผู้ให้ก้อนข้าวในพิธียัชญะและผู้มีส่วนแบ่งมรดก

sajātīyeṣv ayaṃ proktas tanayeṣu mayā vidhiḥ |
jāto'pi dāsyāṃ śūdreṇa kāmatoṃ'śaharo bhavet || 133 ||
mṛte pitari kuryus taṃ bhrātaras tv ardhabhāgikam |
abhrātṛko haret sarvaṃ duhitṝṇāṃ sutāḍ ṛte || 134 ||

กฎนี้อันเรากล่าวแล้ว ในบรรดาลูกหลานที่มีวรรณะเดียวกัน แม้บุตรผู้เกิดในนางทาสีด้วยชายวรรณะศูทร พึงเป็นผู้มีส่วนแบ่งมรดกตามความต้องการ ครั้นเมื่อบิดาตาย เหล่าพี่น้องชายพึงทำให้เขาเป็นผู้ได้ส่วนแบ่งครึ่งส่วน โดยปราศจากบุตรของเหล่าธิดาเขาผู้ไม่มีพี่ชายพึงรับมรดกทั้งปวง

patnī duhitaraś caiva pitarau bhrātaras tathā |
tatsutā gotrajā bandhuśiṣyasabrahmacāriṇaḥ || 135 ||
eṣāmabhāve pūrvasya dhanabhāg uttarottaraḥ |
svaryātasya hy aputrasya sarvavarṇeṣv ayaṃ vidhiḥ || 136 ||

เมื่อผู้ปราศจากบุตรไปแล้วสู่สวรรค์ ภรรยาและธิดาทั้งหลายนั่นเทียว เช่นเดียวกับบิดามารดาและเหล่าพี่หรือน้องชาย บรรดาบุตรของพี่หรือน้องชาย เหล่าผู้เกิดร่วมโคตร ญาติ ศิษย์และเพื่อนนักเรียน (ตามลำดับ) หากไม่มีลำดับใดลำดับหนึ่งในบรรดาพวกเขาเหล่านี้ ผู้อยู่ลำดับถัดออกไป พึงเป็นผู้มีส่วนในทรัพย์สินของ (ทายาท) ลำดับก่อน ๆ นี่เป็นกฎในบรรดาผู้มีวรรณะเท่ากัน

vānaprasthayatibrahmacāriṇāṃ rikthabhāginaḥ |

krameṇācāryasacchiṣyadharmabhrātrekatīrthinaḥ || 137 ||

ผู้มีส่วนแบ่งในมรดกทั้งหลายของเหล่าวานปรัสถ์ ยติ และพรหมจาริน คือ อาจารย์ ลูกศิษย์ผู้มีคุณธรรม พี่น้องทางธรรม และผู้อยู่ในอาศรมเดียวกัน

saṃsṛṣṭinas tu saṃsṛṣṭī sodarasya tu sodaraḥ |

dadyād apaharec cāṃśaṃ jātasya ca mṛtasya ca || 138 ||

anyodaryas tu saṃsṛṣṭī nānyodaryo dhanaṃ haret |

asaṃsṛṣṭy api vā''dadyāt saṃsṛṣṭī nānyamātṛjaḥ || 139 ||

ญาติที่กลับมาอยู่ร่วมกัน (แบ่งกัน) ในส่วนญาติที่กลับมาอยู่รวมกัน พี่น้องร่วมอุทร (แบ่งกัน) ในส่วนพี่น้องร่วมอุทร พึงให้ส่วนแบ่งแก่บุตรที่เกิดมาและพึงนำส่วนแบ่งของผู้ตายไป ส่วนพี่น้องต่างแม่ที่มาอยู่ในครัวเดียวกัน (นั้น) พี่น้องต่างแม่ไม่สามารถที่จะเอาทรัพย์สิน (ของพี่น้องต่างแม่ที่ตาย) ไปได้ แม้ (พี่น้องร่วมอุทร) ที่ไม่ได้มาอยู่รวมกัน พึงได้รับ (ส่วนแบ่ง) (ส่วนพี่น้อง) ที่เกิดจากมารดาอื่น แม้กลับมาอยู่รวมกัน ก็ไม่ (ได้ส่วนแบ่ง)

klībo'tha patitas tajjaḥ paṅgur unmattako jaḍaḥ |

andho'cikitsyarogādyā bhartavyāḥ syur niraṃśakāḥ || 140 ||

aurasāḥ kṣetrajās tv eṣāṃ nirdoṣā bhāgahāriṇāḥ |

sutāś caiṣāṃ prabhartavyā yāvad vai bhartṛsātkṛtāḥ || 141 ||

aputrā yoṣitaś caiṣāṃ bhartavyāḥ sādhuvṛttayaḥ |

nirvāsyā vyabhicāriṇyaḥ pratikūlas tathaiva ca || 142 ||

ผู้ไร้สมรรถภาพทางเพศ ผู้ตกจากวรรณะ บุตรที่เกิดจากผู้ตกจากวรรณะ คนขาพิการ คนบ้า ผู้บกพร่องทางสติปัญญา คนตาบอด คนเหล่าใดอันเขาพึงดูแลเพราะโรคที่รักษาไม่ได้ เป็นผู้ไม่มีส่วนแบ่ง บรรดาเอารสะและเกษตรชะผู้ปราศจากโทษย่อมเป็นผู้มีส่วนแบ่งมรดกของเขา เหล่านี้และเหล่าบุตรีของเขาเหล่านี้อัน (คนในตระกูล) พึงดูแลจนกระทั่งเป็นหญิงที่แต่งงานแล้ว เหล่าภรรยาผู้ประพฤติดีแต่ไม่มีบุตร ของเขาเหล่านี้ อัน (คนในตระกูล) พึงดูแล ภรรยาผู้นอกใจสามีหรือกระทำขัดต่อตระกูลควรเป็นผู้ถูกขับออกไป (จากตระกูล)

pitṛmātṛpatibhrātṛdattam adhyagnyupāgatam |

ādhivedanikādyaṃ ca strīdhanaṃ parikīrtitam || 143 ||

ทรัพย์สินที่ได้รับจากบิดา มารดา สามี และพี่น้องชาย ทรัพย์สินที่สตรีได้รับในพิธีแต่งงาน และทรัพย์สินที่สามีมอบให้แก่ภรรยาคนแรกเมื่อแต่งงานกับภรรยารองเป็นต้น อันเขาประกาศว่าเป็นสตรีธนะ

bandhudattaṃ tathā śulkam anvādheyakam eva ca |

atītāyām aprajasi bāndhavās tad avāpnuyuḥ || 144 ||

ทรัพย์สินที่ได้รับจากญาติ สินสอด และทรัพย์สินที่ครอบครัวสามีมอบให้แก่ภรรยาหลังแต่งงาน (เป็นสตรีธนะ) ครั้นเมื่อหญิงผู้ไม่มีบุตรตายไป บรรดาญาติฝ่ายหญิงพึงได้รับทรัพย์สินนั้น

aprajastrīdhanaṃ bhartur brāhmādiṣu caturṣv api |

duhitṝṇāṃ prasūtā cec cheṣeṣu pitṛgāmi tat || 145 ||

ทรัพย์ของสตรีผู้ไม่มีบุตร (พึงเป็น) ของสามี ใน (การแต่งงาน) ทั้ง 4 มีพราหมะเป็นต้น ถ้าใน (การแต่งงานแบบ) ที่เหลือ หญิงผู้ให้กำเนิด (พึงได้รับทรัพย์สิน) ของเหล่าธิดา หรือบิดา (พึงได้รับ) ทรัพย์สินนั้น

dattvā kanyā haran daṇḍyo vyayaṃ dadyāc ca sodayam |

mṛtāyāṃ dattam ādadyāt pariśodhyobhayavyayam || 146 ||

เมื่อได้ยกลูกสาวให้ (ใครไปแล้ว บิดา) ผู้ที่เอา (ลูกสาว) กลับคืน ผู้พึงถูกลงโทษ ต้องให้ทรัพย์สินที่ใช้ไปแล้วพร้อมด้วยดอกเบี้ย (คืนให้ฝ่ายเจ้าบ่าว) เมื่อเจ้าสาวสิ้นไป (ก่อนแต่งงาน บิดา) พึงได้รับ (สินสอด) ที่ (ฝ่ายเจ้าบ่าว) ให้ไปแล้วที่ (เหลืออยู่หลังจากหัก) ค่าใช้จ่ายของทั้งคู่ออกไปแล้ว

durbhikṣe dharmakārye ca vyādhau saṃpratirodhake |

gṛhītaṃ strīdhanaṃ bhartā na striyai datum arhati || 147 ||

สามีไม่ควรที่จะให้สตรีธนะที่ได้มาจากความอดอยาก การทำงานดี ความป่วยไข้ และการถูกจองจำ แก่หญิง (=ภรรยาของตน)

adhivinnastriyai dadyād ādhivedanikaṃ samam |

na dattaṃ strīdhanaṃ yasyai datte tv ardhaṃ prakīrtitam || 148 ||

สตรีธนะยังไม่ได้ถูกให้แก่หญิงใด สามีพึงให้สินไหมทดแทนที่เหมาะสมแก่หญิงที่ถูกทิ้ง แต่ถ้าให้(สตรีธนะ) แล้ว เขาก็พึงให้ (สินไหมทดแทน) ครึ่งหนึ่ง

vibhāganihnave jñātibandhusākṣyabhilekhitaiḥ |

vibhāgabhāvanā jñeyā gṛhakṣetraiś ca yautakaiḥ || 149 ||

ในความสงสัยในการแบ่งมรดก การสืบหาส่วนแบ่งอันเขาพึงรู้ ด้วยญาติ ญาติข้างมารดา พยานบุคคล หลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร และ บ้านกับที่นาอันเป็นสมบัติส่วนบุคคล

ภาคผนวก ง

ต้นฉบับภาษาสันสกฤตและคำแปลภาษาไทย
นารทสมฤติ บทที่ 13 ทายภาค

(ต้นฉบับ: Jolly, J. **The Institute of Narada: Together with Copious Extracts from the Naradabhashya of Asahaya and Other Standard Commentaries**. Calcutta: The Asiatic Society, 1885.)

vibhāgo ’rthasya pitryasya putrair yatra prakalpyate |

dāyabhāga iti proktaṃ tad vivādapadaṃ budhaiḥ || 1 ||

การแบ่งทรัพย์สินฝั่งบิดาโดยเหล่าบุตร (อันเขา) ย่อมกำหนดไว้ ณ ที่ใด หัวข้อคดีนั้นอันเหล่านักปราชญ์เรียกว่า ทายภาค

pitary ūrdhvaṃ gate putrā vibhajeran dhanaṃ kramāt |

mātur duhitaro ’bhāve dūhitṝṇāṃ tad anvayaḥ || 2 ||

ภายหลัง (ความตาย) ของบิดาและมารดา เหล่าบุตรพึงแบ่งหนี้สินและมรดกอย่างเท่าเทียมกัน เหล่าธิดา (พึงแบ่ง) ส่วนที่เหลือ (จากหนี้สิน) ของมารดา การสืบมรดก (ย่อมมี) โดยเว้นพวกนางจากหนี้สิน

mātur nivṛtte rajasi prāttāsu bhaginīṣu ca |

nivṛtte vāpi ramaṇe pitary uparataspṛhe || 3 ||

ครั้นเมื่อความไม่บริสุทธิ์ของมารดาหมดไป (=เมื่อมารดาเข้าสู่วัยหมดระดู) และเมื่อพี่น้องสาวแต่งงานออกไป แม้เมื่อการร่วมอภิรมย์ (ของบิดามารดา) หมดไป หรือบิดาเป็นผู้ไม่มีความต้องการ (ทางโลก)

pitaiva vā svayaṃ putrān vibhajed vayasi sthitaḥ |

jyeṣṭhaṃ vā śreṣṭhabhāgena yathā vāsya matir bhavet || 4 ||

หรือบิดาผู้ตั้งอยู่ในวัยนั่นเทียวพึงแบ่ง (ทรัพย์สิน) แก่บรรดาบุตรด้วยตนเอง หรือ (เขาพึงแบ่ง) แก่บุตรคนโตด้วยส่วนที่ดีที่สุด หรือความเห็นของเขาพึงมี

bibhṛyād vecchataḥ sarvāñ jyeṣṭho bhrātā yathā pitā |

bhrātā śaktaḥ kaniṣṭho vā śaktyapekṣāḥ kule śriyaḥ || 5 ||

หรือพี่ชายคนโตผู้ต้องการพึงดูแล (น้องชาย) ทั้งปวงเหมือนเป็นบิดา หรือน้องชายผู้สามารถ (พึงดูแลพี่น้องทั้งปวง) ความร่ำรวยในตระกูล (พึงมี) จากความสามารถ

śauryabhāryādhane cobhe yacca vidyādhanaṃ bhavet |

trīṇyetānyavibhājyāni prasādo yaśca paitṛkaḥ || 6 ||

ทรัพย์สิน (ที่ได้มาจาก) ความกล้าหาญและ (ได้มาจาก) ภรรยา และทรัพย์สินใดที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียน และของขวัญใดของบรรพบุรุษด้วย ทั้งสามอย่างนี้เป็นทรัพย์สินที่ไม่พึงถูกแบ่ง

mātrā ca svadhanaṃ dattaṃ yasmai syātprītipūrvakam |

tasyāpyeṣa vidhirdṛṣṭo mātāpi hi yathā pitā || 7 ||

และทรัพย์สินส่วนตนอันเป็นสิ่งที่มารดาให้ด้วยความเสน่หาแก่ผู้ใดแล้ว แม้กฎนี้ของ (การให้) นั้นอัน (ผู้รู้) รับรองแล้ว เพราะว่ามารดา (ย่อมเป็น) เหมือนบิดา

adhyagnyadhyāvahanikaṃ bhartṛdāyastathaiva ca |

bhrātṛmātṛpitṛprāptaṃ ṣaḍvidhaṃ strīdhanaṃ smṛtam || 8 ||

ทรัพย์สินที่มอบแก่เจ้าสาวต่อหน้ากองไฟในพิธีแต่งงานและทรัพย์สินที่ได้รับเมื่อออกจากบ้านบิดามาอยู่บ้านสามี เช่นเดียวกับทรัพย์สินที่ได้รับจากสามี ทรัพย์สินที่ได้รับจากพี่น้องชาย แม่ และพ่อ ทั้ง 6 สิ่งอันเขากำหนดว่าเป็นสตรีธนะ

strīdhanaṃ tad apatyānāṃ bhartṛgāmy aprajāsu tu |

brāhmādiṣu catuṣv āhuḥ pitṛgāmītareṣu ca || 9 ||

สตรีธนะพึงเป็นของลูกหลานของนาง แต่ (เหล่าผู้รู้) กล่าวแล้ว (ว่า) สามี (พึงได้สตรีธนะ) ของหญิงผู้ไม่มีลูกหลาน ผู้ผ่านพิธีแต่งงานทั้ง 4 แบบมีพราหมะเป็นต้น และ บิดา (พึงได้รับสตรีธนะ) ของหญิงผู้ผ่านพิธีแต่งงานแบบอื่น

kuṭumbaṃ bibhṛyād bhrātur yo vidyām adhigacchataḥ |

bhāgaṃ vidyādhanāt tasmāt sa labhetāśruto 'pi san || 10 ||

ในกรณีที่ผู้ใดดูแลครอบครัวของพี่หรือน้องชายผู้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ เพราะเหตุนั้น แม้จะเป็นคนโง่ก็ตาม เขาควรได้รับส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่หาได้จากความรู้

vaidyo 'vaidyāya nākāmo dadyād aṃśaṃ svato dhanāt |

pitryaṃ dravyaṃ samāśritya na cet tena tad āhṛtam || 11 ||

เมื่อได้รับทรัพย์สินฝั่งบิดา ถ้าทรัพย์สินนั้นอันเขายังไม่ได้รับมา (เป็นของตัว) (พี่หรือน้อง) ผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียน (ถ้า) ไม่ยินดีก็ไม่ต้องให้ส่วนแบ่งจากทรัพย์สินของตน (= ทรัพย์ฝั่งบิดา) แก่ (พี่หรือน้อง) ผู้ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน

dvāv aṃśau pratipadyeta vibhajann ātmanaḥ pitā |

samāṃśabhāginī mātā putrāṇāṃ syān mṛte patau || 12 ||

บิดาผู้แบ่งอยู่พึงได้ส่วนแบ่งของตน 2 ส่วน เมื่อสามี (=บิดา) สิ้นไปแล้ว มารดาพึงเป็นผู้มีส่วนแบ่งเท่ากันกับเหล่าบุตร

jyeṣṭhāyāṃśo ’dhiko jñeyaḥ kaniṣṭhāyāvaraḥ smṛtaḥ |

samāṃśabhājaḥ śeṣāḥ syur aprattā bhaginī tathā || 13 ||

ส่วนแบ่งเพิ่มเติมแก่บุตรคนโตอันเขาพึงรู้ ส่วนแบ่งเล็กน้อยแก่บุตรคนสุดท้องอันเขากำหนดแล้ว เหล่า (พี่น้องชาย) ที่เหลือพึงเป็นผู้มีส่วนแบ่งเท่ากัน เช่นเดียวกันกับพี่น้องสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน

kṣetrajesv api putreṣu tadvaj jāteṣu dharmataḥ |

varṇāvareṣv aṃśahānir ūḍhājāteṣv anukramāt || 14 ||

(ส่วนแบ่ง) ในเหล่าบุตรประเภทเกษตรชะย่อมเหมือนกัน ตามกฎ การลดลงของส่วนแบ่งในเหล่าบุตรวรรณะต่ำลงไปที่เกิดจากบรรดาภรรยาย่อมเป็นไปตามลำดับ

pitraiva tu vibhaktā ye hīnādhikasamair dhanaiḥ |

teṣāṃ sa eva dharmaḥ syāt sarvasya hi pitā prabhuḥ || 15 ||

(ส่วนแบ่ง) ใด ๆ อันบิดาแบ่งแล้วด้วยทรัพย์สินที่น้อยกว่า มากกว่า หรือเท่ากัน ส่วนแบ่งนั้นของเขาทั้งหลายเป็นธรรมนั่นเทียว เพราะบิดาเป็นผู้มีอำนาจเหนือบุตรทั้งปวง

vyādhitaḥ kupitaś caiva viṣayāsaktamānasaḥ |

anyathāśāstrakārī ca na vibhāge pitā prabhuḥ || 16 ||

บิดาผู้ป่วยไข้ ผู้โกรธ และผู้มีใจติดข้องกับความสุขทางโลก อีกทั้งผู้กระทำคำสั่งไม่ถูกต้องเป็นผู้ไม่มีอำนาจในการแบ่ง (มรดก)

kānīnaś ca sahoḍhaś ca gūḍhāyāṃ yaś ca jāyate |

teṣāṃ voḍhā pitā jñeyas te ca bhāgaharāḥ smṛtāḥ || 17 ||

กานีนะ สโหฒะ และบุตรใดเกิดในที่ลับ สามีอันเขาพึงรู้ว่าเป็นบิดาของบุตรเหล่านี้ และการแบ่ง อันเขากำหนดแล้ว

ajñātapitṛko yaś ca kānīno ’nūḍhamātṛkaḥ |

mātāmahāya dadyāt sa piṇḍaṃ rikthaṃ hareta ca || 18 ||

กานีนะผู้ใดที่มารดาเป็นหญิงสาวยังไม่แต่งงานและไม่ปรากฏบิดา ผู้นั้นพึงให้ก้อนข้าวแก่ตาและพึงรับมรดกไป

jātā ye tv aniyuktāyām ekena bahubhis tathā |

arikthabhājaḥ sarve syur bījinām eva te sutāḥ || 19 ||

บุตรเหล่าใดผู้เกิดจากภรรยาที่ไม่ได้แต่งตั้ง โดยชายคนหนึ่งหรือหลายคน เขาทั้งปวงเป็นผู้ไม่มีสิทธิ์ในส่วนแบ่งมรดก บุตรเหล่านั้น (ย่อมเป็น) บุตรของบิดาบังเกิดเกล้านั่นเอง

dadyus te bījine piṇḍaṃ mātā cec chulkato hṛtā |

aśulkopagatāyāṃ tu piṇḍadā voḍhur eva te || 20 ||

ถ้ามารดาเป็นผู้ที่ถูกนำไปจาก (การให้) สินสอด (บุตร) เหล่านั้นพึงให้ก้อนข้าวแก่บิดาบังเกิดเกล้า แต่เหล่าบุตรที่เกิดจากภรรยาที่ได้มาโดยไม่มีสินสอด พึงเป็นผู้ให้ก้อนข้าวของสามี

pitṛdviṭ patitaḥ ṣaṇḍho yaś ca syād aupapātikaḥ |

orasā api naite 'ṃśaṃ labheran kṣetrajāḥ kutaḥ || 21 ||

ผู้ใดซึ่งเป็นศัตรูกับบิดา ผู้ตก(จากวรรณะ) คนที่มีสองอวัยวะเพศ และผู้ทำความผิดรอง ๆ (= คดีลหุโทษ) เขาทั้งหลายเหล่านี้แม้เป็นเอารสะก็ยังไม่พึงได้รับส่วนแบ่ง แล้วเกษตรชะจะเอา (ส่วนแบ่ง) มาจากที่ไหน

dīrghatīvrāmayagrastā jaḍonmattāndhapaṅgavaḥ |

bhartavyāḥ syuḥ kule caite tatputrās tv aṃśabhāginaḥ || 22 ||

เหล่าผู้ถูกกลืนกินด้วยความทะนงตัว ความรุนแรง และความป่วยไข้ทล. ผู้มีความบกพร่องทางสติปัญญา คนบ้า คนตาบอด คนขาพิการ (ไม่มีสิทธิ์ในกองมรดก) และเขา เหล่านี้เป็นผู้อันพึงถูกดูแลในตระกูล แต่เหล่าบุตรของเขา (จะเป็น) ผู้มีส่วนแบ่ง (ในกองมรดก)

dvir āmuṣyāyaṇā dadyur dvābhyāṃ piṇḍodake pṛthak |

rikthād ardhaṃ samādadyur bījikṣetrikayos tathā || 23 ||

ทายาทของ (บิดา) ทั้ง 2 พึงให้ก้อนข้าวและน้ำแก่ (บิดา) ทั้ง 2 แยกกัน จากนั้นเขาพึงได้รับ (ส่วนแบ่ง) ครึ่งหนึ่งจากมรดกของบิดาแท้ ๆ และบิดาบุญธรรม

saṃsṛṣṭānāṃ tu yo bhāgas teṣām eva sa iṣyate |

anapatyo 'ṃśabhāgyo 'pi nirbījeṣv itarān iyāt || 24 ||

อนึ่ง ส่วนแบ่งใดเป็นของบรรดาญาติผู้กลับมาอยู่รวมกัน สิ่งนั้นนั่นเทียวอันเขาย่อมประกาศว่าเป็นของญาติเหล่านั้น แม้ผู้มีสิทธิ์ที่จะได้ส่วนแบ่งเป็นผู้ไม่มีบุตร ส่วนแบ่งนั้นย่อมตกทอดสู่ผู้อื่นในบรรดาผู้ไม่มีทายาท

bhrātṝṇām aprajāḥ preyāt kaściccet pravrajet tu vā |
vibhajeran dhanaṃ tasya śeṣās tu strīdhanaṃ vinā || 25 ||
bharaṇaṃ cāsya kurvīran strīṇām ā jīvitakṣayāt |
rakṣanti śayyāṃ bhartuś ced ācchindyur itarāsu ca || 26 ||
yā tasya duhitā tasyāḥ pitryoṃ 'śo bharaṇe mataḥ |
ā saṃskāraṃ bhajeraṃs tāṃ parato bibhṛyāt patiḥ || 27 ||

ถ้าใครก็ตามผู้ไม่มีทายาทในบรรดาพี่น้อง ตายหรือออกบวช (ในศาสนา) พี่น้องที่เหลือของเขาพึงแบ่งทรัพย์สิน แต่ยกเว้นสตรีธนะ และ (ญาติที่เหลือ) พึงดูแลบรรดาสตรีของเขา (= ของคนที่ตายหรือออกบวช) จนเสียชีวิต ถ้าพวกนางยังมั่นคงต่อสามี ญาติ ๆ พึงแยกพวกนางออกมาจากสตรีอื่น (ที่ไม่ยินดีจะร่วมเตียงกับสามีแล้ว) ผู้ใดเป็นธิดาของเขา ส่วนแบ่ง (มรดก) ฝั่งบิดาอันเขารับรองว่าเป็นของนาง ในการดูแล เขาพึงดูแลจนถึงพิธีสังสการ หลังจากนั้นสามีพึงดูแลนาง

mṛte bhartary aputrāyāḥ patipakṣaḥ prabhuḥ striyāḥ |
viniyogātmarakṣāsu bharaṇe ca sa īśvaraḥ || 28 ||
parikṣīṇe patikule nirmaṇuṣye nirāśraye |
tatsapiṇḍeṣu vāsatsu pitṛpakṣaḥ prabhuḥ striyāḥ || 29 ||

ครั้นเมื่อสามีตายแล้ว (ญาติ) ข้างสามี (พึงเป็น) ผู้ปกครองสตรีผู้ไม่มีบุตร เขามีสิทธิ์ขาดในการดูแลและการรักษา (นาง) เพื่อการจัดแจง (ให้มีบุตร) (= การนิโยคะ) ครั้นเมื่อตระกูลฝั่งสามีสูญสิ้น ไม่มีผู้ชาย ยากจน หรือญาติสปิณฑะของตระกูลนั้นไม่มีอยู่ ญาติฝ่ายบิดาจะเป็นผู้มีอำนาจเหนือสตรี

svātantryād vipraṇaśyanti kule jātā api striyaḥ |
asvātantryam atas tāsāṃ prajāpatir akalpayat || 30 ||

แม้บรรดาหญิงผู้เกิดในตระกูล (สูงส่ง) ย่อมสูญสิ้นเพราะอิสรภาพ เพราะเหตุนี้ พระประชาบดีจึงต้องกำหนดความไม่มีอิสระของพวกนาง

pitā rakṣati kaumāre bhartā rakṣati yauvane |
putrās tu sthavire bhāve na strī svātantryam arhati || 31 ||

บิดาพึงดูแลในวัยเด็ก สามีพึงดูแลในวัยรุ่น ส่วนเหล่าบุตร (พึงดูแล) ในวัยชรา สตรีไม่มีสิทธิ์ได้รับอิสรภาพ

yac chiṣṭaṃ pitṛdāyebhyo dattvaṇa paitṛkaṃ ca yat |

bhrātṛbhis tad vibhaktavyam ṛṇī na syād yathā pitā || 32 ||

โดยประการใด ๆ บิดาไม่ควรเป็นผู้มีหนี้สิน หลังจากจ่ายแล้วซึ่งหนี้สินใดของบิดา สิ่งใดเป็นสิ่งที่เหลืออยู่จากมรดกของบิดา สิ่งนั้นอันเหล่าพี่น้องพึงแบ่ง

yeṣāṃ tu na kṛtāḥ pitrā saṃskāravidhayaḥ kramāt |

kartavyā bhrātṛbhis teṣāṃ paitṛkād eva te dhanāt || 33 ||

avidyamāne pitrye 'rthe svāṃśād uddhṛtya vā punaḥ |

avaśyakāryāḥ saṃskārā bhrātṝṇāṃ pūrvasaṃskṛtaiḥ || 34 ||

อนึ่ง พิธีสังสการของผู้ใดอันบิดาไม่ได้กระทำให้ตามลำดับ (พิธีสังสการ) นั้นอันพึงกระทำโดยเหล่าพี่น้องชายของผู้นั้น จากทรัพย์สินฝั่งบิดานั่นเทียว อย่างไรก็ตาม ถ้าทรัพย์ฝั่งบิดาไม่มีอยู่เมื่อหักออกจากส่วนแบ่งของตน พิธีสังสการอันพึงถูกทำอย่างเหมาะสม โดยผู้ผ่านพิธีสังสการมาก่อนในบรรดาพี่น้อง

kuṭumbārtheṣu yaś coktas tatkāryaṃ kurute ca yaḥ |

bhrātṛbhir bharaṇīyo 'sau grāsācchādanavāhanaiḥ || 35 ||

ผู้ใดได้รับการแต่งตั้งให้เป็นธุระในทรัพย์สินของครอบครัว และหากผู้นั้นกระทำกิจที่พึงกระทำ เหล่าพี่น้องพึงบำรุงเขาด้วยอาหาร เสื้อผ้าและยานพาหนะ

vibhāgadharmasaṃdehe dāyādānāṃ vinirṇayaḥ |

jñātibhir bhāgalekhyaiś ca pṛthakkāyapravartanāt || 36 ||

เมื่อมีข้อพิพาทเกี่ยวกับความชอบธรรมในการแบ่งมรดก การกำหนดตัวทายาทพึงกระทำโดยสิ่งอันพึงเขียนโดยญาติ จากความสมัครใจในการมอบอำนาจของแต่ละคน ๆ

bhrātṝṇām avibhāktānām eko dharmaḥ pravartate |

vibhāge sati dharmo hi teṣāṃ bhavet pṛthak pṛthak || 37 ||

หน้าที่ทางศาสนาที่เป็นหนึ่งเดียวของเหล่าพี่น้องผู้ยังไม่ได้แบ่งย่อมเกิดขึ้น ครั้นเมื่อมีการแบ่ง (มรดก) แล้ว หน้าที่ทางศาสนาของเขาเหล่านั้นพึงมีอย่างแยกกัน แน่นอน

dānagrahaṇapaśvannagṛhakṣetraparigrahāḥ |

vibhaktānāṃ pṛthak pākadharmāgamavyayāḥ || 38 ||

การครอบครอง การให้ การรับ ปศุสัตว์ อาหาร บ้าน และที่นา อันเขาพึงรู้ว่าเป็นของที่แบ่งแล้วโดยแยกกัน (เช่นเดียวกับ) การหุงต้ม หน้าที่ทางศาสนา รายได้และรายจ่าย

sākṣitvaṃ prātibhāvyaṃ ca dānaṃ grahaṇam eva ca |
vibhaktā bhrātaraḥ kūryur nāvibhaktā parasparam || 39 ||
yeṣām etāḥ kriyā loke pravartante svarikthinām |
vibhaktān avagaccheyur lekhyam apy antareṇa tān || 40 ||

พี่น้องผู้แบ่งแล้วนั่นเทียว พึงทำการเป็นพยานบุคคล การเป็นผู้ค้ำประกัน การให้และการรับ (พี่น้อง) ผู้ยังไม่ได้แบ่งไม่พึงทำอย่างนั้น การกระทำเหล่านี้ของผู้ใดผู้มีส่วนแบ่งมรดกของตนย่อมเกิดขึ้นในโลก (เหล่าผู้รู้) พึงพิจารณาบุคคลเหล่านั้นว่าเป็นผู้แบ่งแล้ว แม้ไม่มีเอกสารหลักฐาน

vaseyur ye daśābdāni pṛthagdharmāḥ pṛthakkriyāḥ |
vibhaktā bhrātaras te tu vijñeyā iti niścayaḥ || 41 ||

เหล่าผู้ใดผู้มีหน้าที่ทางศาสนาที่แยกกัน (หรือ) มีธุระที่แยกกัน อยู่ (อย่างนั้น) 10 ปี คนเหล่านั้นอันเขาพึงพิจารณาว่าเป็นพี่น้องที่แบ่งแล้ว นี้เป็นความเห็นถาวร

yady ekajātā bahavaḥ pṛthagdharmāḥ pṛthakkriyāḥ |
pṛthakkarmaguṇopetā na te kṛtyeṣu saṃmatāḥ || 42 ||
svān bhāgān yadi dadyus te vikrīṇīrann athāpi vā |
kuryur yatheṣṭaṃ tat sarvam īśāste svadhanasya tu || 43 ||

บุตรหลายคนผู้ร่วมพ่อแม่เดียวกัน แต่มีหน้าที่ทางศาสนาต่าง ๆ กัน มีงานต่าง ๆ กัน ผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติในการทำงานต่าง ๆ กัน ถ้าหากพวกเขาไม่ได้เห็นพ้องต้องกันในกิจทั้งหลายเหล่านั้น ถ้าเขาจะให้ส่วนแบ่งของตน หรือมิฉะนั้น แม้จะขาย เขาเหล่านั้นพึงทำสิ่งนั้นทั้งหมดตามต้องการ (เพราะว่า) เขา (ย่อมเป็น) เจ้าของของทรัพย์สินของตน

ūrdhvaṃ vibhāgāj jātas tu pitryam eva hared dhanam |
saṃsṛṣṭās tena vā ye syur vibhajerann iti sthitiḥ || 44 ||

ส่วนบุตรผู้เกิดภายหลังจากการแบ่ง พึงได้รับทรัพย์สินของบิดา หรือ (พี่น้อง) เหล่าใดเป็นผู้กลับมาอยู่ร่วมกันกับเขา พวกเขาพึงแบ่ง (ด้วยกัน) นี้เป็นกฎที่ตั้งไว้

aurasaḥ kṣetrajaś caiva putrikāputra eva ca |

kānīnaś ca sahoḍhaś ca gūḍhotpannas tathaiva ca || 45 ||

paunarbhavo 'paviddhaś ca labdhaḥ krītaḥ kṛtas tathā |

svayaṃ copagataḥ putrā dvādaśaita udāhṛtāḥ || 46 ||

เอารสะ เกษตรชะ ปุตริกาปุตระ กานีนะ สโหฒะ และคูโฒตปันนะ เปานรรภวะ อปวิทธะ ลัพธะ กรีตะ กฤตะ สวยัมทัตตะ บรรดาบุตร 12 (ประเภท) นี้ อันเขากล่าวแล้ว

eṣāṃ ṣaḍ bandhudāyādāḥ ṣaḍadāyādabāndhavāḥ |

pūrvaḥ pūrvaḥ smṛtaḥ śreyāñ jaghanyo yo ya uttaraḥ || 47 ||

ในบรรดาบุตรเหล่านี้ (มี) เชื้อสายที่มีสิทธิ์รับมรดก 6 (ประเภท) และเชื้อสายที่ไม่มีสิทธิ์รับมรดก 6 (ประเภท) ใครก็ตามที่อยู่ลำดับก่อน ๆ อันเขาประกาศว่าเป็นทายาทลำดับสูงกว่า (และ) ใครก็ตามที่ตามมาอันเขาประกาศว่าเป็นทายาทลำดับต่ำกว่า

[chinnabhoge gṛhe kṣetre saṃdeho yatra jāyate |

lekhyena bhogavidbhir vā sākṣibhir vā samāharet || 48 ||]

ความสงสัยในทรัพย์ที่ถูกแบ่งแล้ว ในบ้าน ในที่นา ย่อมเกิดขึ้น ณ ที่ใด เขาพึงทำลาย (ความสงสัยนั้น) ด้วยเอกสารหลักฐาน หรือ ด้วยผู้รู้เรื่องทรัพย์สิน หรือ ด้วยพยาน

kramādd hy ete prapadyeran mṛte pitari vā dhanam |

jyāyaso jyāyaso 'lābhe kanīyān riktham arhati || 49 ||

เพราะว่า เมื่อบิดาสิ้นไปแล้ว (ทายาท) เหล่านี้พึงได้รับทรัพย์สินตามลำดับ บุตรลำดับต่ำกว่าย่อมมีสิทธิ์ที่จะได้รับมรดก (ถ้า) บุตรลำดับสูง ๆ กว่าไม่รับ (มรดก)

putrābhāve tu duhitā tulyasaṃtānakāraṇāt |

putraś ca duhitā cobhau pituḥ saṃtānakārakau || 50 ||

อนึ่ง ธิดา (พึงได้รับมรดก) (ถ้า) ไม่มีบุตร เพราะเหตุที่ (นาง) สืบต่อ (เชื้อสาย) ได้เท่ากัน บุตรและธิดา ทั้งคู่ (ย่อมเป็น) ผู้สืบทอดของบิดา

abhāve tu duhitṝṇāṃ sakulyā bāndhavās tataḥ |

tataḥ sajātiḥ sarveṣām abhāve rājagāmi tat || 51 ||

ผู้อยู่ร่วมตระกูล (พึงได้รับมรดก) (ถ้า) ไม่มีเหล่าธิดา จากนั้นญาติข้างมารดา จากนั้นผู้อยู่ในวรรณะเดียวกัน (ถ้า) ไม่มี (ผู้รับมรดก) ทั้งหมด (มรดก) นั้นย่อมกลับคืนไปสู่พระราชา

anyatra brāhmaṇebhyaḥ syād rājā dhamaparāyaṇaḥ |

tatstrībhyo jīvanaṃ dadyād eṣa dāyavidhiḥ smṛtaḥ || 52 ||

ยกเว้น (มรดก) จากเหล่าพราหมณ์ พระราชาผู้ทรงธรรมพึงให้แก่ภรรยาของเขาเหล่านั้นที่มีชีวิตอยู่ เหล่านี้คือกฎในการแบ่งมรดกอันเขากำหนดไว้แล้ว

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวบุณฑริกา บุญโญ เกิดวันที่ 9 มิถุนายน 2533 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2554 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2555

ระหว่างการศึกษาในระดับปริญญามหาบัณฑิตได้รับทุนการศึกษาจากรัฐบาลในโครงการพัฒนากำลังคนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ทุนเรียนดีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย) ประจำปีการศึกษา 2556 และทุนมูลนิธิคีตาอาศรมแห่งประเทศไทย ประจำปี 2555